

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์วิถีเกษตรกรรุ่นใหม่

**THE KING'S PHILOSOPHY: ANALYSIS WAYS OF LIFE
OF NEW GENERATION FARMERS**

โดย

อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด

กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประจำปี 2563

บทคัดย่อ

เรื่อง ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์วิถีเกษตรกรรมรุ่นใหม่

ผู้วิจัย ดวงกมล บางขวด

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรมรุ่นใหม่ตามแนวทางศาสตร์กษัตริย์ และ 2. เพื่อนำเสนอรูปแบบวิถีของเกษตรกรรมรุ่นใหม่ตามแนวทางศาสตร์กษัตริย์ โดยศึกษาจากเกษตรกรรมรุ่นใหม่ 26 คนจากทั่วประเทศ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร การวิเคราะห์เนื้อหา การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และตรวจสอบการนำเสนอรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า

1. เกษตรกรรมรุ่นใหม่กำหนดวิถีการทำการเกษตรตามความพึงพอใจของตนเอง มีการนำศาสตร์กษัตริย์มาใช้ในบริบทที่แตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ การนำหลักการทรงงานมาเป็นฐานคิดและทดลอง การสร้างความเข้าใจตนเองและพัฒนาการเกษตรอย่างมีทิศทางที่ชัดเจน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ แสวงหาจุดเด่น พร้อมเผชิญอุปสรรค และเปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่

2. รูปแบบวิถีการเป็นเกษตรกรรมรุ่นใหม่ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับแสวงหาและพัฒนาตนเองด้วยปรัชญาการใช้ชีวิตที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตน (Philosophy of Life Identity) โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจตนเอง นำไปสู่การเข้าถึงการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ จากนั้นจึงมุ่งมั่นพัฒนาการทำงานเพื่อส่วนรวม โดยเกษตรกรรมรุ่นใหม่มีคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการคือ 1. การวางแผนเพื่อที่จะมี (Planning to have) เช่นพื้นที่ เงินทุน ความรู้ เครือข่าย 2. เปิดมุมมองใหม่เพื่อวางแผนชีวิตที่ต้องการจะเป็น (Planning to be) และ 3. แสวงหาชีวิตที่สมดุล มีความสุขและมีอิสรภาพ (Proper way of life) นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนการจัดอบรมบนฐานความต้องการของเกษตรกรรมรุ่นใหม่พร้อมทั้งติดตามผลการดำเนินงาน อีกทั้ง สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาได้จัดให้มีหลักสูตรผู้ประกอบการเพื่อสร้างเกษตรกรรมรุ่นใหม่อีกด้วย

คำสำคัญ: ศาสตร์กษัตริย์, แนวพระราชดำริ, เกษตรกรรมรุ่นใหม่, วิถี

ABSTRACT

Title THE KING'S PHILOSOPHY: ANALYSIS WAYS OF LIFE OF NEW GENERATION FARMERS

Researcher Doungkamol Bangchuad

The objectives of this research were 1. to analyze new generation farmers' way of life according to the King's Philosophy and 2. to propose new generation farmers' way of life model according to the King's Philosophy. The research cases were 26 new generation farmers from all parts of Thailand by documentary research, content analysis, in-depth interview, non-participation observation then examine the model by experts. The research instruments were interview form and observation form.

The results of research synthesis were:

1. New generation farmers designed the way of agriculture life by their satisfaction that applied the King's Philosophy in different context from theory to practice as New Theory of Agriculture, Philosophy of Sufficiency Economy, thinking base and experiment of Principle of His Majesty's Work, self-understanding and set their own agriculture direction legibly, creativity, search for distinctive point, face to obstacles and open mind for the new things.

2. The way of new generation agriculture life model was searching and developing themselves by "Philosophy of Life Identity" that started with self-understanding, then improved skills of apply theory to practice, and intended to work for the community. There were 3 elements of new generation farmers as 1. "Planning to have" as place, money, knowledge, friendship. 2. "Planning to be": to decide own life and 3. "Proper way of life" as balance, happiness and freedom. Moreover, both government and private agency supported the training based on new generation farmers' need and followed up the performance to improve the training. In addition, universities and vocational education institutes also offered the agricultural entrepreneurship curriculum to form the new generation farmers as well.

Keywords: King's Philosophy, Royal Thought, New Generation Farmer, Way of Life

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะกรรมการเป็นอย่างยิ่ง

วิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยความกรุณาของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาที่ได้ให้ข้อมูล ข้อคิด และคำแนะนำที่มีประโยชน์ต่อการทำวิจัย และต้องขอขอบคุณอย่างยิ่งต่อเกษตรกรรมใหม่ที่กรุณาให้เก็บข้อมูลในพื้นที่แม้จะอยู่ในช่วงสถานการณ์โรคระบาด COVID-19 รวมถึงการให้ข้อมูลทางผ่านสื่อสารรูปแบบต่างๆ ทั้งโทรศัพท์ และการประชุมออนไลน์ นอกจากนี้ ยังขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายมหาวิทยาลัยที่ได้สละเวลาตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย และคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้พิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนได้อย่างรวดเร็วและให้แก้ไขที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการวิจัยเป็นอย่างมาก เพื่อให้สามารถนำเสนอรูปแบบวิถีของเกษตรกรรมใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์ อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

เหนือสิ่งอื่นใด ขอขอบคุณครอบครัว คณาจารย์ และเพื่อนร่วมงานทุกท่านที่ให้การสนับสนุนให้กำลังใจในการทำงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ดวงกมล บางขวด

กันยายน 2563

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ช
สารบัญตาราง	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	9
วัตถุประสงค์การวิจัย	9
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	9
ขอบเขตการวิจัย	10
วิธีดำเนินการวิจัย	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	12
กรอบแนวคิดของการวิจัย	13
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	16
ตอนที่ 1 ศาสตร์กษัตริย์	17
1.1 ความหมายของศาสตร์กษัตริย์	17
1.2 แนวคิดศาสตร์กษัตริย์ด้านการเกษตร	22
1.3 แนวคิดศาสตร์กษัตริย์เพื่อการเรียนรู้	27
ตอนที่ 2 เกษตรกรรม	30
2.1 ความหมายและความสำคัญของเกษตรกรรม	31
2.2 เกษตรกรรมกับการพัฒนาบริบทไทยและบริบทโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	32
2.3 แนวคิดและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม	38
2.3.1 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี	39
2.3.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	41
2.3.3 ยุทธศาสตร์การเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี	42
2.3.4 นโยบายด้านการศึกษา	48
2.4 หน่วยงานที่สนับสนุนเกษตรกรรมรุ่นใหม่	51
2.4.1 ภาครัฐ	51
2.4.2 ภาคเอกชน	52

	หน้า
ตอนที่ 3 วิธีเกษตรกร	52
3.1 ความหมายของอาชีพเกษตรกร	52
3.2 ทศนคติต่ออาชีพเกษตรกรไทย	52
3.3 เกษตรกรในต่างประเทศ	55
ตอนที่ 4 การเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่	59
4.1 กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร	61
4.1.1 กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรไทย	61
4.1.2 การเรียนรู้ตามแนวคิดของ Professor Baxter Magolda	66
4.2 องค์กรความรู้ของเกษตรกรไทยอย่างเป็นสหวิทยาการ	71
4.3 ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	75
ตอนที่ 5 ทฤษฎีฐานราก	79
ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	84
6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของเกษตรกร	84
6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยการพัฒนาเกษตรกร	87
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	90
แหล่งข้อมูล	90
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	92
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	94
การวิเคราะห์ผลการวิจัย	95
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์วิธีของเกษตรกรรุ่นใหม่	97
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์วิธีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์	99
1.1 คุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่กับศาสตร์กษัตริย์	99
1.1.1 พินิจพิเคราะห์ ไตร่ตรอง แสวงหาแรงบันดาลใจจุดเริ่มต้นวิถีการเกษตร	99
1.1.2 จิตใจมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว พร้อมเผชิญปัญหาที่ท้าทาย	102
1.1.3 คิดถึงเสมอว่าเราปลอดภัย คนอื่นปลอดภัย	103
1.1.4 ผู้นำนักวางแผน นักทดลอง นักวิจัยและพัฒนา นักสร้างสรรค์	104
1.1.5 รอบคอบ รัติกุม แต่กล้าที่จะแตกต่าง	107
1.1.6 เป็นเกษตรกรต้องคิดเสมอว่าทำแล้ว “รวย”	109
1.1.7 รู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ	111
1.2 องค์กรความรู้และการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่	112
1.2.1 ขนบผสมน้ำยา	112
1.2.1.1 เกษตรผสมเทคโนโลยี	113

	หน้า
1.2.1.2 เกษตรผสมการติดต่อธุรกิจ	114
1.2.1.3 เกษตรผสมบัญชีและการเงิน	115
1.2.1.4 เกษตรผสมการออกแบบ	115
1.2.1.5 เกษตรผสมการสื่อสาร	116
1.2.1.6 เกษตรผสมการบริหารจัดการธุรกิจ	116
1.2.2 รู้ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ	118
1.2.3 ภูมิปัญญาเดิมมีคุณค่าเสมอ	120
1.2.4 มาตรฐานสินค้าเพื่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภค	121
1.2.5 การเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่	122
1.2.5.1 การเรียนรู้แบบเบ็ดเสร็จ ระบุความถูกและผิดอย่างชัดเจน	122
1.2.5.2 การเรียนรู้ในช่วงเปลี่ยนผ่าน	124
1.2.5.3 การเรียนรู้ด้วยตนเอง	126
1.2.5.4 การเรียนรู้ในบริบท	128
1.3 วิธีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์	129
1.3.1 เข้าใจ	129
1.3.1.1 เข้าใจวิถีคิด	129
1.3.1.2 เข้าใจวิถีปฏิบัติ	131
1.3.2 เข้าถึง	132
1.3.2.1 เข้าถึงวิถีคิด	132
1.3.2.2 เข้าถึงวิถีปฏิบัติ	133
1.3.3 พัฒนา	134
1.3.3.1 พัฒนาวิถีคิด	134
1.3.3.2 พัฒนาวิถีปฏิบัติ	134
1.4 การจำกัดความถึงความสำเร็จของการเป็นเกษตรกร	137
1.5 ข้อคิดสำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่จะเริ่มทำการเกษตร	137
ตอนที่ 2 รูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์	139
2.1 รูปแบบวิถีการบ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่	139
2.1.1 การบ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่	139
2.1.2 ปัญหาและอุปสรรคของการบ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่	154
2.1.3 แบบตรวจสอบความพร้อมของเกษตรกรรุ่นใหม่	156
2.2 รูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์	165

	หน้า
บทที่ 5	172
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	172
5.1	172
สรุปผลการวิจัย	172
5.1.1	172
ผลการวิเคราะห์วิธีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์	172
5.1.2	176
การนำเสนอรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่	176
5.2	177
อภิปรายผลการวิจัย	177
5.2.1	178
การเรียนรู้ของเกษตรกรในวิถีใหม่	178
5.2.2	180
การให้ความหมายและการปฏิบัติตนตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์	180
5.3	183
ข้อเสนอแนะ	183
รายการอ้างอิง	185
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสอบถามและแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม	190
ภาคผนวก ข รายนามเกษตรกรรุ่นใหม่	203

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	15
ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบของทฤษฎีฐานราก	81
ภาพที่ 4.1 การเชื่อมโยงเครือข่ายเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	140
ภาพที่ 4.2 เกณฑ์การพิจารณาผู้เข้าอบรมโครงการสำนักרבบ้านเกิด	153
ภาพที่ 4.3 อัตลักษณ์แห่งวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่	168

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 รูปแบบการเรียนรู้แบบเบ็ดเสร็จระบุการถูกและผิดอย่างชัดเจน (Absolute knowing)	67
ตารางที่ 2.2 รูปแบบการเรียนรู้ช่วงเปลี่ยนผ่าน (Transitional stage)	68
ตารางที่ 2.3 รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตัวของตัวเอง (Independent knowing)	69
ตารางที่ 2.4 สรุปรูปแบบการเรียนรู้ของ Professor Baxter Magolda	70
ตารางที่ 3.1 รายชื่อเกษตรกรรุ่นใหม่	92
ตารางที่ 4.1 การอบรมเกษตรกรรุ่นใหม่ของกรมส่งเสริมการ พัฒนา	142

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“การเกษตรนั้น ถือได้ว่าเป็นทั้งรากฐานและชีวิตสำหรับประเทศของเรา เพราะคนไทยเราส่วนใหญ่เป็นผู้มีอาชีพทางเกษตรกรรม ข้าพเจ้าจึงมีความเห็นเสมอมาว่าวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมแก่ประเทศเราอย่างยิ่ง ก็คือจะต้องทำนุบำรุงเกษตรกรรมทุกสาขาให้พัฒนาก้าวหน้า เพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรทุกระดับให้สูงขึ้น เริ่มต้นตั้งแต่การลงมือผลิต โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด ด้วยการตัดแปลงปรับปรุงนำสิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติมาใช้ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรของเราได้ผลผลิตเพียงพอต่อการเลี้ยงตัว คือพอมมี พอกิน เป็นเบื้องต้นก่อนต่อไป เมื่อเหลือจึงจำหน่ายหารายได้ ซึ่งหากจะให้ได้ผลที่สมบูรณ์ก็จะต้องมีการจัดการเรื่องการตลาดอย่างดี รวมทั้งมีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ อันจะทำให้ผลผลิตทางการเกษตรมีมูลค่าสูงขึ้น โดยนัยนี้ เกษตรกรของเราก็จะมีฐานะความเป็นอยู่ที่มั่นคงพึ่งตนเองได้ อันจะส่งผลให้ฐานะทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศมีความเข้มแข็งตามไปด้วย”

จากพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมราชูปถัมภ์ในการพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2541 ณ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นั้น (2541: ออนไลน์) แสดงให้เห็นว่า ทรงให้ความสำคัญกับเกษตรกรอันเป็นอาชีพหลักของประชาชนคนไทยเป็นอย่างมาก และยังทรงเห็นว่า สิ่งสำคัญที่จะช่วย “พัฒนา” อาชีพเกษตรกรนั้นคือ “การเรียนรู้” ที่เกษตรกรจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกเพื่อให้สามารถดำรงอาชีพเกษตรกรรมที่มีคุณภาพได้อย่างมั่นคงและพึ่งตนเองได้

การเกษตรถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยยังคงดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังที่ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนมาโดยตลอดว่า เมื่อใดก็ตามที่ประเทศไทยประสบวิกฤตต่างๆ ที่ส่งผลถึงการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน ไม่ว่าจะเกิดจากสภาพดินฟ้าอากาศ ภัยธรรมชาติ ภัยจากมนุษย์ เหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมือง วิกฤตเศรษฐกิจ หรือแม้กระทั่งในภาวะโรคระบาด ประเทศไทยจะยังคงเป็นประเทศที่ “มีกิน” และ “มีใช้” ภายในประเทศอย่างทั่วถึงอยู่เสมอ คนไทยไม่เคยอดตายเพราะขาดอาหารก็เพราะประเทศไทยมีการเกษตรภายในประเทศที่มีประสิทธิภาพ อันเป็นหัวใจที่สำคัญของการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังคำกล่าวของหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร บิดาแห่งการเกษตรไทยที่ว่า “เงินทองเป็นของมายา ข้าวปลาเป็นของจริง”

หากเมื่อพิจารณาคำว่า “การพัฒนา” (Development) โดยทั่วไปแล้วจะหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ดีขึ้น เจริญขึ้น การพัฒนาที่เกิดขึ้นทั่วโลกเกิดขึ้นมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยให้ความหมายของการพัฒนาว่าหมายถึง การทำให้แต่ละประเทศเป็นอย่างสังคมตะวันตกทั้งทาง เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การเมือง จนเรียกขานว่าเป็นยุคแห่ง “ทฤษฎีการทำให้ทันสมัย” (Modernization Theory) (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554) ซึ่งเมื่อผ่านมาระยะเวลาหนึ่งแล้ว แนวทางการพัฒนาดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของสังคมมากขึ้น เกิดสภาวะถดถอยทั้ง เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมไปทั่วโลก หลายประเทศจึงเล็งเห็นว่า การพัฒนาไม่ควรมีเพียงด้าน เศรษฐกิจเพียงด้านเดียวเพราะอาจจะไม่เหมาะกับทุกภูมิภาค ทุกประเทศ ดังนั้น การพัฒนาจึงได้เปลี่ยน กระบวนทัศน์ไปตามบริบทของสังคม สถานที่และเวลา จนเกิดเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดย สหประชาชาติในฐานะผู้นำแนวคิดดังกล่าวได้ประกาศเป้าหมายการพัฒนามาเป็นระยะๆ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2558 ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาให้เป็นไปตาม Agenda for Sustainable Development ที่ เรียกว่า Sustainable Development Goals หรือ SDGs ประกอบด้วย 17 เป้าหมาย 169 ตัวชี้วัด ที่ ประเทศสมาชิกได้ขานรับเพื่อนำไปเป็นเป้าหมายการพัฒนายั่งยืนของตนเอง สำหรับประเทศไทย หลาย หน่วยงานได้เริ่มตระหนักถึงแนวทางการพัฒนาดังกล่าว และเริ่มวางแผนดำเนินงานของหน่วยงานให้ สอดคล้องกับ 17 เป้าหมายนั้น โดยหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญคือ สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ

หากแต่เมื่อพิจารณาดูแล้ว แนวทางการพัฒนาที่สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติใน ช่วงเวลาก่อนหน้านี้มีความสอดคล้องกับแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอด ดุยเดช บรมราชูปถัมภ์ ที่ส่งเสริมให้คนไทยพึ่งพาตนเองภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังจะเห็น ว่า ได้มีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนายั่งยืนที่สำคัญยิ่งคือการพัฒนา “คน” มาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ที่มุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นพร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบ แยกส่วนมาเป็นการบูรณาการแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและ สิ่งแวดล้อม ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) มีการน้อม นำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรม นารถบพิตร มาเป็นปรัชญานำทางของการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนทัศน์การพัฒนา แบบบูรณาการที่ยังมี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยยึดหลักทางสายกลางเพื่อให้ประเทศรอดพ้น จากวิกฤตต่างๆ สำหรับในปัจจุบันนี้ อยู่ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564) มีเป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจมหภาค การพัฒนาเศรษฐกิจราย สาขา การพัฒนาการเกษตรสู่ความเป็นเลิศด้านอาหาร การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพคน การ เติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาพื้นที่ ภาคและการเชื่อมโยง

ภูมิภาค ด้วยแนวทางการพัฒนาดังกล่าว องค์ประกอบสำคัญที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาและขับเคลื่อนกระบวนการต่างๆ ได้อย่างแท้จริง

แนวทางการพัฒนาดังกล่าว สอดคล้องกับการถ่ายทอดเรื่องราวของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เป็นหนังสือ “ศาสตร์กษัตริย์” ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2561: ข) ที่ได้กล่าวถึงพระราชภารกิจตลอด 70 ปีของพระองค์ที่ได้ให้ความหมายของหลักการพัฒนาที่สำคัญไว้ว่า

“...ทรงตระหนักว่าการพัฒนานั้น จำเป็นต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ จนเกิดความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ก่อน จึงค่อยสร้าง ความเจริญและเศรษฐกิจในลำดับต่อไป... เมื่อใดก็ตามที่ประชาชนมีความกินดีอยู่ดี และ ประเทศชาติมีความสงบ มีความเจริญ เมื่อนั้นการพัฒนาจึงจะถือได้ว่าประสบความสำเร็จ เป็นชัยชนะของการพัฒนาที่แท้จริง...”

แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า เป้าหมายการพัฒนาของประชาชนคนไทยจึงควรมีลักษณะเฉพาะที่ให้ความสำคัญกับความพอเพียงและสมดุลของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในประเทศให้มากที่สุดเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของสังคมไทย

แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560 – 2579) ที่กำหนดให้การพัฒนาประเทศมีกรอบทิศทางอย่างชัดเจนและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ตามวิสัยทัศน์ที่ว่า “*ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*” ซึ่งมีเป้าหมายการพัฒนาหลายด้าน ด้านหนึ่งที่สำคัญเพราะเป็นอาชีพเกษตรกร อันเป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ในประเทศภายใต้แนวทาง “*การเกษตรสู่ความเป็นเลิศด้านอาหาร*” โดยมีการกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของประเทศไว้ว่า “*ประเทศไทยเป็นประเทศรายได้สูงที่มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม เป็นศูนย์กลางด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ของภูมิภาคสู่ความเป็นชาติการค้าและบริการ (Trading and Service Nation) เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรยั่งยืน แหล่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และมีนวัตกรรมสูงที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม*”

ทั้งนี้ การส่งเสริมให้คนไทยได้รับการพัฒนาดังกล่าว ยังได้กำหนดกลยุทธ์ที่ชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางการสร้างงานหรือการส่งเสริมให้ประชาชนมีงานทำที่ว่า “*คนไทยทุกคนต้องได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21*” ด้วยยังคงมุ่งหวังผลิตคนให้ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานในยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถของประเทศ เพื่อการสร้างกำลังคนที่มีทักษะที่จำเป็นและมีสมรรถนะตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อีกทั้งเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของประเทศที่กำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอีกไม่ช้านี้ จึงได้มียุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาสมรรถนะการทำงานของผู้สูงอายุในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีแนวคิดหนึ่งที่สำคัญคือ การให้บริการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพและทักษะชีวิตของผู้สูงวัยเพิ่มขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณายุทธศาสตร์ดังกล่าวแล้วจะเห็นว่า มีเพียงการส่งเสริมให้

เกิดการผลิตกำลังคนในประเทศที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานโดยยังมิได้มีการกำหนดแนวทางของการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมอาชีพเกษตรกรอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ดี หากเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนาประเทศคือการพัฒนาเกษตรกรอันเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศแล้ว ประเทศไทยจึงน่าจะเป็นประเทศที่มีอาชีพเกษตรกรเป็นจำนวนมาก หากแต่จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2561 พบว่า 7,271,759 ครั้วเรือนจาก 26,208,944 ครั้วเรือนของประเทศ หรือประมาณร้อยละ 27.75 ครั้วเรือนเท่านั้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกร โดยเป็นผู้ถือครองที่ดินเพื่อทำการเกษตรที่มีอายุ 10 ปีขึ้นไปจำนวน 18,202,114 คน จากประชากรในช่วงอายุดังกล่าวจำนวน 66,413,979 คน และพบว่าปัจจุบันภาคการเกษตรมีเพียงเด็กที่อายุต่ำกว่า 10 ปี และคนชราที่อายุมากกว่า 60 ปีที่ยังคงทำการเกษตรแบบสารเคมีจำนวนมาก อันนำไปสู่การกู้หนี้ยืมสิน ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมมากมายตามมา (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561)

หนึ่งในปัญหาสังคมดังกล่าวคือ เมื่อในชนบทไม่มีคนวัยแรงงานที่สามารถทำการเกษตรอย่างมีคุณภาพแล้ว สภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในชนบทก็ยิ่งจะมีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกับคนในเมืองใหญ่มากขึ้น สังคมเกิดความเหลื่อมล้ำทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในภาพรวมเป็นอย่างมาก ดังนั้น แนวทางหนึ่งที่จะทำให้ภาคการเกษตรได้รับการพัฒนาคือ การสนับสนุนให้คนวัยแรงงานได้มีความรู้ความเข้าใจต่อการทำการเกษตรที่มีคุณภาพ ซึ่งอาจมิได้หมายถึงผู้ที่เกิดและเติบโตในพื้นที่ชนบทมาโดยตลอดเพียงอย่างเดียว แต่อาจหมายถึงกลุ่มคนที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องอื่นๆ ที่จะส่งเสริมสนับสนุนการทำการเกษตรให้พัฒนาขึ้นได้ด้วย

ความรู้ความเข้าใจเรื่องการเกษตรจึงมีความสำคัญกับคนไทยทุกคน หากแต่ระบบการศึกษาของไทยมิได้เอื้อต่อการส่งเสริมความรู้ดังกล่าว เพราะเมื่อพิจารณาการจัดการศึกษาในระบบของไทยจะพบว่าปัจจุบันไม่ได้มีการกำหนดรายวิชาหรือกิจกรรมบังคับเกี่ยวกับการเกษตรอยู่ในระบบโรงเรียน มีเพียงรายวิชาที่โรงเรียนอาจเลือกให้นักเรียนได้เรียน โดยยังมิได้มีการจัดการเรียนรู้ให้กับเยาวชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการเกษตรทั้งในฐานะผู้ผลิตที่ต้องรู้เรื่องกระบวนการผลิต แนวทางการผลิตที่ปลอดภัยจากการใช้สารเคมีอย่างเหมาะสม การผลิตที่คำนึงถึงสุขภาพอนามัยของผู้บริโภค ผลกระทบของการทำการเกษตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการผลิตที่สมดุลซึ่งสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ และในฐานะผู้บริโภคที่ต้องมีความฉลาดในการเลือกซื้อสินค้า การเก็บรักษาอาหารให้ได้ยาวนานแต่ยังคงคุณประโยชน์ไว้อย่างครบถ้วน นอกจากนี้ จากผลของแนวทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้ทัศนคติต่ออาชีพเกษตรกรซึ่งที่เป็นอาชีพที่สำคัญของคนไทยถูกลดความสำคัญและบทบาทลงเรื่อยๆ ด้วยเห็นว่าเป็นเกษตรกรแล้วยากจน ไม่มีเกียรติและศักดิ์ศรีเหมือนอาชีพอื่นๆ ไม่เป็นที่นิยมสำหรับคนทั่วไป (เปรมศักดิ์ เพียยุระ, 2551)

การขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตรในช่วงเวลาที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบมาจากความนิยมเรื่องอาชีพและการจัดการศึกษาที่ตอบสนองตลาดแรงงานในเมืองใหญ่มาเป็นระยะเวลานาน ในปี พ.ศ. 2560 พบว่าเยาวชนไทยที่เข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษามีถึงร้อยละ 70.3 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) ซึ่งมหาวิทยาลัยส่วนมากจะตั้งอยู่ในเขตจังหวัดสำคัญ นักศึกษาบางส่วนซึ่งมีพื้นเพในจังหวัดห่างไกล จากครอบครัวที่ทำการเกษตรมักจะต้องเดินทางเข้ามาเรียนและทำงานในเมืองใหญ่ต่อหลังจากเรียนจบ ทำให้ภาคการเกษตรขาดแรงงานที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ตามที่ได้กล่าวไว้ว่าประเทศไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุในอีกไม่ช้าโดยจะมีผลอย่างมากต่อภาคการเกษตรในระบบเก่า เพราะเป็นระบบที่ต้องการคนวัยแรงงานจำนวนมากซึ่งสวนทางกับคุณลักษณะของประชากรที่สูงอายุเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆในอนาคต ดังที่ในยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ระยะ 20 ปี (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560: 45 - 46) ได้กล่าวถึงปัญหาของการขาดแรงงานภาคการเกษตรและการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุไว้ว่า **อุปสรรคของการเกษตรจะเติบโตได้อย่างยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องใช้แรงงานจำนวนมาก หากแต่แนวโน้มแรงงานภาคการเกษตรลดลง เนื่องจากวัยแรงงานไม่สามารถทดแทนแรงงานที่ก้าวเข้าสู่วัยกลางคนหรือสูงอายุได้ทัน ประกอบกับบุตรหลานของเกษตรกรที่ได้รับการศึกษาดีขึ้น ไม่นิยมทำการเกษตร เพราะขาดแรงจูงใจและกลัวความไม่มั่นคงทางรายได้ ส่งผลให้คนรุ่นใหม่ก้าวไปสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น** ดังนั้น จึงมีแนวคิดที่จัดให้มีการบริหารจัดการการเกษตรแบบใหม่ที่ไม่จำเป็นต้องใช้แรงงานจำนวนมากแต่ได้ผลผลิตมากขึ้น ซึ่งอาจเป็นคำตอบของการพัฒนาของภาคการเกษตรต่อไปในอนาคต การพัฒนาการบริหารจัดการอาจต้องใช้ทั้งเงินทุน ทักษะความรู้ ทักษะสังคม ฯลฯ ที่จะเกื้อหนุนให้การทำการเกษตรแนวใหม่ประสบความสำเร็จ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้จัดให้มีโครงการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่มาระยะเวลาหนึ่งดังจะได้อธิบายต่อไป

อย่างไรก็ดี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พบว่า มีแนวโน้มของผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตในสาขาวิชาต่างๆ หันกลับไปทำการเกษตรเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ มีทั้งผู้ที่เคยทำงานประจำในสถานประกอบการต่างๆ หรือผู้ที่กลับไปทำการเกษตรในท้องถิ่นของตนเองหลังเรียนจบซึ่งแม้ว่าจะไม่ได้เรียนด้านการเกษตรโดยตรงก็ตาม ประกอบกับสถานการณ์การทำงานภาคอุตสาหกรรมมีความพยายามลดจำนวนแรงงานโดยใช้เครื่องจักรมาทดแทนมากขึ้น ตรงกันข้ามภาคการเกษตรกลับต้องการแรงงานที่มีคุณภาพและอายุยังไม่มากเพื่อพัฒนาการเกษตรให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น สถานการณ์ดังกล่าว เป็นเรื่องที่รัฐบาลได้ตระหนักถึงไว้ล่วงหน้า จึงให้การสนับสนุนการทำการเกษตรในรูปแบบใหม่ๆ ที่เริ่มจากการส่งเสริมให้แรงงานในภาคการเกษตรที่มีความต้องการปรับปรุงรูปแบบการทำการเกษตรของตนเองให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้บริโภค ได้แก่ **กรมส่งเสริมการเกษตร** กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 เพื่อพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรเป็นรายบุคคลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การบริหารธุรกิจและการใช้สารสนเทศ ต่อมาในปี พ.ศ. 2557 ได้ดำเนินการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็น **Young Smart Farmer** ที่เน้นการสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างเครือข่าย โดยให้เกษตรกรเป็น “ศูนย์กลางการเรียนรู้และออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง” บนหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการมีส่วนร่วมและการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งคำจำกัดความของ Young Smart Farmer ตามที่กรมส่งเสริมการเกษตรได้กำหนดไว้ในที่นี้คือ **เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ผ่านการประเมินคุณสมบัติ มีการบริหารจัดการการเกษตรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมในเชิงผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่ พึ่งพาตนเองได้ มีการเชื่อมโยงเครือข่าย และเป็นผู้นำทางการเกษตรในท้องถิ่น** (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561)

นอกจากนี้ ยังมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ที่มีโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายหรือค่าลงทุนในการประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม หรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรที่นำเอานวัตกรรมเกษตรหรือสิ่งใหม่ๆ มาปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการแบบดั้งเดิมหรือพัฒนาต่อยอดในการประกอบอาชีพ โดยผู้กู้จะต้องเป็นทายาทเกษตรกร หรือบัณฑิตที่จบการศึกษาใหม่ หรือเกษตรกร

รุ่นใหม่ที่มีบรรลุนิติภาวะแล้ว มีอายุไม่เกิน 45 ปี (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, 2562: ออนไลน์) หรือกรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้จัดทำ “โครงการนำลูกหลายเกษตรกรกลับบ้าน สานต่ออาชีพการเกษตร” (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2563: ออนไลน์) อีกทั้งยังมีโครงการคนกล้าคืนถิ่นของมูลนิธิออกแบบประเทศไทย มีเป้าหมายเพื่อนำพาคนรุ่นใหม่กลับไปท้องถิ่นของตนเอง อาจจะเป็นการเกษตรกรรมอันจะเป็นทางออกของปัญหาสำหรับประเทศไทยก็ได้ โดยแสดงให้เห็นว่าการทำการเกษตรในรูปแบบที่เกษตรกรสามารถออกแบบการทำงานได้เองนั้นเหมาะสมกับวิถีการทำงาน การเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถที่หลากหลายด้วยพื้นฐานการศึกษาในระดับอุดมศึกษาในสาขาต่างๆ เพื่อนำมาประกอบกับความรู้เกี่ยวกับการเกษตรดั้งเดิม โดยมีเป้าหมายให้เกษตรกรสามารถเปลี่ยนแปลงการทำการเกษตรให้พึ่งตนเองได้ โดยโครงการดังกล่าว เกิดจากความร่วมมือระหว่างองค์ภาครัฐและเอกชนมากกว่า 20 องค์การที่มีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ การสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ให้กลับเติมเต็มช่องว่างของชนบทด้วยการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนและร่วมกันขับเคลื่อนสังคมให้มั่นคงต่อไป (“คนกล้าคืนถิ่น” พัฒนาบ้านเกิด, ออนไลน์: 2559)

สำหรับในภาคเอกชนก็ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ อาทิ มูลนิธิอาจารย์จำเนียร สารระนาด ได้จัดโครงการทายาทเกษตรกรมืออาชีพ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพหนุ่มสาวลูกหลานเกษตรกร ให้เป็นเกษตรกรมืออาชีพ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆ (มูลนิธิอาจารย์จำเนียร สารระนาด, 2563: ออนไลน์) หรือการทำงานของมูลนิธิร่วมด้วยช่วยกันสำนึกรักบ้านเกิด ที่สนับสนุนการทำการเกษตรด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีทำการเกษตรแม่นยำ การตลาดออนไลน์ สร้างเสริมการสร้างเครือข่ายและเปลี่ยนภูมิทัศน์ภาคการเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การทำการเกษตรของเกษตรกรของไทยในอนาคตอาจเปลี่ยนไปจากอดีตเป็นอย่างมาก เพราะมีวิถีชีวิตทั้งรูปแบบการดำเนินชีวิตทั่วไป (Life style) รวมถึงรูปแบบการทำการเกษตรที่แตกต่างจากเกษตรกรในอดีตที่ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรแบบดั้งเดิมในท้องถิ่นที่พึ่งพาธรรมชาติ ใช้สารเคมี และการเกษตรเชิงเดี่ยวแบบอุตสาหกรรม มาเป็นการทำการเกษตรแบบใหม่ที่มีรูปแบบการทำการเกษตรตามที่เกษตรกรรุ่นใหม่ได้ออกแบบเอง โดยการนำความรู้เดิมที่มีอยู่ประกอบกับความรู้เรื่องการทำการเกษตรแล้วสร้างสรรค์ให้เกิดรูปแบบใหม่ๆ ที่ปรับปรุงต่อยอดให้ผลผลิตมากขึ้น หรือผลิตสิ่งที่เป็นที่ต้องการของตลาดอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ก็เพราะเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาในศาสตร์อื่นๆ นอกเหนือจากการทำการเกษตรจนมีความเชี่ยวชาญ เช่น แต่เดิมเคยเป็นนักการตลาด ก็จะนำวิถีทางของนักการตลาดที่มีการวางแผนการผลิตด้วยการประเมินความต้องการของผู้บริโภคก่อนทำการผลิตสินค้า โดยได้นำมาปรับใช้กับการทำการเกษตร ที่ทำให้ไม่มีปัญหาการผลิตสินค้าล้นตลาด จนไม่สามารถควบคุมราคาสินค้า สร้างเป็นวิถีแห่งการทำการเกษตรที่เป็นแบบเฉพาะของตนเอง เป็นต้น แนวทางการดำเนินการพัฒนาการเกษตรตามวิถีของแต่ละคนที่สามารถออกแบบวิถีการทำการเกษตรแบบพึ่งตนเอง ประมาณตนเอง และสร้างสรรค์รูปแบบการทำการเกษตรเองได้นี้ สอดคล้องกับความตอนหนึ่งในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในโอกาสที่คณะกรรมการสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง และสมาชิกผู้รับนมสดเข้าเฝ้าฯ ณ โครงการสวนพระองค์ สวนจิตรลดา เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2530 ที่ว่า

“...การกลไกกรรมและอาชีพในด้านเกษตรต่างๆ อย่าง ย่อมต้องอาศัยปัจจัยสำคัญหลายด้าน ด้านหนึ่งก็คือ หลักวิชาของการเพาะปลูก เป็นต้น และอีกด้านหนึ่งก็เป็นการช่วยให้เพิ่มหลักวิชาเหล่านั้น และเมื่อได้ปฏิบัติแล้วได้ผลผลิตแล้ว ก็ต้องสามารถดัดแปลงและขายจำหน่ายผลิตผลที่ตนได้ทำ ฉะนั้น ทุกอย่างต้องสอดคล้องกัน ความขยันหมั่นเพียรในการผลิต ความรู้ในวิชาการผลิตและความรู้ในการเป็นอยู่ ทั้งความรู้ในด้านจำหน่าย ล้วนเป็นความรู้ที่จะต้องประสานกันหมด...”

จากพระราชดำรัสดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่มีความรู้เพียงด้านการเกษตรอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ ต้องมีความรู้ด้านอื่นๆ ประกอบด้วย ดังนั้น หากต้องการสนับสนุนให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถพึ่งพาตนเองได้ ก็จะต้องเสริมสร้างความรู้ในเรื่องอื่นๆ นอกเหนือจากความรู้ด้านการเกษตร สิ่งสำคัญคือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติต่ออาชีพเกษตรกรก็มีความสำคัญดังนี้ เปรมศักดิ์ เพียยุระ (2551: 23) กล่าวไว้ว่า ยุคนี้พ่อแม่ต้องเปลี่ยนความคิดให้ลูกหลานมีความภูมิใจในอาชีพการเกษตร พ่อแม่ต้องบอกลูกว่า “ลูกเอ๋ย เรียนให้เต็มที่ เรียนจบแล้วบ้านเรามีกงานเกษตรรอลูกกลับมาพัฒนา ไม่ต้องกลัวตกงาน อยู่บ้านเรามีกงานให้ทำเยอะแยะ เราจะมีรายได้จากการเกษตร พ่อแม่ลูกก็จะได้อยู่ด้วยกัน”

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเกษตรกรรุ่นใหม่พบว่า คนที่สนใจทำการเกษตรนั้น ส่วนหนึ่งมิได้เรียนหรือทำงานด้านการเกษตรโดยตรงมาก่อน หากผู้ที่ทำงานในศาสตร์อื่นๆ แต่มีความสนใจในการทำการเกษตร หันไปเป็นเกษตรกรโดยนำความรู้ความสามารถตามศาสตร์ที่ได้ร่ำเรียนหรือจากประสบการณ์ทำงานของตนไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาการเกษตรให้ดียิ่งขึ้น จากการสัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.บำเพ็ญ เขียวหวาน (สัมภาษณ์ 22 ตุลาคม 2562) ให้ความเห็นว่า ในปัจจุบันมีเยาวชนที่มีพื้นเพจากจังหวัดต่างๆ ได้เข้ามาเรียนหนังสือในเมืองใหญ่ เช่นกรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ขอนแก่น ฯลฯ หลังจบการศึกษาจะทำงานต่อในเมือง แต่เมื่อเวลาผ่านไป กลับโหยหาทางด้านเกษตร บางคนเริ่มจากการทำการเกษตรเล็กๆ น้อยๆ ในครัวเรือน และบางคนได้กลับไปทำการเกษตรที่บ้านเกิดของตน จนทำให้เกิดเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นเกษตรกรคืนถิ่น ได้นำความรู้ความสามารถที่ได้ร่ำเรียนมาไปปรับประยุกต์ใช้กับการทำเกษตรที่ออกแบบได้เอง อีกทั้งสอดคล้องกับความพึงพอใจในอิสระการทำงานและความเป็นเจ้าของกิจการของคนรุ่นใหม่ด้วย นอกจากนี้ เกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนมากจะได้น้อมนำ “ศาสตร์กษัตริย์” คือแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ไม่ว่าจะเป็นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทรงงาน เกษตรทฤษฎีใหม่ แนวพระราชดำริและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศมาปรับประยุกต์ใช้กับการทำงานของตนเอง

อย่างไรก็ดี การทำการเกษตรแนวใหม่ที่นำความรู้เดิมและความรู้ใหม่มาปรับประยุกต์ใช้ร่วมกันนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่เกษตรกรต้องมีความรู้หลากหลายสาขา เพราะต้องนำองค์ความรู้หลากหลายศาสตร์สาขานั้นมาประกอบด้วยกันอย่างสมดุล ทั้งความรู้เรื่องการเกษตร การตลาด การวางแผนการผลิต การทำงานร่วมกับชุมชน การสร้างเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ ฯลฯ โดยเกษตรกรที่มีความประสงค์จะดำเนินการเกษตรแบบใหม่นี้ จึงต้องมีกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายดังกล่าวซึ่งแต่ละคนจะมีกระบวนการเรียนรู้เหล่านี้ที่แตกต่างกัน

นอกเหนือจากความต้องการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของเกษตรกรรุ่นใหม่แล้ว ยังมีคนอีกกลุ่มที่มีความ “จำเป็น” ต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตเพราะสถานการณ์บังคับ เช่นเหตุการณ์โรคระบาด COVID-19 ที่เริ่มตั้งแต่ช่วงปลายปี พ.ศ. 2562 โดยทั่วโลกต่างประสบปัญหาเกี่ยวกับโรคระบาด Corona Virus Disease หรือที่เรียกว่า COVID-19 ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทุกชนชาติ จากผลสำรวจขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labor Organization: ILO) ได้ทำการประเมินผลกระทบจากการแพร่ระบาดครั้งนี้ว่า จะมีสถานประกอบการทั่วโลกกว่าร้อยละ 81 ปิดทำการ แรงงานร้อยละ 37.5 มีความเสี่ยงที่จะถูกเลิกจ้าง และร้อยละ 6.7 จะถูกลดชั่วโมงการทำงานตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2563 (International Labour Organization, 2020: ออนไลน์) สำหรับประเทศไทยนั้น ธนาคารแห่งประเทศไทย (2563, ออนไลน์) นำเสนอว่าสถานการณ์นี้จะส่งผลกระทบต่อแรงงานนอกระบบที่มีอาชีพการบริการราว 5 ล้านคน อาชีพพื้นฐาน เช่น กลุ่มผู้ใช้แรงงาน พนักงานรับส่งเอกสารและพนักงานทำความสะอาด 1.8 คน รวมทั้งสิ้นเป็น 6.8 ล้านคน คิดเป็นราว 1 ใน 5 ของแรงงานรวมในประเทศ

จากเหตุการณ์ดังกล่าว ได้มีการกำหนดแนวทางการระงับการติดเชื้อด้วยการ “Social Distancing” ส่งผลต่อแรงงานในเมืองเป็นอย่างมากเพราะทำให้ต้องหยุดงาน รายได้ลดลงแม้ว่ารายจ่ายยังเท่าเดิม อีกทั้งแรงงานเหล่านี้ไม่ได้รับความคุ้มครองทางสังคมจึงอาจก่อให้เกิดคลื่นการอพยพของแรงงาน ทั้งนี้ เครือข่ายศูนย์ประสานงานเพื่อการวิจัยแรงงาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อ้างถึงในธนาคารแห่งประเทศไทย, 2563: ออนไลน์) พบว่าผู้ที่กลับบ้านส่วนใหญ่เป็นกลุ่มรายได้น้อย ลูกจ้างรายวัน แรงงานในภาคบริการร้านอาหาร โรงแรม เป็นต้น โดยจะมีแนวทางปรับตัว 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มที่กลับภูมิลำเนา คือผู้ที่ถูกเลิกจ้างเพราะสถานประกอบการปิดถาวร ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวเกษตรกรในต่างจังหวัดที่สามารถกลับไปพึ่งพิงได้ คาดว่า **แรงงานบางส่วนอาจจะกลับภูมิลำเนาถาวรหากสามารถหางานหรือทำธุรกิจส่วนตัวได้** 2) กลุ่มที่กลับดีกว่าไม่กลับ คือกลุ่มที่มาจากสถานประกอบการที่ปิดชั่วคราว ต้องการกลับภูมิลำเนาเพื่อลดต้นทุนและคาดว่าจะกลับมาทำงานปกติในภายหลัง และ 3) กลุ่มที่กลับเพื่อพักผ่อนหรือทำงานจากบ้านในต่างจังหวัดชั่วคราว ส่วนมากเป็นแรงงานที่มีทักษะในการทำงานที่บ้านได้ จะเห็นได้ว่าสถานการณ์ที่มีได้คาดคิดอาจเกิดขึ้นได้เสมอ ในช่วงเวลาของสถานการณ์โรคระบาดหลายฝ่ายได้นำเสนอให้กลุ่มคนเปราะบางด้านแรงงานได้กลับไปยังท้องถิ่นและเริ่มปรับตัวโดยหันมาทำการเกษตรมากขึ้น หรือแม้กระทั่งคนเมืองเองก็นิยมทำการเกษตรในพื้นที่จำกัดมากขึ้นด้วย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องพิสูจน์ว่า แท้จริงแล้ว การเกษตรคือส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทย เป็นทั้งทางรอดและทางเลือกในเวลาเดียวกัน

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ได้ให้ความสำคัญกับการถอดบทเรียนของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้นำศาสตร์ความรู้ตามความถนัดของตนเองมาปรับประยุกต์ใช้กับการเกษตร โดยเป็นผู้ที่เรียนจบในระดับปริญญาบัณฑิต และทำงานในสาขาที่จบมา มีความรู้ความเข้าใจในงานที่ทำจนสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้กับงานเกษตรและอื่นๆ ประกอบกับมีวุฒิภาวะการดำเนินชีวิต หากแต่มีใจรักในการทำ การเกษตรหรือมีเหตุให้ต้องหันกลับมาทำการเกษตรในถิ่นกำเนิด อีกทั้งได้นำ “ศาสตร์กษัตริย์” มาปรับประยุกต์ใช้กับ “วิถีเกษตรกรรุ่นใหม่” ของตนเองว่ามีกระบวนการเรียนรู้ในการทำงานอย่างไร

การระมัดระวัง แก้ไขปัญหา และสร้างภูมิคุ้มกันต่อสิ่งต่างๆ และสามารถทำงานให้ประสบความสำเร็จ สร้างเป็นข้อสรุปของวิถีเกษตรกรรมรุ่นใหม่ต้นแบบให้กับผู้ที่สนใจ ทั้งนี้ เกษตรกรในแต่ละภูมิภาคจะมีคุณสมบัติแตกต่างกันตามบริบทภูมิสังคม งานวิจัยนี้จึงสนใจเกษตรกรรุ่นใหม่ทั้งในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ เพื่อสร้างเป็นรูปแบบของวิถีเกษตรกรรมใหม่ของไทยที่จะนำพาการเกษตรของไทยในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

คำถามการวิจัย

1. เกษตรกรรุ่นใหม่มีวิธีการทำการเกษตรแตกต่างจากเกษตรกรรุ่นเก่าอย่างไร
2. แนวทางการพัฒนาการทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นอย่างไร
3. วิธีการทำการเกษตรแบบสหวิทยาการที่สอดคล้องกับศาสตร์กษัตริย์เป็นอย่างไร
4. รูปแบบของวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ศาสตร์กษัตริย์ หมายถึง แนวพระราชดำริ หลักการทรงงาน หลักการครองราชย์ และทฤษฎีในการพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตามเนื้อหาสาระของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เกษตรกรรุ่นใหม่ หมายถึง เกษตรกรรุ่นใหม่คือผู้ที่เคยทำงานอื่นที่ไม่ใช่การเกษตรมาอย่างน้อย 3 ปี แล้วเปลี่ยนอาชีพเป็นเกษตรกร หรือทำการเกษตรเพิ่มเติมจากอาชีพเดิม โดยผ่านการประเมินคุณสมบัติเป็นเกษตรกรใหม่ที่มีอายุไม่เกิน 45 ปีจากหน่วยงานภาครัฐ คือกรมส่งเสริมการเกษตร หรือภาคเอกชน คือโครงการคนกล้าคืนถิ่น หรือโครงการรักบ้านเกิด มีประสบการณ์การทำการเกษตรไม่น้อยกว่า 3 ปี เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมในการทดลองทำการเกษตรแบบครบรอบการผลิต ซึ่งมีการบริหารจัดการการเกษตรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมในเชิงผู้ประกอบการ เกษตรกรรุ่นใหม่ พึ่งพาตนเองได้ มีการเชื่อมโยงเครือข่าย และเป็นผู้นำทางการเกษตรในท้องถิ่น นั้น สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นกลุ่ม

วิถีเกษตรกร หมายถึง วิธีการทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำเนิการด้วยตนเองตั้งแต่เรื่องการผลิต การแสวงหาความรู้เรื่องเทคนิคการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการการทำการเกษตร การวางแผนการผลิต การตลาด การกระจายสินค้า การควบคุมคุณภาพสินค้า และการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนหรือกลุ่มเกษตรกรที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์วิถี หมายถึง การวิเคราะห์ถึงวิธีการดำเนินชีวิต แนวความคิด และแนวทางการทำงานของเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่แสดงถึงการทำการเกษตรโดยนำความรู้ความสามารถที่มีมาก่อนจากการทำงานนอกภาคการเกษตรมาปรับประยุกต์ใช้กับการทำการเกษตรที่ทำอยู่ในปัจจุบัน

ขอบเขตการวิจัย

การเก็บข้อมูลจากเกษตรกรรุ่นใหม่จำนวน 26 คนจากทุกภูมิภาคและผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่จำนวน 5 คน ระยะเวลาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึง กรกฎาคม พ.ศ. 2563 มีรายละเอียดดังนี้

(1) เกษตรกรรุ่นใหม่ โดยแบ่งขอบเขตพื้นที่ตามกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้แก่ เกษตรกรในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ อย่างน้อยภาคละ 2 คน ซึ่งได้กำหนดคุณลักษณะของเกษตรกรไว้ 2 ลักษณะคือ 1) เกษตรกรที่แต่เดิมประกอบอาชีพอื่นที่มีใช้เกษตรกรแต่ได้เปลี่ยนอาชีพเป็นเกษตรกรเต็มตัว มิได้ประกอบอาชีพเดิมอีก และ 2) เกษตรกรที่ยังคงประกอบอาชีพเดิมและเพิ่มเติมการทำการเกษตรด้วย เช่นเป็นสถาปนิกที่รับออกแบบฮิสระและเป็นเกษตรกรด้วย โดยกรณีศึกษาทั้งหมดจะเป็นผู้ที่กลับไปทำการเกษตรภูมิลำเนาเดิมของตนเอง ทำการเกษตรมาแล้วไม่ต่ำกว่า 3 ปี

(2) ผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภาครัฐและเอกชนในหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของเกษตรกรรุ่นใหม่ในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ การเงิน การตลาด การผลิต การประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อมุ่งเน้นการสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded theory) โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่ม

1. การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อให้เห็นภาพรวมของการทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางศาสตร์กษัตริย์ ได้แก่ ความหมายความสำคัญของศาสตร์กษัตริย์ สถานการณ์การเกษตรของไทยทั้งในภาพรวมของประเทศ สถานการณ์การทำเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ และการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ กระบวนการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การน้อมนำหลักของศาสตร์กษัตริย์มาใช้ในการทำการเกษตร และการวิจัยโดยทฤษฎีฐานราก (Grounded theory)

2. การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ และแนวคิดเกี่ยวกับศาสตร์กษัตริย์ที่มีบทบาทในการทำงานเรื่องการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ด้านการเกษตร การจัดการศึกษาสำหรับเกษตรกรทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึงหน่วยงานของรัฐที่มีบทบาทหน้าที่สนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ ภาคเอกชนที่ส่งเสริมการทำการเกษตรแบบใหม่ ซึ่งจะทำการติดต่อโดยตรงไปยังหน่วยงานต่างๆ โดยใช้วิธี Snowball Sampling Technique จากผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้กำหนดไว้เบื้องต้น ทั้งนี้ การนำเสนอข้อมูลต่างๆ จะต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ว่าให้เผยแพร่ได้ เนื่องจากอาจต้องนำคำสัมภาษณ์บางส่วนที่สำคัญมาอ้างอิง (Quote) ในผลการวิจัยเพื่อเป็นการยืนยันข้อค้นพบด้วย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) โดยสร้างเป็นประเด็นคำถาม อาทิ ที่มาและการดำเนินงานในเรื่องการสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ในหน่วยงานของท่าน บทบาทของท่านในการสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ เป็นต้น

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ 1) ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานที่สนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ เช่น ผ่านเกณฑ์การอบรมเป็น Young Smart Farmer ของกรมส่งเสริมการเกษตร หรือเป็นผู้ที่ได้รับรางวัลชนะเลิศโครงการประกวดเกษตรกรสำนึกรักบ้านเกิด เป็นต้น และ 2) ทำการเกษตรในรูปแบบที่เกษตรกรแต่ละคนได้ออกแบบใหม่มาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี และ 3) เคยประกอบอาชีพอื่นมาก่อนเป็นเกษตรกรอย่างน้อย 3 ปี และ 4) ยินดีให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยจะติดต่อโดยตรงไปยังเกษตรกรซึ่งทั้งหมดมี Facebook page และเบอร์โทรศัพท์ในสื่อต่างๆ อยู่แล้ว หรือติดต่อผ่านหน่วยงานและผู้ทรงคุณวุฒิที่แนะนำ

ทั้งนี้ การนำเสนอข้อมูลต่างๆ จะต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ที่สามารถเผยแพร่ได้ เนื่องจากอาจต้องนำคำสัมภาษณ์บางส่วนที่สำคัญมาอ้างอิง (Quote) และอาจนำภาพประกอบในผลการวิจัยเพื่อเป็นการยืนยันข้อค้นพบด้วย

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) และแบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) ซึ่งการสังเกตและสัมภาษณ์นี้ จะดำเนินการกับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียวกัน โดยผู้วิจัยจะเดินทางไปสัมภาษณ์และสังเกตด้วยตนเองเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded theory) โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งทฤษฎีฐานรากคือการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ไม่เคยได้รับการศึกษาและ/หรือเผยแพร่ในสื่อต่างๆ โดยเป็นความรู้ที่อยู่ในปรากฏการณ์จริง (Phenomena) และเป็นความรู้ในตน (Tacit knowledge) ของบุคคลหรือกลุ่มคน ในการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นการศึกษาวิถีชีวิตของวิถีเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อศึกษาวิถีชีวิต แนวคิด แนวทางปฏิบัติในการทำงาน และการมีส่วนร่วมกับขับเคลื่อนและพัฒนาท้องถิ่น โดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาและสร้างข้อสรุปเป็นทฤษฎีฐานราก เพื่อสะท้อนให้เห็นแรงบันดาลใจในการหันกลับมาทำการเกษตร แนวทางการก้าวเข้าสู่อาชีพเกษตรกร ปัจจัยเงื่อนไข ปัญหา อุปสรรค วิธีการแก้ไข การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น การนำศาสตร์ความรู้อื่นที่ได้เรียนและทำงานมาก่อนหน้าเป็นเกษตรกรมาประกอบการทำการเกษตร และการนำศาสตร์กษัตริย์มาปรับใช้ในการดำเนินงานได้เป็นรูปแบบของวิถีชีวิตเกษตรกรรุ่นใหม่ในปัจจุบัน

5. การตรวจสอบผลการวิเคราะห์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำเสนอข้อมูลการวิเคราะห์และสร้าง ทฤษฎีฐานรากกลับไปยังเกษตรกรและผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ได้เป็นรูปแบบของวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่หัน กลับไปทำการเกษตร ด้วยการนำวิถีคิดและทักษะจากประสบการณ์การทำงานอื่นที่คุ้นเคยมาก่อน ประกอบกับการนำศาสตร์กษัตริย์มาเป็นแนวทางในการทำงาน

ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

ประโยชน์ต่อเกษตรกรรุ่นใหม่

1. ได้ทราบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ในภาพรวมเพื่อเรียนรู้และนำไปพัฒนาตนเอง
2. ได้ทราบถึงรูปแบบของการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในอนาคต

ประโยชน์ต่อหน่วยงานที่สนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่

1. ได้ทราบถึงความพึงพอใจของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมการอบรมในภาพรวม
2. ได้ทราบถึงแนวทางการพัฒนากระบวนการอบรมที่ตอบสนองความต้องการของ เกษตรกรรุ่นใหม่ในอนาคต

ประโยชน์ต่องานวิชาการด้านการพัฒนา

1. ได้ทราบถึงวิถีของคนรุ่นใหม่ที่สนใจด้านการเกษตร
2. ได้รูปแบบของวิถีเกษตรกรรุ่นใหม่ตามศาสตร์กษัตริย์
3. ได้คู่มือสำหรับผู้สนใจการเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ประกอบด้วยการวางแผน การดำเนินงาน ข้อพึงระวัง และการประเมินความพร้อมของตนเองก่อนตัดสินใจทำ การเกษตร
4. ได้แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างอาชีพการเกษตรที่ เหมาะสมกับท้องถิ่น

ประโยชน์ในเชิงวิชาการ (Academic Impact)

1. ได้ทราบถึงแนวทางการจัดการทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามบริบทแต่ละ พื้นที่
2. ได้รูปแบบการจัดการบริหารการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่
3. สามารถนำรูปแบบไปส่งเสริม หรือไปเผยแพร่เป็นตัวอย่าง

ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Impact)

1. เป็นตัวอย่างในการสร้างรายได้ให้กับผู้ที่กำลังสนใจ เริ่มสนใจและดำเนินการอยู่
2. เพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ที่ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

ประโยชน์ในเชิงสังคม (Social Impact)

1. การให้ความสำคัญกับประชาชนชาวบ้าน ผู้สูงอายุ ในชุมชน
2. สร้างความกระตือรือร้นให้กับคนในชุมชนและสังคม

ประโยชน์ในเชิงวัฒนธรรม (Cultural Impact)

1. การเรียนรู้ภูมิปัญญาเรื่องการเกษตรในท้องถิ่น การถ่ายทอดภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมที่สอดคล้องกับการเกษตรด้วย
2. ได้เรียนรู้เรื่องความสัมพันธ์ในชุมชนหลากหลายภูมิภาค หลายกลุ่มคน

ประโยชน์ในเชิงสิ่งแวดล้อม (Environment Impact)

1. เรียนรู้การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้อย่างเหมาะสมโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมเพราะเป็นการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
2. เกิดความรักท้องถิ่น เรียนรู้สิ่งที่มีในท้องถิ่น และคนในท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. การทำเกษตรอินทรีย์เป็นการส่งเสริมสุขภาพที่ดีของผู้ผลิตและผู้บริโภค

กรอบแนวคิดของการวิจัย

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบขึ้นจากแนวคิด แนวทางและทฤษฎีต่างๆ ดังนี้

ศาสตร์กษัตริย์ เป็นแนวทางที่สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2561) ได้นำเสนอไว้ ประกอบด้วยแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรในเรื่องทศพิธราชธรรม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางการพัฒที่ยั่งยืน (เข้าถึง เข้าใจ พัฒนา) หลักการทรงงาน 23 ประการ เกษตรทฤษฎีใหม่ และแนวพระราชดำริเรื่องศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินฐานะที่เป็นแหล่งการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สถานที่สาธิตการ พัฒนาเบ็ดเสร็จ (One stop service) สถานการณ์การเกษตรของไทยทั้งในภาพรวมของประเทศ แยก รายภูมิภาค นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างความสำเร็จ การแก้ไขปัญหา การ จัดการศึกษาทุกระดับเพื่อพัฒนา (การศึกษาในระบบ นอกระบบและอัยาศัย) การเรียนรู้เกี่ยวกับ การเกษตรของเกษตรกรตั้งแต่อดีตและปัจจุบัน ความสำคัญของการเกษตรกับการพัฒนาประเทศ

คุณสมบัติของเกษตรกร ในที่นี้แบ่งออกเป็น 2 ประการคือ 1) คุณลักษณะเฉพาะของเกษตรกร รุ่นใหม่ อันหมายถึงความรู้ความสามารถด้านอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวกับการทำการเกษตร ลักษณะนิสัย ทัศนคติ ต่อการทำการเกษตร ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ คือการเป็นคนดีและคนเก่ง เข้าใจตนเอง เข้าใจ ผู้อื่น เข้าใจปัญหาและหาทางแก้ไขได้ มีภาวะผู้นำที่สร้างสรรค์และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาบุคคล หรือชุมชนรอบข้าง และ 2) องค์ความรู้ของเกษตรกรซึ่งประกอบด้วยภาคทฤษฎีและการปฏิบัติ รวมถึง ความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวกับการทำการเกษตรในปัจจุบัน

การเรียนรู้ของเกษตรกร เป็นการเรียนรู้เพื่อเข้าใจธรรมชาติในเชิงการสร้างความรู้ (Epistemological development) ซึ่งมีด้วยกัน 2 ลักษณะคือ 1. มีความก้าวหน้าเป็นลำดับในการ เรียนรู้ และ 2. การเรียนรู้ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอน (Uncertain) ลำดับความก้าวหน้าของการเรียนรู้ มี 4 ชั้น ตามแนวคิดของ Baxter Magolda

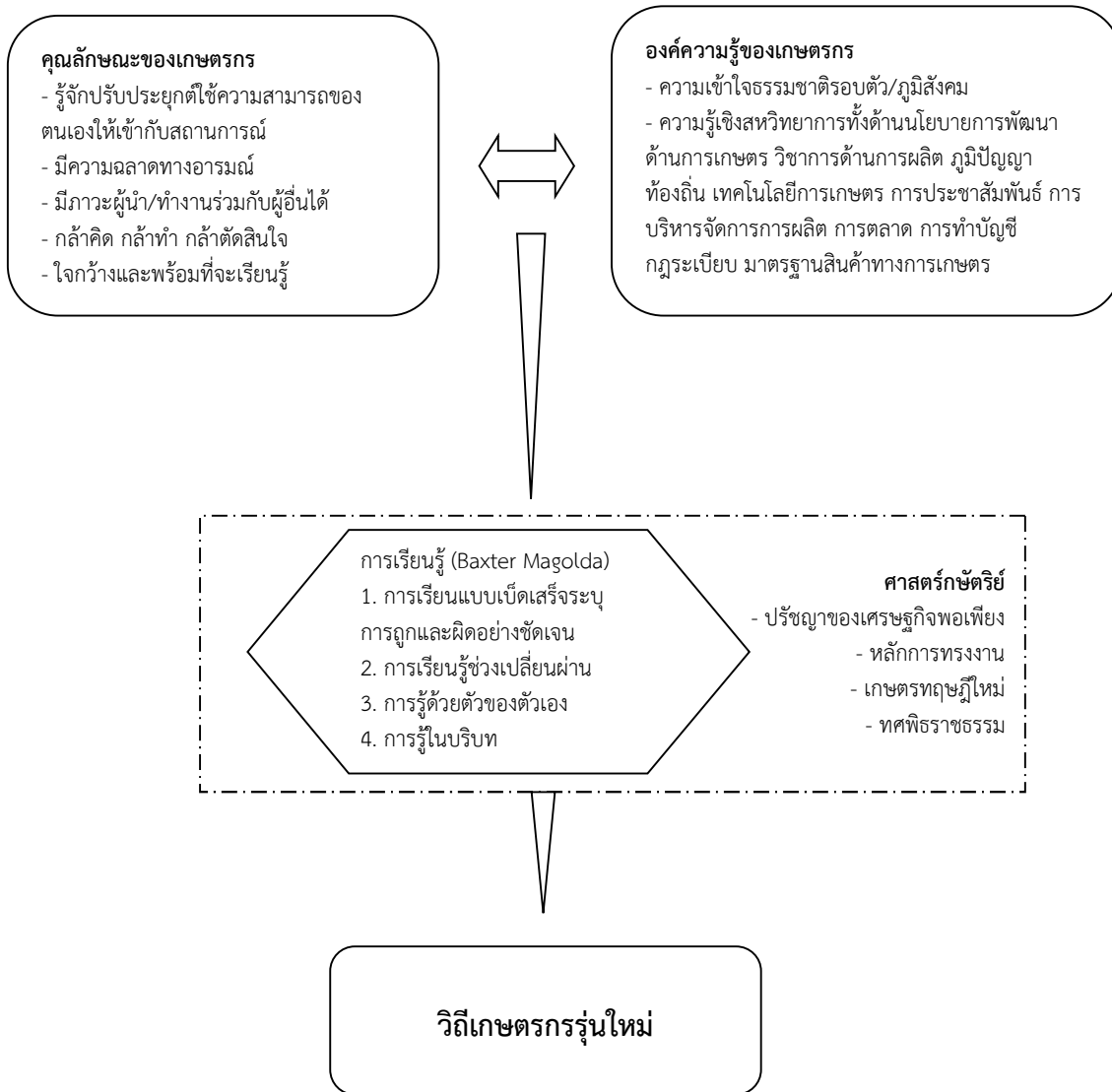
1. การเรียนแบบเบ็ดเสร็จระบุการถูกและผิดอย่างชัดเจน (Absolute knowing) ผู้เรียนพัฒนาความรู้ที่ได้รับจนเป็นความเชื่อของผู้เรียน แม้จะมีความไม่แน่นอนบ้างก็ตาม เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนรับและจดจำจากผู้สอน

2. การเรียนรู้ช่วงเปลี่ยนผ่าน (Transitional stage) เป็นช่วงที่สถานการณ์แน่นอนและไม่แน่นอน ยังไม่มีความรู้ที่แท้จริงในเรื่องดังกล่าว ผู้เรียนจะเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองจนสามารถตัดสินใจเรื่องราวที่เรียนได้ ผู้สอนทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้เกิดความเข้าใจและประยุกต์ใช้ความรู้นั้นได้

3. การรู้ด้วยตัวของตัวเอง (Independent knowing) ผู้เรียนจะเห็นว่าสถานการณ์ต่างๆ ล้วนไม่แน่นอน จึงจำเป็นที่จะต้องคิดวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นของตนเองโดยให้ประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเพื่อน ผู้สอนมีบทบาทในการสนับสนุนพัฒนาความรู้ของผู้เรียนแต่ละคนด้วยการจัดกระบวนการให้สืบค้นที่น่าตื่นเต้น อาจจะไม่ต้องตัดสินใจถึงความถูกหรือผิด

4. การรู้ในบริบท (Contextual knowing) เป็นการสร้างองค์ความรู้บนความสัมพันธ์ของความรู้กับบริบทที่เกี่ยวข้อง ความรู้ของผู้เรียนเป็นการสนับสนุนหลักฐาน (Evidence) ผู้สอนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความคิดและการพัฒนาความรู้ของผู้เรียน

ทฤษฎีฐานราก หรือ Grounded theory เป็นการสร้างทฤษฎีจากองค์ความรู้ใหม่ที่ไม่เคยได้รับการศึกษาและ/หรือเผยแพร่ในสื่อต่างๆ โดยเป็นความรู้ที่อยู่ในปรากฏการณ์จริง (Phenomena) และเป็นความรู้ในตน (Tacit knowledge) ของบุคคลหรือกลุ่มคน สร้างด้วยวิธีการแบบอุปนัย (Inductive) ที่มาจากปรากฏการณ์ต้นแบบ แล้วจึงสรุปเป็นทฤษฎีระดับกลางเพราะใช้ได้กับปรากฏการณ์เฉพาะเท่านั้น

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ เป็นการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง “ศาสตร์กษัตริย์: วิถีเกษตรกรรุ่นใหม่” โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของ ศาสตร์กษัตริย์ อันเป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมราชบพิตร ต่อด้วยความสำคัญเกษตรกรรมที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของประเทศ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของเกษตรกรรุ่นใหม่ การเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ในมิติต่างๆ อย่างเป็นสหวิทยาการอันเป็นหัวใจสำคัญที่จะนำเสนอในงานวิจัยฉบับนี้ อีกทั้งยังได้กล่าวถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 ศาสตร์กษัตริย์

- 1.1 ความหมายของศาสตร์กษัตริย์
- 1.2 แนวคิดศาสตร์กษัตริย์ด้านการเกษตร
- 1.3 แนวคิดศาสตร์กษัตริย์เพื่อการเรียนรู้

ตอนที่ 2 เกษตรกรรม

- 2.1 ความหมายและความสำคัญของเกษตรกรรม
- 2.2 เกษตรกรรมกับการพัฒนาบริบทไทยและบริบทโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2.3 แนวคิดและนโยบายที่เกี่ยวกับเกษตรกรรม
 - 2.3.1 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี
 - 2.3.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
 - 2.3.3 ยุทธศาสตร์การเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี
 - 2.3.4 นโยบายด้านการศึกษา
- 2.4 หน่วยงานที่สนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่
 - 2.4.1 ภาครัฐ
 - 2.4.2 ภาคเอกชน

ตอนที่ 3 วิถีเกษตรกร

- 3.1 ความหมายของอาชีพเกษตรกร
- 3.2 ทักษะคติต่ออาชีพเกษตรกรไทย
- 3.3 เกษตรกรในต่างประเทศ

ตอนที่ 4 การเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่

- 4.1 กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร
- 4.2 องค์ความรู้ของเกษตรกรไทยอย่างเป็นสหวิทยาการ
- 4.3 ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ตอนที่ 5 ทฤษฎีฐานราก

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของเกษตรกร

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยการพัฒนาเกษตรกร

การวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นการวิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรในเชิงสหวิทยาการเพื่อการพัฒนา ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย จึงต้องวิเคราะห์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกันหลายส่วน ดังนี้

ตอนที่ 1 ศาสตร์กษัตริย์

ศาสตร์กษัตริย์ มาจากคำ 2 คำคือ ศาสตร์ และกษัตริย์ คำว่าศาสตร์นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า ระบบวิชาความรู้ มักใช้ประกอบคำหลัง เช่นวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

ส่วนคำว่ากษัตริย์นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า 1. พระเจ้าแผ่นดิน ใช้คำว่า พระมหากษัตริย์ และ 2. ชื่อวรรณะหนึ่งของสังคมฮินดู หมายถึง บุคคลที่เกิดในตระกูลนักรบ ได้แก่ เจ้านาย และขุนนาง นอกจากนี้ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.กาญจนา นาคสกุล (2563: ออนไลน์) กล่าวถึงคำที่ให้ความหมายถึงพระมหากษัตริย์นั้นมีด้วยกันหลายคำ ได้แก่ พระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าอยู่หัว พระราชา อาจแบ่งเป็นคำที่ใช้โดยปกติ คำที่เป็นทางการ คำลาลอง และคำในวรรณคดี โดยคำว่า “กษัตริย์ เป็นภาษาสันสกฤตว่า กษัตริย์ แปลว่า นักรบ เป็นคำเรียกวรรณะที่ 2 ของสังคมฮินดู กษัตริย์ เป็นชนชั้นผู้ปกครองประเทศ เป็นผู้ที่ได้เรียนรู้ศิลปศาสตร์ต่างๆ เช่นศิลปศาสตร์ 18 ประการ มักใช้ด้วยคำยกย่องว่า พระมหากษัตริย์

ดังนั้น ศาสตร์กษัตริย์ จึงหมายถึงระบบวิชาความรู้ของผู้ปกป้องคุ้มครอง ผู้เป็นนักรบที่ก่อปรด้วยศาสตร์และศิลป์แห่งการพัฒนา โดยในงานวิจัยในครั้งนี้จะได้ให้ความหมายของศาสตร์กษัตริย์ที่มีความเฉพาะของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ดังจะได้อธิบายต่อไป

1.1 ความหมายของศาสตร์กษัตริย์

ตั้งแต่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เสด็จสู่สวรรคาลัย เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2559 นั้น ได้มีบุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนมากมายจัดพิมพ์เอกสารเพื่อเผยแพร่พระราชกรณียกิจตลอดกว่า 70 ปีในหลากหลายรูปแบบภายใต้ “ศาสตร์” และ “ศิลป์” การพัฒนาของพระองค์ และคงปฏิเสธไม่ได้ว่าผลจากการดำเนินงานตามแนวทางพระราชดำริที่ผ่านมาเหล่านั้น ก่อเกิดเป็นแนวทางการพัฒนาที่ทำให้ประชาชนคนไทยทั่วทุกภูมิภาคมีความอยู่ดีมีสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยเฉพาะกับประชาชนในภาคการเกษตรที่ถือเป็นกลุ่มคนที่มีมากที่สุดในประเทศไทย สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเผยแพร่พระอัจฉริยภาพด้านการพัฒนามนุษย์อันหาที่สุดมิได้นี้ จึงได้จัดทำหนังสือ “ศาสตร์กษัตริย์” ขึ้นในปี พ.ศ. 2561 โดยมีเนื้อหาครอบคลุมหลักการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ไม่ว่าจะเป็นหลักการทรงงาน หลักการครองราชย์ แนวพระราชดำริและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และนำไปปรับใช้กับชีวิตของตนเองต่อไป

หลักในการทรงงานและศาสตร์แห่งการพัฒนาที่มีด้วยกันหลายประการ ไม่ว่าจะ เป็นแนวทางของการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ที่ได้ทรงนำปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ มาเป็นจุดเริ่มต้นของการประมวล ศึกษาไตร่ตรอง ค้นคว้าอย่างลึกซึ้ง ทดลองจนแน่วพระราชหฤทัยถึงผลที่จะได้รับ และจึงพระราชทานแนวทางแก้ไขให้เหมาะสมกับพื้นที่นั้นๆ เพื่อให้ประชาชนมีกินมีใช้และหลุดจากความยากจน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ดังจะเห็นได้จาก โครงการทดลองสวนจิตรลดา และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอีกมากมายกว่า 4,810 โครงการ (สำนักงานคณะกรรมการเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2562: ออนไลน์) ทรงตระหนักว่า การพัฒนานั้นต้องสร้างพื้นฐานคือความพอกมี พอกิน พอใช้ของประชาชน มีความรักใคร่สามัคคีกันก่อน จึงค่อยสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจต่อไป เมื่อประเทศชาติสงบ มีความเจริญ เมื่อนั้นการพัฒนาจึงจะประสบความสำเร็จ เป็นชัยชนะของการพัฒนาอย่างแท้จริง **แนวทางการพัฒนาลำดับแรกของพระองค์คือ เพื่อปากท้องของประชาชน ต่อมาคือเพื่อความมั่นคงของสังคม และสิ่งสุดท้ายคือเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**

คำว่า “ศาสตร์กษัตริย์” นี้เป็นคำที่ได้มาจากบทสัมภาษณ์ของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล อดีตเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ผู้ถวายงานใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท เป็นเวลา 35 ปี อีกทั้งเป็นอดีตเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และอดีตเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (อ้างถึงในสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) สามารถสรุปได้ว่า

1) พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ทรงสอนเรื่องของแผ่นดินเพื่อให้รู้จักและเข้าใจธรรมชาติ ดิน น้ำ ลม ไฟ การใช้ชีวิตและการทำงานที่สร้างประโยชน์ให้กับผู้อื่น โดยทรงมีรับสั่งให้ทำ 3 ประการคือ 1) “มองทุกอย่างที่ฉันทำ” หมายความว่า ให้มองเพื่อให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ 2) “จดทุกอย่างที่ฉันพูด” ทั้งการจดและการบันทึกพระสุรเสียงและกลับมาประมวล และ 3) “สรุปสิ่งที่ฉันคิด” ซึ่งเมื่อได้จดข้อมูลอันจะเป็นแนวทางในอนาคตแล้ว ต้องสรุปทูลเกล้าถวายอย่างเป็นทางการทุกวัน อันจะมีกิจกรรม พระราชกรณียกิจ กระแสพระราชดำริส แนวพระราชดำริต่อพื้นที่นั้นๆ โดยจะทรงตรวจสอบและจึงนำกลับมาเป็นคัมภีร์แนวทางการทำงานต่อไป

2) ทรงสอนงานอย่างชาญฉลาด โดยให้ผู้ติดตามได้คิดตามด้วยดุลยพินิจ ใช้สติและปัญญา ทรงมีวิธีสอนอย่างมีศิลปะ พระราชอโศกคำแนะนำให้เข้าใจทุกแง่มุม

3) ทรงเน้นการปฏิบัติให้ดูและจงใจให้ทำงาน โดยทรงเน้นเสมอว่า การสอนควรยึดจากรากฐานเดิมของสังคมไทยไว้ ไม่ควรคัดลอกจากต่างประเทศมากเกินไป แต่สามารถนำมาเปรียบเทียบปรับปรุงได้

4) ทรงดำเนินชีวิตเป็นแบบอย่างของความเรียบง่าย ทางสายกลาง รักษาความพอดี พอเพียงไว้

5) การคิดถึงส่วนรวมก่อน โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ต้องใช้แต่พอดีเพื่อให้เป็นมรดกตกทอดไปถึงลูกหลาน

6) ทรงใช้ธรรมชาติและสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวมาช่วยในการแก้ไขปัญหา ทรงพยายามรักษาสิ่งที่มีอยู่ และฟื้นฟูสิ่งที่ได้สูญเสียไป ทั้งดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่สุดคือ “น้ำ” จะเห็นได้จากโครงการมากกว่าร้อยละ 70 ที่เกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการน้ำ ทรงคิดศิลปะการบริหารจัดการน้ำได้หลากหลายวิธี เพื่อให้ประชาชนมีน้ำกินน้ำใช้ตลอดทั้งปี

7) ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงงานทั้งครอบครัว โดยจะมีหน้าที่แตกต่างกันไป

8) ทรงสอนให้ทำประโยชน์แก่ผู้อื่นก่อน โดยจะต้องมีกำลังกายที่แข็งแรง มีความสุขเพื่อที่จะทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นต่อไปได้

9) ทรงวางกลไกการทำงานอย่างรอบคอบ แม้เมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตแล้ว งานของพระองค์ก็ยังดำเนินการต่อไปได้ โดยจัดตั้งหน่วยงานต่างๆ เป็นมูลนิธิตามกฎหมายเพื่อจะได้มีกระบวนการดูแล และทำงานกันอย่างไรให้ไม่ซ้ำซ้อน เช่น เมื่อเกิดน้ำท่วม มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์จะเข้าไปช่วยเหลือประชาชนในเบื้องต้น เมื่อน้ำลดแล้ว มูลนิธิชัยพัฒนาจะเข้าไปฟื้นฟูบำรุงต่อ

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร นั้น เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า ทรงให้ความสำคัญกับการเกษตรมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ดังจะเห็นได้จากเมื่อเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว ทรงอุทิศพื้นที่ส่วนหนึ่งในบริเวณที่ประทับทำการทดลองค้นคว้าและวิจัยด้านการเกษตร ต่อมาในปี พ.ศ. 2507 จึงได้ริเริ่มโครงการจัดการพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์ที่หุบกะพง ตำบลเขาใหญ่ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบุรี เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรกลุ่มสวนผักชะอำจำนวน 83 ครอบครัวให้มีความกิน โดยทรงให้กันพื้นที่ 500 ไร่ โดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลของประเทศอิสราเอล ผ่านโครงการไทย – อิสราเอล เพื่อพัฒนาชนบท (หุบกะพง) ระหว่างปี พ.ศ. 2509 – 2514 ต่อมาเกษตรกรเหล่านี้จึงรวมตัวกันจนกระทั่งเป็นหมู่บ้านเกษตรกรตัวอย่าง ได้ชื่อว่า ศูนย์สาธิตสหกรณ์โครงการหุบกะพง

ทรงให้ความสำคัญกับเรื่องที่ดินทำกินของราษฎรเป็นอย่างมาก ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 ได้มีประกาศพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินอันเป็นทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ให้รัฐบาลดำเนินการปฏิรูปที่ดิน ทำให้ชาวนาใน 5 จังหวัด คือ ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา นครนายก นครปฐม และฉะเชิงเทรา จำนวน 44,000 ไร่ เป็นต้น (สำนักงานปลัด สำนักนายกรัฐมนตรี, 2555)

แนวทางการพัฒนาที่สำคัญคือการพัฒนาพร้อมกับการอนุรักษ์ไว้ซึ่งทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและความสมดุลของระบบนิเวศ เพื่อให้ “คน” และ “ธรรมชาติ” อยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยต่อกัน

แนวพระราชดำริที่สำคัญเกี่ยวกับการพัฒนานั้นคือ **การพัฒนาเพื่อพึ่งตนเอง (Self-reliance)** ส่งเสริมให้ชุมชนชนบทพึ่งตนเองได้ภายใต้การดำเนินงานตามหลักประชาธิปไตย ทรงสร้างความแข็งแกร่งให้ชุมชนโดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหลักที่สอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น เช่น การตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นอกจากนี้ยังได้พระราชทาน หลักการทรงงาน 23 ข้อไว้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตและการทำงาน องค์ความรู้ที่ได้นี้ นับเป็น **“ศาสตร์ของพระมหากษัตริย์”** เพื่อขจัดหรือบรรเทาความเดือดร้อน และยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น นำความสุขความเจริญสู่สังคมและประเทศชาติอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยได้นำเสนอไว้ในหนังสือ **“ศาสตร์กษัตริย์”** ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2561) สรุปได้ว่า **“ศาสตร์กษัตริย์”** ประกอบด้วย

1) **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”** ปฐมบรมราชโองการที่เป็นการประกาศใช้หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ในการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่ง **“ธรรม”** ในที่นี้

หมายถึง ทศพิธราชธรรม หรือ ธรรม 10 ประการของพระราชา อันได้แก่ทาน ศีล บริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ขันติ และความเที่ยงธรรม

2) **หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** ที่ทรงเน้นย้ำให้ดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้คุณธรรม ความรู้ และดำเนินชีวิตด้วยความเพียร ซึ่งสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้นำทางการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 – 2549) จนถึงปัจจุบัน แนวพระราชดำรินี้ได้ประจักษ์สู่สายตาชาวโลกดังที่ในการประชุมเพื่อสันติภาพนานาชาติ พ.ศ.2560 โดยผู้นำองค์กรนานาชาติได้ร่วมถวายสดุดีเพื่อแสดงความอาลัยต่อพระองค์ อีกทั้งยกย่องว่าทรงเป็น “พระมหากษัตริย์นักพัฒนา ต้นแบบแห่งเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” ซึ่งสมาชิกองค์การสหประชาชาติทั่วโลกตกลงร่วมกันที่จะใช้เป็นกรอบดำเนินการพัฒนาประเทศของตนให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในปี พ.ศ.2573

3) **การพัฒนาที่ยั่งยืน** ทรงมีแนวพระราชดำรินี้นานก่อนที่ทั่วโลกจะตื่นตัวและเกิดกระแสเรียกร้องเพื่อให้ความสำคัญกับคน สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรงวางแผนการพัฒนาผ่านโครงการต่างๆ ซึ่งได้ศึกษาข้อมูลในพื้นที่เพื่อวิเคราะห์ถึงประโยชน์และความคุ้มค่าของการลงทุนและมีระบบการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ปรากฏชัดเจนใน**หลักการทรงงาน 23 ประการ** แบ่งออกเป็น 5 ประเด็นสำคัญ ได้แก่

3.1) **เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา** เพื่อสนองความต้องการของประชาชนที่ต้องคำนึงถึง **ภูมิสังคม: ดิน น้ำ ลม ไฟ** โดยก่อนการดำเนินงานจะทรงทำประชาพิจารณ์ให้ประชาชนได้ **มีส่วนร่วม** เพื่อทำความเข้าใจ ร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน และลดความขัดแย้ง ให้ประชาชนแจ้งความประสงค์ยินดีเข้าร่วมการพัฒนาเพื่อให้เกิดการ **ระเบิดจากข้างใน** ซึ่งยึดถือ **ประโยชน์ของส่วนรวมและประเทศชาติ** หากที่ได้ได้ผลการดำเนินงานที่ดี ก็จะเป็นตัวอย่างขยายผลไปยังแหล่งอื่นด้วย

3.2) **เรียนรู้จากหลักธรรมชาติ** ทรงหาวิธีแก้ไขปัญหาและแนวทางการพัฒนาภายใต้คำว่า **ธรรมะ** ซึ่งในที่นี้คือ **ธรรมชาติ** ทรงสอนให้รู้จัก **ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ** และ **อธรรมปราบอธรรม** คือการมองปัญหาอย่างละเอียดและใช้กระบวนการทางธรรมชาติเป็นการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน เช่นการใช้ธรรมชาติเข้าช่วยในการแก้ไขน้ำเน่าเสียโดยการหาพืชบางชนิดที่สามารถกรองน้ำได้แทนเครื่องกรองธรรมชาติที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายมาก ทั้งนี้ การดำเนินงานทั้งหมดให้ประชาชนเป็นผู้ดำเนินงานเอง โดยเริ่มจากการกระตุ้นให้เกิดความตระหนักต่อสภาพแวดล้อมเพื่อการพัฒนาาร่วมกันโดยใช้วิธีการ **ปลูกป่าในใจคน**

3.3) **บริหารแบบบูรณาการ** ด้วยมีวิธีคิดอย่างรอบด้านเชื่อมโยงต่อกันเพื่อแก้ปัญหาแบบ **องค์รวม** โดยจะดำเนินงานแบบ **ทำตามลำดับขั้น** เริ่มจากสิ่งที่จำเป็นที่สุดก่อน จากสิ่งที่ยากไปหาสิ่งที่ง่าย จากสิ่งเล็กไปสิ่งใหญ่ ไม่ทำแบบก้าวกระโดด อีกทั้งยังทรงเน้นเรื่อง **บริการรวมที่จุดเดียว** ในลักษณะการบริการแบบเบ็ดเสร็จเพื่อความสะดวกและประโยชน์แก่ประชาชน

3.4) **มุ่งผลสัมฤทธิ์** ทรงทำทุกวิถีทางเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดังพระราชประสงค์ ทำให้การลงทุนไม่คุ้มทุนแต่คุ้มค่าคือความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ตามแนวคิด **ขาดทุนคือกำไร** ภายใต้แนวทางของ **ไม่ติด**

ตำรา คือการพัฒนาที่ไม่ยึดติดกับหลักวิชาการหรือเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทยที่แท้จริง และต้องสามารถ **ทำให้ง่าย** อีกด้วย

3.5) การทรงงานที่มุ่งสู่ ชัยชนะแห่งการพัฒนา เพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะชาวนบพสามารถ **ต่อสู้กับความยากจน** ซึ่งเมื่อประชาชนพ้นจากความทุกข์แล้ว ก็จะสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีอิสรภาพและ เสรีภาพอันจะนำไปสู่ **ประชาธิปไตย** ที่แท้จริง

4) ทฤษฎีใหม่ คือแนวคิดแห่งการพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริ ตั้งแต่เรื่องการบริหารจัดการที่ดิน แหล่งน้ำ ฯลฯ เพื่อการเกษตรในรูปแบบใหม่สำหรับเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ยึดครองขนาดเล็ก โดย เฉลี่ยประมาณ 10-15 ไร่ ที่มีสภาพแล้ง ดินไม่สมบูรณ์ไม่สามารถทำประโยชน์เพื่อให้พออยู่พอกินได้ตลอด ทั้งปี หลักการที่สำคัญคือการดำเนินงานด้วยความประหยัด การทำนาทุกครัวเรือนเพื่อการบริโภคเป็น หลัก การมีน้ำเพื่อการเพาะปลูกตลอดปี การจัดสรรส่วนที่ดินของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดย แนวคิดดังกล่าวแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ 1) ขั้นต้น ให้เกษตรกรพึ่งพาตนเอง ผลิตเพื่อการบริโภคใน ครัวเรือน 2) ขั้นกลาง ให้พัฒนาความสามารถในการพึ่งตนเองระดับชุมชนเพื่อนำผลิตผลและการ บริการของแต่ละครัวเรือนมาจัดการร่วมกัน และ 3) ขั้นก้าวหน้าโดยให้ชุมชนติดต่อสัมพันธ์กับระบบ ตลาดภายนอกชุมชน เพื่อจำหน่ายผลผลิตส่วนเกิน จัดหาทุน วิชาการ และการแสวงหาความรู้ทาง เทคโนโลยีและทรัพยากรจากภายนอกเพื่อใช้ในกิจการชุมชน นอกจากนี้ ยังทรงแนะนำการประยุกต์ใช้ ทฤษฎีใหม่ว่า ทางราชการ “ไม่ควร” เข้าไปช่วยเหลือมากนัก ความเข้าไปช่วยในสิ่งที่ยาก ต้องใช้ความรู้ ทางวิชาการ ซึ่งผู้นำแนวคิดทฤษฎีใหม่ไปใช้ต้องมีความยืดหยุ่น สามารถดัดแปลงการปฏิบัติให้เหมาะสม กับพื้นที่ได้

5) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อเป็นแหล่งศึกษา เผยแพร่ความรู้และ แลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาอย่างครบวงจร เป็นการสาธิตการพัฒนาเบ็ดเสร็จ (One stop service) ทรงเห็นถึงความสำคัญของการเป็นต้นแบบความสำเร็จของการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งมี ด้วยกัน 6 พื้นที่ กระจายทั่วประเทศ

จะเห็นได้ว่า “ศาสตร์กษัตริย์” ทั้งหมดที่ได้กล่าวมานี้ ล้วนแล้วแต่มาจากการวิเคราะห์การพัฒนา ของชาวไทยมากกว่า 70 ปีที่ยังคนทันสมัยอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเรื่อง การยึดรากฐานของสังคมไทย เพื่อการเข้าใจ-เข้าใจ-พัฒนา การพึ่งตนเองและพึ่งพาธรรมชาติ ความพอมี-พอกิน-พอใช้ ความสามัคคี และคิดถึงส่วนรวม ความสำคัญของปากท้องไปสู่ความมั่นคงทางสังคมตลอดจนการรักษาไว้ซึ่ง ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อลูกหลานในอนาคต การพัฒนาที่ต้องเข้าใจสภาพดิน-น้ำ-ลม-ไฟ การใช้ทรัพยากร รอบตัวในการแก้ปัญหาต่างๆ สิ่งทีเกษตรกรรุ่นใหม่จะนำแนวพระราชดำริเหล่านี้มาใช้จะไม่เป็นเรื่อง ยากเลยหากมีความเข้าใจหลักการต่างๆ โดยเฉพาะเรื่อง “ทศพิธราชธรรม” “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง” และ “หลักการทรงงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” ซึ่งจะนำมาปรับประยุกต์ใช้ตามที่พระองค์ได้มี พระบรมราโชวาทกับประชาชนชาวไทยหลายครั้งหลายโอกาสว่า การทำงานต้องให้เกิดการพัฒนาตนเอง โดยนำองค์ความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ไปปรับใช้ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้สติและปัญญาที่จะนำไปใช้ให้เข้ากับ บริบทของตนเอง

แนวคิดเรื่อง “ศาสตร์กษัตริย์” นี้ มิได้เกิดประโยชน์แก่การเกษตรเพียงอย่างเดียว หากยังเป็น แนวทางของการดำเนินชีวิตของคนทั่วไปด้วย ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้มุ่งเน้นไปในด้านการวิเคราะห์ถึงวิธีการ

ทำงานของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีแนวทางในการบริหารจัดการและการทำการเกษตรที่แตกต่างจากเกษตรกรในอดีต โดยนำข้อผิดพลาดในอดีตนั้นมาแก้ไขหรือพัฒนาการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบันให้ดีขึ้นในรูปแบบต่างๆ การเรียนรู้ที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจึงเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่มากกว่าเพียงเรียนรู้จากอดีตที่เคยทำมาแล้วทำตามเท่านั้น การจะเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ประสบความสำเร็จจึงต้องเกิดจากการพัฒนาตนเองผ่านการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา แนวคิดดังกล่าว สอดคล้องกับการใช้ “ศาสตร์” และ “ศิลป์” การพัฒนาตามหลักการของศาสตร์กษัตริย์ดังที่ได้กล่าวไป ซึ่งจะสามารถนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงภาพรวมของแนวคิด ได้กรอบกระบวนทัศน์ และแนวทางการพัฒนาการเกษตรของไทยซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

1.2 แนวคิดศาสตร์กษัตริย์ด้านการเกษตร

แนวพระราชดำริเรื่องการพัฒนาด้านการเกษตรนี้ ได้เห็นเป็นที่ประจักษ์ตั้งแต่เสด็จขึ้นครองราชย์โดยได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงดูแลทุกข์สุขของพสกนิกรทั่วประเทศ ทรงพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประสบปัญหามากมายในการดำรงชีวิต ตั้งแต่การขาดน้ำอุปโภคบริโภค ความเสื่อมโทรมของดินอันเกิดจากสาเหตุทางธรรมชาติ เช่นดินเปรี้ยว ดินด่าง ดินเค็ม หรือบางแห่งไม่มีดินเลย ทรงเรียกว่า “ดินแค้นแค้น” รวมถึงทรัพยากรที่ถูกทำลาย จึงทรงให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการแก้ไข ฟื้นฟู และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้เหล่าพสกนิกรได้ใช้สิ่งเหล่านี้เพื่อการดำรงชีพและเหมาะสมกับสภาพแต่ละท้องถิ่น จึงทรงมุ่งหวังที่จะพัฒนาทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ และการประมงในหลากหลายรูปแบบ กล่าวคือ

ทรัพยากรดิน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเห็นถึงความสำคัญของการแก้ไขปัญหาและพัฒนาดิน ดังที่ได้มีพระราชดำรัสพระราชทานแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนาเรื่อง การประยุกต์เทคโนโลยีการถ่ายทำภาพถ่ายทางอากาศและดาวเทียม ในการวางแผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำทางเหนือของประเทศไทย ณ โรงแรมรินคำ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2523 (สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.: 20) ความว่า

“... ก็ขอกล่าวว่า ดินในที่ไหนไม่ดินนั้นไม่ค่อยเป็นห่วง เพราะดินนั้นพัฒนาขึ้นมาได้โดยไม่ยากนัก ดินจะเค็ม จะเปรี้ยว จะจืดอะไรก็ตาม สามารถที่จะทำให้ดีขึ้นได้ภายในไม่กี่ปี โดยใช้เทคนิคแบบโบราณๆ ไม่ใช่ทันสมัย แบบโบราณๆ คือใช้ปุ๋ยหมักหรือใช้ตะกอนที่ลงมาตามลำห้วย โดยที่ได้ทำเป็นอ่างเก็บน้ำมาพัฒนาดินและรักษาดินไม่ให้ไหลลงไป ไม่ให้เกิดการสึกหรือ erosion ไป อันนี้เป็นวิธีที่ง่าย โดยมากทางด้านพัฒนาที่ดินก็ออกจะเห็นคุณภาพของดินปัจจุบันเป็นสิ่งที่ขึ้นสมองเพราะว่าดินที่ไหนไม่ดีก็บอกไม่ดี ใช้ไม่ได้ ความจริงพัฒนาที่ดินนั้น คำนี้ก็หมายความว่าทำให้ดินดีขึ้น ไม่ใช่ดูว่าดินเดี๋ยวนี้เป็นอย่างไร แต่ว่าพัฒนาให้ดีขึ้น ซึ่งทำได้แน่นอน บางประเทศเป็นหินแท้ๆ เขายังพัฒนาขึ้นมาให้เป็นสวนได้ ฉะนั้น นี่ก็เป็นเทคนิคที่สมควรจะใช้ เพื่อที่จะให้ทั้งบริเวณที่เป็นบริเวณปฏิบัติการของเราเจริญขึ้นมา...”

ปัญหาดินส่วนมากเกิดจากการที่เกษตรกรเปิดพื้นที่ทำการเกษตรเพื่อการเพาะปลูกอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดความระมัดระวังและการบำรุงรักษา พื้นที่ทำการเกษตรของไทยจึงประสบปัญหา

เรื่องดินต่างๆ เช่นดินทราย ดินดาน ดินลูกรัง ดินเปรี้ยว ดินเค็ม ดินพรุ และหน้าดินถูกชะล้างไปได้ทรงทำแบบจำลองการฟื้นฟูบำรุงดินที่มีสภาพขาดความสมบูรณ์ตามสภาพของพื้นที่ โดยทดลองให้เห็นในศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้ง 6 แห่ง อาทิ

1) การแก้ปัญหาดินทรายที่ศูนย์ศึกษาพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยพัฒนาไปพร้อมกับแหล่งน้ำ การฟื้นฟูสภาพป่า การทำเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกพืชที่หลากหลายและการเลี้ยงสัตว์ในที่ดินของตนเอง

2) การแก้ปัญหาดินดาน ดินแข็ง และดินลูกรัง เริ่มต้นจากการพัฒนาที่ดินในเขตพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน และต่อมาที่ศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี โดยการจัดหาแหล่งน้ำ และการทำ “ป่าไม้หมู่บ้าน” ให้ราษฎรในพื้นที่ปลูกและบำรุงรักษาป่าในพื้นที่เอง ให้หน่วยราชการแนะนำการเลือกพันธุ์ไม้ผลและไม้เศรษฐกิจ การควบคุมไฟป่าด้วยระบบป่าเปียก การปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน รวมถึงการเพาะปลูกด้วยวิธีต่างๆ

3) ปัญหาดินปนหินและกรวด ซึ่งมีสาเหตุมาจากการทำลายป่าทำให้ดินถูกชะล้างไปในฤดูฝน อันเป็นที่มาของศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่ แก้ไขปัญหาโดยการสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อคืนความชุ่มชื้น สามารถทำเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชไร่พืชสวนได้ในที่สุด

4) ปัญหาดินเค็ม เนื่องจากดินที่ป่าโปร่งและถูกตัดทำลายไปมากเพื่อทำการเกษตร จึงไม่มีน้ำในช่วงหน้าฝน ดินก็จะถูกชะล้างออกไปทำให้ความเค็มของดินขึ้นมาเป็นหย่อมๆ ทรงใช้ “ระบบชลประทานแบบล้าเกลือ” ที่ศูนย์ศึกษาพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร แก้ปัญหาการทำนาเกลือสินเธาว์บริเวณแหล่งน้ำ และที่ศูนย์ศึกษาคู้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดจันทบุรี ที่เกิดปัญหาดินเค็มเพราะน้ำทะเลขึ้นสูง

5) ปัญหาดินเปรี้ยว ในพื้นที่ป่าพรุที่ไม่สามารถทำการเกษตรได้ ทรงพระราชทานแนวพระราชดำริเรื่อง “ทฤษฎีแก้งดิน” ให้กับศูนย์ศึกษาพัฒนาพิบูลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

หากพบว่าดินที่ใดมีปัญหาไม่สามารถพัฒนาได้แล้ว ก็ทรงแนะนำให้ทำประโยชน์อย่างอื่น เช่น ฟื้นฟูให้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ ซึ่งนอกเหนือจากการแก้ปัญหาเกี่ยวกับดินแล้ว ยังทรงแนะนำถึงแนวทางการอนุรักษ์ดินด้วย “หญ้าแฝก” ด้วยระบบรากจะช่วยยึดเกาะดิน ป้องกันการสูญเสียน้ำดินที่เกิดจากการกัดเซาะของน้ำได้เป็นอย่างดี มีความทนทาน ปลูกง่าย ขึ้นได้ดีในดินหลายประเภท เกษตรกรสามารถปลูกได้ด้วยตนเอง หรือการ “หมักดิน” ให้ดินมีความชุ่มชื้น จุลินทรีย์ทำงานได้ดี เพื่อใช้ทำการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน

นอกจากในเรื่องการพัฒนาคุณภาพของดินแล้วยังทรงตระหนักถึงปัญหาอื่นๆของการใช้ที่ดินด้วย กล่าวคือ ทรงนำวิธีการปฏิรูปที่ดินมาใช้จัดการและพัฒนาที่ดินที่เป็นป่าเสื่อมโทรม ทิ้งร้าง วางเปล่า หรือที่ที่ถูกบุกรุกแล้วมาจัดสรรให้เกษตรกรได้ทำกิน โดยให้สิทธิการโอนกับลูกหลานแต่ไม่สามารถซื้อขายได้ การจัดสรรที่ดินดังกล่าวจะคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศ ความใกล้ไกลจากแนวการรับน้ำชลประทาน ทั้งนี้เพื่อให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการประกอบอาชีพ เพราะมีกรรมสิทธิ์ที่ดินอย่างถูกต้อง ดังที่ได้มีพระบรมราชโองการพระราชทานแก่ประธานกรรมการสมาคมธนาคารไทยและคณะผู้แทนธนาคารต่างๆ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2514 ความตอนหนึ่งว่า

“...ในขณะนี้ข้อที่สำคัญสำหรับประชาชนคือ จะต้องมีการทำมาหากิน และ โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่เป็นกสิกร จำเป็นที่จัดให้เขามีที่ดินของตนเอง ต้องสามารถที่จะผลิตผลผลิตหาเลี้ยงชีพตนเองให้ได้ดี และต้องรักที่ทำกิน ฉะนั้น การที่จะตั้งหมู่บ้านที่จะเรียกว่าเป็นหมู่บ้านกสิกรขึ้นมาก็เพื่อที่จะให้ประชาชนเหล่านั้นสามารถที่จะทำมาหากิน ได้ดี และทำให้ครอบครัวของเขามีความมั่นคงขึ้น เมื่อมีความมั่นคงแล้วก็จะเป็นการกำลังสำหรับช่วยให้ประเทศชาติมีความมั่นคงขึ้น...”

ทรัพยากรน้ำ ด้วยทรงมีหลักและวิธจัดการทรัพยากรน้ำที่สำคัญคือ การพัฒนาแหล่งน้ำจะต้องเหมาะสมกับรายละเอียดของภูมิประเทศแต่ละท้องที่ ต้องพิจารณาความเหมาะสมของเศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่น และหลีกเลี่ยงการสร้างเขื่อนหรือฝายให้กับคนกลุ่มหนึ่งแต่สร้างประโยชน์ให้กับคนอีกกลุ่มหนึ่ง ทรงเห็นว่าประเทศไทยมีปริมาณน้ำฝนในแต่ละปีเพียงพอกับการใช้ หากแต่ไม่สามารถกักเก็บน้ำหรือนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือบางครั้งประสบปัญหาอุทกภัย และมลภาวะทางน้ำ หลักการบริหารจัดการน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามแนบพระราชดำริประกอบด้วย การบริหารจัดการน้ำแล้ง การบริหารจัดการน้ำท่วม การจัดการน้ำเสีย การจัดการน้ำเค็ม และน้ำกร่อย กล่าวคือ

1) การบริหารจัดการน้ำแล้ง โดยการพัฒนาแหล่งน้ำผิวดิน ได้แก่การสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร ป้องกันน้ำท่วมและผลิตกระแสไฟฟ้า การสร้างฝายทดน้ำในกรณีที่มีพื้นที่ทำการเกษตรที่สูงกว่าแหล่งน้ำ ทรงเลือกก่อสร้างปิดขวางทางน้ำแล้วผันน้ำเข้าตามคูคลอง น้ำที่เหลือจะไหลลงไปผิวดิน นอกจากนี้ ยังให้ขุดลอกคลองในไร่นา เพื่อกักเก็บน้ำ นอกจากนี้ ยังมีการสร้างอุโมงค์ผันน้ำ การทำฝนหลวง การสร้างเครื่องดักหมอก อีกด้วย

2) การบริหารจัดการน้ำท่วม ได้แก่ การสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำ การสร้างทางผันน้ำหรือการขุดคลองสายใหม่เชื่อมต่อกับแม่น้ำที่มีปัญหาน้ำท่วม การสร้างคันกันน้ำเสริมขอบตลิ่ง การปรับปรุงสภาพลำน้ำคือการตกแต่งดินลาดตลิ่งที่ถูกกัดเซาะ กำจัดวัชพืชที่กีดขวางทางน้ำ การขุดคลองลัดน้ำ การระบายน้ำจากพื้นที่ลุ่มแก้มลิง

3) การจัดการน้ำเน่าเสีย ทรงเน้นวิธีการที่ง่ายสำหรับแต่ละพื้นที่ เช่นการบำบัดน้ำโดยวิธีธรรมชาติ ให้น้ำดีไล่น้ำเสียตามปรากฏการณ์น้ำขึ้นน้ำลงโดยทำให้น้ำเสียเจือจางลง การสร้างเครื่องกรองน้ำธรรมชาติ โดยการนำผักตบชวามาดูดซับความสกปรกและโลหะหนัก ทรงเรียกว่า “ธรรมชาติบำบัด” เป็นไปธรรมชาติ การบำบัดน้ำเสียด้วยระบบกรองน้ำด้วยพืชน้ำอื่นๆ เช่น กกกล่มและธูปฤาษี การบำบัดน้ำเสียโดยใช้เครื่องกลเติมอากาศโดยกังหันน้ำชัยพัฒนา หรือการบำบัดน้ำเสียโดยการผสมผสานคือการผสมการใช้พืชน้ำและระบบเติมอากาศ

4) การจัดการน้ำเค็มน้ำกร่อย โดยการใช้ระบบชลประทานที่ทันสมัยเข้ามาช่วยจัดการน้ำให้เกิดสมดุลผสมผสานกับหลักความเข้าใจธรรมชาติการขึ้นลงของน้ำตามแรงโน้มถ่วงโลก

5) การสร้างแหล่งเก็บน้ำเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ภายใต้หลักคิดที่ว่าต้องควบคุมคุณภาพและปริมาณน้ำให้พอดีกับความต้องการ โดยการกักเก็บน้ำไว้บนที่สูงให้มากที่สุด การจ่ายปันน้ำให้กับพื้นที่แวดล้อม การสร้างฝายทดน้ำ การขุดลอกดินเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำฝน

ทรัพยากรป่าไม้ จากปัญหาพื้นที่ป่าลดน้อยลง ในขณะที่การปลูกป่าทดแทนก็ไม่สามารถชดเชยได้ทันทำให้ในช่วงต้นรัชกาลมีข้อมูลว่าป่าไม้ถูกทำลายไปอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิ

พลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรทรงพยายามที่จะปกป้องป่าส่วนที่เหลือและฟื้นฟูป่าที่เสื่อมโทรม ตลอดจน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

6) ป่าไม้สาธิต โดยทรงทดลองปลูกป่าต้นยางด้วยพระองค์เองพร้อมข้าราชการบริพาร

7) การฟื้นฟูสภาพป่าและการปลูกป่า ด้วยทรงเล็งเห็นว่าการแก้ไขปัญหาและฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนนั้น จะต้องปลูกจิตสำนึกการรักผืนป่าของผู้คนเสียก่อนเพื่อให้ดูแลรักษา ป่าด้วยตนเอง ดังหลักการทรงงานข้อหนึ่งที่ว่า “ปลูกป่าในใจคน” ที่มีได้หมายถึงให้มาร่วมกันปลูกต้นไม้ เท่านั้น หากแต่หมายถึงปลูกจิตสำนึกในการรักธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดที่นำสู่การปฏิบัติในเรื่อง การปลูกป่าทดแทน โดยต้องทำอย่างมีแผนงาน ดำเนินการไปพร้อมกันทั้งการพัฒนาชาวเขา โดย เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ชลประทาน และการเกษตรช่วยให้อ่างแผนการพัฒนาอาชีพที่ถูกต้อง เริ่มจากการปลูกป่า ทดแทนในพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกบุกรุกแผ้วถางและพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ควรจะทดลองปลูกไม้ชนิดโตเร็วเพื่อให้ คลุมร่องน้ำ การปลูกไม้ผล ไม้สำหรับก่อสร้าง ไม้สำหรับทำฟืน ซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องใช้ตามไหล่เขา การ ปลูกไม้ยืนต้นและไม้พุ่มบนยอดเขาหรือเนินสูง รวมถึงคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่มีเมล็ดเป็นฝักปลูกบนยอดเขา เพราะเมื่อไม้เหล่านี้โตขึ้นก็จะออกฝัก ออกเมล็ดแล้วลอยลงมาที่ต่ำแล้วงอกเองจนถึงตีนเขาต่อไป การ ปลูกป่าดังนี้ ไม่ควรทำไม้ต่างถิ่นเข้ามาปลูก ทั้งนี้ สิ่งสำคัญคือ ต้องให้ชุมชนชาวบ้านมีส่วนร่วมด้วย ตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินการ

8) การสร้างและรักษาภูเขาป่า ซึ่งมี 2 แนวทางคือ หากเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำใกล้เคียง ก็พิจารณา ทำฝายขนาดเล็กปิดกั้นร่องน้ำไว้ แต่หากไม่มีแหล่งน้ำใกล้เคียง ให้ส่งน้ำขึ้นไปจุดสูงสุดโดยอาจใช้ เครื่องจักรที่ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อให้สามารถจ่ายน้ำไปหล่อเลี้ยงต้นกล้าไม้อ่อนได้

9) ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก คือการส่งเสริมระบบวงจรป่าไม้ตามวิถีจักรธรรมชาติ โดยเลือก 1) ที่ที่ มีความเหมาะสมแล้วทิ้งไว้เป็นป่า ไม่ต้องทำอะไร 2) ไม่ไปรบกวนหรือต่อแยกกับต้นไม้ เพียงแต่คุ้มครอง เท่านั้น และ 3) ในป่าเต็งรังที่เสื่อมโทรมก็ไม่ต้องทำอะไร แม้จะไม่สวยงามแต่ต้นไม้ก็จะหาทาง เจริญเติบโตได้เอง

10) การอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อม โดยการรักษาป่าต้นน้ำภาคเหนือที่ในอดีตมีปัญหาเรื่องการ ทำไร่เลื่อนลอยและการปลูกฝิ่นของชาวไทยภูเขา จึงได้พระราชทาน “โครงการหลวง” ในปี พ.ศ. 2512 มี จุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ เพื่อจะให้ชาวไทยภูเขาได้ตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอย่างถาวรเป็นหลักแหล่ง ส่งเสริม ให้ปลูกไม้เมืองหนาว และพืชเมืองหนาวต่างๆ ทดแทนการปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอย

11) ทฤษฎีป่าเปียกเริ่มจากการทำระบบป้องกันไฟป่าโดยใช้คลองส่งน้ำหรือแนวพืชต่างๆ สร้าง ระบบควบคุมไฟป่าโดยอาศัยการชลประทานและน้ำฝน ปลูกต้นไม้โตเร็วคลุมร่องน้ำเพื่อค่อยๆเพิ่มความ ชุ่มชื้นและแผ่ขยายออกไป รวมถึงการสร้างฝายชะลอน้ำหรือฝายแม้ว (Check dam) เพื่อกั้นน้ำเป็น ระยะๆ และกักตะกอนที่สมบูรณ์ไว้ จากนั้น สูบน้ำขึ้นไปที่สูงแล้วปล่อยลงมาที่ละน้อย จากนั้น ต้องปลูก กล้ายในพื้นที่ที่กำหนดเพื่อเป็นแนวปะทะหากเกิดไฟป่า

12) การทำฝายต้นน้ำ ไม่ว่าจะเป็นแบบผสมผสานที่แกนทำด้วยไม้ ดิน หรือฝายประยุกต์โดยใช้ ฤกษ์ปุ๋ยบรรจุกรวด ฝายกึ่งถาวร ฝายหินแกนดินและดินเหนียว ฝายหินก่อ รวมถึงฝายต้นน้ำแบบถาวรที่ เป็นคอนกรีต

13) การอนุรักษ์ป่าชายเลน

14) การพัฒนาเพื่อให้ชุมชนอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน ได้แก่ป่าไม้หมู่บ้านที่ส่งเสริมให้ราษฎรในพื้นที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการปลูกป่า การปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ให้ไม้ไม่ใช้สอยและเชื้อเพลิงไม้กินได้ ไม่เศรษฐกิจ ประโยชน์อย่างสุดท้ายคือการทำพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้น อุดมสมบูรณ์

ทรัพยากรประมง ด้วยทรงเห็นถึงความสำคัญเรื่องโภชนาการของเด็กที่ขาดโปรตีน จึงทรงสนับสนุนให้นำปลาน้ำจืดราคาถูกให้เป็นแหล่งอาหารหลักของประชาชน โดยทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการทดลอง ค้นคว้าวิจัยการประมงเพื่อส่งเสริมให้ราษฎรประกอบอาชีพ การอนุรักษ์พันธุ์ปลา การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เป็นต้น

การพัฒนาดิน น้ำ ป่าไม้และการประมงนี้ ล้วนแล้วแต่แก้ไขปัญหาและส่งเสริมให้ประชาชนทำการเกษตรได้เป็นอย่างดี เพราะการทำเกษตร จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรที่หลากหลายและสมดุลกันในทุกมิติ อย่างไรก็ดี แนวคิดที่เกี่ยวกับด้านการเกษตรที่ชัดเจนของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร คือ เกษตรทฤษฎีใหม่

เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นแนวคิดแห่งการพึ่งตนเองตามพระราชดำริ คือการบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรรูปแบบใหม่ให้กับเกษตรกรรายย่อยซึ่งมีที่ดินประมาณ 10 – 15 ไร่ ที่มีสภาพแห้งแล้ง ขาดน้ำและธาตุอาหารให้กลับสมบูรณ์ขึ้น นำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างพอมิพอกินตลอดปี ดังนั้นพระองค์จึงทรงย้ำเสมอว่าหลักการของทฤษฎีใหม่คือ **ราชการต้องไม่เข้าไปช่วยเหลือมากนัก เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสพึ่งตนเองมากขึ้น**

ด้วยทฤษฎีใหม่นี้เป็นเรื่องเดียวกับเศรษฐกิจพอเพียงคือผู้ปฏิบัติต้องรู้ตัวเสมอว่าไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องมีความเพียรและอดทน ต้องนำประสบการณ์ของตนเองมาดัดแปลงการปฏิบัติตามทฤษฎี เพราะเป็นทฤษฎีที่ยืดหยุ่นได้ เช่นการจัดสรรพื้นที่ทำกินไม้ไร่ 30 : 30 : 30 : 10 เท่านั้น หากแต่สามารถปรับได้ตามความเหมาะสม

นอกจากนี้ จะเห็นว่าทรงให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์**สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ** เพื่อการพัฒนาการเกษตรอยู่เสมอ ซึ่งทรงแนะนำว่า ประชาชนต้องมีความรู้เรื่องการทำมาหากินของตนเองอย่างถ่องแท้แล้ว จึงนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับงานที่ทำอยู่เดิม ใช้เมื่อมีความจำเป็นซึ่งยังไม่ต้องลงทุนมาก โดยต้องระวังไม่ให้ใช้เทคโนโลยีมาแทนกำลังคนมากเกินไปเพราะอาจส่งผลให้เกิดการว่างงาน และต้องมีตัวอย่างความสำเร็จประกอบด้วย ทั้งนี้ ก็ด้วยการนำความรู้ทางเทคโนโลยีเข้าไปถึงมือชาวบ้านบทย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ทั้งนี้ การทำการเกษตรกรรมให้ได้ผลนั้น โดยหลักสำคัญคือการส่งเสริมการพึ่งตนเองนี้ต้องดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป สิ่งสำคัญที่มีพระราชดำริอยู่เสมอคือ **ชุมชนจะต้องพึ่งตนเองในเรื่องอาหารก่อนเป็นลำดับแรก จากนั้น จึงพัฒนาไปยังเรื่องอื่นๆ** เช่นไปสู่การค้าขาย ซึ่งต้องมีความรู้เรื่องอื่นด้วย เช่นเรื่องการจัดทำบัญชี ธุรกิจเกี่ยวกับการเกษตร เป็นต้น

การส่งเสริมเรื่องการเกษตรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มิได้จำกัดอยู่ในประเทศไทยเท่านั้น กล่าวคือ ยังได้มีพระราชกระแสรับสั่งให้เจ้าหน้าที่ไทยเดินทางไปให้ความรู้และมอบทุนในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเกษตรตัวอย่างขึ้นในประเทศเลโซโท เพื่อแก้ปัญหาด้านการเกษตรอย่างยั่งยืนโดยในปี พ.ศ.2554 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทรงเยือนเพื่อติดตามความก้าวหน้า พบว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี จึงได้ส่งมอบอาคารการดำเนินการของศูนย์พัฒนาเกษตรตัวอย่างให้เพิ่มเติม

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ก็ทรงให้ความสำคัญกับการเกษตรเช่นกัน ทำให้มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลายโครงการที่ได้พระราชทาน อาทิ โครงการเกษตรวิद्या ศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตรในภาคเหนือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เพื่อเป็นคลินิกเกษตร เผยแพร่งานวิชาการ งานวิจัยเกี่ยวกับการเกษตร การฟื้นฟูอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมการขยายผลกล้าไม้ที่ประชาชนนำไปใช้ประโยชน์ หรือโครงการคลินิกเกษตรเคลื่อนที่เพื่อให้บริการแก้ไขปัญหาด้านการผลิตทางการเกษตรได้อย่างรวดเร็วจากการบูรณาการร่วมมือกันของหลายฝ่าย มีบทบาทหน้าที่ในการให้คำปรึกษา ตรวจวิเคราะห์ วินิจฉัย และให้บริการโดยเฉพาะอุปกรณ์และเครื่องมือทางห้องปฏิบัติการเพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรตื่นตัวและยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ การจัดอบรม จัดนิทรรศการ นอกจากนี้ ยังมีโครงการพัฒนาพื้นที่แก้มลิงแบบเพิ่มรายได้ชุมชนคลองรังสิต จังหวัดปทุมธานี และโครงการพัฒนาที่ดินบริเวณหนองอิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดยโสธร เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าให้คนอยู่กับป่าได้อย่างเกื้อกูลกัน

สรุปได้ว่า แนวคิดศาสตร์กษัตริย์ด้านการเกษตรนั้น คือการให้ความสำคัญกับการที่เกษตรกรจะต้องเรียนรู้ธรรมชาติรอบตัวและทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ แนวทางการแก้ไขปรับปรุงพัฒนาดิน น้ำ ป่า ไม้ ประมง การทำการเกษตรตามแนวคิดของเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และสังคมของตนเอง นอกจากนี้ ยังต้องสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำการเกษตรโดยได้แรงบันดาลใจจากสิ่งประดิษฐ์ของพระองค์ท่านมากมาย และนอกเหนือจากการพัฒนาตนเองให้สามารถสร้างผลผลิตทางการเกษตรที่ดีแล้ว เกษตรกรยังต้องมีความรู้เรื่องอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมาย กฎเกณฑ์เกี่ยวกับที่ดิน เกี่ยวกับการทำการเกษตร การทำบัญชี และธุรกิจเกี่ยวกับการเกษตรอีกด้วย

1.3 แนวคิดศาสตร์กษัตริย์เพื่อการเรียนรู้

เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2554 กระทรวงศึกษาธิการได้ถวายพระราชสมัญญาแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ ด้วยทรงมีพระราชภารกิจที่ส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยผ่านโครงการพระราชดำริ หลักการ หลักปรัชญา และทฤษฎีเพื่อให้ประชาชนคนไทยได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง จากพระวิริยะอุตสาหะนี้ องค์การสหประชาชาติได้ถวายรางวัล “ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์” หรือ “Lifetime Achievement Award on Human Development” เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2549 ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีได้เกิดประโยชน์ต่อประเทศไทยแต่เพียงเท่านั้น หากแต่ยังเป็นประโยชน์ต่อทุกคนทั่วโลกด้วย โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย ได้จัดทำรายงานกาพัฒนาคนของประเทศไทยปี พ.ศ. 2550 เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน” (Thailand Human Development Report: Sufficiency and Human development) เผยแพร่ทั่วโลกเนื่องในสโรกาสมหามงคลสมัยทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ด้วยมีเนื้อหา หลักการและยังสามารถนำสู่การปฏิบัติได้อย่างชัดเจน

สิ่งที่พระองค์ “ปฏิบัติให้ดู และจงใจให้สนใจ” นั้นมีมากมาย หากแต่ “ปัจจัยแห่งชีวิต” คือ ธรรมชาติเพื่อการอุปโภคบริโภค ทรงมีแนวทางการพัฒนาที่เริ่มจากพื้นฐานเป็นลำดับแรกคือ เพื่อปากท้องประชาชน ต่อมาคือเพื่อความมั่นคงของสังคม และเพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถนำเสนอเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) ทรงสอนเรื่องของแผ่นดินอย่างเรียบง่าย ให้รู้จักเข้าใจธรรมชาติของดิน น้ำ ลม ไฟ การใช้ธรรมชาติแก้ปัญหา ไมโลภ ซึ่งหากพิจารณาการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ผ่านมานั้น ส่วนมากจะคิดถึงแต่งบประมาณ การใช้เทคโนโลยี แต่ทรงคิดกลับกันในการใช้ความเรียบง่ายธรรมดา เช่นการสร้างเครื่องกรองน้ำจากผักตบชวา สายลมและแสงแดดมาบำบัด ทรงให้ความสำคัญกับการนำทรัพยากรมาใช้อย่างชาญฉลาดด้วยความประหยัดและรอบคอบ พิจารณาความเป็นจริงตามหลักวิชา เหตุผล ความถูกต้องเหมาะสม มุ่งประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคตอันยาวนาน

2) ทรงวางกลไกการดำเนินงานต่างๆไว้อย่างรอบคอบ เช่นการก่อตั้งมูลนิธิต่างๆ เพราะแม้ว่าพระองค์จะเสด็จสวรรคตแล้ว งานก็ยังดำเนินการต่อได้

3) การใช้หลักธรรมะ คือความดี ความถูกต้อง หรือความยุติธรรม โดยทรงปฏิบัติตามหลักของ ทศพิธราชธรรม หรือธรรมของพระราชา 10 ประการมาโดยตลอด ทศพิธราชธรรมได้แก่ ทาน ศีล บริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ชนติ และความเที่ยงธรรม

4) การมองปัญหาอย่างองค์รวมโดยควรยึดรากฐานเดิมของสังคมไทยไว้ ไม่ควรคัดลอกจากต่างประเทศมากเกินไปแต่อาจจะนำมาเปรียบเทียบได้ สะท้อนคิดอย่างเป็นระบบเพื่อแสวงหาวิธีว่า ทำอย่างไรจึงจะแก้ไขปัญหาหรือบรรเทาความเดือดร้อน ความยากจนเพื่อให้ประชาชนพอมีพอใช้ สิ่งสำคัญคือต้องยึดไว้ซึ่ง **ภูมิสังคม** โดย “ภูมิ” คือภูมิประเทศ สภาพแวดล้อม ส่วน “สังคม” คือคนซึ่งเป็นคนในมิติที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและค่านิยม ความคิดและการตัดสินใจของคนในแต่ละพื้นที่ ดังนั้น 2 สิ่งที่มีความสำคัญคือ **ภูมิประเทศและคน ดังนั้นไม่ว่าจะระบบสังคม เศรษฐกิจหรือการเมือง ต้องออกแบบให้สอดคล้องกับภูมิสังคมในเบื้องต้น ต้องรู้จักประเมินตนให้รู้จักคน รู้จักภูมิประเทศ มองทุกๆ มิติอย่างครบถ้วน**

5) ทรงสอนให้พอเพียงและพึ่งตนเอง (Self-reliance) คือเมื่อมีเงินมากพอแล้ว ก็ต้องใช้เงินให้เกิดประโยชน์ เกิดความสุข ไม่ใช่เกิดประโยชน์และเกิดความทุกข์ด้วย การจะพัฒนาแห่งใดๆ ก็ตาม ต้องเกิดจากการที่เกษตรกรคิดหาสู่ทางเอง มิใช่เกิดจากการสั่งการโดยผู้อื่น

6) ทรงใช้หลักการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา โดยการดำเนินโครงการใดก็ตาม จะต้องได้รับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนเสมอ ทั้งนี้ จะต้องเสริมสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิตเพื่อจะเป็นรากฐานของการพึ่งตนเองในระยะยาว นอกจากนี้ ยังสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มกันของประชาชนเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง โดยเฉพาะการรวมกลุ่มในรูปแบบของสหกรณ์ หรือการส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำในการพัฒนา

นอกจากนี้ อีกสิ่งหนึ่งที่ทรงให้ความสำคัญคือการเคารพและตระหนักถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมคือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ และนามธรรมเช่นความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี นิทานพื้นบ้าน นำมาประพดปฏิบัติจนเป็ที่ยอมรับในท้องถิ่น เพราะเราต้องระลึกอยู่เสมอว่าประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้ใช้และเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบอีกทั้งต้องเป็นผู้ดำเนินชีวิตและพัฒนาท้องถิ่นนั้นๆ

7) ทรงสอนให้รู้จักคิดต่อ ซึ่งได้แสดงไว้เป็นแบบอย่างกับผู้ใกล้ชิดเบื้องยุคลบาทดังเช่น ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ที่ทรงสอนด้วยวิธี “มองทุกอย่างที่ฉันทำ จดทุกอย่างที่ฉันพูด สรุปสิ่งที่ฉันคิด” ที่ผู้เรียนต้องมองเห็นถึงปัญหาเพื่อการสร้างความเข้าใจ รู้ต้นเหตุปลายเหตุ แล้วมองไปยังอนาคตที่เรียกว่าวิสัยทัศน์ หรือพันธกิจที่ต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จะไม่รับสั่งทุกอย่างแบบสำเร็จรูปที่สั่งแล้วให้ไปทำ แต่จะทรงอธิบายทุกหน้าของเหรียญให้ผู้ฟังได้คิดตามด้วยดุลยพินิจ สติและปัญญาแบบโบราณที่เรียกว่า “ต่อวิชา ต่อความรู้ และนำมาคิดต่อ”

8) ทรงสอนให้สร้างประโยชน์ให้กับผู้อื่น ทรงเห็นว่า การพัฒนาคือมิใช่การสร้างความก้าวหน้าเพียงอย่างเดียว แต่ต้องสร้างความมั่นคงด้วย เมื่อประเทศชาติมีความมั่นคงและเจริญก้าวหน้า คนในชาติก็จะมี ความมั่นคงปลอดภัย ส่งให้เกิดความสุขความเจริญอย่างยั่งยืนต่อไปด้วย

9) ทรงสอนให้เรียนรู้ชีวิต เข้าใจชีวิต ไม่เช่นนั้นแล้วก็จะหมกมุ่นอยู่กับกิเลส ตัณหา ความอยาก และทุกข์ทรมาน

10) ทรงเป็นแรงบันดาลใจให้ประชาชนน้อมนำแนวพระราชดำริไปปฏิบัติต่อโดยเฉพาะตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทรงเน้นย้ำในเรื่องของการดำรงชีวิตอยู่บน **ทางสายกลาง** และ **ความไม่ประมาท** โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนความรู้ คุณธรรม และการดำเนินชีวิตด้วยความเพียร ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ชื่อในขณะนั้น) ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ประมวลและกลั่นกรองพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ออกนำเผยแพร่เพื่อเป็นแนวปฏิบัติของทุกฝ่าย และประชาชนทั่วไป ความว่า

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน**ทางสายกลาง** โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง **ความพอประมาณ ความมีเหตุผล** รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมี**ระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง**อย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินงานทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มี**ความสำนึกในคุณธรรม** ความซื่อสัตย์สุจริตและ**มีความรอบรู้**ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

หากแต่การจะน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติอย่างได้ผลนั้น ต้องเกิดจากการ “ระเบิดจากข้างใน” คือเกิดจากสำนึก ความศรัทธา ความเชื่อมั่น การเห็นคุณค่าแล้วนำไปปฏิบัติที่เริ่มจากตนเอง ไปยังครอบครัว ชุมชน องค์กร สังคมและประเทศชาติต่อไปในมิติต่างๆ กล่าวคือ **ด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านเทคโนโลยี**

จากแนวทางการพัฒนาเกษตรกรให้พึ่งตนเองตามแนวพระราชดำรินี้ ได้ดำเนินงานมาเป็นระยะเวลานาน มีเกษตรกรหลายรายที่ปรับเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตรแบบเดิมที่ใช้สารเคมี พึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก มาเป็นการเกษตรแนวใหม่ที่ใช้ปัญญาในการแสวงหาทางเพื่อพึ่งพาตนเองมากขึ้น โดยได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ส่งผลให้ทั้งตัวเกษตรกรเองและชุมชนเกิดความเข้มแข็ง มีตัวอย่างปรากฏหลายแห่ง เช่น ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านท่าเรือ จังหวัดนครพนม ได้สรุปถึงปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเรียนรู้และสร้างความเข้มแข็งในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ความเข้มแข็งในศักยภาพของตนเอง ที่คนในชุมชนมีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ มีความก้าวหน้ามั่นคงในสถานภาพทางการเงิน มีเงินออม มีคุณธรรมจริยธรรม
- 2) ความเข้มแข็งของศักยภาพครอบครัว คือวิถีการดำรงชีวิต ภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ ประเพณีวัฒนธรรม ฐานะทางสังคม การเงิน และความเป็นอยู่
- 3) ความเข้มแข็งในการพัฒนาตนเอง ด้วยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การสร้างวินัยให้กับตนเอง โดยเฉพาะวินัยทางการเงิน
- 4) การสร้างนิสัยที่มีความคิดก้าวหน้ามุ่งมั่นในเป้าหมายของชีวิต โดยหมั่นพิจารณาความคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความรู้ ใช้ชีวิตด้วยความรอบคอบ รับผิดชอบต่อตนเอง สังคมและครอบครัว ควบคุมจิตใจให้ประพฤติดี สร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรือง
- 5) เสริมสร้างและฟื้นฟูความรู้และคุณธรรมของตนเองและครอบครัว เช่นการเข้าฝึกอบรมทางวิชาการและวิชาชีพ หมั่นตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองอย่างสม่ำเสมอ มีการตั้งกลุ่ม องค์กร หรือกองทุนต่างๆที่มีการบริหารงานอย่างโปร่งใส

การเรียนรู้ที่เกิดจากการวิเคราะห์ศาสตร์กษัตริย์นั้นมีด้วยกันหลายประการ ซึ่งสรุปได้ว่าหลักสำคัญคือการทำงานด้วยความเรียบง่ายตามหลักธรรมะอย่างเป็นธรรมชาติ มีมุมมองแต่ละเรื่องในทุกมิติ เพื่อการแก้ปัญหาและการพัฒนา อันต้องคำนึงถึงภูมิปัญญาและภูมิสังคมในแต่ละบริบท ภายใต้หลักการสำคัญคือการทำงานและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สิ่งสำคัญการทำงานอย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลาอย่างเหมาะสม ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องเรียนรู้ความผิดพลาดที่แท้เป็นธรรมดาของโลก ดังที่ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้เล่าถึงความรู้สึกในการทำงานถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ให้ฟังว่า “ทรงมีเวลาที่ท้อแท้บ้างเหมือนกัน แต่พระองค์ไม่ทรงเคยหยุดทรงงาน เรื่องที่ทำให้ทรงท้อคือ ทรงสอนอะไรพวกเราแล้วไม่จำ หรือไม่นำไปทำต่อ” (สำนักงานสภาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561: 16)

ตอนที่ 2 เกษตรกรรม

ในปี พ.ศ. 2561 ประเทศไทยมีเนื้อที่ทั้งหมด 320,696,888 ไร่ โดยเป็นเนื้อที่ป่าไม้ 102,488,302 ไร่ เป็นที่ดินที่ใช้ประโยชน์นอกเหนือจากการเกษตร 68,954,869 ไร่ และเป็นเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร 149,244,274 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 46.54 ของประเทศ แบ่งเป็นนาข้าว 68,718,193 ไร่ พืชไร่ 30,732,882 ไร่ สวนไม้ผลไม่ยืนต้น 36,932,558 ไร่ สวนไม้ดอกไม้ประดับ 1,401,970 ไร่ และเนื้อที่ประโยชน์ทางการเกษตรอื่น 11,458,671 ไร่ (สำนักงานสถิติการเกษตร, 2562) จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยมีพื้นที่ใช้สอยในภาคการเกษตรสูงกว่านอกภาคการเกษตร เป็นจำนวนมาก

หากแต่จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2561 พบว่า 7,271,759 ครัวเรือนจาก 26,208,944 ครัวเรือนของประเทศ หรือประมาณร้อยละ 27.75 ครัวเรือนเท่านั้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกร โดยเป็นผู้ถือครองที่ดินเพื่อทำการเกษตรที่มีอายุ 10 ปีขึ้นไปจำนวน 18,202,114 คน จากประชากรในช่วงอายุดังกล่าวจำนวน 66,413,979 คน และพบว่าปัจจุบันภาคการเกษตรมีเพียงเด็กที่อายุต่ำกว่า 10 ปี และคนชราที่อายุมากกว่า 60 ปีที่ยังคงทำการเกษตรแบบสารเคมีจำนวนมาก อันนำไปสู่การกักหนี้ยีมีลิน ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมมากมายตามมา (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561)

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า ในอนาคตที่ภาครัฐมีนโยบาย “ครัวไทยสู่ครัวโลก” คงจะเป็นไปได้ยาก เนื่องจากแนวโน้มของแรงงานภาคเกษตรกรไทยอาจขาดทั้งปริมาณและคุณภาพ ขาดองค์ความรู้ เพื่อให้เกษตรกรไทยสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง ดังนั้น เกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถ จึงน่าจะเป็นคำตอบของแนวทางการพัฒนาการเกษตรของไทยในขณะนี้

2.1 ความหมายและความสำคัญของเกษตรกรรม

การเกษตรกรรม เป็นกิจกรรมของสังคมมนุษย์เพื่อการผลิตอาหารและพลังงานสำหรับบริโภค โภคบริโภคที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ฟาลวีร์ ลินด์ซีย์ (2548: 389 แปลโดย แม้นมาศ จันลักษณ์และคณะ) กล่าวถึงการเกษตรในภาคพื้นเอเชียตั้งแต่อดีตว่า ผู้คนจะหากินด้วยการล่าสัตว์และหาของป่าจนอพยพเข้ามาอยู่ร่วมกันและทำการเกษตร เช่นเดียวกับกลุ่มคนไทที่อพยพมาจากจีนตอนใต้มาพร้อมกับเทคโนโลยีการปลูกข้าวเหนียวในที่ลุ่ม จากนั้นจึงผสมผสานกับมอญและเขมรเพื่อเพิ่มความสามารถในการควบคุมน้ำและเกิดความสัมพันธ์กันด้านสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม รวมถึงทักษะเกี่ยวกับการเกษตรที่มีได้ให้ธรรมชาติเป็นผู้กำหนดเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องเปลี่ยนให้เหมาะสมกับความต้องการของคนด้วย วัฒนธรรมการผลิตข้าวจึงถูกนำมาเป็นข้อกำหนดขององค์กรการปกครองต่างๆ ภายใต้การบริหารของวัฒนธรรมชนกลุ่มนั้นๆ

ในทางสังคมศาสตร์ คำว่า เกษตรกรรม มิได้มีความหมายถึงการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์เท่านั้น ยังเป็นเครื่องแสดงถึงอารยธรรมของหมู่ชนอีกด้วย ขวัญฤทัย ชื่นมาลัย และภูวดล สุวรรณดี (2539 อ้างถึงในสุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2548) กล่าวว่า มนุษย์ได้ทดลองปลูกข้าวมานานเพื่อแก้ปัญหาการหาข้าวป่าไม่เพียงพอกับความต้องการของคนในชุมชนที่อยู่อาศัยรวมกันเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แสดงถึงการเรียนรู้ที่จะปรับตัวเพื่อการดำรงชีพ แมคเนฮิส นักประวัติศาสตร์กล่าวถึงการเกษตรของโลกตะวันออกไว้ว่า “อารยธรรมจีนไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากข้าว นั่นเป็นเพราะว่า การปลูกข้าวทำให้คนเริ่มมาอยู่ร่วมกัน” แม้กระทั่ง การทำการเกษตรของชาวล้านนาในอดีต ก็ได้นำภูมิปัญญาเรื่องการทำฝายมาใช้ซึ่งเกิดจากการที่คนในชุมชนร่วมใจกันสร้างเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่ที่มีความลาดชันเป็นส่วนมาก การกักเก็บน้ำหรือการชะลอน้ำไว้เพื่อทำการเพาะปลูกจึงเป็นเรื่องสำคัญ

การทำเหมืองฝายมีมามากกว่า 14 ทศวรรษ ซึ่งมีได้เป็นเพียงเทคโนโลยีทางการเกษตรที่สำคัญเท่านั้น หากแต่ยังเป็นสิ่งที่แสดงถึงสภาพของบริบททางเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีวัฒนธรรมและการเมืองในพื้นที่ด้วย กล่าวคือ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งก็คือชาวบ้านที่มีความเชื่อพื้นฐานในเรื่องผีฝาย ฝายน้ำเพื่อการดูแลรักษาแหล่งน้ำไว้ จึงเกิดความร่วมมือที่ทำการเกษตรหากแต่ยังต้องดำรงรักษาความเชื่อดังกล่าว และยังสอดคล้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ จึงได้ร่วมกันวางแผน ก่อสร้าง และการบำรุงรักษา เพื่อให้เกษตรกร

ได้รับผลประโยชน์อย่างเหมาะสมและทั่วถึง มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันของคนในชุมชนดูแลระบบของฝ่าย ซึ่งในเวลาต่อมารัฐจึงเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหมาย บทลงโทษของผู้ที่ทำให้เกิดความเสียหายกับฝ่ายดังกล่าว นอกจากนี้ ยังเป็นระบบที่ทำให้เกิดความมั่นใจต่อการตั้งถิ่นฐานที่มั่นคงถาวร เพราะได้ผลผลิตตามต้องการมากกว่าการทำไร่เลื่อนลอยแบบเดิม ส่งผลถึงระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม จนก่อตั้งเป็นอาณาจักรมีระบบการบริหารเมืองที่ชัดเจนมากขึ้น แต่ต่อมากลับส่งผลถึงการสร้างความแตกต่างระหว่างชนชั้นผู้ปกครองและผู้อยู่อาศัย ยิ่งเป็นผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ด้วยแล้ว ย่อมได้แบ่งปันพื้นที่ที่ทำการเกษตรได้ไม่ตื้นก จึงเกิดระบบการเช่านา การรับจ้างทำนา ทำให้ระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เคยมีมากลายไปเป็นระบบเศรษฐกิจการเกษตรมากขึ้น

เมื่อพิจารณาการเกษตรทั่วโลกปัจจุบันจึงพบว่า ความต้องการผลิตอาหารและพลังงานเพื่อตอบสนองความต้องการการบริโภคที่มีการขยายตัวของประชากรอย่างรวดเร็วทั่วโลก หากแต่ความพยายามการเพิ่มผลผลิตดังกล่าวได้ส่งผลถึงความเสียหายของสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาในทวีปแอฟริกา ลาตินอเมริกาและเอเชีย อีกทั้งยังก่อให้เกิดระบบการพึ่งพาด้านการเกษตรจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ทำให้ประชาชนประสบปัญหาความยากจนอย่างรุนแรง แต่อย่างไรก็ดี ประชาชนกว่าร้อยละ 90 ในพื้นที่ดังกล่าวที่มีชีวิตอยู่ในชนบทและวิถีชีวิตที่พึ่งพาการเกษตรนั้น ส่วนหนึ่งไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง หรือมีเพียงเล็กน้อยซึ่งไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การทำการเกษตรตั้งแต่อดีตนั้น มีปัจจัยหลายประการด้วยกัน ที่สำคัญประการหนึ่งคือ การรวมกันของกลุ่มของเกษตรกรเพื่อการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนความรู้ การจัดจำหน่ายรวมถึงการต่อรองราคาสินค้าการเกษตร สำหรับประเทศไทยในปัจจุบันนี้ การทำการเกษตรของไทยในภาพรวมประสบภาวะขาดทุนเนื่องจากผลผลิตจากต่างชาติไหลทะลักเข้ามาและยังมีราคาถูกเมื่อเทียบกับผลผลิตในประเทศ ทำให้ผู้บริโภคให้ความสนใจกับสินค้าเหล่านั้นเพิ่มมากขึ้นกว่าสินค้าการเกษตรของไทย อย่างไรก็ตาม เกษตรกรก็ยังถือว่าเป็นอาชีพของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ หากแต่ปัจจุบัน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีนโยบายสนับสนุนให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการทำการเกษตรจากอดีต โดยการเปลี่ยนวิธีคิดจากการทำการเกษตรแบบอุตสาหกรรม เป็นเกษตรกรรมรูปแบบใหม่ที่แตกต่างออกไป เช่น การทำการเกษตรอินทรีย์ การเน้นการแปรรูปผลผลิต การสร้างมาตรฐานสินค้าทางการเกษตร การผลิตสินค้าเกษตรให้มีปริมาณและคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาดมากขึ้น วิธีการทำงานเกษตรกรรมเหล่านี้ อาจเป็นทางเลือกหนึ่งของคนที่ทำให้เกษตรกรไทยมีชีวิตที่ดีขึ้นได้ ทั้งนี้ เกษตรกรจำเป็นต้องเรียนรู้สิ่งต่างๆมากมาย หลากหลายมิติเพื่อพัฒนางานเกษตรกรรมตนเอง ตั้งแต่เริ่มการวางแผนด้วยตนเอง เกษตรกรเหล่านี้จะเรียนรู้การดำเนินงานเหล่านี้ได้อย่างไรนั้น เป็นการแสวงหาคำตอบในงานวิจัยฉบับนี้

2.2 เกษตรกรรมกับการพัฒนาบริษัทไทยและบริษัทโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เกษตรกรรม ถือเป็นงานที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาแต่อดีต ด้วยลักษณะภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูกพืชหลายประเภท หมุนเวียนตลอดทั้งปี กล่าวกันว่ามิใช่แหล่งกำเนิดมาจากประเทศจีนซึ่งเป็นพัฒนาการเกษตรของคนไท และบางส่วนก็มาจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีความรู้ดั้งเดิมเรื่องการเกษตร ซึ่งได้มีการมีความพยายามเพิ่มผลผลิตมาตั้งแต่ต้นด้วยการชลประทาน ในช่วงแรกนั้น คนไทยมีพลเมืองน้อยจึง

ไม่จำเป็นต้องมีระบบทำฟาร์มที่มีประสิทธิภาพสูงนัก จะทำนาเพียงปีละครั้งเดียวในยุคทวารวดีและยุค
ลพบุรี วิธีการเกษตรจึงไม่มีความเร่งร้อน อาศัยวัฒนธรรมความร่วมมือและยังมีเวลาว่างทำกิจกรรมอื่นๆ
เช่น การจักสาน ทอผ้า อีกด้วย (พาลวีร์ ลินด์ซีย์, 2548 แปลโดย แม้นมาศ จันลักขณาและคณะ) และยังมี
หลักฐานว่าเริ่มมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์เมื่อประมาณ 2,500 – 4,100 ปีมาแล้วในภาคอีสานและ
ภาคกลางซึ่งตะวันออก ที่เรียกว่าแอ่งสกลนคร เป็นที่ราบขั้นบันไดและบริเวณแอ่งโคราชบริเวณ 3 พื้นที่
คือ บริเวณลุ่มแม่น้ำชีตอนบน ลุ่มแม่น้ำมูลตอนบนและตอนล่างหรือที่เรียกว่าทุ่งกุลาร้องไห้ ชุมชนที่ตั้ง
รวมกันนั้นอยู่บริเวณหนองน้ำหรือลำห้วย มักอยู่รวมกัน (Cluster) ส่วนบ้านที่ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำจะตั้งเรียง
รายบนเนินที่เกิดจากการทับถมของพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำ (Linear) (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2534 อ้างถึงใน สุวิทย์
ธีรศาสตร์, 2548: 24) พื้นที่ที่ทำการเกษตรจึงเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในมิติของศูนย์กลางการค้า
การเมืองการปกครอง และวัฒนธรรมก่อเกิดเป็นพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนามากกว่าพื้นที่อื่นๆ ของดินแดน

หลักฐานที่ว่าเกิดการพัฒนาพื้นที่ต่างๆเนื่องด้วยการทำการเกษตรในพื้นที่ดินแดนของประเทศ
ไทยนี้คือ เครื่องมือทำการเกษตรต่างๆ ซึ่งเป็นเครื่องโลหะผลิตสัมฤทธิ์หรือเหล็กในช่วงแรกๆ ได้
เฉพาะขวาน จอบ มีด เสียมและเคียว ผู้ที่สามารถผลิตจอบได้มากเป็นคนแรกน่าจะเป็น ปู่เจ้าลาวจก ชาว
ละว้าหรือลาว เป็นต้นตระกูลของวงศ์หิรัญนคร มีกษัตริย์สี่องค์คือพระเจ้าเม็งราย ผู้ตั้งเมืองเชียงใหม่ และ
เหตุที่ชื่อปู่เจ้าลาวจกนั้น อาจจะมาจากฝีมือในการทำจอบเพื่อแจกจ่ายให้ชาวบ้านนำไปใช้ก็ได้ เพราะคน
ไทยในสมัยนั้นนิยมปลูกข้าวมากกว่าทำพืชไร่จากนั้นก็ได้พบผลและไถเพื่อใช้ในการทำนา หลักฐานของ
ผลที่เก่าแก่ที่สุดอยู่ที่เมืองอุทองอายุประมาณ 1,200 – 1,300 ปีล่วงมาแล้ว (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2548:
38)

จากหลักฐานเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตรดังกล่าว ทำให้มีหลักฐานว่าได้ริเริ่มมาตั้งแต่สมัย
กรุงสุโขทัย (พ.ศ.1781 – 1893) โดยการเกษตรล้าหน้าในขณะนั้นประกอบด้วยการทำนา ทำสวน ทำไร่
และเลี้ยงสัตว์ซึ่งอาศัยน้ำฝนและการทำเหมืองฝาย พืชที่นิยมปลูกในยุคนั้นเป็นพืชที่ใช้ประกอบอาหารใน
ชีวิตประจำวัน ต่อมาในสมัยอยุธยาที่เริ่มมีการค้าขายกับต่างประเทศมากยิ่งขึ้น ซึ่งข้าวถือเป็นสินค้าที่
ชาวต่างชาติล้วนมีความต้องการ ดังนั้น ข้าวจึงมีใช้สินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภคในประเทศเพียงอย่างเดียว
แต่ยังมีความสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศด้วย ดังที่ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2524 อ้างถึงในสุวิทย์ ธีรศาสตร์
วัด, 2548: 170) กล่าวไว้ว่า ในสมัยสมเด็จพระชัยราชาธิราช (พ.ศ.2077-2089) มีเอกสารฉบับหนึ่งบันทึก
ไว้ว่า เมื่อ พ.ศ. 2079 ไทยส่งข้าวไปขายที่มะละกา ซึ่งมี โจนส์ ชูเติน ทำหน้าที่หัวหน้าสถานีของฮอลันดา
ในอยุธยา กล่าวว่า ครึ่งหลังของศตวรรษที่ 22 นั้น ได้ส่งข้าวออกหลายพันตัน และยังมีเอกสารของอังกฤษ
กล่าวถึงในปี พ.ศ. 2221 ว่าอยุธยาเปรียบเสมือนฉางและยุ้งข้าวของประเทศรอบบ้าน ข้าวที่ส่งออกนี้คง
มาจากการเก็บอากรทางข้าวด้วย นอกจากนี้ ที่น่ายังเป็นพื้นที่ที่รัฐสามารถเก็บภาษีอากรค่านา และยังใช้
พื้นที่นาเป็นการแสดงฐานะอำนาจของชนชั้นผู้ปกครองที่เรียกกันว่า “ศักดินา” อีกด้วย พื้นที่การเกษตร
จึงมีความสำคัญทั้งในระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ดี การเกษตรในสมัยอยุธยาก็มีปัญหาหลายประการ ได้แก่ ปัญหาการรุกที่ดิน กรรมสิทธิ์
ในที่ดิน การลักผลผลิต การตวงข้าวที่ไม่เป็นธรรม การเช่านา การขายฝากหรือจำนวนที่ดิน รวมถึงปัญหา
ภัยธรรมชาติ ขาดแคลนแรงงาน การเก็บภาษีมากเกินไป เป็นต้น

ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี การเกษตรไม่ได้มีผลต่อการพัฒนาประเทศมากนักเพราะอยู่ในภาวะสงคราม ด้วยยังคงใช้ระบบไพร่ที่สืบมาตั้งแต่สมัยอยุธยาซึ่งเป็นการดึงแรงงานจากภาคการเกษตร โดยเฉพาะชาวนาไปเป็นทหาร ทำให้ผลผลิตลดลง จนกระทั่งในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงให้ลดเวลาการ “เข้าเดือน” ลง หากแต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้การเกษตรเติบโตขึ้น วิธีการแก้ปัญหาหนึ่งคือ การให้ผู้หญิงทำการเกษตรมากขึ้นซึ่งงานเกษตรเป็นงานหนัก ประกอบกับงานของผู้หญิงในการดูบ้านเรือนก็มากอยู่แล้ว การแก้ปัญหาดังกล่าวจึงไม่ได้ผลดีนักอีกทางแก้หนึ่งก็คือ การที่ครอบครัวนำเงินไปจ้างคนอื่นมาเข้าเดือนแทน ทางออกที่สามคือ การหนีออกจากระบบไพร่ ย้ายจากหมู่บ้านไปอยู่ป่าแต่ก็ถือว่าเป็นโทษทางกฎหมาย

ในช่วงที่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์หลังจากจบสิ้นสงครามที่สืบเนื่องมายาวนานนั้น เกษตรกรไทยจึงไม่จำเป็นต้องถูกเกณฑ์ไปเป็นไพร่พลทหารอีกและได้กลับมาทำงานการเกษตรเช่นเดิม แต่ก็เกิดปัญหาใหญ่ขึ้นคือ คนเหล่านี้มิได้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่เพียงพอต่อการทำการเกษตรอีกต่อไป จึงต้องทำการเช่าที่นา ผลผลิตที่ได้ส่วนหนึ่งจึงเป็นค่าเช่า ไม่เหลือพอที่จะเพิ่มผลผลิตให้มีคุณภาพสูง อีกทั้งที่ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์จะเป็นของเจ้าขุนมูลนายและคนรวยที่มีได้ให้เขาทำการเกษตร ดังนั้น พื้นที่ที่เกษตรกรเช่าทำการเกษตรจึงมักเป็นพื้นที่ที่แห้งแล้ง ไม่สามารถผลิตผลที่ดีได้

ในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มมีการเก็บภาษีจากขุนนางข้าราชการชั้นสูงที่แต่เดิมได้รับการยกเว้น จะเก็บจากไพร่เท่านั้น อย่างไรก็ตาม ชาวนาก็ยังต้องเสียภาษีจำนวนมากเมื่อเทียบกับรายได้ โดยชาวนาบางประเภทต้องนำข้าวมาส่งที่กรุงเทพฯ บางประเภทส่งที่เมืองที่ชาวนาส่งกัก บางประเภทเสียเป็นข้าว บางประเภทเสียเป็นเงิน และหลายครั้งที่ชาวนามักจะถูกบังคับให้ขายข้าวในราคาถูก

ต่อมาภายหลัง จะเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับการเกษตรอย่างมาก เห็นได้จากในปี พ.ศ.2414 ได้พระราชทานตรารางวัลแก่กองทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ที่มีราชสีห์ตัวขวามือถือข้าวและเคียว สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อการเกษตรอย่างเป็นทางการในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ได้ริเริ่มจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนเกี่ยวกับด้านการเกษตรทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาภาคบังคับดังจะได้กล่าวต่อไป

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การเกษตรเป็นกิจการที่อยู่คู่กับคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน คนไทยจึงมีทักษะในการทำการเกษตรทั้งการเพาะปลูก รวมถึงการประดิษฐ์เครื่องมือเพื่อทุนแรงและทำให้ได้ผลผลิตที่ดีมากขึ้นด้วย หากแต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป การเกษตรซึ่งเป็นรากฐานของสังคมไทยก็ได้รับการปรับเปลี่ยน ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยเฉพาะเมื่อกระบวนการพัฒนาของชาติตะวันตกหลังไหลเข้ามาจึงส่งผลให้การเกษตรต้องปรับตัวตามไปด้วย

ในราวปี พ.ศ.2520 ประเทศไทยกำลังขับเคลื่อนเรื่องการพัฒนาโดยเฉพาะมิติเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก จากการเกษตรที่เป็นไปเพื่อใช้อุปโภคบริโภคในครัวเรือน ในชุมชน และระหว่างชุมชน กลายมาเป็นการทำการเกษตรแบบอุตสาหกรรมที่รัฐเข้ามามีส่วนในการกำหนดทิศทางของการเกษตรทั้งประเทศเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดโลก นโยบายต่างๆจึงถูกกำหนดโดยผู้มีหน้าที่จากภาครัฐซึ่งก่อให้เกิดปัญหาบางประการ นายตีพร้อม ไชยวงศ์เกียรติและนายพร สุวรรณวาจกกสิกิจ ได้บรรยายเรื่อง “บทบาท

ของสื่อมวลชนในการพัฒนาการเกษตร” เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2526 (สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2527: 78) วัตถุประสงค์หนึ่งเกี่ยวกับการจัดการเพื่อพัฒนาการเกษตรว่ายังคงเป็นลักษณะของมือใครยาวสาวได้สาวเอา เพราะให้ข้อมูลเหมือนกันในวงกว้าง ใครเห็นอะไรก็หยิบเลือกเอาไปพัฒนาตนเอง และเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด แนวทางการพัฒนาการเกษตรของรัฐคือการใช้ปุ๋ย การใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ผลิตสิ่งทีภาคการเกษตรอุตสาหกรรมต้องการ การพัฒนาเกษตรตามแนวคิดที่ว่าก้าวหน้าทันสมัย สามารถสร้างหมู่บ้านการเกษตรที่ได้รับความนิยมขึ้นชื่อว่า Appropriate technology

หากแต่แท้จริงแล้ว การทำการเกษตรในรูปแบบดังกล่าว ส่งผลอย่างมากต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นซึ่งทำให้ผลผลิตไม่ได้มีจำนวนและคุณภาพดังเช่นในอดีต การเกษตรจึงต้องใช้สารเคมีมากขึ้น ต้นทุนมากขึ้น แต่ผลผลิตกลับไม่ได้มากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้น ในปัจจุบันอาจเป็นไปได้ที่ชาวบ้านต้องการให้รัฐเพียงเข้าไปส่งเสริมให้สามารถ “พอทำกิน” เพื่อการพึ่งพาตนเอง แก้ไขปัญหาหรือจุดอ่อนที่มี โดยพัฒนาจากของดีที่มีในท้องถิ่น ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านเองก็มักจะไม่ทราบว่ามีของดีอะไรอยู่ เพราะได้ผลักดันตนเองให้ทำการเกษตรเพื่อขายในรูปแบบที่รัฐกำหนดมาเป็นระยะเวลานานจนลืมไปว่าบรรพบุรุษได้ทำการเกษตรอย่างไร ใช้ภูมิปัญญาแบบไหนเข้ามาพัฒนาการเกษตรในท้องถิ่น ดังนั้น นักส่งเสริมการเกษตรจึงควรปรับเปลี่ยนการแนะนำการผลิตโดยต้องรู้ว่าอะไรดีควรได้รับการส่งเสริม และทำอย่างไรให้เหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ และยังคงต้องตอบสนองการเป้าหมายของการพัฒนาในประเทศและต่างประเทศด้วย

เป้าหมายการพัฒนาของโลกจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา การเจริญเติบโตอย่างไม่สมดุลตลอดหลายปีที่ผ่านมาส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ โดยเฉพาะการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติเพื่อตอบสนองการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมดังที่ได้กล่าวมา จึงเกิดวาทกรรมที่เรียกว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” โดยเกิดจากความตระหนักถึงการพัฒนาที่ไร้ทิศทาง และแยกส่วน เกิดแนวคิดที่จะนำสิ่งที่ไม่น่าจะอยู่ร่วมกันได้มาพัฒนาร่วมกัน นั่นคือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ที่ประดิษฐ์ศัพท์คำว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” นี้คือ อีวา บาลโฟร์ (Eva Balfour) ผู้ก่อตั้งสมาคมธรณีวิทยาแห่งสถาบันนานาชาติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนากับนักพันธุกรรมศาสตร์ชาวอเมริกันชื่อ เวส แจ็กสัน (Wes Jackson) โดยปรากฏขึ้นครั้งแรกในรายงานที่มีชื่อว่า World Conservation Strategy ของ The World Conservation Union (ไซริตัน เจริญสิน โอบาร, 2554 : 277)

“การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ในบริบทโลกถูกให้ความหมายโดย องค์การสหประชาชาติ (The United Nations) ว่า “การใช้ทรัพยากรของคนรุ่นปัจจุบันจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของคนรุ่นหลังโดยรักษาสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพดี เพื่อให้คนรุ่นหลังมีทรัพยากรไว้ใช้เพื่อสนองความต้องการอย่างพอเพียง” (meet the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs) วาทกรรมเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนนี้ ถือว่าเป็นแนวทางการพัฒนาในระดับสากล ในรายงานของคณะกรรมการระดับโลกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ (The UN World Commission Environment and Development หรือ WCED) ปี 2530 ภายใต้การนำของ Gro Harlem Brundtland อดีตนายกรัฐมนตรีนอร์เวย์ที่มีชื่อว่า

Our Common Future หรือที่เรียกว่า The Brundtland Report หรือรายงานบรรณคดีแลนด์ ซึ่งได้รับการยอมรับจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งรัฐและเอกชน ประชาชน ฯลฯ รายงานฉบับนี้เกิดขึ้นในช่วงที่โลกกำลังประสบกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างหนัก เช่นการเกิดกรณีสารกัมมันตภาพรังสีรั่วไหลที่เมืองเชอร์โนบีล

แม้ว่าจะมีผู้วิจารณ์ว่ารายงานบรรณคดีแลนด์มีความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน ไม่สามารถนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติได้ แต่อย่างไรก็ดี รายงานดังกล่าว ถือเป็นรากฐานที่สำคัญของข้อตกลงเรื่องการพัฒนาในระยะต่อมาเพื่อนำไปสู่แผนการปฏิบัติการในระดับโลกสำหรับศตวรรษที่ 21 ที่เรียกว่า Agenda 21 หรือระเบียบวาระการประชุมสำหรับศตวรรษที่ 21 และการประชุมสุดยอดระดับโลกเรื่องโลกหรือ Earth Summit เดือนมิถุนายน 2535 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ผลการประชุมนี้มีผลให้ผู้นำ 178 ประเทศ ได้ร่วมลงนามรับรองแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนแม่บทของโลกเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน มี 3 ระดับคือ ระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับโลก

แนวคิดเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องโดยองค์การสหประชาชาติ ที่ได้ประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development – WSSD) ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ในปี พ.ศ. 2545 มีเป้าหมายให้สมาชิกร่วมกันดำเนินการให้แล้วเสร็จในปี 2558 ในเรื่องยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและขจัดปัญหาความยากจน การส่งเสริมด้านการศึกษาและสุขภาพ ร่วมทั้งการสร้างจิตสำนึกเพื่อกระตุ้นให้ประชากรทั่วโลกตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วงเวลานั้น มีด้วยกัน 2 กระแส คือ (1) แนวคิดของสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (WCED) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่เกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (2) แนวคิดของยูเนสโก (UNESCO) ที่จัดให้มีทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม (World Decade for Cultural Development) การพัฒนาที่สมดุลระหว่างเศรษฐกิจและวัฒนธรรม

ในปี พ.ศ. 2543 ธนาคารโลกได้จัดทำรายงานการศึกษาเรื่อง “การเติบโตอย่างมีคุณภาพ (The Quality of Growth) เสนอว่า การพัฒนาจะต้องเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประชาชนและสิ่งแวดล้อม โดยยกระดับความเป็นอยู่ (development as well-being) ให้ความสำคัญระหว่าง ทูทางกายภาพ (physical capital) ทูมนุษย์ (human capital) และทุนธรรมชาติ (natural capital)

ภาคีการเรียนรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของออนตาริโอ ประเทศแคนาดา (The Ontario Learning for Sustainability Partnership) ในปี 2539 ได้เสนอแนวคิดว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนหมายถึง การมีอนาคตที่มีความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ความเป็นธรรมทางสังคม และมีการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมธรรมชาติพร้อมๆ กันทั้งสามด้าน

การตระหนักถึงความสมดุลในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันนั้นถือเป็นรากฐานที่สำคัญ อีกทั้งการบูรณาการการทำงานระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน นอกจากนี้ ยังเริ่มเห็นความสำคัญของการลดความยากจน ความเสมอภาคทางเพศ ฯลฯ จนได้นำเสนอเป็น Millennium Development Goals (MDGs) เป็นแนวทางพัฒนาจนกระทั่งถึงปี 2015 (พ.ศ. 2558) และยังเป็นแนวทางในการพัฒนาบางประเด็นที่ไม่สามารถทำได้สำเร็จให้เป็น 2030 Agenda for

Sustainable Development หรือ SDGs ประกอบด้วย 17 เป้าหมาย 169 ตัวชี้วัด ซึ่งได้ประกาศใช้เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2558 ในปัจจุบัน ประเทศสมาชิกได้ขานรับเพื่อนำไปเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป สำหรับประเทศไทย หลายหน่วยงานได้เริ่มตระหนักถึงแนวทางการพัฒนาดังกล่าว และได้เริ่มวางแผนดำเนินงานของหน่วยงานให้สอดคล้องกับ 17 เป้าหมาย โดยหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญคือ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือ สภาพัฒนา เป็นต้น

ในต่างประเทศได้ให้ความสำคัญกับการทำการเกษตรที่เป็นมิตรต่อผู้ผลิต ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม จึงได้เกิดคำว่า “เกษตรยั่งยืน” ดังที่คณะกรรมการที่ปรึกษาด้านเทคนิคของกลุ่ม CGIAR (Consultative Group on International Agriculture Research) ได้นิยามไว้ว่า “เกษตรยั่งยืน คือระบบการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อทำการผลิตทางการเกษตรที่ตอบสนองต่อความจำเป็นและต้องการของมนุษย์ และในขณะเดียวกันก็ธำรงรักษาและฟื้นฟูคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ตลอดจนช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ” (TAC/CGIAR 1998 อ้างถึงในวิฑูรย์ ปัญญากุล, ผู้แปล, 2556)

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการบางส่วนเช่น GIPs (1986: 30-32 อ้างถึงในวิฑูรย์ ปัญญากุล, ผู้แปล, 2556) ได้แสดงทัศนะไว้ว่าความยั่งยืนที่เหมาะสมคือการที่รัฐและเกษตรกรสามารถหาจุดร่วมเพื่อการพัฒนาาร่วมกันได้ เป้าหมายสำคัญของการเกษตรกรรมคือการที่สามารถผลิตอาหารได้อย่างพอเพียงสามารถเลี้ยงประชาชนได้อย่างเพียงพอแต่ราคาไม่สูงนัก ซึ่งเกษตรยั่งยืนต้องประกอบด้วยเงื่อนไข 5 ประการ คือ

1) **ความสอดคล้องกับระบบนิเวศ** คือการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมให้ยังคงมีสภาพที่สมบูรณ์ ได้แก่ สิ่งมีชีวิตบนดินและใต้ดิน ร่วมด้วยการบำรุงรักษาดินและแร่ธาตุ การนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ตลอดจนการป้องกันมลภาวะ การสูญเสียธาตุอาหาร และการใช้พลังงานทดแทน

2) **มีความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจ** คือเกษตรกรสามารถสร้างผลผลิตให้เพียงพอกับความต้องการของครอบครัว เป็นรายได้ที่เลี้ยงชีพตามอัตภาพ การพิจารณาผลตอบแทนนี้มิใช่ดูเพียงรายได้จากการขายสินค้าเท่านั้น แต่ยังต้องรวมถึงประโยชน์ในภาพกว้างคือ การลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน การอนุรักษ์ทรัพยากรและการลดความเสี่ยงต่างๆ

3) **มีความยุติธรรมทางสังคม** การกระจายทรัพยากรและสาธารณูปโภคพื้นฐานอย่างเท่าเทียมเพื่อให้ประชาชนทุกคนมีหลักประกันว่าจะสามารถได้รับปัจจัยยังชีพ สิทธิในการใช้ที่ดิน มีเงินทุก ความช่วยเหลือด้านเทคนิค ช่องทางการตลาด มีโอกาสในการออกเสียงเพื่อตัดสินใจต่อวิกฤตการณ์หรือภัยคุกคามต่อระบบเกษตรกรรมของตนเอง

4) **มีมนุษยธรรม** คือความไว้วางใจใจกัน การยอมรับการอยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียม การเคารพผู้อื่น หลักการทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของสังคมจะต้องได้รับการรักษาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5) **มีความยืดหยุ่น** คือชุมชนท้องถิ่นสามารถปรับสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายเทคโนโลยี หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่า การทำการเกษตรล้วนต้องอาศัยปัจจัยหลายประการไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การบริหารจัดการเกษตรจึงจำเป็นต้องตระหนักถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในทุกๆ มิติในหลากหลายสังคมที่ส่งผลต่อการบริโภคของประชาชน

2.3 แนวคิดและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม

นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรของไทยมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาทั้งในเรื่องกฎหมายที่ดิน กฎหมายภาษีอากรที่ได้กล่าวมาแล้ว หากแต่ยังมีนโยบายอื่นๆ ของรัฐที่กระทบต่อการผลิตทางการเกษตร สุวิทย์ อิศราสวัสดิ์ (2548) ได้กล่าวไว้ว่า นโยบายของรัฐไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา ธนบุรี จนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีนโยบายเรื่องการเพิ่มการผลิตข้าวเพื่อเป็นเสบียงสำหรับทหารในยามศึกสงคราม ทำให้มีความต้องการแรงงานมาเป็นแรงงานโยธาและภาคการเกษตรในประเทศ จึงได้กวาดต้อนประเทศที่แพ้สงครามให้อพยพมาตั้งถิ่นฐานเพื่อเป็นแรงงานในประเทศ ซึ่งทำให้จำนวนประชากรในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะในภาคกลาง กล่าวคือ ในสมัยรัชกาลที่ 1 ได้กวาดต้อนครัวเมืองปัตตานีให้เข้ามาอยู่บริเวณมณฑลบุรี – ฉะเชิงเทรา ในช่วงรัชกาลที่ 2 ประชาตินมูญจากพม่าได้หนีการปกครองที่ถูกกดขี่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทยราวสี่หมื่นคน ทรงรับสั่งให้อยู่บริเวณนนทบุรีและพระประแดง และยังมีกบฏสาเกตโง้งมาตั้งรกรากที่บางบอน ในสมัยรัชกาลที่ 3 หลังกบฏเจ้าอนุวงศ์ ได้กวาดต้อนชาวไทย – ลาว ให้ตั้งรกรากบริเวณรอบภูพานกระจายกันหลายจังหวัด เป็นต้น

ในช่วงการทำสงครามถือว่าขาดแคลนข้าวมากจนทำให้ต้องเสียกรุงศรีอยุธยาในครั้งที่ 1 หลังจากนั้น จึงได้มีการบริหารจัดการการเก็บข้าวตั้งแต่ในฤดูการเก็บเกี่ยวจากพื้นที่นาในภาคกลางให้เป็นภาษี การเกณฑ์ข้าวจากหัวเมือง รวมถึงการให้ทำนาในเขตเมืองมากขึ้นด้วย นอกเหนือจากข้าวแล้ว รัฐไทยเห็นความสำคัญของพืชไร่ต่างๆด้วยโดยเฉพาะน้ำตาล คนไทยใช้น้ำตาลมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย มีการปลูกอ้อยเพื่อผลิตน้ำตาลและมีการส่งออกเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 2 ซึ่งส่งออกไปยังตะวันตกและประเทศจีน

นโยบายของรัฐในช่วงรัชกาลที่ 3-5 มีผลกระทบต่อการทำนา สรุปได้ 3 มาตรการ คือ 1) การอนุญาตให้นำข้าวออกต่างประเทศได้เกือบเสรี คือเกษตรกรสามารถส่งข้าวออกต่างประเทศไทยยกเว้นปีที่ทำนาไม่ได้ผล นั้นเป็นเพราะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า แม้ว่าการส่งข้าวออกไปมากจะได้ราคาสูงและเป็นผลดีต่อเกษตรกรส่วนหนึ่ง แต่จะทำให้คนไทยทั้งประเทศต้องซื้อข้าวแพงไปด้วย 2) มาตรการด้านภาษีศุลกากรที่มีการลดภาษีอากรการค้าข้าวอันเป็นผลจากสนธิสัญญาบาวริง และ 3) มาตรการทางอากรค่านาที่เปลี่ยนจากการเก็บเป็นเงินหรือข้าว เป็นการเก็บเป็นเงินเท่านั้น ซึ่งในช่วงแรกได้รับการคัดค้านอย่างมากจากชาวนาบางกลุ่ม แต่ก็มีกบฏปรับอัตราภาษีให้เหมาะสมในเวลาต่อมา (สุวิทย์ อิศราสวัสดิ์, 2548: 445-446)

ต่อมา ได้มีนโยบายเรื่องการเกษตรแบบพึ่งตนเองคือ การพัฒนาเทคนิคการเกษตรสำหรับเป็นทางเลือกแทน “การปฏิวัติเขียว” ที่มีมาตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นักพัฒนาได้รวบรวมความรู้ของภูมิปัญญาพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมถึงนำประสบการณ์ของเกษตรกรรุ่นเก่ามารวบรวมเป็นองค์ความรู้ด้วย ต่อมาราวปี พ.ศ. 2520 ปัญหาของเกษตรไทยมีด้วยกันหลายประการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2527) ได้ระบุถึงปัญหาของเกษตรกรคือ การผลิตได้น้อยเนื่องจากพันธุ์พืชมีคุณภาพไม่ดี ขาดแคลนน้ำเนื่องจากเกษตรปลูกพืชไร่ที่ดินซึ่งต้องใช้น้ำมาก ไม่มีตลาดรองรับอย่างพอเพียง ปัญหาเรื่องศัตรูพืช อีกทั้งเกษตรกรไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ทำให้ต้องเช่าที่นา รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และสิ่งที่รัฐบาลในช่วงนั้นได้ให้ความช่วยเหลือได้แก่การหาพันธุ์พืชที่เหมาะสมให้กับเกษตรกรทั้งต่อการทนโรค ทนความแล้งและเป็นที่ต้องการของตลาด การสนับสนุนให้

ปลูกพืชสวนในส่วนหนึ่งที่สามารถเก็บผลผลิตได้ในราคาสูงมากขึ้น นอกจากนี้ ยังต้องแนะนำให้เกษตรกรวางแผนการผลิตให้ดี และการส่งเสริมอาชีพเสริมในช่วงหน้าแล้ง

แนวคิดเรื่องการเกษตรได้เปลี่ยนแปลงไปจากการเกษตรแบบอุตสาหกรรมที่ต้องการผลผลิตจำนวนมาก ทำให้มีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีเพื่อควบคุมการผลิต หากแต่ส่งผลถึงสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภคมากมาย หลายภาคส่วนจึงมีแนวคิดในเรื่องการทำเกษตรแบบธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการเกษตรอินทรีย์ การเกษตรนิเวศ ฯลฯ โดยเกษตรนิเวศคือ การดัดแปลงสภาพแวดล้อมทั้งคนและสัตว์ ทั้งทางกายภาพและทางเคมี เพื่อสร้างผลผลิตอาหาร เส้นใย เชื้อเพลิงและอื่นๆ สำหรับการบริโภคและแปรรูป ทำให้เราเข้าใจองค์รวมของระบบนิเวศการเกษตร สามารถทำการเกษตรที่רבกวนธรรมชาติและสังคมน้อยลง สอดคล้องกับระบบเกษตรพื้นบ้านที่มีการประยุกต์เอาทรัพยากรต่างๆ ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์องค์ความรู้พื้นบ้านที่ยังคงหลงเหลืออยู่ได้นั้น ถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่ยั่งยืน สามารถแก้ปัญหาของท้องถิ่นได้ ซึ่งแตกต่างจากการเกษตรในช่วงการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมโดยสิ้นเชิงที่มีการใช้เทคโนโลยีแบบแยกส่วนหรือลดรูปโดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบทางสังคมและสภาพแวดล้อม ดังนั้นหากนักวิชาการเกษตร หรือเกษตรกรสามารถปรับวิถีคิดให้เป็นสหวิทยาการ และสร้างความสมดุลได้มากยิ่งขึ้น ก็จะทำให้การเกษตรในภาพรวมดีขึ้นด้วย

แนวคิดนโยบายเกี่ยวกับเกษตรกรรมทั้งหมด ได้ถูกบรรจุไว้ในแผนการพัฒนาประเทศไทยอย่างละเอียด ทั้งในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยุทธศาสตร์การเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี ดังจะได้กล่าวต่อไป

2.3.1 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้กล่าวถึงสถานการณ์แนวโน้มของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ อนึ่ง เนื่องจากผลิตภาพของภาคการบริการและการเกษตรยังอยู่ในระดับต่ำ ปัญหาการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรยังมีปัญหาอยู่มาก อีกทั้งการบริหารจัดการภาครัฐยังขาดความต่อเนื่องและยืดหยุ่น มีวิสัยทัศน์คือ “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาประเทศคือ “ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังคมเป็นธรรม ฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน” เน้นการพัฒนาศักยภาพคนทุกมิติ ทุกช่วงวัย สร้างความสมดุลของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์คือ ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ นั่นคือ **ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความสามารถในการแข่งขัน** โดยสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า 1. “**ต่อยอดอดีต**” ให้นารากเหง้าของท้องถิ่น จุดเด่นทางธรรมชาติมาผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อสอดรับกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมของโลกที่เปลี่ยนแปลง 2. “**ปรับปัจจุบัน**” เพื่อปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาในอนาคต และ 3. “**สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต**” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคนรุ่นใหม่ ปรับรูปแบบธุรกิจ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ผสมผสานกับการส่งเสริมจากภาครัฐ

และเอกชน ให้สามารถสร้างฐานรายได้ สร้างงานใหม่ เพื่อโอกาสทางการค้าในเวทีไทยและเวทีโลก ควบคู่ไปกับการยกระดับรายได้กับการอยู่ดีกินดี การเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลางและการลดความเหลื่อมล้ำของคนในประเทศในคราวเดียวกัน ซึ่ง 1 ใน 5 ประเด็นที่สำคัญคือ **การเกษตรสร้างมูลค่า** ให้มีความสำคัญกับการเพิ่มผลิตภาพทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ความหลากหลายของสินค้าเกษตร ประกอบด้วย **1. เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น 2. เกษตรปลอดภัย 3. เกษตรชีวภาพ 4. เกษตรแปรรูป และ 5. เกษตรอัจฉริยะ** นอกจากนี้ ยังมีประเด็นอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ ได้แก่ **การส่งเสริมการท่องเที่ยว** ไม่ว่าจะเป็นเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม เชิงสุขภาพ ความงาม แพทย์แผนไทย และ**การพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่** ให้เป็นผู้มีทักษะและจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการที่มีความสามารถในการแข่งขันและมีอัตลักษณ์ชัดเจน เป็นการสร้างผู้ประกอบการอัจฉริยะ การสร้างโอกาสเข้าถึงการบริการทางการเงิน การตลาด ข้อมูล และการบริการภาครัฐ

ในยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีความมุ่งหมายการพัฒนาคนในทุกมิติและทุกช่วงวัย มีทักษะสูงในการประกอบอาชีพตามความถนัดของตนเอง ซึ่งรวมถึงเกษตรกรยุคใหม่ด้วย อีกทั้งในยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็น**พิชต่อสิ่งแวดล้อม**นั้น การเกษตรถือเป็นอาชีพหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องอย่างยิ่ง รัฐบาลให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาพื้นที่เมือง ชนบท เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ มุ่งเน้นความเป็นเมืองที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยพัฒนาความมั่นคงเรื่องน้ำ พลังงานและเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อพัฒนาความมั่นคงด้านการเกษตรและอาหารของประเทศและชุมชน ในมิติปริมาณ คุณภาพ ราคาและการเข้าถึงอาหาร เพื่อให้เมืองไทยเป็นครัวของโลกในอนาคต

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาการเกษตรสามารถดำเนินการได้อย่างมั่นคงนั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เปรมศักดิ์ เพียยุระ (2551) ได้สะท้อนให้เห็นว่า การจะส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถทำการเกษตรได้อย่างดีนั้น รัฐจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดราคาสินค้าให้เป็นธรรมต่อเกษตรกร ในหลายประเทศที่พัฒนาแล้วได้ให้ความสำคัญกับการประกันราคาสินค้าการเกษตรที่ถือว่าเป็น “น้ำมัน” ของแผ่นดิน ส่งผลให้คนในประเทศให้ความสำคัญกับเกษตรกรที่เป็นผู้กำหนดความกินดีอยู่ดีของประเทศ และในช่วงที่ราคาสินค้าเกษตรทั่วโลกมีราคาสูงขึ้นอันเกิดจากเหตุผลที่ว่าสินค้าไม่เพียงพอกับประชากรที่กำลังเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นั้น กลับเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดีที่ว่า ทำให้คนเมืองเห็นความสำคัญของเกษตรกรมากขึ้น เกษตรกรก็มีรายได้ไปลดหนี้สินและยังจูงใจให้ทำการเกษตรที่มีประสิทธิภาพ และเมื่อตลาดมีความต้องการสินค้ามาก รัฐก็ไม่จำเป็นต้องแทรกแซง ไม่ต้องใช้งบประมาณในการจำนำข้าวอีกต่อไป

ยุทธศาสตร์ที่กล่าวถึงการเกษตรโดยเฉพาะที่สำคัญที่สุดคือ **การทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย** ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนการเพิ่มผลผลิต พัฒนาคุณภาพของสินค้า ปลูกพืชที่เหมาะสมกับท้องถิ่น การแปรรูปผลผลิต ระบบโลจิสติกส์ การเลือกวิธีทำการเกษตรเช่น การทำการเกษตรโดยใช้หรือไม่ใช้สารเคมี การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เกษตรแบบดั้งเดิมหรือการค้า การทำเกษตรแบบผสมผสาน การทำสวนเกษตร เกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้งนี้ขึ้นกับความถนัดของเกษตรกรและแนวโน้มความต้องการของตลาด โดยปัจจัยที่สำคัญของการทำการเกษตรคือ การชลประทานที่สอดคล้องกับการปลูกพืชที่หลากหลายชนิด หลายพื้นที่ อาจมีการลอกห้วย หนอง คลอง บึง เป็นแหล่งกักเก็บน้ำธรรมชาติ อีกทั้งยังต้องให้ความรู้กับเกษตรกรในการคิดต้นทุนที่

รวมถึงค่าขนส่ง ค่าเก็บรักษาผลผลิต สำหรับหน่วยงานภาครัฐก็มีหน้าที่ในการแสวงหาและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรเพิ่มเติมด้วยการทำการวิจัยและพัฒนาในด้านต่างๆ สรุปได้ว่า สิ่งที่รัฐควรเร่งสนับสนุน ได้แก่ 1. การพัฒนาพันธุ์พืช 2. การบริหารจัดการน้ำ และ 3. การบริหารจัดการและการตลาด

2.3.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ.2560 – 2564)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยังคงน้อมนำ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นเครื่องนำทางการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง มีภูมิคุ้มกัน มีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสมดุลและยั่งยืน อยู่บนพื้นฐานกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) และปรับโครงสร้างประเทศไทยสู่ประเทศไทย 4.0 รวมถึงการปฏิรูปประเทศ ในการแปลงยุทธศาสตร์ระยะยาวสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะการนำจุดเด่นของประเทศมาเป็นประเด็นในการพัฒนาที่ต้องบูรณาการการทำงานร่วมกัน ประกอบกับการพิจารณาจัดสรรงบประมาณเพื่อการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริง

การพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่มีความสอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 หลายประการ กล่าวคือ การยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาให้คนมีความเป็นคนที่สมบูรณ์ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข สมานฉันท์ กระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรม การยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มุ่งสร้างให้มีคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดี มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ ทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ และทัศนคติที่ดี ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม เป็นพลเมืองที่ตื่นรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิต เป็นทุนมนุษย์ที่มีทักษะสูงและเทคโนโลยีมาต่อยอดฐานการผลิตและบริการให้มีศักยภาพมากขึ้นเพื่อนำประเทศไทยไปสู่ระบบเศรษฐกิจและสังคม

นอกจากนี้ ยังมีการเตรียมความพร้อมของประเทศในด้านการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อการวิจัยพัฒนา ดัดแปลงและต่อยอดการพัฒนาเทคโนโลยียุทธศาสตร์เพื่อเสริมความเข้มแข็งให้กับสาขาการผลิตและบริการเดิม และต่อยอดไปสู่ความเป็นอัจฉริยะโดยใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและการผสมผสานเทคโนโลยีในกลุ่มการเกษตร การพัฒนาผู้ประกอบการให้เป็นผู้ประกอบการทางเทคโนโลยี (Technopreneur) ที่เชื่อมโยงระหว่างภาคการผลิตที่เป็นกลุ่มใหญ่ของประเทศได้แก่ เกษตรรายย่อย วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม อีกทั้งยังมีนโยบายในการเตรียมความพร้อมกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนทุกช่วงวัย ที่สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงาน ทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 เช่นทักษะในการประกอบอาชีพ

สำหรับประเด็นการพัฒนาโดยมากเป็นการพัฒนานวัตกรรมและคนให้มีคุณภาพ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรโดยตรงนั้นคือ ข้อ 2.2.6 ที่ว่า **การปรับระบบการผลิตการเกษตรให้สอดคล้องกับพันธกรณีในการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและศักยภาพของพื้นที่** ซึ่งเป็นการสร้างองค์ความรู้วิชาการทางการเกษตร วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมบนฐานทรัพยากรชีวภาพ (Bio Based) สร้างมูลค่าให้กับสินค้าเกษตรปลอดภัย พัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนและขยายโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่

การเกษตร ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มสหกรณ์ ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่เกี่ยวข้องเช่น การเสริมสร้างระบบโลจิสติกส์ การพัฒนาที่ยั่งยืนที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม

2.3.3 ยุทธศาสตร์การเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2564)

ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา ภาคการเกษตรของไทยได้รับผลกระทบจากระบบเศรษฐกิจโลกมากมาย รัฐบาลจึงได้ช่วยเหลือมาโดยตลอด แต่ส่วนมากจะขาดความต่อเนื่องและเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น โดยในครั้งนี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำแผนระยะ 20 ปี มีวิสัยทัศน์ที่ว่า “เกษตรกรรมมั่นคง ภาคการเกษตรมั่งคั่ง ทรัพยากรการเกษตรยั่งยืน” ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาการเกษตรของประเทศในระยะยาว อีกทั้งยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) แผนปฏิรูปของสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (สปท.) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ของโลก

แผนพัฒนาการเกษตรในปัจจุบัน ได้รับผลโดยตรงจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 – 11 (พ.ศ.2550 – 2559) ที่เน้นให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางการพัฒนาโดยใช้แนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับการสนับสนุนให้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต การผลิตสินค้าที่มีราคาสูงสามารถแข่งขันกับตลาดต่างประเทศได้ มุ่งเน้นพัฒนาความสามารถทางการผลิต การจัดการสินค้า เพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมรวมถึงการเป็นศูนย์กลางการค้าของอาเซียน

จากการประเมินสถานการณ์ภาคการเกษตรมีประเด็นที่ควรพัฒนาหลายเรื่อง อาทิ เทคโนโลยีด้านการเกษตรเพื่อทดแทนแรงงาน นวัตกรรมเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงการทบทวนสถานการณ์ที่เกิดขึ้นมาในอดีต สามารถสรุปเป็นประเด็นที่สำคัญเพื่อวางแผนการพัฒนาระยะยาว ได้แก่ การพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในเรื่องการจัดทำข้อมูลทางการเกษตรที่เป็นประโยชน์และทันสมัย ระบบการผลิต ปัจจัยการผลิต เพื่อคาดการณ์และรองรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ปัญหาหนี้สินและที่ดินทำกินของเกษตรกร การพัฒนามาตรฐานสินค้าเกษตร การสร้างมูลค่าเพิ่ม การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการบริหารจัดการภาครัฐ (สำนักเศรษฐกิจการเกษตร, 2560: 2)

ปัญหาและความท้าทายการเกษตรของไทย ได้แก่ ความสามารถในการเข้าถึงข่าวสารทางการเกษตรที่รวดเร็วและถูกต้อง การไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน การรวมกลุ่มกันของเกษตรกรไม่เข้มแข็ง คนรุ่นใหม่ทำการเกษตรน้อยลง ต้นทุนการผลิตสูงแต่ประสิทธิภาพต่ำ การกีดกันทางการค้า การกำหนดมาตรฐานของสินค้าส่งผลให้มีข้อกำหนดต่างๆมากขึ้น การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี นวัตกรรมที่นำมาใช้กับการเกษตรมีจำกัดในขณะที่ประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ไม่ครอบคลุมทุกรูปแบบการผลิต การทำการเกษตรไม่เหมาะสม การปลูกพืชซ้ำซาก การบุกรุกป่า การเกิดภัยธรรมชาติ การเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นโยบายสนับสนุนจากภาครัฐเป็นนโยบายระยะสั้น ขาดความต่อเนื่อง มักเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ไม่มีการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ รวมถึงความผันผวนของเศรษฐกิจโลก ส่งผลถึงการผลิตของไทยในภาพรวมอย่างมาก

ทั้งนี้ การเกษตรไทยก็ยังคงมีจุดแข็งที่ควรสนับสนุนเช่นกัน กล่าวคือ เกษตรกรไทยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำมาปรับใช้กับการเกษตรในปัจจุบันที่แตกต่างกัน ทำให้มีสินค้าที่มีความหลากหลาย การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่มาเป็นภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิต รวมถึงการได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์และภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการปลูกพืชที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม ไร่ก็ดี โอกาสของเกษตรกรไทยในตลาดโลกยังคงสดใส เนื่องจากประชากรโลกมีมากขึ้นทุกปี และยังต้องการอาหารที่มีคุณภาพ อาทิ เกษตรอินทรีย์ ซึ่งประเทศไทยมีสภาพที่เอื้อต่อการผลิตสินค้าเกษตรเหล่านี้

อีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการพัฒนาการเกษตรคือ เกษตรกรรุ่นใหม่มีความรู้เรื่องการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การเลือกผลิตที่เหมาะสมกับพื้นที่ การใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมที่มีประโยชน์ ได้แก่ Agri-Map หรือ Application ต่างๆ เป้าประสงค์หนึ่งในการพัฒนาเกษตรกรคือ การทำให้เกษตรกรหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง (Middle income trap) โดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีความสามารถในอาชีพของตนเอง (Smart farmer) สถาบันเกษตรกรสามารถบริหารจัดการเองได้ (Smart agricultural group, Smart enterprise) ผลิตสินค้าได้ตรงความต้องการของตลาด (Smart agricultural product) พื้นที่การเกษตรมีศักยภาพ (Smart area/agriculture) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ระยะเวลา 20 ปี ไว้ 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร 2) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตร 3) การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันภาคการเกษตรด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม 4) การบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน และ 5) การพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ

ในช่วงเวลานี้ รัฐสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมที่พัฒนาการเกษตรหลายประการ อาทิ การพัฒนาการวิจัยนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการเกษตร การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าโดยการแปรรูป เพราะจากการสำรวจรายได้ของเกษตรกรปี พ.ศ.2557-2558 รายได้ของครอบครัวที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่มาจากกิจกรรมนอกเหนือการเกษตร อีกทั้งหัวหน้าครอบครัวมีการศึกษาที่สูงขึ้นกว่าอดีต จึงสามารถทำกิจกรรมอื่นๆ นอกจากการขายสินค้าการเกษตรโดยตรงเพียงอย่างเดียว หากแต่ด้วยประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทำให้การเกษตรแบบดั้งเดิมเปลี่ยนไปเป็นการเกษตรในเชิงพาณิชย์ที่ใช้เทคโนโลยีและเครื่องจักรมากขึ้น อีกทั้งสถานการณ์การค้าสินค้าเกษตรทั่วโลกให้ความสำคัญกับมาตรฐานสินค้ามากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้รัฐบาลไทยต้องกำหนดนโยบายและมาตรการส่งเสริมการสร้างระบบมาตรฐานสินค้าเกษตรและกฎหมายอื่นๆ เพิ่มมากขึ้นด้วย

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้กำหนดกรอบแนวคิด และทิศทางพัฒนาของแผนพัฒนาการเกษตรที่เน้นการให้ความสำคัญกับการให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางการพัฒนาอย่างสมดุล การมีส่วนร่วมในรูปแบบชุมชน การรวมกลุ่มกันของเกษตรกรในรูปแบบของธุรกิจการเกษตร โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีประเด็นดังนี้

1) เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาการเกษตร ปัญหาที่พบคือเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 10 – 15 ไร่ และต่างคนต่างทำควรมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำการเกษตรแบบดำรงชีวิตเป็นพื้นฐานเสียก่อน ต้องได้รับการพัฒนาระบบการผลิตที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ตามหลักความพอประมาณ ภาครัฐต้องสนับสนุนเรื่องการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการเกษตรต่างๆ

2) แรงงานภาคการเกษตรมีแนวโน้มลดลงและการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เพราะทิศทางการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาส่งผลให้แรงงานภาคการเกษตรเคลื่อนย้ายไปสู่แรงงานภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น สัดส่วนแรงงานวัยเด็กและวัยทำงานก็ลดน้อยลงเพราะส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ว่างานเกษตรเป็นงานหนักไม่คุ้มค่า รัฐจึงควรส่งเสริมการใช้เครื่องกลทดแทนแรงงาน การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าว การพัฒนาฝีมือแรงงานเกษตร การสร้างระบบความคุ้มครองและการสร้างหลักประกันให้กับผู้ทำการเกษตรด้วย

3) การปรับตัวของเกษตรกรสู่เกษตรกรมืออาชีพ (Smart farmer) เพราะเกษตรกรส่วนมากขาดความรู้ที่จะเชื่อมโยงการผลิตไปยังการแปรรูปและการตลาด ความเข้าใจเรื่องปัจจัยการผลิตโดยเฉพาะรายจ่ายเรื่องปุ๋ยและสารเคมี ทั้งในเรื่องการคิดต้นทุนและเป็นอันตรายต่อสุขภาพของตนเองและผู้บริโภค ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม กระทรวเกษตรกรจึงให้ความสำคัญต่อเกษตรกรให้เปลี่ยนตนเองเป็น เกษตรกรมืออาชีพ นั่นคือ เกษตรกรที่มีองค์ความรู้ด้านการผลิต การตลาด การใช้เทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิธีการปฏิบัติที่ดีมาผสานกับความรู้สมัยใหม่ที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงคุณภาพมาตรฐานสินค้าและปริมาณความต้องการของตลาด รวมถึงความปลอดภัยของผู้บริโภคเป็นสำคัญ

4) การส่งเสริมการทำเกษตรในรูปแบบของการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกร องค์กรเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่มีมารวมตัวกันเพื่อมีอำนาจในการกำหนดราคาสินค้า สหกรณ์จึงมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรการรวบรวมเพื่อจัดซื้อปัจจัยการผลิต พัฒนาคุณภาพสินค้า และการจัดช่องทางจำหน่าย

5) การบริหารจัดการสินค้าเกษตร ควรเน้นเรื่องการวางแผนความต้องการและการผลิตสินค้า (Demand and Supply) ในระดับจังหวัดเพื่อเป็นข้อมูลในการบริหารงานเกษตรในภาพรวม รวมถึงการส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่า การอำนวยความสะดวกทางการค้าให้กับผู้ประกอบการธุรกิจ การเกษตรและสถาบันอย่างเต็มที่

6) มาตรฐานสินค้าเกษตร เป็นเรื่องที่ตลาดต่างประเทศให้ความสำคัญอย่างมาก ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ในการบังคับใช้ข้อตกลงด้านสุขอนามัยพืช (Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures: SPS) หากแต่ยังมีปัญหาเรื่องการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจให้กับเกษตรกร การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์เพื่อยืดอายุสินค้าเกษตร

7) โลจิสติกส์และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการเกษตร ตั้งแต่การวางแผนการเพาะปลูก การจัดหาปัจจัยเพื่อผลิต การแปรรูป การเก็บสต็อก การขนส่ง การส่งออก และการตรวจสอบย้อนกลับทั้งผลผลิตการเกษตรและผลิตภัณฑ์ของสมาชิก การเชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรและผู้บริโภค การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ การบริหารจัดการข้อมูลต่างๆ เป็นระบบเครือข่ายเชื่อมโยงข้อมูล 9National Single Window: NSW) ซึ่งต้องครอบคลุมทั้ง 3 มิติคือ ต้นทุน เวลา และความน่าเชื่อถือ

8) ความมั่นคงทางอาหารและพลังงาน คือการผลิตอย่างเพียงพอและเหมาะสม การเข้าถึงอาหาร การมีเสถียรภาพด้านอาหาร การวางแผนการผลิตพลังงานจากพืชอาหารซึ่งต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐทั้งที่มีความรู้เรื่องการเกษตรและพลังงาน

9) การเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

10) การวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร รวมถึงนวัตกรรมและเทคโนโลยีการเกษตร ปัญหาในปัจจุบันคือการให้ทุนวิจัยและการนำไปใช้ไม่มีความต่อเนื่อง การวิจัยทางการเกษตรกระจายอยู่ทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม หากแต่ไม่มีการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ

11) กฎระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตร เพื่อปรับกฎระเบียบการเกษตรไทยให้สอดคล้องกับความต้องการสินค้าของโลก อาทิ การรับมือกับปัญหาสิ่งแวดล้อม การลงทุนการเกษตรที่เหมาะสมและเป็นธรรมต่อเกษตรกร เป็นต้น

12) ความร่วมมือและข้อตกลงระหว่างประเทศ ซึ่งควรมาตรการเชิงรุกที่ไทยได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่มต่างๆ

13) การบริหารจัดการสินค้าเกษตรเพื่อรองรับการค้าชายแดนและเขตเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อเชื่อมต่อการส่งสินค้าออกไปยังประเทศเพื่อนบ้านด้วย

สำหรับยุทธศาสตร์ระยะสั้นคือช่วงเวลาเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – 2564) มีวิสัยทัศน์ว่า **ภาคเกษตรก้าวไกลด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม ตลาดนำการผลิต ชีวิตเกษตรกรมีคุณภาพ ทรัพยากรการเกษตรมีความสมดุลและยั่งยืน** มีวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ

1) เพื่อสร้างความภาคภูมิใจใจอาชีพเกษตรกร สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการถ่ายทอดความรู้อย่างต่อเนื่อง เกิดการรวมกลุ่มเกษตรกรและเชื่อมโยงเครือข่ายกับภายนอกอย่างเข้มแข็ง และลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้

2) เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรยกระดับผลิตภาพ ประสิทธิภาพ คุณภาพมาตรฐาน รวมทั้งสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตรให้ตอบสนองความต้องการของตลาด

3) เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันของสินค้าเกษตร รวมทั้งพัฒนางานวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรมมาใช้ประโยชน์

4) เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวและสร้างภูมิคุ้มกันรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตร ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ 23 แนวทาง สามารถสรุปได้ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร มีแนวทางการพัฒนาสรุปได้เป็นข้อๆ ดังนี้

1) การขยายผลการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถต่อยอดไปสู่การทำธุรกิจเกษตรเชิงพาณิชย์ ตลอดจนส่งออกขายในตลาดต่างประเทศ พัฒนาองค์ความรู้ของเกษตรกรสู่เกษตรกรมืออาชีพ (Smart farmer) การศึกษาดูงานเสริมด้วยการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย การใช้ปุ๋ย การวิเคราะห์ค่าดิน การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช การวางแผนการผลิต การจัดการสินค้าเกษตร การบริหารจัดการต้นทุน บัญชีรายรับรายจ่าย ตั้งศูนย์การเรียนรู้บูรณาการข้อมูลทางวิชาการและแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยให้ปราชญ์ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมด้วย นอกจากนี้ ยังพัฒนาไปสู่ผู้ประกอบการธุรกิจเกษตรมืออาชีพ (Smart Entrepreneur) การพัฒนาทักษะในการแปรรูปสินค้าเกษตร การปรับปรุงคุณภาพเพื่อให้เข้ากับมาตรฐานสินค้าความต้องการของตลาด

2) การเสริมสร้างความภาคภูมิใจและความมั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้วยการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคการเกษตรโดยร่วมมือกับสถาบันทางการศึกษาที่มีหลักสูตรด้านการเกษตร ถ่ายทอดวิชาความรู้ทางวิชาการ เทคโนโลยี ด้านความรู้เชิงธุรกิจ การตลาด การเข้าถึงแหล่งสินเชื่อ สนับสนุนเพื่อประกอบธุรกิจเกษตร การจัดสรรที่ดินที่ทำกินให้เกษตรกรรุ่นใหม่ ส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่นำความรู้ไปถ่ายทอดให้ชุมชน และการสนับสนุนทุนการศึกษาสำหรับเยาวชนรุ่นใหม่หรือลูกหลานเกษตรกรเพื่อสืบทอดอาชีพการเกษตรของครอบครัว ปลูกฝังค่านิยมให้อาชีพเกษตรกรรมเป็นหนึ่งในทางเลือกที่ดี โดยบรรจุในหลักสูตรตั้งแต่ระดับอนุบาลทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ การศึกษาดูงานในแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ตลอดจนการให้รางวัลแก่เกษตรกรดีเด่นเพื่อเป็นขวัญกำลังใจและเป็นตัวอย่างที่ดีด้วย นอกจากนี้ ยังต้องสร้างระบบสวัสดิการให้แก่เกษตรกร โดยมีกองทุนเพื่อประกันความมั่นคง ยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม รัฐต้องช่วยปรับโครงสร้างหนี้ให้เป็นแผนระยะยาว รวมถึงหนี้อะบบเพื่อป้องกันการสูญเสียที่ดินทำกิน และส่งเสริมการสร้างวินัยทางการเงินให้แก่เกษตรกร

3) ส่งเสริมการทำเกษตรกรรมยั่งยืนให้เห็นผลในทางปฏิบัติ อาทิ เกษตรผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ วนเกษตร เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรอินทรีย์ที่เอื้อต่อทรัพยากร สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนด้วย สนับสนุนปราชญ์ชาวบ้านให้มีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ด้วยการยกระดับกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้านเพิ่มเติม การส่งเสริมการวิจัย การสร้างนวัตกรรมพัฒนาสินค้าและบริการ การบูรณาการการทำงานทุกภาคส่วน อีกทั้งพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรปลอดภัยให้กับผู้บริโภคเพื่อสร้างความแตกต่างอย่างชัดเจนกับสินค้าทั่วไป

4) สร้างความเข้มแข็งและเชื่อมโยงเครือข่ายของเกษตรกร และสถาบันเกษตรกร โดยนำต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จและแต่ละสินค้ามาให้ความรู้แก่เกษตรกร สนับสนุนความร่วมมือระหว่างเกษตรกรรายใหญ่กับรายย่อยในรูปแบบวิสาหกิจ ส่งเสริมให้มีเครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูลการทำธุรกิจเกษตรเพื่อสังคม (Social business) เชื่อมโยงบูรณาการจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน เกษตรกร สถาบันการศึกษา องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรและผู้บริโภค

ยุทธศาสตร์ที่ 2 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสินค้าเกษตรตลอดโซ่อุปทาน มีทั้งสิ้น 8 แนวทาง สรุปเป็นประเด็นได้ว่า

1) ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐานรองรับความต้องการของตลาด โดยการส่งเสริมตั้งแต่ก่อนการเก็บเกี่ยว (Pre-harvest) ให้ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์พันธุ์ดี กระจายไปสู่เกษตรกรโดยให้มีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตเป็นเกษตรแปลงใหญ่เพื่อสะดวกต่อการบริหารจัดการและมีอำนาจต่อรองราคาสินค้าเกษตร การปรับเปลี่ยนการผลิตตามศักยภาพของพื้นที่ (Zoning by Agri-map) และกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยว (Post-harvest) เพื่อรักษาคุณภาพสินค้าเกษตร และการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน คือการบริหารจัดการสำรองอาหารในประเทศหากเกิดภาวะฉุกเฉิน

2) ส่งเสริมการบริหารจัดการโซ่อุปทานสินค้าเกษตร โดยเฉพาะเรื่องการบริหารระบบโลจิสติกส์ในระดับฟาร์ม (Logistics management from farms to forks) อาจเป็นการให้เกษตรกรรวมกลุ่มแบบ Cluster เครือข่ายวิสาหกิจ การทำเกษตรพันธะสัญญา (Contract farming) การพัฒนาศูนย์กระจายสินค้าของสหกรณ์ (Cooperative Distribution Center: CDC) การรักษาคุณภาพของสินค้าด้วยกระบวนการต่างๆ กระบวนการที่สำคัญในระบบ Logistics ได้แก่ (1) การคาดการณ์ความต้องการสินค้า

ก่อนการผลิต (2) บริการลูกค้าทั้งก่อน ระหว่างและหลังรับคำสั่งซื้อ (3) การจัดซื้อปัจจัยการผลิต (4) การสื่อสารด้าน Logistics เพื่อส่งมอบสินค้าเกษตรได้ตรงตามที่ลูกค้าสั่งซื้อ (5) การขนส่งสินค้าเกษตร (6) การบริหารจัดการภายในสถานที่เก็บสินค้าเกษตร (7) การบริหารจัดการสินค้าเกษตรในสต็อก (8) การเก็บเกี่ยว คัดเกรด และบรรจุหีบห่อ (9) การตรวจสอบย้อนกลับ และการตีกลับสินค้าเกษตร โดยการ จัดตั้งศูนย์กลางและพัฒนาระบบตลาดสินค้าเกษตร ตั้งแต่การตั้งศูนย์เมล็ดพันธุ์ที่ดี ข้อมูลความต้องการ ของตลาดทุกระดับลูกค้า การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานเช่นตลาดกลาง ห้องเย็น ระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย

3) การเพิ่มมูลค่าของสินค้าเกษตร การส่งเสริมให้สินค้าเกษตรมีคุณภาพตามมาตรฐาน มีเอกลักษณ์ตามความต้องการของตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche market) เช่นร้านค้าสมุนไพร ผ้าไหมยกระดับด้วยการตราสินค้าปลอดภัย เกษตรอินทรีย์ อาหารฮาลาล สนับสนุนให้ขึ้นทะเบียนการคุ้มครองสิ่ง บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications: GI) และเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรด้วยเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) การส่งเสริมแนวคิดเกษตรประณีต สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ รวมถึงการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอีกด้วย

4) สนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐ และเอกชน (Public Private Partnership: PPP) เช่นผลักดันหลักการลงทุนอย่างมีความรับผิดชอบ (Responsible Agriculture Investment: RAI) เรื่อง การลงทุนและการครอบครองที่ดิน การสนับสนุนการจัดการความเสี่ยงที่จะกระทบต่อพืชผลทางการเกษตร โดยเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในระบบเตือนภัยธรรมชาติ การประกันภัยพืชผล และ มาตรการต่างๆของรัฐ นอกจากนี้ ยังส่งเสริมการค้าบริเวณชายแดน การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษและ ความร่วมมือระหว่างประเทศ การให้บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) อีกทั้งการ ประชาสัมพันธ์สินค้าไทยให้เป็นที่รู้จักและยอมรับไปทั่วโลก

ยุทธศาสตร์ที่ 3 เพิ่มความสามารถในการแข่งขันภาคการเกษตรด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยส่งเสริมการวิจัย เทคโนโลยี และนวัตกรรมด้านการเกษตร ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป กระบวนการ ทางชีวมวล การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ การลดต้นทุนการผลิต รวมถึงการสร้างนักวิชาการด้านการวิจัย การเกษตรรุ่นใหม่ การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในปัจจุบันด้วยการอบรม ศึกษาต่อทั้งในและต่างประเทศ สนับสนุนการปฏิรูประบบแรงจูงใจและเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพ (Career path) ของนักวิชาการ ด้านการเกษตร รวมถึงด้านเทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology) เพื่อลดความขาดแคลนนักวิชาการ สนับสนุนการวิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมการจดสิทธิบัตรทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งนี้ ต้องให้การสนับสนุนเรื่องการเรียนรู้ของเกษตรกรที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งทางไกลและในชุมชน เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ต้องรวดเร็ว ถูกต้องและทันสมัย

ยุทธศาสตร์ที่ 4 บริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ด้วยการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรเกษตร ส่งเสริมการเกษตรที่เป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อมทั้งกระบวนการ เช่นการเกษตรสีเขียว การเกษตรคาร์บอนต่ำ การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice: GAP) การลดการใช้สารเคมี รวมถึงส่งเสริมให้ผู้ประกอบการธุรกิจ เกษตรตระหนักถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมด้วย

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องการบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอและเหมาะสม การบริหารจัดการพื้นที่ทำกินทางการเกษตร สนับสนุนการออกกฎหมายคุ้มครองพื้นที่เกษตรเพื่อแก้ปัญหาการสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดิน

ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ โดยพัฒนาบุคลากร ปรับปรุงโครงสร้างส่วนราชการและกระบวนการทำงาน ลดการทำงานซ้ำซ้อน วิเคราะห์ผลที่ได้จากการพัฒนาอย่างชัดเจน ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายหรือกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ทั้งในและระหว่างประเทศ

จะเห็นได้ว่าหลายยุทธศาสตร์ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเกษตรกรในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ด้านการเกษตร องค์ความรู้เรื่องเทคโนโลยีการเกษตร สมัยใหม่ การเผยแพร่ความรู้เรื่องมาตรฐานสินค้าเกษตรทั้งในและต่างประเทศ การขนส่ง การบริหารจัดการตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ การให้ความสำคัญกับการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่จะพัฒนาการทำงานของภาครัฐเพื่อตอบสนองให้การทำงานของเกษตรกรเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งเหล่านี้ จะช่วยส่งเสริมให้การทำงานของเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.3.4 นโยบายด้านการศึกษา

การพัฒนาเกษตรกรจะเป็นไปไม่ได้เลยหากเกษตรกรไม่มีความรู้ในเรื่องต่างๆ เพื่อนำมาปรับใช้กับการทำงานของตนเอง ดังนั้น เกษตรกรที่ได้รับการศึกษาที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะผลของการจัดการศึกษาที่เหมาะสมนั้น จะสามารถส่งผลต่อไปในระยะยาวได้ด้วย ดังนั้น การจะพัฒนาเกษตรกรจึงต้องพิจารณาเรื่องการใช้การศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบและอัยาศัยเพื่อพัฒนาไปพร้อมกันด้วย นโยบายด้านการศึกษาที่สำคัญของประเทศในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2562 และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ซึ่งมีวิสัยทัศน์ (Vision) ที่ว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงโลกในศตวรรษที่ 21” โดยแผนการศึกษาชาตินี้ ได้กำหนดให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เช่นเดียวกับยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์

แผนการศึกษาแห่งชาตินี้ มีวัตถุประสงค์ 4 ประการด้วยกันคือ

- 1) เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ
- 2) เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะ ทักษะและสมรรถนะที่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ชาติ
- 3) เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคีและร่วมมือผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 4) เพื่อนำประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง

สำหรับเป้าหมายของการจัดการศึกษามีด้วยกัน 5 ประการคือ 1) ประชากรทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานอย่างทั่วถึง (Access) 2) ผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับบริการทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม (Equity) 3) ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุขีดความสามารถและเต็มตามศักยภาพ (Quality) 4) ระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มี

ประสิทธิภาพเพื่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และการลงทุนทางการศึกษาที่คุ้มค่าและ
 บรรลุเป้าหมาย (Efficiency) 5) ระบบการศึกษาที่ตอบสนองและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกที่
 เป็นพลวัตและบริบทที่เปลี่ยนแปลง (Relevancy) ซึ่ง

เป้าหมายในข้อสุดท้ายนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ทั้งในปัจจุบันและ
 อนาคต เพราะการจะพัฒนาการศึกษาให้บรรลุผลได้นั้น ย่อมต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดเพื่อเป็นเป้าหมาย
 ของการพัฒนา สำหรับตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ซึ่งเป็นตามเป้าหมายเรื่อง ระบบ
 การศึกษาที่ตอบสนองและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เป็นพลวัตและบริบทที่เปลี่ยนแปลง
 (Relevancy) นั้น ได้กล่าวถึงเป้าหมายในเรื่องอัตราการได้งานทำและประกอบอาชีพอิสระในระดับ
 อาชีวศึกษาและอุดมศึกษา ที่ควรที่จะเพิ่มมากขึ้นตามความเหมาะสมของสภาพในแต่ละบริบท

ทั้งนี้ เพื่อเตรียมพร้อมให้ประชาชนคนไทยสามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลง จึงได้กำหนดนโยบาย
 ด้านการศึกษาในปัจจุบัน ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ กล่าวคือ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ เพื่อให้คนทุกช่วงวัย
 มีความรักในสถาบันหลักของชาติ และยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรง
 เป็นประมุข การให้คนในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่พิเศษได้รับการศึกษา
 และเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และการให้ได้รับการศึกษา การดูแลและป้องกันภัยคุกคามในชีวิตรูปแบบใหม่

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถ
 ในการแข่งขันของประเทศ โดยให้มีทักษะที่สำคัญจำเป็นและมีสมรรถนะตรงตามความต้องการของ
 ตลาดแรงงานและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ สถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่จัด
 การศึกษาผลิตบัณฑิตมีความเชี่ยวชาญและเป็นเลิศเฉพาะด้าน ให้การวิจัยและพัฒนาเพื่อเสริมสร้างองค์
 ความรู้ และนวัตกรรมที่สร้างผลผลิตและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้
 ผู้เรียนมีทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทย และทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่
 21 ตามมาตรฐานการศึกษาและมาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ สถานศึกษา
 ทุกระดับสามารถจัดกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ที่ดีและมีคุณภาพ การสร้างแหล่งเรียนรู้ สื่อตำรา
 เรียน นวัตกรรม ที่ประชาชนเข้าถึงได้อย่างไม่จำกัดเวลาและสถานที่ การสร้างระบบและกลไกการวัด การ
 ติดตาม แะประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ระบบการผลิตครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาที่มี
 มาตรฐานระดับสากล และได้รับการพัฒนาตามมาตรฐาน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมทางการศึกษา เพื่อให้
 ผู้เรียนได้เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ เพิ่มโอกาสการศึกษาผ่านเทคโนโลยี มีระบบข้อมูลรายบุคคลและ
 สารสนเทศทางการศึกษาที่ครอบคลุม ถูกต้อง เป็นปัจจุบัน เพื่อวางแผนการบริหารจัดการศึกษา ติดตาม
 ประเมิน

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดการเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยให้คนทุกช่วง
 วัยมีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม มีคุณธรรม จริยธรรม และนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 สู่การปฏิบัติ มีหลักสูตรแหล่งเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษา เพื่อให้มีความคล่องตัว มีประสิทธิภาพส่งผลถึงคุณภาพและมาตรฐานทางการศึกษา ให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและพื้นที่ มีกฎหมายที่รองรับความแตกต่างของผู้เรียนและสถานศึกษา มีระบบการบริหารครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาที่เป็นธรรม สร้างขวัญกำลังใจ และส่งเสริมให้ปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ

ปัญหาและความท้าทายของระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพคือ ปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรที่เรียนจบกว่าระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นจำนวนมาก เป็นแรงงานที่ไม่มีทักษะและความรู้ที่สอดคล้องกับตลาดแรงงานในปัจจุบัน โดยเฉพาะการเป็นผู้ประกอบการต่างๆ ทักษะสำคัญที่ควรได้รับการพัฒนาคือ ทักษะภาษาต่างประเทศ การใช้คอมพิวเตอร์ คณิตศาสตร์และการคำนวณ การสื่อสาร การบริหารจัดการและความสามารถเฉพาะในวิชาชีพ นอกจากนี้ ในอนาคตอันใกล้ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุจำนวนมาก ทำให้ต้องเพิ่มนวัตกรรมที่จะช่วยให้การประกอบอาชีพต่างๆ สะดวกง่ายดายยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพราะระบบการศึกษาและการพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งนี้ หน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบในการดำเนินงานโครงการต่างๆ เพื่อสนับสนุนและแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ควรมีทั้งหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการทุกระดับตั้งแต่ส่วนกลางจนถึงในพื้นที่ที่จะมีบทบาทแตกต่างกันไป

ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่ คือยุทธศาสตร์ที่ 2 3 และ 5 กล่าวคือ ในยุทธศาสตร์ที่ 2 เรื่องการผลิตและพัฒนากำลังคน การวิจัย และนวัตกรรม เพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศนั้น มีประเด็นหลักคือการเตรียมคนให้พร้อมทั้งความรู้ ทักษะ สมรรถนะที่จำเป็นให้สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีพลวัตและการแข่งขันอย่างเสรีและไร้พรมแดน ดังนั้น รัฐต้องเร่งพัฒนาหลักสูตรการศึกษาในระดับต่างๆ ให้สามารถเสริมสร้างทักษะสำคัญของศตวรรษที่ 21 ให้ได้ โดยเฉพาะด้านภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์และทักษะดิจิทัล และสอดคล้องเชื่อมโยงกับกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ และมาตรฐานอาชีพ/วิชาชีพ การจัดอบรมฝีมือแรงงานมุ่งเน้นการปฏิบัติจริง จะการเรียนรู้เชิงบูรณาการองค์ความรู้แบบสหวิทยาการ อาทิ STEM ทวีศึกษา ทวิภาคี ทวิวุฒิ สหกิจศึกษา เพื่อพัฒนาระบวนการคิด การสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ทั้งนี้ต้องส่งเสริมให้สถานศึกษามีการแนะแนวการศึกษาให้ผู้เรียนเลือกอาชีพที่ตนเองถนัดและสนใจ

นอกจากนี้ ยังต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญและเป็นเลิศเฉพาะด้านหากแต่ต้องสามารถเชื่อมโยงกับการทำงานได้จริง ปรับระบบการศึกษาให้มีความเชื่อมโยงและยืดหยุ่นระหว่างสายสามัญและสายอาชีพ ที่สำคัญคือการพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างความเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ แบบครบวงจร ซึ่งเป็นกระบวนการต้นทางถึงปลายทาง ตั้งแต่กระบวนการผลิต การแปรรูป การจัดจำหน่าย การตลาด และการดำเนินการในเชิงธุรกิจโดยดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม อาทิ จัดทำโครงการพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาด้านอาชีพของสถานศึกษาและสถานประกอบการ

ส่วนงานที่รับผิดชอบในเรื่องการพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์นี้ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีหน้าที่ส่งเสริมทักษะด้านอาชีพ การทำงาน การประกอบอาชีพอิสระของผู้เรียน การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก และการบูรณาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมและคณิตศาสตร์ (STEM Education) การพัฒนาภาษาอังกฤษและความสามารถ

ด้านดิจิทัล สำหรับส่วนงานในภูมิภาคควรให้ความสำคัญสนับสนุนเรื่องการประกอบอาชีพที่ตอบสนองความต้องการของแต่ละท้องถิ่น มีการฝึกอาชีพในรูปแบบของนอกระบบการศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ เหมาะสม มีภูมิคุ้มกันและมีคุณธรรมจริยธรรม ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต ทักษะการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการ ผู้สูงวัยได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้สามารถทำงาน รู้สึกว่าตนเองมีศักดิ์ศรี สามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้และสืบสานภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศได้ บทบาทของหน่วยงานต่างๆ ควรส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมเสริมสร้างคุณลักษณะที่สำคัญของสังคมไทย ทั้งความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลา การเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น การทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ การมีจิตสาธารณะ การสร้างการมีส่วนร่วมให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนในการจัดการศึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เหมาะสมกับประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน การเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่หลากหลาย

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดการเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ให้ประชาชนรู้จักการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์ในระยะยาว เรียนรู้การรับมือกับภัยพิบัติต่างๆ ของสภาพอากาศ โรคระบาด ฯลฯ ในทั้งระดับประเทศและระหว่างประเทศ มีความตระหนักเรื่องความมั่นคงทางอาหาร การอนุรักษ์พลังงานและการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตนเอง ส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาควรสนับสนุนให้มีหลักสูตรเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อการดูแลสิ่งแวดล้อมโดยคำนึงถึงความแตกต่างแต่ละท้องถิ่น

2.4 หน่วยงานที่สนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่

ปัจจุบันมีหน่วยงานทั้งจากภาครัฐและเอกชนได้ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการค้าแนะนำเรื่องเทคนิคทางการเกษตร การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานทางการเกษตร รวมถึงการให้งบประมาณสนับสนุนอีกด้วย มีรายละเอียด ดังนี้

2.4.1 ภาครัฐ

จากยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคการเกษตรที่กล่าวมานั้น แนวทางหนึ่งของการส่งเสริมให้การเกษตรของไทยยังคงได้รับการสืบทอดและพัฒนาผ่านคนรุ่นใหม่ ที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ ทักษะคิดและแนวทางการทำการเกษตรที่แตกต่างจากอดีต ทำให้หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานได้ให้ความสำคัญสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ ได้แก่

- 1) โครงการ Young Smart Farmer โดยกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 2) โครงการทายาทเกษตรกร โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 3) โครงการนำลูกหลานเกษตรกลับบ้าน สานต่ออาชีพเกษตรกร โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 4) โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในหลักสูตรการเกษตรกรอย่างยั่งยืน โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

5) พิพิธภัณฑสถานเกษตรเฉลิมพระเกียรติ ที่แม่ไม้ไม่มีโครงการอบรมเช่นเดียวกับหน่วยงานอื่นๆ หากแต่มีกิจกรรมให้ผู้สนใจเรียนรู้เรื่องการเกษตรที่หลากหลายตลอดทั้งปี

2.4.2 ภาคเอกชน

ในภาคเอกชนนั้น ในขณะนี้หลายหน่วยงานที่ให้ความสนใจกับการส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างเครือข่ายเกษตรกรรมใหม่ได้แก่ มูลนิธิส่งเสริมออกแบบอนาคตประเทศไทยที่ได้มีโครงการคนกล้าคืนถิ่น บริษัท ป่าใหญ่ ครีเอชั่น จำกัด ซึ่งได้นำเสนอรายการเกษตรไทยไอเดอล หรือโครงการรักบ้านเกิดของดีแทค เป็นต้น

ตอนที่ 3 วิถีเกษตรกร

ตั้งแต่อดีตมาวิถีชีวิตของเกษตรกรไทยส่วนมากเป็นไพร่ที่ต้องทำการเกษตรร่วมกับการไปเป็นทหารเพื่อร่วมรบต่อสู้ข้าศึกศัตรู และเกือบทุกคนครอบครัวมีได้ทำแต่อย่างเดียว แต่ทำไม่ผลที่น้ำท่วมไม่ถึงเพื่อให้มีกินตลอดปี และการปลูกผักสวนครัวที่มาจากต้นตามท้องไร่ในช่วงที่ว่างจากนา นอกจากนี้ยังได้ทำงานจักสาน ทอผ้า หาปลาด้วยเครื่องมือต่างๆ วิถีเกษตรของไทยในยุคก่อนจึงเป็นระบบเศรษฐกิจพอเพียง และได้มีคนจีนที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยทำการเกษตรเพื่อการค้าขาย ไม่ว่าจะเป็นอ้อย พริกไทย ยาสูบ ฯลฯ อีกด้วย คนไทยที่ทำการเกษตรเพื่อการค้านั้นมีบ้างแต่น้อยมาก ก็เพราะคนไทยต้องไปเป็นไพร่ ทาส จึงไม่คิดที่จะทำการเกษตรระยะยาวทำแค่พอกินพอใช้มิใช่เพื่อค้าขาย แต่ในขณะที่คนจีนวางแผนการทำการเกษตรในระยะยาวเพื่อการค้าได้เพราะไม่ต้องไปเป็นทหาร แม้กระทั่งการรับจ้างในไร่อ้อย และโรงงานน้ำตาลในช่วงอุตสาหกรรมเกษตรสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็อยู่ในมือของคนจีนทั้งในฐานะผู้ประกอบการและผู้ใช้แรงงาน (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2548: 300 -301) เมื่อเวลาหมุนเวียนเปลี่ยนไป การศึกษาสงครามลดน้อยลง คนไทยจึงหันมาทำการเกษตรเพื่อการค้ามากขึ้น โดยเฉพาะในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ที่ไทยส่งออกข้าวเป็นจำนวนมากจนกลายเป็นอุตสาหกรรมการเกษตร ซึ่งส่งผลถึงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพราะใช้สารเคมีในการเพาะปลูกจำนวนมาก ในเวลาต่อมา ความต้องการบริโภคผลผลิตที่ปลอดภัยจากสารเคมีมีความต้องการสูงขึ้น วิธีการทำการเกษตรจึงต้องเปลี่ยนไปอีกครั้ง สิ่งสำคัญคือเกษตรกรพร้อมที่จะเรียนรู้เพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้อย่างไร

3.1 ความหมายของอาชีพเกษตรกร

สำนักงานราชบัณฑิตยสภาได้ให้ความหมายของคำว่า เกษตรกร ไว้ว่ามาจากภาษาสันสกฤต 2 คำคือ “เกษตร” แปลว่าที่ดิน ที่นา และ “กร” แปลว่าผู้กระทำ ผู้สร้าง ดังนั้น เกษตรกรจึงมีความหมายตรงว่า ผู้ทำงานในที่ดินหรือที่นา หมายถึง ผู้ที่อาศัยที่ดินที่นาเพื่อเพาะปลูกพืชผล เลี้ยงสัตว์ ต่อมาขยายความรวมไปถึงผู้ใช้แหล่งน้ำทำประมงด้วย เกษตรกรจึงเป็นคำที่ใช้เรียกขานนา ชาวสวน ชาวไร่ ชาวประมง และผู้เลี้ยงสัตว์เพื่อการค้าด้วย

3.2 ทศนคติต่ออาชีพเกษตรกรไทย

“กสิกรเป็นกระดูกสันหลังของชาติ ไทยจะเรืองอำนาจ เพราะไทยเป็นชาติกสิกรรม” เนื้อเพลงส่วนหนึ่งของบทเพลงกสิกรไทย ประพันธ์คำร้องโดย แก้ว อัจฉริยะกุล ทำนองโดย เอื้อ สุนทรสนาน ออก

เผยแพร่ราวปี พ.ศ. 2500 มีเนื้อหาที่กล่าวถึงพี่น้องเกษตรกรไทยที่ผลิตอาหารหล่อเลี้ยงประชาชนคนไทย เป็นกระดูกสันหลังของชาติอันเป็นหลักทางเศรษฐกิจการส่งออกที่ส่งผลให้ประเทศไทยมีความเจริญรุ่งเรือง (บ้านคนรักสุนทรภรณ์, 2562: ออนไลน์) หรือแม้แต่เพลง เมืองไทยนี้ดี ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ขับร้องโดย อูรา ศุภอัสน์ ที่มีเนื้อเพลงท่อนหนึ่งว่า “เมืองไทยเรานี้ แสนดินักหนา ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ทำมาหากิน แผ่นดินของเรา ปลุกเรื้อนสร้างเหย้า อยู่ร่วมกันไป” จะเห็นได้ว่าการเกษตรนี้ เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทยมาโดยตลอด ไม่ว่าจะในอดีตอันยาวนานที่การเกษตรมีไว้เพื่อการกินอยู่ การรบ รวมถึงยังเป็นส่วนหนึ่งของภาคเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ในช่วงเวลาเดียวกัน ระบบเกษตรทั่วโลกจะเป็นแบบพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกประเทศ สิ่งที่พึ่งพามากที่สุดคือสารเคมีการเกษตร อันได้แก่ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืชและเมล็ดพันธุ์พืช นอกจากนี้ ในพื้นที่ดังกล่าว รัฐบาลมักจะจัดให้มีระบบชลประทานขนาดใหญ่ ระบบการตลาด และพลังงานเชื้อเพลิง ทำให้พื้นที่เหล่านั้นได้รับการจัดการระบบนิเวศให้สามารถทำการเกษตรได้ตลอดปี การปลูกพืชพาณิชย์เชิงเดี่ยว จึงทำได้ผลดี การพัฒนาระบบการเกษตรดังกล่าวเห็นได้อย่างชัดเจนในช่วง “การปฏิวัติเขียว” (The Green Revolution) ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ที่ได้นำเทคโนโลยีและปัจจัยการผลิตแบบใหม่ๆ มาใช้ หากแต่ส่งผลให้ผู้ผลิตแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่าง สร้างความเหลื่อมล้ำของเกษตรกร เกษตรกรที่ยากจนไม่ได้รับผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนี้มากนัก ในทางกลับกัน กลับได้รับผลกระทบในด้านลบมากกว่า กล่าวคือเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เน้นการผลิตเชิงพาณิชย์ที่ต้องการผลผลิตจำนวนมาก ส่งผลถึงระบบนิเวศการเกษตร ละเลยการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น มองข้ามภูมิปัญญาชาวบ้านที่เหมาะสมกับพื้นที่ การมีอคติทางเพศของเกษตรกร อีกทั้ง ยังดำเนินการส่งเสริมการเกษตรแผนใหม่ด้วยผลจากการทำงานวิจัยในห้องทดลองที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ ทำให้ต้องใช้สารเคมีเร่งหรือป้องกันมิให้เกิดผลเสียในการผลิตจริง เพื่อให้ผลการเกษตรเป็นไปตามที่ผลการวิจัยนำเสนอ และการส่งเสริมการเกษตรแบบแยกส่วนที่นำเสนอการแก้ปัญหาเฉพาะส่วน หลีกเลี่ยงความเสี่ยงต่างๆ ส่วนการเกษตรพื้นบ้าน หรือระบบการเกษตรแบบพึ่งตนเองนั้น บางคนเรียกว่า “เกษตรยากจน” (OTA, 1988 อ้างถึงในวิฑูรย์ ปัญญากุล, 2556: 39) หรือ “เกษตรกรด้อยค่า” (Chambers et al, 1989 อ้างถึงในวิฑูรย์ ปัญญากุล, 2556: 39) โดยมากพบในพื้นที่ที่ระบบนิเวศมีความซับซ้อนและหลากหลาย เกษตรกรจะไม่เสี่ยงทำการทดลองเกษตรแบบใหม่ ซึ่งแม้ว่าเกษตรกรที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่การพัฒนาเข้าไปไม่ถึงจะมีมากกว่า แต่ก็ถือเป็นกลุ่มที่สร้างรายได้ให้น้อย จึงไม่ได้รับความช่วยเหลือใดๆจากรัฐมากนัก การทำการเกษตรดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการเกษตรมากมาย ตั้งแต่ความต้องการขยายพื้นที่เพาะปลูกและการทำลายป่า พื้นที่ชลประทานจำนวนมากมีปัญหา ดินในบางพื้นที่ไม่มีคุณภาพเพราะใช้สารเคมีมากเกินไป

แม้ว่าจะประสบปัญหาเกี่ยวกับการทำเกษตรมากมาย หากแต่เกษตรกรยังคงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) รายงานไว้ว่า ในปี พ.ศ. 2557 มีเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนจำนวน 6,047,824 ครอบครัว และในปี พ.ศ. 2561 มีจำนวนเกษตรกร 7,271,759 ครัวเรือน และอีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญที่จะทำให้เกิดวิธีการทำงานด้านการเกษตรของคนไทยต้องปรับตัวคือ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย องค์การสหประชาชาติได้ประเมินไว้ว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2544 – 2643 จะเป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ โดยกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาจะมีระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงสั้นกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ

ต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่เข้าสู่ “วิกฤตสังคมผู้สูงอายุ” ขาดแคลนวัยแรงงานและจะมีการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวมากยิ่งขึ้น ข้อมูลจาก Asian Farmers Association for Sustainable Rural Development 2015 (อ้างถึงในเอกสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร: ออนไลน์) เกษตรกรในแต่ละประเทศมีอายุเฉลี่ยแตกต่างกัน เช่นฟิลิปปินส์ อายุเฉลี่ย 57 ปี ญี่ปุ่น อายุเฉลี่ย 66 ปี สหรัฐอเมริกา อายุเฉลี่ย 58.3 ปี แอฟริกา อายุเฉลี่ย 60 ปี และออสเตรเลีย อายุเฉลี่ยมากกว่า 53 ปี ดังนั้น การเตรียมประชากรสำหรับปัจจุบันและอนาคตจึงมีความสำคัญและต้องสอดคล้องกับภาวะการณดังกล่าว ทั่วโลกตั้งเป้าหมายในการผลิตคนยุค 4.0 ให้มีทักษะของประชากรในศตวรรษที่ 21 ให้มีทักษะการทำงานระดับสูง มีความเฉพาะทางมากขึ้น และมีความต้องการแรงงานที่ไร้ฝีมือลดต่ำลง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรของประเทศให้เป็นไปในทิศทางที่ทำงานน้อยแต่มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป

ปัญหาหนึ่งของการขยายตัวภาคการเกษตรคือ ทักษะของเกษตรกรไทยที่ส่วนใหญ่คิดว่า การทำการเกษตรเป็นงานที่หลักและลำบาก ไม่คุ้มค่า ไม่อยากให้ลูกหลานเข้ามาลำบากด้วย จึงทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ไม่สนใจทำอาชีพการเกษตร ส่งผลให้แรงงานภาคการเกษตรประสบปัญหาทั้งเรื่องจำนวนแรงงานที่ลดลง ทำให้เกษตรกรสูงอายุมากขึ้น ทำให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลลดลง ปัญหาดังกล่าวต้องได้รับการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ รวมถึงการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าว การส่งเสริมการใช้เครื่องจักรกลเกษตรทดแทนแรงงาน การพัฒนาฝีมือแรงงานในภาคการเกษตร การคุ้มครองและสร้างหลักประกันให้เกษตรกร (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560: 45 – 46)

สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2562: ออนไลน์) ได้จัดโครงการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ร่วมกับวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีต่างๆ มาระยะเวลาหนึ่ง เนื่องจากพบว่า แม้จะมีผู้สำเร็จการศึกษาด้านการเกษตรจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่ไปประกอบอาชีพอื่นๆ เช่นรับราชการ หรือทำธุรกิจเอกชน การสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะมาทดแทนแรงงานสูงวัยเหล่านี้ ซึ่งต้องเริ่มเปลี่ยนแปลงจากทัศนคติของ “สถาบันครอบครัว” ที่เป็นเกษตรกรอยู่เดิมแล้ว ได้สร้างบรรทัดฐาน ค่านิยม ให้คนที่เล่าเรียนในเมืองได้กลับมาทำงานในที่ดินของตน เพราะงานในเมืองนั้นก็อยู่อย่างจำกัด แต่งานการเกษตรที่บ้านนี้ ไม่มีข้อกำหนดตายตัว มีอิสรภาพในการดำเนินงานเอง

สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวไว้ในคำนิยมของหนังสือชุดทองบนดิน (เปรมศักดิ์ เพียยุระ, 2551) ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมโดยพื้นฐานตั้งแต่อดีต และยังเป็นแหล่งภูมิปัญญา ความคิด ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม แต่คนรุ่นใหม่ต่างผละออกจากการเป็นเกษตรกร เพราะเห็นว่าอาชีพนี้ยากจน รายได้ต่ำกว่าการประกอบอาชีพอื่นๆ หากแต่เชื่อว่าในอนาคต ประเทศไทยซึ่งอุดมสมบูรณ์นี้ จะเป็นแหล่งอาหารของโลก ด้วยนับวันประชากรโลกจะมีมากขึ้นทุกวัน ความต้องการการบริโภคก็มากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้น รัฐบาลจึงจำเป็นต้องมีแนวทางการบริหารที่สามารถตอบสนองเรื่องดังกล่าวด้วย ดังที่ เปรมศักดิ์ เพียยุระ (2551: 21) กล่าวไว้ว่า “ยุคนี้ พ่อแม่ต้องเปลี่ยนความคิดให้ลูกหลานมีความภาคภูมิใจในอาชีพการเกษตร พ่อแม่ต้องบอกลูกว่า “ลูกเอ๋ย เรียนให้เต็มที่ เรียนจบแล้วบ้านเรามีงานเกษตรรอลูกกลับมาพัฒนา ไม่ต้องกลัวตงาน อยู่บ้านเรามีงานให้ทำเยอะแยะ เราจะมีรายได้จากการเกษตร พ่อแม่ลูกก็จะได้อยู่ด้วยกัน” อีกทั้งผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ

3.3 เกษตรกรในต่างประเทศ

“...สิ่งที่ผมต้องการทำคือ ทำให้ชีวิตของเกษตรกรเต็มไปด้วยความตื่นเต้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดี เหมือนกับคนเป็นนักวิทยาศาสตร์ อาจารย์มหาวิทยาลัย หรือหมอ เพื่อตั้งให้คนรุ่นใหม่เข้ามาสนใจทำการเกษตร... ให้คนหนุ่มสาวเห็นว่าเกษตรกรรมสามารถเต็มไปด้วยการผจญภัยที่สนุก เต็มไปด้วยการสร้างสรรคจากการเรียนรู้ปรับใช้ธรรมชาติ และที่สำคัญคือ เกษตรกรรมเป็นแหล่งรายได้และมีโอกาสก้าวหน้าในชีวิตได้ไม่แพ้อาชีพอื่นๆ” ซังเก รินเซ จากสหกรณ์สีเขียวมีสุข ภูฐาน (อ้างถึงในวัลลภา แวนวิลเลี่ยนส์วาร์ด, 2558).

ในต่างประเทศโดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชีย เกษตรกรรุ่นใหม่ถือเป็นอาชีพที่เริ่มได้รับความนิยมจากคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ จบการศึกษาระดับปริญญาในสาขาวิชาต่างๆ ในหนังสือ ตลาดที่มีจิตสำนึก: ความร่วมมือของผู้ผลิตและผู้บริโภคเพื่อเศรษฐกิจใหม่ ผลงานของวัลลภา แวนวิลเลี่ยนส์วาร์ด (2558) โดยในส่วนหนึ่งได้นำมาจากเวทีการประชุมเรื่อง “อาหาร การเกษตร สุขและจิตวิญญาณใหม่” ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความไม่มีประสิทธิภาพของการตลาดในระบบเสรีนิยมใหม่ซึ่งส่งผลต่อการสร้างหลักประกันทางทรัพยากรธรรมชาติไว้อย่างไม่เพียงพอและไม่ยั่งยืน จึงเกิดกลุ่มเกษตรกรที่เห็นถึงปัญหา รวมตัวกันดำเนินงานด้านการเกษตรที่แตกต่างจากอดีต กลุ่มหนึ่งก็คือ “เกษตรกรหนุ่มสาวและจิตวิญญาณใหม่: ซีเอสเอ – การเกษตรแบบสมาชิก” ที่ให้ความสำคัญกับความเชื่อมโยงของผู้ผลิตและผู้บริโภคซึ่งเกิดขึ้นแล้วในหลายประเทศหลายรูปแบบอันแตกต่างไปตามบริบททางสังคม วัฒนธรรม และทัศนคติต่อการเกษตรของแต่ละประเทศ ซึ่งซีเอสเอ หรือ Community supported agriculture – CSA) คือกลุ่มเกษตรกรยุคใหม่ อายุยังน้อยและมีความสนใจในเกษตรอินทรีย์ คนเหล่านี้เติบโตและทำงานเกี่ยวกับเทคโนโลยีการสื่อสาร การใช้โซเชียลมีเดียมาเป็นเครื่องมือในการติดต่อกับผู้บริโภคโดยตรงเพื่อการวางแผนการผลิต การตลาด สู่การขายโดยตรงกับผู้บริโภค การดำเนินงานจะเน้นการแบ่งปันและดูแลกันในกลุ่มของเกษตรกรเอง ผู้บริโภคจะร่วมลงทุนกับเกษตรกร เช่นการจ่ายค่าสินค้าล่วงหน้า และอาจจะไม่รู้ว่าจะได้รับสินค้าแบบไหน แต่ก็มั่นใจได้ว่าเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ปลอดภัยเพราะได้รับการดูแลและเพาะปลูกอย่างถูกต้องตามฤดูกาล

เกษตรกรรุ่นใหม่ในกลุ่มซีเอสเอนี้ มีด้วยกันหลายประเทศ ได้แก่ **มารัน นอ อ่อง จากแทมมา รินวัลเลย์ฟาร์ม ประเทศพม่า** ก่อตั้งเมื่อปี 1999 เป็นฟาร์มเกษตรผสมผสานในชุมชนเล็กๆ ที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคโดยมีเป้าหมายคือการได้บริโภคอาหารไร้สารเคมี ที่แห่งนี้ยังเป็นศูนย์การเรียนรู้ มีการอบรมเชิงปฏิบัติการโดยเฉพาะเรื่องทำเกษตรอินทรีย์ และยังเป็นศูนย์รวมนักเคลื่อนไหว นักการศึกษา ชาวนาและชาวสวนด้วย นอกจากนี้ ยังมี **เจินลี่** อดีตพนักงานบริษัทที่มีความเชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมและจักรกลอัตโนมัติ และ **อู๋ โจว** อดีตทันตแพทย์รายได้ดี ใน**กลุ่มแบ่งปันผลผลิต (Share harvest) จากประเทศจีน** เป็นการรวมกลุ่มกันของเพื่อนที่ทำงานหลากหลายซึ่งเติบโตในพื้นที่เดียวกันซานเมืองปักกิ่ง มีทั้งที่เรียนจบระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก มีอาชีพการงานที่มั่นคง เริ่มทำงานนี้จากคำถามที่ว่า หากคนรุ่นใหม่ไม่ทำการเกษตรแล้ว อีกไม่นานเราก็จะไม่มีอะไรกิน เพราะคนที่ทำเกษตรก็จะอายุมากขึ้น ค่อยๆ หายไป กลุ่มนี้เห็นความสำคัญของการปลูกผักท้องถิ่นที่ปลอดภัยและเป็นผักตามฤดูกาลรวมถึงผลิตภัณฑ์อื่นๆ สนับสนุนให้เกษตรกรหนุ่มสาวกลับไปทำการเกษตรที่บ้าน ผู้บริโภคสามารถเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ ผู้บริโภคแต่ละคนจะมีที่ดินของตนเองในการปลูก และต้อง

จ่ายเงินค่าผลผลิตก่อนที่จะปลูก หลักการที่สำคัญคือต่างฝ่ายต่างต้องไว้ใจกันว่าเป็นการปลูกแบบอินทรีย์จริงๆ และจะนำสินค้าไปสู่ผู้บริโภคโดยตรง ซึ่งสิ่งนี้ยังคงเป็นปัญหาเรื่องต้นทุนอยู่ หากแต่ปัจจุบันผู้บริโภคส่วนหนึ่งคือผู้ปกครอง เราก็สามารถส่งสินค้าให้ได้ง่ายนอกจากนี้ กลุ่มยังได้มีโครงการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนในชุมชนเพื่อสอนเด็กเกี่ยวกับการทำการเกษตรยั่งยืน และยังเปิดเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนทั่วไปด้วย

นอกเหนือการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อสร้างกระบวนการผลิต และการบริโภคแล้ว บางประเทศยังมีการรวมกลุ่มกันดำเนินการเรื่องวิสาหกิจชุมชน หรือสหกรณ์ชุมชนด้วย เช่นที่ประเทศญี่ปุ่น มีกลุ่มสหกรณ์เซคัทสึ ที่มีแนวคิด “การมีอำนาจในการควบคุมชีวิตตนเอง” ไม่เดินตามการควบคุมของรัฐ หรือบริษัทธุรกิจ หรืออุตสาหกรรม พยายามสร้างสังคมที่สามารถดูแลตนเอง และร่วมมือกันซื้อ (Collective buying) ของให้มีจำนวนมากพอ สหกรณ์นี้ถือกำเนิดขึ้นในเขตกาน่าวอร์ด กรุงโตเกียว เป็นกลุ่มแม่ข่ายรวมตัวกันซื้อนมจากฟาร์มโคนมที่ปลอดภัยในราคาที่ถูกกลงในปี 1965 ด้วยสมาชิกจำนวน 200 คน ปัจจุบันได้นำความรู้ด้านอาหารปลอดภัยมาใช้ในการกำหนดแนวทางการผลิตสินค้าเกษตรทางเลือกนี้ จนได้รับความนิยม มีสมาชิกมากขึ้น มีสินค้ามากถึง 1,800 รายการ คณะกรรมการผู้บริโภคประกอบด้วยสมาชิกสหกรณ์ที่จะตัดสินใจว่าควรแนะนำสินค้าใหม่ตัวใด มีห้องทดลองวิทยาศาสตร์เพื่อตรวจสอบสารเคมีตกค้าง การตรวจสอบน้ำมันตรังสี รวมถึงการเดินทางตรวจสอบพื้นที่ทำการเกษตรของสมาชิกด้วย ประธานสหพันธ์สหกรณ์เซคัทสึปัจจุบันคือ โคอิชิ คาโตะ และยังมี ชิมิซู เรียวโกะ ที่เรียนจบด้านชีววิทยาโดยตรงมาทำงานด้านการวิจัยเพื่ออนุรักษ์อาหารปลอดภัยเอ็มโอ และการเคลื่อนไหวต่อต้านนิวเคลียร์

อีกแห่งหนึ่งคือตลาดดีที่ศรีลังกา (Good market) ในกรุงโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา เป็นตลาดที่รวมทั้งข้าว อาหารที่ปรุงสุก รสชาติดี และยังมีสินค้าที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ เช่น เสื้อ ผลิตภัณฑ์ไม้ แกะสลัก หรือครีมขัดผิว สาเหตุที่เริ่มทำตลาดก็เพราะปัญหาสังคมที่มีมากขึ้นเรื่อยๆ จากการต้องพึ่งพิงการพัฒนาประเทศจากเงินบริจาคของภาคเอกชนซึ่งไม่สามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืน ในทางกลับกัน วิสาหกิจชุมชนนี้จะให้ความสำคัญกับปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม ผ่านทางโครงสร้างรูปแบบธุรกิจแบบพึ่งตนเองได้ ก่อตั้งโดย อัจฉรา สมฤติวัชร ซึ่งสำเร็จการศึกษาปริญญาตรีด้านการบริหารจากมหาวิทยาลัยโคลัมโบ ในปี พ.ศ. 2555 กล่าวถึงตลาดนี้ว่า เป็นการสร้างทางเลือกให้กับผู้บริโภคได้รับประทานอาหารปรุงสุกที่ปลอดภัย สดวกและสนุก ตีต่อโลก ต่อชุมชนและสุขภาพของเรา การทำงานนั้นเริ่มจากการร่วมมือของภาครัฐที่เอื้ออำนวยสถานที่จัดตลาดในอัตราพิเศษ ส่วนหลักการในการดำเนินการที่สำคัญคือการให้สินค้าอินทรีย์ไม่เป็นสินค้าสำหรับคนรวยเท่านั้น ทำให้การเข้าถึงสินค้าปลอดภัยเข้าถึงได้ง่าย ผู้บริโภคสามารถซื้อตรงจากผู้ผลิตเพื่อลดต้นทุนของคนกลาง มุ่งหวังให้ทุกคนมีความรู้สึกร่วมกันว่าสามารถร่วมกันสร้างความเปลี่ยนแปลงได้ ด้วยความเชื่อที่ว่า ทุกคนมีศักยภาพในการร่วมสร้างโลกที่ดีขึ้นได้

สำหรับประเทศไทยนั้น มีกลุ่ม ภูฐานกับเกษตรอินทรีย์ร้อยเปอร์เซ็นต์ ก่อตั้งและบริหารสหกรณ์สีเขียว (Happy Green Cooperation) ในปี 2010 โดย ชังเก รินเซ ผู้จบสาขาเกษตรจากวิทยาลัยการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ และได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานที่มาเลเซีย สนใจเรื่องความสุขมวลรวมของประเทศ เกษตรอินทรีย์ และงานด้านเยาวชน ชังเกได้ประกอบอาชีพที่หลากหลายที่

สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรแบบไม่เต็มเวลา นักสื่อสารรณรงค์เพื่อเกษตรกรรุ่นใหม่ นักแสดง คนเขียนบท ผู้กำกับสารคดีสิ่งทำทหายของภูฐานคือ การที่ยังคงรักษาความเป็นเกษตรพื้นบ้านไว้ แม้ว่าปัจจุบันประมาณร้อยละ 90 ยังดำเนินงานแบบเกษตรพื้นบ้าน ในขณะที่รัฐเริ่มให้การส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรใช้สารเคมีกับการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตโดยได้รับเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศมากขึ้นเรื่อยๆ ชังเกและกลุ่มของเขามีความคิดที่ว่าทำอย่างไรจะทวนกระแสการพัฒนาประเศนี้โดยให้ภูฐานยังคงเดินบนเส้นทางทำการเกษตรที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ แต่ยังคงให้ความสำคัญกับความสุขมวลรวมอยู่ และพยายามอย่างยิ่งที่กลุ่มของเขาจะทวนกระแสให้คนหนุ่มสาวหันกลับมาทำการเกษตรและมีทัศนคติที่ว่า การเกษตรเป็นเรื่องสนุกสนาน เต็มไปด้วยการผจญภัยที่ต้องเรียนรู้และสร้างสรรค์ให้เข้ากับธรรมชาติ และที่สำคัญคือ เกษตรกรรมจะเป็นแหล่งรายได้และมีโอกาสความก้าวหน้าในชีวิตได้เช่นเดียวกับอาชีพอื่นๆ

สำหรับองค์กรระหว่างประเทศ มีกลุ่ม **ลาเวียคัมเปซินา (La Via Campesina)** โดยไซอัล อริฟิน ปาอุด ที่ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการฝ่ายการประสานงานต่างประเทศของสหพันธ์เกษตรกรมรายย่อยแห่งอินโดนีเซีย (SPI) และผู้บริหารลาเวียคัมเปซินา เครือข่ายองค์กรขนาดเล็ก และยังเป็นผู้ประสานการทำงานกับองค์กรระหว่างประเทศของ UN ในนโยบายด้านอาหารและการเกษตร องค์กรลาเวียคัมเปซินาก่อตั้งเมื่อปี 1993 เป็นการรวมตัวเคลื่อนไหวของชาวนาชาวไร่รายย่อยจากทั่วโลก สมาชิกมีทั้งชาวนาชาวนาประมงพื้นบ้าน พราน คนหาของป่า คนเลี้ยงสัตว์ คนเฝ้าไร่ร้อน คนพื้นเมือง แรงงานภาคการเกษตร ไร่ที่ดินทำกิน และกลุ่มต่างๆที่ทำมาหากินกับธรรมชาติทั่วโลก แนวทางนโยบายที่สำคัญคือ การปฏิเสธตัวแบบการพัฒนาชนบทแบบเสรีนิยมใหม่ การกีดกันชาวนาออกไปจากนโยบายด้านการเกษตร ต้องการยืนหยัดอย่างมั่นคงที่จะไม่ให้ชาวนารายย่อยสูญสลายไป และการสร้างอิสรภาพให้กับระยอาหารแทนที่จะให้อาหารตกอยู่ภายใต้การยึดครองของบริษัทและตลาดในและต่างประเทศ ดำเนินกิจกรรมต่างๆอย่างสมานฉันท์ภายใต้ความแตกต่างหลากหลาย

เซตัก หรือศูนย์พัฒนาการเกษตรแห่งกัมพูชา (Cambodian Center for Development in Agriculture – CEDAC) เริ่มต้นเมื่อปี 1997 จากสมาชิก 7 คน อาทิ เขม มรรคฤดี และเสริยง โภมา ผู้ได้รับรางวัลมอนแมกไซไซในปี 2012 มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือชาวนาในจังหวัดกันดาล ปัจจุบันถือเป็นศูนย์การอบรมด้านการเกษตรที่ใหญ่และมีความหลากหลายมากที่สุดองค์กรหนึ่งของประเทศกัมพูชา มีปรัชญาที่สำคัญคือมุ่งสร้างรายได้ให้เกษตรกรรายย่อย เพื่อช่วยให้พวกเขามีชีวิตอย่างอิสระและยั่งยืน ด้วยวิธีการส่งเสริมรูปแบบการปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อม รวมถึงส่งเสริมรูปแบบการใช้ชีวิตที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดีผ่านการจัดหาอาหารเพื่อสุขภาพ โดยนำเทคนิคใหม่ๆมาทำการเกษตร เช่น การทำเกษตรเพื่อวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย (Multi Purpose Farming – MPF) ระบบการเพิ่มผลผลิตข้าว (System of Rice Intensification – SRI) และการเลี้ยงไก่ให้สอดคล้องกับระบบนิเวศ (Ecological Chicken Raising – ECR) เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีองค์กรเพื่อการศึกษาที่มีบทบาทมากองค์กรหนึ่งในประเทศลาว คือ ศูนย์ฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม (ปาแต็ก) (Participatory Development Training Center - PADETC) ก่อตั้งโดย สมบัติ สมพอน ได้รับรางวัลมอนแมกไซไซในปี 2005 ด้านการบริการสังคม ปัจจุบันดำเนินการ ปาแต็กให้ความสำคัญต่อการศึกษาเป็นลำดับแรก และได้ขยายมาสู่ภาคการเกษตรโดยเฉพาะ

เกษตรอินทรีย์ พลังงานที่ยั่งยืน สิ่งแวดล้อม และการจัดการของเสีย จนถึงศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ปรัชญาพื้นฐานคือ การทำงานที่มีหลายศูนย์ทั่วประเทศ แต่มีปรัชญาพื้นฐานเดียวกันคือ การสร้างความเปลี่ยนแปลงทางบวกให้กับชีวิตประชาชน สิ่งที่ยากยิ่งสำหรับองค์กรนี้คือ การเปลี่ยนทัศนคติผู้บริโภคให้เห็นคุณค่าของเกษตรพื้นบ้านที่ไม่ใช้สารเคมี พืชผักที่บริโภคไม่จำเป็นต้องมีสีส้มสวยงาม ขนาดใหญ่เท่านั้น แต่ผู้บริโภคควรเรียนรู้เรื่องการใช้สารเคมีที่เป็นอันตราย และยังเห็นว่า ผักอินทรีย์จะมีราคาแพง และปลูกเพื่อคนรวยเท่านั้น อีกทั้งเห็นว่าอาชีพเกษตรกรมีไว้สำหรับคนยากจน การพัฒนาคุณภาพชีวิตคือการเข้าไปทำงานในเมือง มีรายได้ที่มั่นคงแน่นอนมากกว่า องค์กรนี้ยังสนับสนุนให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคได้มาพบกันเพื่อสร้างความตระหนักถึงอาหารปลอดภัยอีกด้วย

ในบางประเทศได้ให้ความสำคัญกับการเกษตรเป็นอย่างมาก จนกระทั่งมีโรงเรียนสำหรับเกษตรกรในแอฟริกาตะวันออกใช้ Farmer Field School (FFS) เป็นการหลุดพ้นจากการเรียนรู้แบบครอบงำ ที่เกษตรกรต้องฟังและปฏิบัติตามความรู้ภายนอก เป็นการเรียนรู้จากการทำงานและประสบการณ์ของตนเอง

แนวทางของ FFS นี้ได้มาจากองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ หรือ FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) ซึ่งได้รับการพัฒนาในประเทศอินโดนีเซียราวปี 1980 ขยายผลมายังประเทศแอฟริกาปี 1996 และอีกกว่า 15 ประเทศทั่วโลก วิจารย์พานิช (2558) สรุปไว้ว่า เป็นเสมือนการจัดการความรู้หรือ Knowledge Management (KM) นั่นเอง ภายใต้อาจารย์ผู้ใหญ่วิจารย์พานิชที่เรียนจากการปฏิบัติและนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่ม นำมาซึ่งการฝึกทักษะการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนและเหมาะสมกับบริบทนั้นๆ กระบวนการเรียนรู้คือ “นักเรียน” ของ FFS จะพบกันทุกสัปดาห์เพื่อมาเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในที่ทำเกษตรของตนเอง โดยมีการเก็บข้อมูลของตนเองแล้วนำมาร่วมกันตีความหมาย นำไปสู่การแก้ปัญหาและปรับปรุงการทำเกษตรของตนเอง โดยมีผู้อำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันเท่านั้น สมาชิก (แต่ละกลุ่มประมาณ 4-5 คน) ร่วมกันแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว สิ่งที่ได้จากกระบวนการนี้ ได้รับการเผยแพร่ใน Innovation: Enriching Farmers' Livelihoods (อ้างถึงในวิจารย์พานิช, 2558: 227) ว่าได้สร้างความเปลี่ยนแปลงหลายประการ กล่าวคือ 1) เปลี่ยนนิสัย มีทัศนคติต่อการปลูกพืชที่หลากหลายมากขึ้นกว่าการทำเกษตรเชิงเดี่ยว การประยุกต์ใช้การบริหารจัดการดิน น้ำและระบบนิเวศ การใช้เทคโนโลยีวิธีการขายที่ได้กำไร การรวมตัวกันเป็นสหกรณ์การเกษตรเพื่อสร้างการต่อรองทางการผลิต 2) เปลี่ยนโลกทัศน์ คือการมองเรื่องเดียวกันหลากหลายมุมมองมากขึ้น และ 3) เปลี่ยนเชิงสังคมและการรวมตัว คือการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตนเองและสังคม ดังนั้น โรงเรียนเกษตรกรที่เกิดขึ้นนี้ เป็นสถานที่สร้างการเปลี่ยนแปลงถึงผลจากกระบวนการคิดทบทวน ไคร่ครวญ ไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง หลักการปฏิบัติเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน นำไปสู่การวางแผนการปฏิบัติ เก็บข้อมูล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเป็นวัฏจักรที่ไม่มีจบสิ้น

ตอนที่ 4 การเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่

การเรียนรู้ ถือเป็นทักษะที่สำคัญของมนุษย์มาแต่อดีต ชินตา รัชพลเมือง (2557: 1-2) กล่าวถึงชุดความคิดของการพัฒนาของโลกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่าสามารถจำแนกออกเป็น 3 สมัย ได้แก่

1) กระบวนทัศน์ก่อนความทันสมัย (Pre-modernization) มีความเชื่อในความจริงสัมบูรณ์ (Absolute) ที่มนุษย์ใคร่ครวญจากพระวณะของพระเจ้า มนุษย์ไม่ได้รับอนุญาตให้คิดท้าทายต่อโลก ไม่ควรคิดที่จะเปลี่ยนแปลงธรรมชาติเพราะถือเป็นการดูหมิ่นเหยียดหยามและอวดดีต่อศาสนา

2) กระบวนทัศน์ความทันสมัยหรือสมัยใหม่ (Modernization) เป็นแนวคิดที่ก่อตัวมาตั้งแต่ยุคแห่งความรู้แจ้ง (Enlightenment) เชื่อว่าทุกสิ่งสามารถวัดและพิสูจน์ได้ มีเกณฑ์การพัฒนาที่เป็นสากล เน้นการศึกษาในโรงเรียนแบบตะวันตก

3) กระบวนทัศน์หลังความทันสมัย (Post-modernization) เป็นภาวะที่สังคมเกิดการแปรปรวนในเรื่องการให้คุณค่ากันสถานการณ์ หรือเหตุการณ์ หรือสิ่งต่างๆที่ไม่สามารถแยกแยะอย่างมีมาตรฐานเดียวกันได้ เป็นการยากที่จะตัดสินคุณค่าว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี สวยหรือไม่สวย ขาวหรือดำ ไม่มีสิ่งใดเป็นสิ่งสัมบูรณ์ ทุกสิ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเทศะ

การเรียนรู้ในปัจจุบันเกิดขึ้นได้อย่างไม่จำกัดสถานที่และเวลา หรือที่เรียกว่า “Learning Anytime Anywhere” โดยเฉพาะในสถานการณ์โรคระบาด COVID-19 ที่ทุกระบบการศึกษาต้องปรับเปลี่ยนมาเป็นการสอนบนระบบออนไลน์อย่างรวดเร็วเพียงชั่วข้ามคืนเพื่อความปลอดภัยของทุกคน แนวทางการจัดการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แม้ระบบการศึกษาในประเทศไทยก็ยังคงมีอยู่ด้วยกัน 3 ระบบ คือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตลอดชีวิต หากแต่ไม่ได้หมายความว่าระบบใดสำคัญกว่ากัน ทุกระบบการศึกษาต้องทำงานไปพร้อมกันเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จากการประชุมในปี พ.ศ. 2533 ในการประชุมระดับโลกเรื่องการศึกษาเพื่อปวงชน ในปฏิญญาโลก เรื่องการศึกษาเพื่อปวงชน ข้อ 1 วรรค 1 (อ้างถึงใน คณะกรรมาธิการนานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21, 2558: 30) กล่าวว่า “สิ่งจำเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ มีด้วยกัน 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการเรียนรู้ เช่น การรู้หนังสือ การแสดงออกด้วยการพูด การคิดคำนวณ และการแก้ปัญหา กับส่วนที่เป็นเนื้อหาพื้นฐานของการเรียนรู้ เช่น ความรู้ ทักษะ ค่านิยม และเจตคติ ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์จำเป็นต้องมีเพื่อที่จะได้ดำรงชีวิตอยู่ได้ รวมทั้งให้สามารถได้เต็มขีดความสามารถ ใช้ชีวิตและประกอบการทำงานอาชีพอย่างมีศักดิ์ศรี มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการพัฒนา ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนให้ดียิ่งขึ้น สามารถตัดสินใจจากข้อมูลที่ได้รับ และศึกษาหาความรู้ต่อไปเรื่อยๆ” สอดคล้องกับที่ วิจารณ์ พานิช (2556: 21) กล่าวไว้ว่า เมื่อเราเอาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไปจับแล้ว การเรียนรู้ต้องมีเป้าหมายที่เลย “รู้” ไปสู่ “ปฏิบัติได้” หรือมีทักษะ เน้นที่ทักษะชุดหนึ่ง และเห็นว่า การเรียนรู้ที่ Bloom เรียกว่า Affective domain นั้น ก็ต้องเรียนให้เกิดทักษะเช่นกัน ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ควรนำทั้ง 3 domain คือ ทั้ง Cognitive domain, Affective domain และ Psychomotor domain ซึ่งมีธรรมชาติที่ส่งเสริมกัน (Synergy) ครูหรือผู้อำนวยการศึกษาจึงควรสร้างกระบวนการที่กระตุ้นการเรียนรู้และการจารึกในความทรงจำ ในขณะเดียวกันก็เคลื่อนไหวร่างกายเพื่อส่งผลต่อการเชื่อมโยงเครือข่ายใยในสมองด้วย เช่นในกรณีของครูจู้ดี เบเกอร์ ที่พยายามทำให้ผู้เรียนสนใจกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ โดยมีเคล็ดลับสำหรับการพัฒนาตัวครูเองว่า 1) ลงมือทำด้วยตนเอง 2) ตระหนักว่าเงื่อนไขในสังคมเปลี่ยนแปลงไป

แบบตรงกันข้ามจากสมัยที่ตนเรียน โดยเฉพาะการแสวงหาความรู้ และ 3) สิ่งที่โรงเรียนมีค่าไม่ใช่ความรู้
อีกต่อไป แต่เป็นคุณค่าของการฝึกเลือกและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของความรู้ แล้วนำไปประยุกต์ใช้

หากระบบการศึกษายังมีแนวคิดที่ว่า สถานศึกษายังคงมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้อยู่นั้น ก็
จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามหลักการของโยนิโสมนสิการ
(Critical Reflection) ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมีความหมายว่า (สุตตพรา ลักขณียนาวิน, 2553: 6)
“เป็นการฝึกใช้ความคิด ให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ รู้จักคิดวิเคราะห์ และไม่มองเห็นสิ่ง
ต่างๆ อย่างผิวเผิน เป็นขั้นตอนสำคัญในการสร้างปัญญาที่บริสุทธิ์ เป็นอิสระทำให้ทุกคนช่วยแก้ปัญหา
ของตนเองได้” สอดคล้องกับที่สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ (2533) กล่าวถึงการจัดการศึกษาในอนาคตที่ผู้เรียน
สามารถเรียนรู้โดยไม่มีข้อจำกัดของเวลา สถานที่ และที่สำคัญคือต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดใน
การแก้ไขปัญหา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้ในทุกระดับ ตามแนวทางของ Constructionism
บัณฑิตในอนาคตจึงต้องมีคุณลักษณะที่เป็นผู้ใฝ่รู้ สู้งาน ประสานสัมพันธ์ มุ่งมั่นประสิทธิภาพและ
ประสิทธิผลของงาน รวมถึงการมีอิสระทางความคิดและมีจิตวิจย คือรู้และรักที่จะค้นหาความรู้ใหม่ๆ
มีจะนั้นจะหางานทำได้ยากมากในอนาคต อีกทั้งมีการแข่งขันที่สูงขึ้นมาก เนื่องจากมีการเคลื่อนย้าย
แรงงานไปได้ทั่วโลก

การมีงานทำของคนรุ่นใหม่ขึ้นอยู่กับ การปรับให้เข้ากับบริบททางสังคม เศรษฐกิจและ
สิ่งแวดล้อมทั้งหลาย แนวทางในการพึ่งพาตนเองนี้ ได้รับการยอมรับในระดับโลกว่าเป็นแนวทางที่จะขจัด
อุปสรรคแห่งการพัฒนาต่างๆ ได้ ดังเช่นที่ อมาตยา เช่น นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลชาวอินเดียกล่าวไว้
ว่า “เพื่อก้าวพ้นนิยามของการพัฒนา เราจะต้องมีระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่พึ่งตนเอง” (ไรท์เจส โคเอน,
2556: คำนำ แปลโดย วิฑูรย์ ปัญญากุล) สำหรับแนวทางการพัฒนาของประเทศไทยนั้น สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้ความสำคัญของการพัฒนาที่เริ่มจาก “คน” ซึ่งก็
คือ “ตนเอง” เป็นสำคัญ ดังที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตรทรง
พระราชทานแนวพระราชดำริ โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตแห่งความพอเพียงและพึ่งตนเองในวิถีแห่ง
สังคมไทยอย่างสมดุลดังมีพระบรมราชโองการตอนหนึ่งเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 (เสรี พงศ์พิศ,
2556 : 102) ความว่า

“การพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ
ความพอดี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและ
ใช้อุปกรณ์ที่ประหยัดและถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพอสมควรและ
ปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดย
ลำดับต่อไป

หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการ
เดียวโดยไม่ให้แผนปฏิบัติการที่สัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและประชาชนโดย
สอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยาก
ล้มเหลวไปในที่สุด”

สำหรับการเกษตรแบบพึ่งตนเองนั้น เกิดขึ้นเพราะต้องการแสวงหาทางเลือกวิธีการทำการเกษตรที่แตกต่างจากในช่วงของแนวคิดการพัฒนาแบบอุตสาหกรรม ไรท์เจส โคเอน (2556 แปลโดย วิฑูรย์ ปัญญากุล) กล่าวไว้ว่า ระบบการพัฒนาการเกษตรของโลกมีการพัฒนาอย่างมากตลอดช่วงระยะ 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตรพื้นบ้าน ซึ่งมีได้เกิดขึ้นจากแรงผลักดันจากภายนอก แต่ส่วนหนึ่งเกิดจากความพลั้งความต้องการสร้างสรรค์ของเกษตรกรเองด้วย อย่างไรก็ตามก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าผลจากธุรกิจการเกษตรเป็นปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรพื้นบ้านต้องปรับตัว ไม่ว่าจะเป็นการใช้สารเคมี การแก้ปัญหาผลผลิตเฉพาะหน้า ซึ่งส่งผลให้ละเลยความสมดุลของการเกษตรและการรักษาสภาพแวดล้อมของนิเวศในท้องถิ่น งานวิจัยสมัยใหม่ของประเทศที่พัฒนาแล้วได้เน้นการพึ่งพาอาศัยปัจจัยการผลิตจากภายนอกเช่น สารเคมี ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ลูกผสมและเครื่องจักรที่ใช้เชื้อเพลิงในการขับเคลื่อน และนำมาใช้กับเกษตรกรรายย่อยในประเทศกำลังพัฒนาเพื่อให้มีกำลังการผลิตเป็นจำนวนมาก หากแต่ไม่ทำให้ความเป็นอยู่ของเกษตรกรรายย่อยในประเทศกำลังพัฒนาเหล่านั้นดีขึ้น เพราะเกษตรกรถูกผลักดันให้ทำการเกษตรที่ไม่ถนัด และไม่เหมาะสมกับพื้นที่ นักพัฒนาจึงเล็งเห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงต่างสนใจกับทางเลือกใหม่เพื่อพัฒนาการเกษตรให้หยุดยั้งความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ นำไปสู่ “เกษตรยั่งยืน” นั่นเอง

จากการศึกษาดังกล่าว ทำให้เห็นว่า แนวโน้มการทำการเกษตรในเขตร้อนมีด้วยกัน 2 ทิศทางที่ชัดเจน คือ การทำเกษตรที่พึ่งพาภายนอกมากขึ้น และการพึ่งพาตนเองมากขึ้น ซึ่งการเกษตรทั้งสองรูปแบบนี้เกิดขึ้นจากการเกษตรพื้นบ้านทั้งสิ้น ดังนั้น หากต้องการเข้าระบบการเกษตรในอนาคตก็จำเป็นต้องเข้าใจการเกษตรพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่นด้วย เกษตรกรจึงจำเป็นต้องเรียนรู้หลากหลายมิติเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองในที่สุด

4.1 การเรียนรู้ของเกษตรกร

4.1.1 กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรไทย

การเรียนรู้เรื่องการเกษตรของไทยเริ่มต้นตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีทั้งการศึกษาในระบบคือการตั้งโรงเรียนการเกษตรต่างๆ และการจัดนิทรรศกาลแสดงผลงานการเกษตร สำหรับการศึกษารื่องการเกษตรในระบบนั้นเริ่มตั้งแต่มีการก่อตั้งโรงเรียนเกี่ยวกับการเกษตรโดย พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ ทรงเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนช่างไหม (ก่อตั้งเมื่อ 13 มกราคม 2447) มีกรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม เป็นอธิบดี ที่ศาลาแดง สอนวิชาวิทยาศาสตร์การเกษตร ต่อมาเปลี่ยนเป็นโรงเรียนเกษตรราธิการ ต่อมาเมื่อคุณหลวงสุวรรณวาจกสิกิจ หรือนายทองดี เป็นอาจารย์สอนที่โรงเรียนเกษตรราธิการ (พ.ศ.2451-2460) นอกจากนี้ ยังได้ก่อตั้งโรงเรียนการเพาะปลูกและโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมทอวัง (พ.ศ.2460) อีกด้วย

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พัฒนาด้านวิชาการเกษตรให้เป็นวิทยาศาสตร์มากยิ่งขึ้น ทรงอุปถัมภ์หนังสือพิมพ์ “กสิกร” เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการเกษตร และในขณะนั้นเองกระแสการพัฒนาศึกษาทั่วโลกมีมากขึ้น จึงมีการรวมโรงเรียนข้าราชการพลเรือนและโรงเรียนกระทรวงเกษตรราธิการ (พ.ศ.2456) เข้าไว้ด้วยกัน อีกทั้งกระแสการพัฒนาครูของตะวันตกได้รับความสนใจ จึงได้ถือกำเนิดโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม คุรุมูล มัธยมวิสามัญเกษตรกรรม การ

เรียนเรื่องการเกษตรนั้น เริ่มต้นที่วังวินเซอร์ร่วมกันกับโรงเรียนมหาดเล็กหลวง การให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเรื่องวิชาการเกษตรนั้น เห็นได้ชัดเจนเมื่อโรงเรียนกระทรวงเกษตรราธิการที่วังวินเซอร์หรือวังสระปทุม ร่วมกับโรงเรียนข้าราชการพลเรือนยกระดับขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อปี พ.ศ.2459 โดยเปิดเป็นหลักสูตร 3 ปีที่สอนวิชาการเพาะปลูกหรือการเกษตร หากแต่ในระยะต่อมาได้ถูกลดความสำคัญลงและหายไปที่สุดในช่วงเวลานั้นเอง เสนาบดีกระทรวงธรรมการและพระยาเทพศาสตร์ จึงได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมขึ้นมาใหม่ จากนั้นไม่นานจึงได้แยกตัวออกจากกัน โดยนายทองดีนี่เองที่เป็นผู้ร่วมการย้ายไปเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม พระประโทน ในปี พ.ศ.2461

นอกจากการจัดการเรียนการสอนด้านการเกษตรแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัด “การแสดงกสิกรรมแลพานิชการ ครั้งที่ 1” เมื่อปี พ.ศ.2453 ซึ่งมีพระราชดำรัสไว้อย่างชัดเจนว่าทางเห็นการเกษตรที่มีต่อผลความมั่นคงและทางเศรษฐกิจของประเทศ การแสดงดังกล่าวยังได้จัดครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ.2454 โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ทรงเปิด

ต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวทางในการเตรียมความพร้อมของชาติเป็น 2 ทาง คือ การพัฒนาอุดมศึกษาแบบยุโรป มีกรมมหาวิทยาลัยกำกับเพื่อสร้างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรก และการวางรากฐานของทุกวิชาชีพโดยเฉพาะการผลิตครู จึงถือกำเนิดโรงเรียนฝึกหัดครูในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการเกษตรด้วย

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้พัฒนาการเรียนการสอนการเกษตรในระดับมัธยมศึกษาสามัญเกษตรกรรม 4 ภาค พร้อมกับเปิดสถานทดลองการเกษตรประจำภาคและการสอนในระดับอาชีวศึกษา จากนั้น จึงได้มีการปรับให้นำการศึกษาเกษตรระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษามารวมกัน ยกกระดับเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในเวลาต่อมา (ธรรมศักดิ์ สมมาตร, 2549)

ในส่วนของการให้ความรู้เกี่ยวกับเกษตรที่ผ่านการศึกษาระบบนอกระบบการศึกษานั้น มีหลักฐานชัดเจนในระยะของการพัฒนาประเทศดังที่ พร สุวรรณวาจกกสิกิจ (2526) ได้เล่าถึงการจัดการศึกษาด้านการเกษตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ร่วมกับกรมวิชาการและกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่นในการพัฒนาเกษตรกรทางใต้นั้น เคยสร้างความร่วมมือกับกรมการศึกษานอกโรงเรียนซึ่งจัดทำโรงเรียนทำการเสริมอาชีพและให้การศึกษาร่วมไปด้วย โดยพยายามชักจูงให้เกษตรกรในชนบทรู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักใช้ประโยชน์ในที่ดินของตนเองอย่างเต็มที่ การใช้แหล่งน้ำ การเลี้ยงสัตว์ การแปรรูปผลผลิต การผสมผสานการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ รัฐมีหน้าที่สนับสนุนเช่นการช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับบุคคลภายนอก อีกทั้งในช่วงนั้น มีการกระจายเสียงทางวิทยุเพื่อเป็นแหล่งให้ความรู้แก่เกษตรกรในเรื่องการเกษตรด้วย

งานวิทยุนี้เป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นการเรียนรู้ของเกษตรกร แต่หากต้องการพัฒนาอย่างต่อเนื่องก็จำเป็นต้องแสวงหาวิธีการอื่นๆต่อไป รวมถึงการจัดอบรมสาธิตให้ดูแบบ Learning by doing หากแต่ปัญหาของประชาชนในขณะนั้นส่วนหนึ่งอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ เมื่อให้การอบรมหรือการเผยแพร่ในรูปแบบของเอกสารจะไม่สามารถดำเนินการต่อได้ ดังนั้น ก็อาจมีเกษตรกรบางส่วนไม่ได้รับความรู้เหล่านี้ไปบ้าง

ต่อมาราวปี พ.ศ. 2520 กรมอาชีวศึกษาได้มีแผนงานเกี่ยวกับเรื่องกองวิทยาลัยเกษตรกรรม จึงมีวิทยาลัยเกษตรกรรม 44 แห่งทั่วประเทศโดยมีวัตถุประสงค์ในการผลิตบุคลากรระดับกลางไปพัฒนา

ท้องถิ่นหรือชุมชนของตนเองซึ่งเป็นทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2526: 107-109) ซึ่งการจัดการศึกษาของวิทยาลัยเกษตรกรรมแบ่งออกเป็นคณะต่างๆ เช่น คณะวิชาสามัญ คณะพืชกรรม คณะสัตวบาล คณะช่างเกษตร ส่วนการศึกษานอกระบบนั้น ได้จัดให้มีคณะส่งเสริมวิชาชีพ แบ่งย่อยเป็นฝึกอบรมวิชาชีพ การฝึกอบรมอาชีพระยะสั้น งานฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมเคลื่อนที่

งานฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมเคลื่อนที่นี้ ส่วนมากดำเนินงานร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตรของจังหวัดนั้นๆ มีเป้าหมายอบรมปีละ 750 คน ในด้านเครื่องยนต์ อุตสาหกรรมเกษตร (การแปรรูปผลผลิต) ด้านพืช ด้านสุขาภิบาล ด้านสัตวบาล ซึ่งสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงคือ การทำงานร่วมกับชุมชน วิธีการจัดอบรมคือการเชิญวิทยากรให้ความรู้กับผู้เรียนแต่ละกลุ่มซึ่งมีไม่มากนัก มีทั้งระยะสั้นและระยะยาว มีจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรมเหล่านี้คือ

- 1) เพื่อให้เกษตรกรรู้จักใช้วัสดุในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ซึ่งจะต้องแก้ปัญหาเรื่องการตลาด
- 2) เพื่อให้เกษตรกรรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ หลังจากที่ทำงานไปแล้วเช่นอบรมเรื่องการปลูกผัก
- 3) เพื่อให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ซึ่งยังไม่สำเร็จเพราะติดปัญหาที่การตลาด
- 4) เพื่อให้เกษตรกรรู้จักช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุดในเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น การซ่อมแก้เครื่องยนต์ที่ใช้ในการเกษตร เครื่องสูบน้ำ เป็นต้น

แนวทางการจัดอบรมระยะสั้นนี้ จัดให้กับทหารที่ปลดประจำการยุวเกษตรกร ครู อาจารย์ ในระดับประถมศึกษาเพื่อให้นำไปประกอบอาชีพ และสอนเยาวชนของชาติ ผู้เข้ารับการอบรมจะได้เบี้ยเลี้ยงคนละ 30 บาท/คน/วัน เพื่อเป็นค่าอาหารกลางวัน งบประมาณจากกรมอาชีวศึกษา

จากการรายงานผลการวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการศึกษาต่อการประกอบอาชีพของเกษตรกร โดยตีพร้อม ไชยวงศ์เกียรติ นายสาววรารภรณ์ พวรศิริ และนางสาวสุกัญญา นิธิกร พร้อมด้วยพจน์ สะเพียรชัย และประกอบ คุณารักษ์ เมื่อปี พ.ศ.2526 ได้กล่าวถึงการให้ความรู้กับเกษตรกรนี้ มิได้จำกัดเฉพาะจากกรมส่งเสริมการเกษตรเท่านั้น ยังมี กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม หน่วยก่าจัดมาลาเรีย บริษัทขยายยาต่างๆ มูลนิธิต่างๆ นอกจากนี้ ยังได้ส่งเสริมเรื่อง Appropriate technology แต่มีปัญหาคือยังไม่มีวิทยากรด้านนี้มากนัก เช่น การให้ความรู้เรื่องพลังงาน การทำไบโอแก๊ส เพราะเป็นงานของการพลังงานแห่งชาติ แต่ถ้าเป็นเรื่องการปลูกพืชพลังงาน จะเป็นหน้าที่ของกรมป่าไม้ การนำความรู้จากหน่วยงานต่างๆมารวมกันนี้ เป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของกรมอาชีวศึกษา มิใช่ของกรมส่งเสริมการเกษตรที่มีบทบาทหน้าที่ส่งเสริมเกษตรกรโดยตรง

ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า ชาวนาที่มีการศึกษาสูงไม่เกี่ยวข้องกับผลการทำการเกษตรเลย แต่การศึกษานอกระบบสามารถเพิ่มรายได้้นอกจากการทำเกษตรเช่น ทอผ้า การทำไร่นาสวนผสม แม้ว่าผลผลิตข้าวไม่เพิ่มขึ้นแต่มีรายได้จากการทำกิจกรรมอื่น ๆ มากขึ้น ผู้ที่มีการศึกษาสูงจะประเมินการทำการเกษตรของตนเอง โดยเฉพาะการปลูกข้าว เช่นในภาคอีสานจะพบว่า พื้นที่ไม่เหมาะกับการทำนาดังนั้นผู้ที่มีความรู้สูงจะเปลี่ยนจากการทำนาไปทำอาชีพอื่นตามนโยบายการลดแรงงานคนจากภาคการเกษตรไปทำอาชีพอื่น ซึ่งหากต้องการให้การเกษตรพัฒนามากยิ่งขึ้น กรมอาชีวศึกษาควรจัดการศึกษา 2 ระบบคือ การส่งเสริมภาคเกษตรกรรมและการส่งเสริมนอกภาคเกษตรกรรม ซึ่งควรส่งเสริมควบคู่กับ

อุตสาหกรรมเกษตรด้วย ซึ่งเมื่ออบรมระยะเวลาหนึ่งแล้ว จึงพบปัญหาของการอบรมต่างๆ กล่าวคือ 1) การสอนให้เกษตรกรเพิ่มผลผลิตโดยไม่มีตลาดรองรับนั้น เป็นสิ่งที่อันตรายมากกว่า ซึ่งต้องให้กรมส่งเสริมการเกษตรแก้ปัญหาในเรื่องนี้ 2) การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ให้กับเกษตรกร ซึ่งเป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงานที่จะต้องร่วมมือกันแต่ไม่ทำงานซ้ำซ้อนกัน 3) เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ขั้นพื้นฐานน้อยมาก ส่งผลต่อการรับรู้เมื่อมีการอบรมต่างๆ

กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการในอดีตมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสนับสนุนการเรียนการสอนวิชาด้านการเกษตร และยังได้ติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วย ดังที่แสดงให้เห็นในหนังสือเกษตรก้าวหน้า เคล็ดลับความสำเร็จของเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยศุภศุนย์ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีวศึกษา 5 ประเพณีวิชาเกษตรกรรมหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2533) ที่ได้สัมภาษณ์รวบรวมความสำเร็จของเกษตรกรที่เรียนจบอาชีวศึกษาไป ซึ่งโดยมากจะเห็นคุณค่าของการทำงานในภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี เห็นว่าการทำอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพอิสระ รายได้ดี เป็นอาชีพที่พึ่งพาตนเองได้แม้เศรษฐกิจในภาพรวมจะไม่ได้ดีนัก เป็นอาชีพที่มีศักดิ์ศรีไม่แพ้อาชีพใดๆ และเริ่มทำงานตั้งแต่วัยยังเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

1) ปรับเปลี่ยน ดัดแปลงความรู้ที่ได้เรียนมาให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง และการเรียนรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ

2) การลดรายจ่ายในครัวเรือนด้วยการทำเกษตรผสมผสานมากกว่าพืชเชิงเดี่ยว เสริมกิจกรรมการเกษตรอื่นๆ นอกเหนือจากการขายผลิต เช่น การขายต้นกล้า

3) การวางแผนการเพาะปลูกให้มีรายได้ทุกสัปดาห์ และยังมีรายได้รายเดือน รายปีด้วย รวมถึงการใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์อย่างต่อเนื่องโดยการปลูกพืชหมุนเวียนในพื้นที่เดียวกัน ทั้งนี้เพื่อเพิ่มรายได้และป้องกันเชื้อโรคจากการปลูกพืชซ้ำๆ

4) เริ่มจากกิจกรรมการเกษตรแบบเล็กๆ เมื่อมั่นใจแล้วจึงขยายพื้นที่การผลิต

5) พึ่งตนเองในแบบวิถีทางของตนเอง ไม่พึ่งพิงตลาดภายนอกมากนัก

6) มีทักษะในการคาดการณ์ความต้องการของตลาด และมีความสามารถในการต่อรองราคาขาย

7) ใช้สารเคมีให้น้อยลง ทำการเกษตรอินทรีย์ให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภคและลดรายจ่ายของตนเอง

8) มีความอดทน ทำงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ

9) พร้อมเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น

10) ให้ความสำคัญกับการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพที่ดี และการรักษาคุณภาพสินค้า

11) การรวมตัวกันของเกษตรกรเพื่อต่อรองราคาผลผลิต

12) มีทักษะการแก้ปัญหาเรื่องขาดแคลนแรงงาน

ระบบการเกษตรในพื้นที่เขตร้อนมักจะมีพืชพรรณชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ระบบการเกษตรพื้นบ้านที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศนั้นๆ ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ การลองผิดลองถูก ที่ได้สัมผัสต่อกันมาอีกทั้งเกิดจากความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในชุมชน หากแต่ระบบการเกษตรสมัยใหม่ที่ต้องการพัฒนาเครื่องมือ วิธีการเพื่อให้ได้ผลผลิตจำนวนมากเพียงพอต่อความต้องการของประชากรที่ไม่สามารถทำการเกษตรเองได้นั้นคือ ผู้ที่ทำงานในเมืองเพิ่มขึ้น

สอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2553 – 2559) ที่ว่า “การพัฒนาการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่จะสร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ด้วยตนเอง การแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” หากแต่การจัดการศึกษาผ่านมา ได้เกิดปัญหาขึ้นหลายประการ โดยเฉพาะการเรียนทักษะทางวิชาชีพที่ไม่สัมพันธ์กับการปฏิบัติ ซึ่งในปัจจุบันผู้ที่เป็นแรงงานส่วนมากทั้งภาคการเกษตรและอุตสาหกรรม จะจบการศึกษาภาคบังคับหรือสูงกว่าเล็กน้อย หากแต่ขาดความพร้อมที่จะแข่งขันกับนานาชาติเกี่ยวกับทักษะการทำงานต่างๆ อีกทั้งในช่วงที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการเติบโตของเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรมต่างๆที่ประเทศไทยมีความสามารถด้านการเกษตรมาแต่ดั้งเดิม การศึกษาจึงมุ่งสร้างแรงงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น คนส่วนใหญ่จึงได้ละทิ้งจากการเป็นแรงงานในภาคการเกษตร องค์ความรู้ต่างๆ จึงได้จางหายไปตามกาลเวลาด้วย

การพัฒนาเกษตรกรให้สามารถพึ่งพาตนเองได้นั้น จำเป็นต้องม้องค์ความรู้ในเรื่องต่างๆ ดังที่ โรห์ เจส โคเอน (2556: 53-57 แปลโดยวิฑูรย์ ปัญญากุล) ได้อธิบายไว้ว่าเกษตรกรต้องมีความรู้เหล่านี้ คือ

1) เกษตรนิเวศ คือการทำความเข้าใจถึงพืช สัตว์ สภาพแวดล้อมทางเคมีและกายภาพที่เกี่ยวข้องกันแบบมีพลวัต มีหน้าที่พึ่งพาอาศัยกัน ต่อสู้แย่งชิงกันของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เดียวกัน การเรียนรู้ระบบการเกษตรแบบผสมผสาน วนเกษตรและเกษตรพื้นบ้านมักลอกเลียนมาจากกระบวนการนิเวศทางธรรมชาติที่ใช้แสดงแดด น้ำ ธาตุอาหารในดินที่มีอยู่แล้ว จึงเป็นระบบที่มีความยั่งยืนกว่าระบบอื่น

2) องค์ความรู้พื้นบ้าน ปัญหาของธรรมชาติที่ส่งผลต่อการเกษตรนั้นมีมาตั้งแต่ในอดีต แต่บรรพบุรุษของเราได้ค้นพบถึงวิธีการปรับปรุงโครงสร้างของดิน เพิ่มศักยภาพการอุ้มน้ำ การเพิ่มปริมาณแร่ธาตุอาหารในดินอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบการเกษตรดังกล่าวมีความสลับซับซ้อน มีความเฉพาะที่ผสมผสานกลมกลืนกับเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น แม้ว่าจะทำลายสิ่งแวดล้อมมากแต่ก็ไม่กระทบเหมือนเกษตรสมัยใหม่ จุดเด่นของเกษตรพื้นบ้านคือการใช้ทรัพยากรต่างๆ ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์รวมกับการเทคนิคต่างๆ เช่นการเลี้ยงสัตว์และการปลูกพืชหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน ให้ผลของแต่ละประเภทเกื้อกูลส่งผลต่อกัน

3) แนวทางใหม่ๆ ของงานวิจัยระบบเกษตรแผนใหม่ แม้ว่าการพัฒนาตามระบบเทคโนโลยีของเกษตรแผนใหม่ที่มุ่งเพิ่มผลผลิตแบบดั้งเดิมจะส่งผลเสียหลายประการ แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าหากนักวิชาการเกษตรปรับเปลี่ยนวิธีคิดให้มองปัญหาแบบองค์รวมมากขึ้น แก่ปัญหาแบบสหวิทยาการมากขึ้นแล้วย่อมจะนำงานวิจัยใหม่ๆ มาใช้ประโยชน์ได้

4) ประสบการณ์จากการปฏิบัติของเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ภาคสนาม ผลจากการพัฒนาการเกษตรแบบสมัยใหม่ ส่งผลเสียต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรส่วนมาก ทำให้หลายประเทศตระหนักถึงผลการกระทำดังกล่าว จึงได้เริ่มทดลองทำการเกษตรยั่งยืน เช่นเกษตรอินทรีย์ (Organic farming) เกษตรชีวพลวัต (Biodynamic farming) หรือ เกษตรกรรมถาวร (Permaculture) ซึ่งเป็นขบวนการที่สำคัญของการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมในประเทศที่พัฒนาแล้ว

ปัญหาหนึ่งของการพัฒนาในประเทศไทยคือ การจัดการเรียนรู้ของสถาบันการศึกษาไทยไม่สัมพันธ์กับชีวิตและปัญหาจริงของชุมชน ซึ่งศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “ที่ผ่านมา วิชาการได้ทอดทิ้งชุมชน การศึกษามีได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับสังคม ดังนี้ วิชาการจึงอ่อนแอทาง

ปัญหา เพราะไม่รู้จริงกับปัญหา” การอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ (Illiterate) ยังพบได้ทั่วไป นอกจากนี้ ยังไม่รวมถึงการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ทางวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ (Literate in science and arts) ปัญหาการศึกษาปัจจุบัน คือการเรียนที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง ไม่ได้เอาชีวิตเอาปัญหาของผู้เรียน ของชุมชน ของท้องถิ่น เป็นตัวตั้ง ความรู้ที่เรียนจึงเป็นความรู้ที่ล้าหลัง ไม่ทันกับโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง นั่นคือ ปัญหาที่กระบวนทัศน์ (Paradigm) ซึ่งแปลว่า วิธีคิด วิธีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่า ซึ่งตั้งอยู่บนฐานการมองโลก ความเป็นจริงแบบหนึ่ง (เสรี พงศ์พิศ, 2556 : 110 - 115)

หากแต่จัดการศึกษาเพื่อการสร้างความรู้พื้นฐานเช่นเดียวกับอดีตนั้น อาจจะเป็นการเสียเวลามากเกินไป การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ของตนเอง สร้างกระบวนการคิดของตนเองด้วย ดังเช่นในประเทศอังกฤษ (สุรพล ธรรมร่มดี, 2553) ที่ University of Newcastle มีโครงการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิด (Thinking Skill) และการโค้ชเพื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพ (Coaching for effective teaching) ดำเนินโครงการโดยเชื่อมโยงกับโครงการ EquATE กับ L2L สนับสนุนการเรียนรู้ของคณาจารย์ นักศึกษา ครู และนักเรียนเพื่อพัฒนา 3 แก่งมคือ

- 1) ด้านปรัชญา เน้นการสืบสอบทางความคิดผ่านการสนทนา (Dialogue)
- 2) ด้านทักษะ เน้นการฝึกคิดด้วยการฝึกปฏิบัติ (Practice) ตามแนวคิดการเปลี่ยนมุม (The Six Thinking Hats) ของ Edward de Bono
- 3) ด้านการรับรู้ เสริมสร้างการรับรู้ผ่านสถานการณ์ที่มีความไม่ประสานสอดคล้องกัน (Dissonance)

4.1.2 การเรียนรู้ตามแนวคิดของ Professor Baxter Magolda

Baxter Magolda อาจารย์ผู้สอนในด้านผู้นำทางการศึกษา (Professor of Education Leadership) จาก Miami University มีผลงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการด้านความฉลาดและเรื่องเพศสำหรับวัยรุ่น และมีผลงานตีพิมพ์เป็นจำนวนมาก ในปี 1984 ได้รับ The Dissertation of the Year Awards จาก The National Association of Student Personnel Administrators และยังได้รับ The Theory and Research Board Awards จาก The American College Personnel Association ในปี 1986 แม้ว่างานส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับการศึกษาของวัยรุ่น หากแต่เมื่อพิจารณาแล้ว เห็นว่า สามารถนำมาปรับปรุงใช้เพื่อเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้กับบุคคลทั่วไปได้ ด้วยมีความหลากหลาย มีระดับขั้นของการเรียนรู้ที่ชัดเจนสอดคล้องกับการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ในการวิจัยครั้งนี้ด้วย

จากการศึกษาเอกสารพบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่เป็นผู้มีทักษะในการเรียนรู้แตกต่างจากเกษตรกรรุ่นเก่ามาก ด้วยเริ่มจากการเรียนรู้เพื่อเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้และการพัฒนาในเชิงการสร้างความรู้ (Epistemological development) ของตนเอง ประกอบกับความสัมพันธ์กับผู้อื่นและบริบทรอบข้าง ซึ่งเมื่อพิจารณาลำดับความก้าวหน้าของการเรียนรู้มี 4 ขั้น ตามแนวคิดของ Baxter Magolda ซึ่งทั้ง 4 ขั้นตอนประกอบด้วย 2 ลักษณะที่สำคัญคือ 1. มีความก้าวหน้าเป็นลำดับในการเรียนรู้ และ 2. การเรียนรู้ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอน (Uncertain) แล้ว จึงมีความเหมาะสมกับการนำมาวิเคราะห์และสร้าง

รูปแบบการเรียนรู้ของเกษตรกรที่มักจะเป็นผู้ริเริ่มหรือแสวงหาแนวทางใหม่ๆ อย่างยิ่ง การเรียนรู้ทั้ง 4 ขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

1) การเรียนแบบเบ็ดเสร็จระบุงการถูกและผิดอย่างชัดเจน (Absolute knowing) ผู้เรียนพัฒนาความรู้ที่ได้รับจนเป็นความเชื่อของผู้เรียน แม้จะมีความไม่แน่นอนชัดเจนในความรู้เหล่านั้นบ้างก็ตาม เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนรับและจดจำจากผู้สอนโดยตรง ผู้เรียนในกลุ่มนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ผู้เรียนที่เรียนรู้เนื้อหา (Receiving) กับผู้เรียนที่เรียนรู้รูปแบบการเรียนรู้ (Mastery Pattern) ซึ่งหมายรวมถึงการเรียนรู้ที่ผ่านการขัดเกลาของสังคมผ่านประสบการณ์ หรือการฝึกฝนจนประสบความสำเร็จ นั่นคือเรียนรู้จากสังคมโดยรอบด้วย ทั้งนี้ ผู้ที่เรียนแบบเนื้อหาจะแบ่งปันความเชื่อซึ่งเป็นความรู้ที่ชัดเจน แน่นอนที่ได้รับจากแหล่งอื่น ทั้ง 2 แบบนี้มีความแตกต่างคือ การแสดงความเห็น การแสดงตัวตน และความสัมพันธ์กับเพื่อน สรุปได้ว่า

	รูปแบบ	
	แบบผู้รับ (Receiving)	แบบผู้เรียนรู้ (Mastering)
บทบาทของผู้เรียน (ในที่นี้หมายถึงเกษตรกรรุ่นใหม่)	- การฟังและการบันทึกข้อมูล	- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่น่าสนใจ - การแสดงของผู้สอนที่นักเรียนสนใจ
บทบาทของเพื่อน	- การพูดคุยในบรรยากาศที่เป็นกันเอง - ถามคำถามที่ไม่เป็นการกดดัน	- มีบทบาทเป็นผู้สนทนา อภิปราย ถามคำถามต่อกันเพื่อการเรียนรู้ที่ กว้างขวางขึ้น
บทบาทของผู้สอน (ในที่นี้คือผู้จัดการกระบวนการ)		- ใช้วิธีการที่น่าสนใจ
การประเมินผล	- ขึ้นกับความรู้และอุปกรณ์ที่ใช้ในการ สอน - พยายามสร้างโอกาสที่หลากหลาย เพื่อแสดงผลการเรียนรู้	- การส่งผลสะท้อนกลับจากผู้สอนเพื่อ เป็นการพัฒนาผู้เรียน - บางครั้งอาจมีข้อผิดพลาดได้
ธรรมชาติของความรู้	- ประกอบด้วยความเห็นที่แตกต่าง ขึ้นกับความจริงที่ปรากฏ - การแก้ปัญหาตามการตีความเป็น รายบุคคล	- ประกอบด้วยระดับความละเอียดที่ แตกต่างกัน - การแก้ไขข้อค้นพบและสอบถามผู้รู้ หรือผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ

ตารางที่ 2.1 รูปแบบการเรียนรู้แบบเบ็ดเสร็จระบุงการถูกและผิดอย่างชัดเจน (Absolute knowing)

ที่มา: Baxter Magolda, 1992: หน้า 81

2) การเรียนรู้ช่วงเปลี่ยนผ่าน (Transitional stage) เป็นช่วงที่สถานการณ์แน่นอนและไม่แน่นอน ยังไม่มีความรู้ที่แท้จริงในเรื่องดังกล่าว ผู้เรียนจะศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองจนสามารถตัดสินใจเรื่องราวที่เรียนได้ ผู้สอนทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้เกิดความเข้าใจและประยุกต์ใช้ความรู้นั้นได้ ผู้เรียนมีด้วยกัน 2 รูปแบบคือ Interpersonal and Inpersonal ผู้เรียนทั้งสองแบบนี้จะมีการเสนอความเห็น

มากกว่าแบบแรกเพราะต้องการพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้มากกว่าแค่รู้คำตอบหากแต่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือ

	รูปแบบ	
	Interpersonal	Impersonal
บทบาทของผู้เรียน (ในที่นี้หมายถึงเกษตรกรรุ่นใหม่)	<ul style="list-style-type: none"> - รวบรวมความรู้ของผู้อื่น - ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ - ต้องการเครื่องมือในการเรียนรู้ที่ใช้ได้จริงในการเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความสำคัญกับความเข้าใจและความจำ - กดดันให้คิด - แลกเปลี่ยนผ่านการอภิปราย
บทบาทของเพื่อน	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความเห็นใหม่ๆ อย่างเปิดเผย - มีส่วนร่วมในการทำงานและฟังเสียงคนอื่นด้วย 	<ul style="list-style-type: none"> - แสดงความเห็น - ร่วมอภิปรายประเด็นต่างๆ
บทบาทของผู้สอน (ในที่นี้คือผู้จัดกระบวนการ)	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างความคุ้นเคยกับนักเรียน - ให้นักเรียนสามารถแสดงออกได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นที่ความเข้าใจและความจำ - ทำทายนักเรียนให้คิด
การประเมินผล	<ul style="list-style-type: none"> - ตัดสินบุคคลบนพื้นฐานของความแตกต่างแต่ละบุคคล 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการปฏิบัติ
ธรรมชาติของความรู้	<ul style="list-style-type: none"> - จุดเน้นไม่แน่นอน - แก้ปัญหาโดยการตัดสินใจของบุคคล 	<ul style="list-style-type: none"> - ประกอบด้วยการรักษาสมดุลของสิ่งที่แน่นอนและไม่แน่นอน - แก้ปัญหาโดยเหตุและผล และการค้นพบ

ตารางที่ 2.2 รูปแบบการเรียนรู้ช่วงเปลี่ยนผ่าน (Transitional stage)

ที่มา: Baxter Magolda, 1992: หน้า 114

3) การรู้ด้วยตัวของตัวเอง (Independent knowing) ผู้เรียนจะเห็นว่าสถานการณ์ต่างๆ ล้วนไม่แน่นอน จึงจำเป็นที่จะต้องคิดวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นของตนเองโดยให้ประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเพื่อน ผู้สอนมีบทบาทในการสนับสนุนพัฒนาความรู้ของผู้เรียนแต่ละคนด้วยการจัดกระบวนการให้สืบค้นที่น่าตื่นเต้น อาจจะต้องตัดสินใจถึงความถูกหรือผิด กล่าวคือ

	รูปแบบ	
	Interindividual	Individual
บทบาทของผู้เรียน (ในที่นี้หมายถึงเกษตรกรรุ่นใหม่)	<ul style="list-style-type: none"> - คิดสำหรับตนเอง 	<ul style="list-style-type: none"> - คิดสำหรับตนเอง - เน้นไปที่ค้นหาทิศทางของการคิด
บทบาทของเพื่อน	<ul style="list-style-type: none"> - แบ่งปันมุมมอง 	<ul style="list-style-type: none"> - คิดคนเดียวอย่างอิสระ
บทบาทของผู้สอน (ในที่นี้คือผู้จัดกระบวนการ)	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความสำคัญกับการแบ่งปัน 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้นักเรียนมองหาเป้าหมายของตนเอง
การประเมินผล	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างกระบวนการระหว่างนักเรียนและผู้สอน 	<ul style="list-style-type: none"> - บนพื้นฐานความคิดที่เป็นอิสระ

	รูปแบบ	
	Interindividual	Individual
ธรรมชาติของความรู้	- มีความคลาดเคลื่อนขึ้นอยู่กับการตีความ	- มีความคลาดเคลื่อนเพิ่มขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละคน

ตารางที่ 2.3 รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตัวของตัวเอง (Independent knowing)

ที่มา: Baxter Magolda, 1992: หน้า 147

4) การรู้ในบริบท (Contextual knowing) เป็นการสร้างองค์ความรู้บนความสัมพันธ์ของความรู้กับบริบทที่เกี่ยวข้อง ความรู้ของผู้เรียนเป็นการสนับสนุนหลักฐาน (Evidence) ผู้สอนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความคิดและการพัฒนาความรู้ของผู้เรียน

อย่างไรก็ดี Professor Baxter Magolda ได้สรุปไว้เป็นรูปแบบของการสร้างความรู้ในช่วงต่างๆ ไว้ว่า

	Absolute knowing	Transitional stage	Independent knowing	Contextual knowing
บทบาทของผู้เรียน (ในที่นี้หมายถึง เกษตรกรรุ่นใหม่)	- การได้รับความรู้จากผู้สอน	- การเข้าใจความรู้นั้นๆ	- คิดด้วยตนเอง - แลกเปลี่ยนกับผู้อื่น - การสร้างสรรค์มุมมองของตนเอง	- การแลกเปลี่ยนและเปรียบเทียบมุมมอง - การคิดเพื่อหาทางออกของปัญหา - การบูรณาการและประยุกต์ใช้ความรู้
บทบาทของเพื่อน	- การแบ่งปันเนื้อหาอุปกรณ์ ฯลฯ - อธิบายถึงสิ่งที่ต้องเรียนรู้	การกระตือรือร้นในการแลกเปลี่ยน	- แบ่งปันมุมมอง - หาแหล่งข้อมูลเพิ่มเติมให้	- ส่งเสริมการเรียนรู้ อย่างมีคุณภาพ
บทบาทของผู้สอน (ในที่นี้คือผู้จัดกระบวนการ)	- การให้ความรู้ที่เหมาะสม - สร้างความเชื่อมั่นว่าผู้เรียนได้รับความรู้	- ใช้ทฤษฎีเพื่อเป็นฐานในการสร้างความรู้ความเข้าใจ - ใช้ทฤษฎีช่วยการประยุกต์ใช้ความรู้	- สนับสนุนให้มีความคิดอย่างอิสระ - สนับสนุนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น	- สนับสนุนการนำความรู้ไปใช้ตามบริบท - การสนับสนุนการแลกเปลี่ยนการประเมินมุมมองต่างๆ - ผู้เรียน ผู้สอน (ผู้จัดกระบวนการ) วิพากษ์ประเด็นต่างๆร่วมกัน

	Absolute knowing	Transitional stage	Independent knowing	Contextual knowing
การประเมินผล	- การใช้การวัดที่แสดงว่าผู้เรียนได้เรียนรู้	- วัดผลว่านักเรียนเข้าใจตามเนื้อหาหรือไม่	- การให้รางวัลการแสดงความเห็น	- การวัดความสามารถอย่างแม่นยำ - นักเรียนและผู้สอน (ผู้จัดการกระบวนการ) ตั้งเป้าหมายและวัดผลของการพัฒนาไปพร้อมกัน
ธรรมชาติของความรู้	- ข้อเท็จจริงและมีความแน่นอน	- มีเนื้อหาที่แน่นอนและไม่แน่นอน	- มีเนื้อหาที่ไม่แน่นอน แต่ละคนมีความเชื่อของตนเอง	- ตัดสินเนื้อหาบนพื้นฐานของบริบทที่เกิดขึ้นจริง

ตารางที่ 2.4 สรุป 4 รูปแบบการเรียนรู้ของ Proffersor Baxter Magolda
ที่มา: Baxter Magolda, 1992: หน้า 75

แนวทางการพัฒนาดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่ของกรมส่งเสริมการเกษตรอย่างยิ่ง ด้วยหลักการพัฒนาที่ได้กำหนดไว้คือ 1. การพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่โดยใช้เครือข่ายเป็นเป้าหมายและกลไกในการพัฒนาที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ 2. บนหลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วมและการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ส่วนแนวทางการพัฒนานั้น ได้แบ่งผู้รับผิดชอบออกเป็น 2 ส่วน คือเกษตรกรในฐานะ “ศูนย์กลางและออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง” และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็น “ผู้จัดการเรียนรู้”

จากการศึกษาเอกสารที่กล่าวมาพบว่า กระบวนการพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่มีด้วยกัน 4 ขั้นตอน กล่าวคือ

- 1) การจัดทำแผนพัฒนาตนเอง โดยการปรับแนวคิด สร้างแรงจูงใจ และค้นหาความต้องการของเกษตรกรเอง
- 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวบทักกับเพื่อนเกษตรกร เกษตรกรต้นแบบ และแหล่งเรียนรู้
- 3) การสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายความรู้-เทคโนโลยี การผลิต-การตลาด การหาช่องทางทางการเรียนรู้ และการติดต่อสื่อสาร
- 4) การประเมินศักยภาพตนเองในเรื่องความรู้เรื่องที่จะทำ ข้อมูลในการบริหารจัดการ การจัดการตลอด Supply chain การใส่ใจคุณภาพและความปลอดภัยของสินค้า ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมถึงความภาคภูมิใจในการเป็นเกษตรกร

สำหรับปีงบประมาณ 2563 คาดว่าจะใช้งบประมาณ 21,397,200 บาทในแผนการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ

1) Getting idea โดยการพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ให้เป็น YSF ด้วยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเครือข่าย

2) Set up project เพื่อพัฒนากิจกรรมเกษตรด้วย Innovative, Smart farm และ Digital market

3) Startup พัฒนา YSF ให้เป็นผู้ประกอบการเกษตรรุ่นใหม่

4) Go to global ยกกระดับผู้ประกอบการเกษตรรุ่นใหม่สู่ตลาดสากล

ทั้งนี้ต้องได้รับความร่วมมือเชื่อมโยงหน่วยงานภาคีทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรอิสระ สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย และสถาบันการเงิน แบ่งออกเป็น 77 เครือข่ายจังหวัด 9 เครือข่ายเขต และ 1 เครือข่ายประเทศ โดยสร้างศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรมใหม่ทั่วประเทศเป็นศูนย์กลางเทคโนโลยีสมัยใหม่ นวัตกรรม ธุรกิจเกษตร ฐานข้อมูล (Big data) และเครือข่าย 77 ศูนย์

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์สนับสนุนให้จัดหลักสูตรพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ภายใต้โครงการบ่มเพาะเกษตรกรรมอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน ระยะเวลาอบรม 3 เดือน ต่อมาในปี พ.ศ. 2553 ได้จัดหลักสูตรภายใต้โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ มี 3 หลักสูตร ดังนี้

1) หลักสูตรพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่ ระยะเวลา 3 เดือนสำหรับผู้สนใจทั่วไปในวิทยาลัยเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ภายหลังจากฝึกอบรมจะได้จัดหาพื้นที่ทำกินรองรับ

2) หลักสูตรสร้างและพัฒนาเกษตรกรรมมืออาชีพรุ่นใหม่ โดยรับสมัครบุตรหลานเกษตรกรเข้าเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาเกษตรกรรม เมื่อเรียนจบจะได้ดำเนินงานในพื้นที่ที่สำนักงานจัดหาไว้ให้

3) หลักสูตรพัฒนาเกษตรอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนารอบครัวเกษตรกรที่ทำการเกษตรอยู่ก่อนแล้วในเขตปฏิรูปที่ดิน มีระยะเวลา 3-6 เดือน โดยผ่านศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ปราชญ์ และกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ ฯลฯ (สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2555)

นอกเหนือจากการจัดอบรมดังกล่าวแล้ว การศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้ประกอบอาชีพ อาจมีบทบาทมากขึ้นในอนาคต กล่าวคือ ไม่ว่าจะประกอบอาชีพใดๆ ก็ต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกัน จนสามารถปฏิบัติงานตามอาชีพของตนได้เป็นอย่างดี หากแต่เมื่อเวลาผ่านไป ได้ประสบกับปัจจัยเงื่อนไข ปัญหาและอุปสรรคของการทำงาน ก็จะเป็นที่ที่ต้องกลับมาทบทวนการเรียนรู้ที่ผ่านมาเพื่อพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปเพื่อให้เกิดการปฏิบัติวิชาชีพโดยสมบูรณ์ ดังนั้น การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed learning) จึงเป็นแก่นแท้ของการศึกษาต่อเนื่องทางวิชาชีพ และอาจมีการเสริมโดยสมาคม สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ฯลฯ เพิ่มเติมด้วย

4.2 องค์ความรู้ของเกษตรกรไทยอย่างเป็นสหวิทยาการ

จันทร์จรัส เรียวเดชะ (2553) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรอันส่งผลถึงการทำการเกษตรให้มีประสิทธิภาพว่า สิ่งสำคัญคือองค์ความรู้ในหลากหลายเรื่องราว มิใช่เฉพาะการผลิตเพียง

อย่างเดียว ความเปลี่ยนแปลงและท้าทายของความต้องการการบริโภคมีอยู่เสมอ ดังนั้น ผู้ผลิตต้องพยายามหาความรู้และวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจและผลจากข้อตกลงทางการค้า กฎหมาย กฎระเบียบและมาตรการต่างๆ ในประเทศ รสนิยมของผู้บริโภค รวมทั้งสภาพภูมิอากาศโลก

4.2.1 ความเข้าใจของเกษตรกรเรื่อง “โซ่อุปทาน”

นงนุช อังยุริกุล, อรุณี เวียงแสงล กมล เลิศรัตน์ ได้นำเสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับโซ่อุปทานสินค้าเกษตรไว้ในการสรุปชุดโครงการวิจัยของ จันทรจักรัส เรียวเดชะ (2553) ระบุว่า โซ่อุปทานคือการเกี่ยวเนื่องกันเป็นทอดๆ เพื่อการเสนอขายสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งจากผู้ผลิตหรือผู้ขายในระดับต่างๆ ที่สนองความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งเป็นการส่งผ่านผลิตภัณฑ์และบริการ และข้อมูลข่าวสารควบคู่กันไป อันประกอบด้วยโซ่คุณค่าและโลจิสติกส์ โดยคำว่า โซ่คุณค่า (Value Chain) คือการเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้าโดยประเมินผลได้จากการที่ลูกค้าเลือกซื้อสินค้าและบริการนั้น ซึ่งต้องพิจารณากระบวนการสร้างพื้นฐาน เช่นระบบการเงิน บัญชี การบริหารจัดการ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาเทคโนโลยี และการจัดซื้อ ส่วน Logistics เป็นกระบวนการวางแผน การนำเสนอ การควบคุมประสิทธิภาพ การสร้างยุทธวิธีในการปฏิบัติงาน กำหนดแนวทาง ราคา จำนวน คุณภาพ การชำระเงิน เป็นต้น

ดังนั้น การวัดว่าสามารถขายได้มาก ได้กำไรสูงสุดนั้น อาจจะไม่ใช้ประสิทธิภาพของการขาย หากแต่หมายถึงคุณค่าของ “คุณค่า” ที่ได้รับในเชิงอาหารปลอดภัย สิ่งแวดล้อมสะอาด และความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างคนขาย คนซื้อ ที่น่าจะมีค่ามากกว่ารายได้

4.2.2 มาตรฐานและการรับรองมาตรฐาน

เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเกษตรกรที่ต้องการผลิตเพื่อการส่งออกต่างประเทศ ซึ่งริเริ่มในปี พ.ศ. 2540 ได้จัดตั้ง สำนักงานมาตรฐานและตรวจสอบสินค้าเกษตร (สมก.) สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อตอบสนองการบังคับในข้อตกลงด้านสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures: SPS) ขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ที่ให้ประเทศต่างๆ มีมาตรการด้านมาตรฐานและความปลอดภัยด้านอาหาร ควบคุมการส่งออก นำเข้าสินค้าเกษตรและอาหาร และจากการปรับโครงสร้างของกระทรวง ในปี พ.ศ.2545 จึงได้จัดตั้งสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) ขึ้นเพื่อภารกิจดังกล่าว (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2562: ออนไลน์)

ทั้งนี้ ได้กำหนดความหมายของมาตรฐานไว้ว่า หมายถึงข้อกำหนดทางวิชาการในรูปของเอกสาร วัตถุประสงค์แพร่หลายแก่บุคคลทั่วไป กำหนดขึ้นโดยความร่วมมือ การยอมรับร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสีย และผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผลจากการพิจารณาร่วมกันโดยมุ่งประโยชน์สูงสุด ในขณะที่สินค้าเกษตรหมายถึง ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์อันเกิดจากการกสิกรรม การประมง การปศุสัตว์ หรือการป่าไม้ และผลพลอยได้ของผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ก็เพื่อให้การกำกับดูแลมาตรฐานสินค้าเกษตรและเศรษฐกิจของประเทศ ระดับสากล ได้แก่ การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) คือแนวทางในการทำการเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพ ปลอดภัยตามมาตรฐานที่กำหนด โดยกระบวนการผลิตจะต้องปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค ได้ผลผลิตสูง คู่แข่งกับการลงทุน ก่อให้เกิดความยั่งยืนทางการเกษตร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นมาตรฐานครอบคลุมการผลิตสินค้า

เกษตรอย่างครบวงจรตั้งแต่ปัจจัยการผลิต การผลิต การเก็บเกี่ยว การจัดการหลักการเก็บเกี่ยว การบรรจุหีบห่อ และการขนส่งการผลิต สำหรับสินค้า 3 ประเภทคือ พืชผล ปศุสัตว์ และสัตว์น้ำ (สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2562) นอกจากนี้ยังมี Global GAP หรือ มาตรฐานการปฏิบัติการผลิตแบบยั่งยืนและปลอดภัยทั่วโลก เป็นการสร้างความยอมรับร่วมกันระหว่างผู้ผลิต ผู้ขายและผู้ซื้อ หรือ EUreg GAP เป็นมาตรฐานของเอกชนของสมาคมซูเปอร์มาร์เกตในเนเธอร์แลนด์ เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถทวนสอบย้อนกลับไปยังการผลิตสินค้า เพื่อดูบันทึกข้อมูล การเก็บรักษา ระบบการจัดการผลิต และสวัสดิการของผู้ผลิตและผู้ใช้แรงงานในภาคการเกษตร รวมถึง สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agricultural Movement: IFOAM) สำนักงานใหญ่อยู่ที่สหรัฐอเมริกาเป็นโครงการระบบการเกษตรแบบอินทรีย์ (มาตรฐาน IFOAM, 2562: ออนไลน์) และยังมีมาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ไบโอเอจิกิเลิร์ช Biogricert (BAC) มาตรฐานกฎหมายและระเบียบสินค้าอินทรีย์ของสหรัฐ หรือ NOP&USDA มาตรฐาน ECOCART มาตรฐานและระบบเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรปหรือ EU มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ญี่ปุ่นหรือ JAS มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์แคนาดาหรือ COR อีกด้วย

สำหรับในประเทศไทย ได้มีการกำหนด**มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร**ซึ่งหมายถึงระเบียบหรือแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะต่างๆของตัวสินค้า วิธีและขั้นตอนการผลิต รวมถึงการดำเนินการเกี่ยวกับสุขลักษณะ ความปลอดภัย มาตรฐานจะต้องเกิดจากการร่วมกันระหว่างผู้ผลิต ผู้บริโภค และต้องได้รับการยอมรับจากทั้ง 2 ฝ่าย เพื่อให้มาตรฐานถูกนำมาใช้ในการเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินการทางการผลิตสินค้าเกษตรนั้นๆ ซึ่งมาตรฐานสินค้าเกษตรที่กำหนดขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ 1) มาตรฐานบังคับ คือ มาตรฐานที่มีกฎกระทรวงกำหนดให้สินค้าเกษตรต้องเป็นไปตามมาตรฐาน และ 2) มาตรฐานทั่วไป คือ มาตรฐานที่มีประกาศกำหนดเพื่อส่งเสริมสอนค้าเกษตรให้ได้มาตรฐาน นอกจากนี้ยังมี มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) เพื่อแสดงบณฉลากบรรจุภัณฑ์ มาตรฐาน DOA เป็นการบริการมาตรฐานและบริการตรวจพืช ฝ่ายกักกันพืช กองควบคุมพืชและวัสดุ การเกษตร นอกเหนือจากภาครัฐแล้ว ภาคเอกชนก็มีส่วนสำคัญ ดังที่ กมล เลิศรัตน์ ได้นำเสนอในชุดโครงการวิจัยของ จันทรจักรีส เรียวเดชะ (2553) ว่า “ความสำเร็จของการผลิตผักตามอุปสงค์จะเกิดขึ้นได้ จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญคือ มีหน่วยงานรับผิดชอบ บริษัทเอกชนผู้ส่งออก หน่วยงานภาครัฐ แหล่งทุน และกลุ่มเกษตรกรที่จะต้องมีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบตามแผนงานที่วางร่วมกัน ตลอดจนช่วยโซ่อุปทานของผัก” ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้พบว่า แม้จะประสบความสำเร็จในการส่งออกผักหากแต่ยังไม่ประสบความสำเร็จเรื่องการรักษาคุณภาพให้เป็นอาหารปลอดภัย เนื่องจากเกษตรกรยังไม่มีแรงจูงใจมากพอ เพราะราคาของผักที่ปลูกโดยใช้สารเคมีกับผักปลอดสารพิษไม่แตกต่างกัน หากแต่มีกระบวนการขั้นตอนที่แตกต่างกันมาก อีกทั้งการขอรับการตรวจมาตรฐานมีความยุ่งยากโดยเฉพาะเรื่องเอกสาร ดังนั้น วิธีการหนึ่งที่น่าจะช่วยให้แก้ปัญหาได้คือ การรณรงค์ให้ผู้บริโภคเป็นผู้แจ้งความต้องการซื้อที่ชัดเจนทั้งคุณภาพและปริมาณ และสนับสนุนให้เกิดการสืบสอบย้อนหลังการผลิตด้วย

4.2.3 ระบบการผลิต

เกษตรกรต้องมียุคความรู้หลากหลายทั้งระบบการผลิตพืชและสัตว์ที่แตกต่างกัน จันทรจรัส เร็วเดชะ (2553: หน้า 21 - 24) ได้จำแนกระบบการผลิตในบริบทต่างๆ ไว้ดังนี้

1) ระบบการผลิตจากฐานคิดเศรษฐกิจ ได้แก่

1.1) Corporate Farming การผลิตที่มีการลงทุนสูง มีความรู้เข้าถึงตลาด กำกับทิศทางการบริหารตลาด และโซ่อุปทานได้เอง มีความเสี่ยงต่ำ

1.2) Contract Farming เป็นการผลิตที่มีการบริหารอุปสงค์-อุปทานระหว่างผู้ซื้อและผู้ผลิต ส่วนมาเป็นระดับกลางหรือรายย่อย ผู้ผลิตได้รับการสนับสนุนเทคโนโลยี ทุน และปัจจัยการผลิต มีความเสี่ยงต่ำ มีผู้รับซื้อแน่นอนแต่มีอิสรภาพน้อย

1.3) Conventional farming ส่วนมากเป็นเกษตรกรรายย่อยที่ทำการผลิตและจัดการผลผลิตเอง มีความเสี่ยงสูง-ผลตอบแทนสูง ปรับตัวง่าย แต่การกำหนดราคาขึ้นกับคนกลาง

2. ระบบการผลิตโดยอิงธรรมชาติ

2.1) ธรรมชาติและพื้นที่สาธารณะ ใช้ปัจจัยการผลิตต่ำถึงต่ำมาก สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมการผลิตและการบริโภค

2.2) ระบบอินทรีย์ ระบบการผลิตที่ปลอดภัยหรือลดสารเคมีลงจนเป็นที่ยอมรับได้ ใช้แรงงานมาก ผลตอบแทนสูงถ้าได้การรับรองมาตรฐาน ต้องมีกลุ่มการผลิตเพื่อให้มีปริมาณมากพอ

2.3) ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ส่วนที่เหลือจึงขาย ถือเป็นการผลิตแบบดั้งเดิม

3. ระบบการผลิตบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ (สัตว์น้ำ) คือการจับธรรมชาติ (Catch) ซึ่งมีความเสี่ยงจากผลของภัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการเพาะเลี้ยง (Culture) มีทั้งการใช้ทรัพยากรร่วมเช่น กระชังในแม่น้ำ และในบึงของตนเอง ซึ่งมีปัจจัยการลงทุนและปัจจัยภายนอกที่มากกระทบแตกต่างกัน

4.2.4 ความรู้เรื่องการทำบัญชี

ตามที่ ณรงค์ คงมาก (อ้างถึงในจันทรจรัส เร็วเดชะ, 2553) กล่าวไว้ว่า “... การทำงานวิจัยกินได้ หมายถึงการทำให้ข้อมูลเกิดประโยชน์ต่อจากเจ้าของข้อมูลโดยใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือจัดการข้อมูลและจะกระบวนการเรียนรู้ให้ชาวบ้าน...เพิ่มขีดความสามารถในการนำข้อมูลไปใช้วางแผนพัฒนาครัวเรือนและชุมชนได้จริง... เห็นเป็นรูปธรรม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระยะเวลาที่รวดเร็ว...โดยผ่านกระบวนการดำเนินงานบนความร่วมมือของทุกภาคที่เกี่ยวข้อง...” ซึ่งหมายความว่าเกษตรกรควรมีความรู้เรื่องการทำบัญชีครัวเรือน การบันทึกรายรับ รายจ่าย เพื่อคาดการณ์ค่าใช้จ่าย และกำหนดราคาสินค้าได้อย่างเหมาะสม

4.2.5 ความรู้เรื่องเทคโนโลยี

สิริวัฒน์ สาครวาสี (2562) ได้กล่าวถึงการเกษตรในอนาคตว่า จะเป็นระบบเกษตรอัจฉริยะคือ การนำเทคโนโลยีมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเกษตร เช่น “เกษตรแม่นยำ” (Precision Agricultural) คือการแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ เพื่อทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับดิน น้ำ และผลผลิตเพื่อวางแผนกำหนดการเพาะปลูกในครั้งต่อไปให้ได้ผลคุ้มค่าที่สุด ซึ่งในปัจจุบันมีบริษัทสตาร์ทอัพที่ได้นำเทคโนโลยีที่หลากหลายเข้ามาใช้ การคำนวณการวางแผนการดำเนินการเกษตรด้วย Big Data การเรียนรู้

ลักษณะนิสัยของผู้บริโภคที่แม่นยำ รวดเร็ว รวมถึงการลดความเสี่ยงในการทำการเกษตรเช่นการใช้ระบบบล็อกเชนเข้ามาประกอบการบริหารจัดการการเกษตร ด้วยเพราะมีผู้คนในระบบช่วยตรวจสอบข้อมูลต่างๆตลอดเวลา การร่วมมือกันของกลุ่มเกษตรกรที่จะแบ่งปันเครื่องจักร แรงงาน รวมถึงมีอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง คือสามารถตัดพ่อค้าคนกลางออกไปได้ ดังนั้น เกษตรกรจะประสบความสำเร็จได้ ก็ต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคงจะเกิดขึ้นในอีกไม่ช้านี้

นอกเหนือจากการใช้เทคโนโลยีเพื่อการผลิตที่มีคุณภาพแล้ว ยังสามารถใช้เป็นสื่อเพื่อนำเสนอการขายสินค้าด้วย เพราะพฤติกรรมผู้บริโภคในปัจจุบันใช้เครื่องมือสื่อสารระบบออนไลน์มากขึ้น การใช้ช่องทางการขายตรงระหว่างผู้ผลิตผู้บริโภคจึงเป็นทางเลือกเพื่อการค้าที่น่าสนใจในอนาคตอย่างยิ่ง

4.2.6 ความรู้เรื่องการเกษตรในบริบทของท้องถิ่น

จากที่ได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับศาสตร์กษัตริย์และการพัฒนาเกษตรกรพบว่า ปัจจัยสำคัญหนึ่งเพื่อให้การพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพนั้น เกษตรกรต้องมีความรู้จักที่ดินของตนเองและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้มากที่สุดด้วย

กล่าวโดยสรุปคือ เกษตรกรต้องมีองค์ความรู้ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น ระบบควบคุมมาตรฐานสินค้า ระบบการผลิต เทคโนโลยี ความรู้เรื่องสหกรณ์ การบัญชี รวมถึงความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองด้วย

4.3 ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

การเรียนรู้ของเกษตรกรในปัจจุบันและอนาคตได้เปลี่ยนรูปแบบไปจากการศึกษาในระบบ เพราะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 คือการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการปฏิบัติได้ เพื่อการมีงานทำอีกทั้งเป็นการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายของสภาพพื้นที่ ภูมิอากาศ อีกทั้งยังมีเรื่องการตลาด ฯลฯ ทำให้การเรียนรู้เพื่ออาชีพหรือเพื่อการมีงานทำต้องเปลี่ยนแปลงไป

การเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้รับความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ จะเห็นได้จากการที่องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก ได้ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยจัดให้มีการประชุมนานาชาติ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ จนกระทั่งได้ข้อสรุปเป็นแนวทางการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยคณะกรรมการนานาชาติ ว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21 แห่งยูเนสโก จำนวน 15 คน เพื่อจัดทำรายงานชื่อ Learning: The Treasure Within” หรือ การเรียนรู้: ขุมทรัพย์ในตน” มีสาระตอนหนึ่งกล่าวถึง สี่เสาหลักทางการศึกษา ว่าเป็นหลักการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย

1) การเรียนเพื่อรู้ (Learn to know) เป็นการเรียนรู้วิธีเพื่อแสวงหาความรู้มากกว่าการได้รับข้อมูลมาเพื่อจัดประเภทและสั่งสมไว้เท่านั้น การเรียนรู้ดังกล่าวจะทำให้เราเข้าใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อให้เราสามารถนำมาพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของเรา เมื่อเราได้รับการกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นแล้ว เราจะสามารถพินิจวิเคราะห์และมีความเข้าใจสิ่งต่างๆอย่างถ่องแท้ โดยอาศัยวิจารณญาณของตนเองได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม เราจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ใน 2 รูปแบบคือ ความรู้แบบกว้าง หรือความรู้ทั่วไป และความรู้แบบแคยคือความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งในเชิงลึก ซึ่งต้องได้รับความรู้ทั้งสองแบบอย่างสมดุล เพราะจำเป็นที่จะต้องนำความรู้เหล่านั้นไปเชื่อมโยงกับการ

ทำงานของผู้อื่น โยงใยกันในสังคม เราต้องพร้อมที่จะรับความรู้จากศาสตร์สาขาอื่นๆ เพื่อสนับสนุนความรู้ต่อกัน

2) การเรียนรู้เพื่อทำ (Learn to do) คือการทำให้การเรียนรู้สัมพันธ์กับการฝึกวิชาชีพ เราจะสอนให้เด็กนำวิชาความรู้ไปปฏิบัติได้อย่างไร สอดคล้องกับงานในอนาคตอย่างไร ซึ่งไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าในอนาคตเด็กๆนักเรียนของเราจะต้องไปพบเจอสิ่งใด เพราะโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอย่างรวดเร็ว จากอดีตที่ให้ความสำคัญกับการทำงานเพื่อตอบสนองการทำงานในภาคเศรษฐกิจเชิงอุตสาหกรรม สังคมอาศัยค่าแรงในการยังชีพ ในระยะต่อมา มีการพัฒนาเครื่องจักรให้ทำงานแทนคนส่งผลกระทบต่อทำให้แรงงานไร้ความหมาย เพราะต้องการคนที่มีความรู้ความสามารถในการปรับประยุกต์ใช้ความรู้สู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จากการถ่ายทอดงานที่ค่อนข้างเป็นกิจวัตรนั้นไม่ได้ หากแต่ต้องถ่ายทอดการออกแบบงานที่ต้องใช้สมองและสติปัญญามากขึ้น การฝึกให้ทำงานร่วมกัน การทำโครงการ รวมถึงการฝึกทักษะชีวิตเพื่อการทำงานด้วย อย่างไรก็ตาม ยังมีงานบางอย่างที่ยังต้องการแรงงานอยู่ ได้แก่ งานด้านการบริการต่างๆ ซึ่งรวมถึงการให้บริการที่ปรึกษา การบริหารการเงิน การจัดการบัญชี ซึ่งต้องใช้ความรู้ความสามารถเฉพาะตนที่หลากหลาย

3) การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น (Learn to live together) การเรียนรู้ประเภทนี้มีความสำคัญในโลกปัจจุบันที่มีความรุนแรง ความไม่เข้าใจกันของคนกลุ่มต่างๆ ตั้งแต่ในอดีตที่ผู้คนสู้รบกัน ซึ่งในแต่ละยุคสมัยก็มีลักษณะการสู้รบที่แตกต่างกัน คนทั่วไปได้กลายเป็นผู้สังเกตการณ์ ไม่มีบทบาทในการสร้างความเปลี่ยนแปลง ดังนั้น เพื่อขจัดความขัดแย้งดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่การจัดการศึกษาจะต้องแสวงหาแนวทางการสร้างสันติภาพ แม้ว่าวิธีการสร้างสันตินั้นจะนำไปสู่ความขัดแย้ง แต่ก็จำเป็นต้องทำ เพราะโดยปกติแล้วธรรมชาติของคนทั่วไปจะเห็นว่าตนเองและกลุ่มของตนเองมีคุณสมบัติแตกต่างจากคนอื่น จึงมักมีอคติต่อคนอื่น ฉะนั้น หน้าที่ของการศึกษาในระดับแรกคือการสอนให้ค่อยๆรู้จักคนอื่น และอีกระดับหนึ่งคือ สอนให้มีวัตถุประสงค์ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมไปตลอดชีวิต

4) การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learn to be) ในเบื้องต้นนั้นคือเน้นการพัฒนาปัจเจกชนในทุกด้าน ทั้งจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา ความรับผิดชอบ ศิลธรรมจรรยา และการให้ทุกคนสามารถแก้ไขปัญหาของตนเอง ตัดสินใจด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อตนเอง การศึกษาต้องเตรียมเด็กให้มีไหวพริบ สติปัญญาเพื่อเข้าใจโลกรอบตัว และการประพฤติตนด้วยความรับผิดชอบและเป็นธรรม

แนวทางการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับชีวิตมากขึ้นนี้ได้เพิ่มเกิดขึ้นเร็วขึ้นนี้ ธงทอง จันทรางศุ (2553) ได้อธิบายว่า นักการศึกษาของโลกไม่ว่าจะเป็น อริสโตเติล (Aristotle) จอห์น มิลตัน (John Milton) จอห์น ล็อก (John Lock) รัสโซ (Russo) แฮร์บาร์ท (Harebarht) และจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้อธิบายถึงศึกษาที่ต้องสัมพันธ์กับชีวิตไว้ว่า การศึกษาหมายถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้จากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้ ซึ่งจอห์น ดิวอี้ เรียกว่า การศึกษาคือชีวิต

จากที่ได้กล่าวถึงวิสัยทัศน์ของการพัฒนาคนทุกช่วงวัยในแผนการศึกษาแห่งชาตินี้ว่าเพื่อพัฒนาให้คนทุกช่วงวัยมีทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งหวังที่จะผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศให้มีทักษะและสมรรถนะในระดับสูง มีความสามารถเฉพาะทางมากขึ้น ส่วนความต้องการแรงงานไร้ฝีมือนั้นจะถูก

แทนที่ด้วยหุ่นยนต์และเทคโนโลยีใหม่ๆ มากขึ้น ทั้งนี้ เป้าหมายสำคัญคือ การให้ได้ความรู้และทักษะในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพภายใต้ภาวะการณ์ของเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เรียกตามคำย่อว่า 3Rs + 8 Cs คือ การอ่านออก (Reading) เขียนได้ (WRiting) คิดเลขเป็น (ARithmetics) + ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical thinking and problem solving) ทักษะในด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and innovation) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural understanding) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ (Collaboration teamwork and leadership) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ (Communications, informations and media literacy) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT literacy) ทักษะด้านอาชีพและการเรียนรู้ (Career and learning skills) และ ความมีเมตตา กรุณา วินัย คุณธรรม จริยธรรม (Compassion)

สำหรับอาชีพเกษตรกร ถือเป็นอาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเติบโตของประเทศ หากแต่ค่านิยมในการเป็นเกษตรกรในประเทศไทย ได้ถูกลดความสำคัญลงอย่างมา ก็เนื่องด้วยการให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบที่มีได้เกี่ยวข้องกับชีวิตมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน คณะกรรมการมานาชาตว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (2558: 67 -68) ได้กล่าวถึงการศึกษากับการกีดกันทางสังคมไว้ว่า หลักพื้นฐานของสังคมคือการยอมรับนับถือความแตกต่างระหว่างกัน การจัดการเรียนการสอนจึงไม่ควรจะมีสูตรสำเร็จ การจัดการเรียนในระบบการศึกษาจึงเน้นเรื่องสารัตถะ คือการพัฒนาองค์ความรู้ต่างๆ แต่ละเลยคุณลักษณะสำคัญอื่นๆ เช่น จินตนาการ ความสามารถในการสื่อสาร ความเป็นผู้นำ ความสุนทรีย์ หรือมิติทางจิตวิญญาณ ตลอดจนทักษะทางหัตถกรรมทั้งหลาย ซึ่งนอกเหนือจากการจัดการศึกษาที่คิดถึง ความแตกต่างเรื่องสติปัญญา ความรู้ความสามารถและความสนใจของผู้เรียนแล้ว ยังต้องสนใจภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของกลุ่มสมาชิกในสังคม หากแต่การจัดการศึกษาในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับความสำเร็จในเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หากใครมีผลสัมฤทธิ์ต่ำก็จะได้ไม่ได้รับโอกาสในการทำงาน โอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ถูกกีดกันจากสังคม ปัญหาเหล่านี้ได้ถูกส่งต่อมาเป็นการกิจของนักการศึกษา แต่แท้จริงแล้ว การแก้ปัญหาควรเกิดขึ้นจากคนในสังคมร่วมกัน

ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำมาพัฒนาผู้เรียนในยุคปัจจุบันทั้งในเรื่องความคิด (Hard skills) และทักษะด้านสังคม (Soft skills) ในการค้นหาข้อมูลจนสามารถสรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ รวมถึงการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ทั้งนี้ หากการเรียนรู้ดังกล่าวขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและการใช้สารสนเทศซึ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ลงมือปฏิบัติเอง สร้างความรู้ที่เกิดจากความเข้าใจของตนเอง (Active learning) จะสามารถทำให้ผู้เรียนได้นำความรู้ไปใช้ประกอบอาชีพได้จริงในอนาคต

แม้ว่าอาชีพเกษตรกรจะเป็นอาชีพของคนไทยส่วนมาก หากแต่มิได้เป็นจุดเน้นของการจัดการศึกษา ไม่ได้มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ประกอบอาชีพเกษตรกรในโรงเรียนอย่างชัดเจนทั้งการเป็นเกษตรกรแบบดั้งเดิม และการเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรก็จำเป็นต้องมีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในหลายสาระ หลายทักษะ ซึ่งหากสามารถกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์การจัดการ

เรียนรู้ให้เกิดสมรรถนะในผู้เรียนของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน ในรูปแบบที่พัฒนาจากเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) ที่ได้พัฒนากรอบการเรียนรู้โดยผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะเฉพาะด้าน ความชำนาญการและความรู้เท่าทันด้านต่างๆเข้าด้วยกันเพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิต

องค์ประกอบของทักษะอาชีพและทักษะชีวิตในทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นั้น Brodin (1989 อ้างถึงใน จินตวีร์ ค้ายสังข์, 2561) สรุปไว้ว่าประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญของทักษะอาชีพและทักษะชีวิตไว้ 5 ด้าน ได้แก่

1) ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว (Flexibility and Adaptability) คือสามารถปรับตัวเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงตามบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ และบริบทของเวลา ปรับตัวเข้ากับหน่วยงานการทำงานและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เข้าใจการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2) การริเริ่มและการกำกับดูแลตนเองได้ (Initiative and Self-Direction) คือ จัดการเป้าหมายและเวลาในการทำงานที่ชัดเจน รักษาความสมดุลและทำได้ตามกำหนดด้วยตนเองที่ไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมจากภายนอก

3) ทักษะด้านสังคมและทักษะข้ามวัฒนธรรม (Social and Cross-Cultural Skills) คือ การอยู่ในสภาพแวดล้อมและผู้คนที่แตกต่างหลากหลายโดยไม่รู้สึกละแวกแยกและทำงานสำเร็จได้ ยอมรับในข้อแตกต่างทางวัฒนธรรมของทีมงาน มองเห็นคุณค่าของความแตกต่างอีกทั้งสามารถนำมาสร้างสรรค์งานใหม่ที่มีคุณภาพได้

4) การมีผลงานและความรับผิดชอบตรวจสอบได้ (Productivity and Accountability) คือการจัดการให้แต่ละงานมีเป้าหมายที่ชัดเจน มุ่งสู่ความสำเร็จ มีการวางแผน จัดเรียงลำดับความสำคัญของงาน และการบริหารจัดการเวลาและคุณภาพของงานให้มีประสิทธิภาพ

5) ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (Leadership and Responsibility) คือการเป็นตัวแบบและผู้นำ มีทักษะในการแก้ไขปัญหาระหว่างบุคคล เป็นตัวกลางในการประสานงาน สามารถชี้แนะและพาองค์กรไปสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ ยอมรับความรู้ความสามารถของผู้อื่น

ในปัจจุบัน ได้มีความพยายามของการจัดการเรียนการสอน การให้นักเรียนได้ค้นหาความสามารถ ความถนัดของตนเองเรื่องทักษะอาชีพและทักษะชีวิตไว้หลากหลาย จินตวีร์ ค้ายสังข์ (2561) ได้กล่าวถึงความหมายของทักษะอาชีพและแนวทางในการวัดประเมินผลโดยการใช้บุคลิกวัดเป็นเครื่องมือ โดยได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาทักษะชีวิตที่ว่าเป็นความสามารถเชิงสังคมในการปรับตัวภายใต้พฤติกรรมที่ถูกต้องเมื่อเผชิญกับสิ่งท้าทายใหม่ๆ ความสามารถนี้ประกอบด้วยความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะในการจัดการปัญหาในสังคม เช่นความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น ซึ่งวิธีการประเมินทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านทักษะอาชีพและทักษะชีวิต (life and career skills) สำหรับผู้เรียนในสถานศึกษา แบ่งได้ 3 วิธีการคือ 1) แบบประเมินตนเอง (ใช้มาตราส่วนประมาณค่าประกอบเกณฑ์ในการให้คะแนน) 2) ร่องรอยพฤติกรรม (ใช้แบบสังเกตเพื่อเก็บข้อมูลหรือการเขียนบันทึกสะท้อน) และ 3) หลักฐานการเรียนรู้ (เก็บในรูปแบบแฟ้มสะสมงานหรือการมอบหมายให้จัดทำชิ้นงานและใช้รูบรีคเป็นเกณฑ์ในการประเมิน)

ดังนั้น หากผู้ที่ต้องการเป็นเกษตรกรซึ่งมิได้เป็นเกษตรกรมาตลอดช่วงชีวิต อาจนำแนวทางการเรียนรู้ต่างๆ เหล่านี้ไปปรับปรุงกับการทำงานของตนเองได้ ซึ่งมีความจำเป็นมากที่จะต้องเริ่มจากการตรวจสอบความสามารถ ความสนใจของตนเองเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ริเริ่มทำสิ่งต่างๆ แล้วค่อยๆ เรียนรู้สั่งสมประสบการณ์เพื่อนำมาพัฒนาต่อยอดเป็นแนวทางการทำการเกษตรที่มีความเฉพาะของตนเองในที่สุด

ตอนที่ 5 ทฤษฎีฐานราก

นภาภรณ์ หะวานนท์ และคณะ (2550: 4-5) ได้อธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีฐานราก (Grounded theory) สรุปได้ว่า เป็นวิธีวิทยาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมเพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวต่างๆ เช่น ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ มุมมองของคนในสังคม จากนั้นจึงนำมาหาความเชื่อมโยงสร้างเป็นมโนทัศน์เพื่อให้ได้ข้อสรุปเชิงทฤษฎี ซึ่งทฤษฎีที่ได้มานี้คือผลผลิตของการศึกษาหาความจริงในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สามารถใช้เป็นกรอบในการอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ประเด็นที่สำคัญของทฤษฎีฐานรากคือ แสวงหาทฤษฎีที่สะท้อนความจริง มีความชัดเจน ตรงกับเรื่องที่ศึกษา รวมทั้งมีการนำเสนอเงื่อนไขที่สำคัญต่อการสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีและการนำไปใช้ในบริบทที่หลากหลาย และเนื่องจากทฤษฎีที่ได้มาจากข้อมูลที่หลากหลายนี้เอง ทฤษฎีที่ได้จึงควรมีลักษณะเป็นนามธรรมเพื่อนำมาหลอมรวมความคิด การนำไปใช้ที่แตกต่างกันต่อไปได้

ทฤษฎีฐานราก หรือ Grounded theory เป็นวิธีวิทยาการวิจัยที่ได้รับความนิยมอย่างมากในต่างประเทศมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ในอดีตนั้น การวิจัยที่ได้รับความนิยมน่าเชื่อถือสูงสุดคือการวิจัยเชิงปริมาณ เพราะสามารถพิสูจน์ได้จริง เห็นผลเชิงประจักษ์ หากแต่การวิจัยเชิงคุณภาพก็ได้รับความนิยมเช่นกัน โดยจะเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อพิสูจน์ทฤษฎีที่มีอยู่ว่าถูกต้องหรือไม่ มีสิ่งใดที่ต้องปรับเปลี่ยน มีปัจจัยใดที่เป็นข้อสังเกตเพื่อเพิ่มหรือลดลงเมื่อนำไปใช้บริบทอื่นๆ หากแต่ทฤษฎีฐานรากมิใช่การพิสูจน์ทฤษฎีต่างๆ เช่นนั้น แต่เป็นความพยายามของนักวิจัยที่จะแสวงหาแนวคิด ปรัชญา แนวทาง หรือทฤษฎีที่เกิดขึ้นจากข้อมูลที่ได้รับรวบรวมมา สร้างเป็นแนวคิดหรือแนวทางใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทที่กำลังศึกษา สามารถเป็นตัวแทนความคิดสรุปขยายของประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาได้

ทฤษฎีฐานรากมีความแตกต่างจากการทฤษฎีแบบอื่นๆ เพราะการออกแบบการวิจัยจะมีความแตกต่างกันตามจุดมุ่งหมายของงานวิจัยนั้นๆ การวิจัยเชิงคุณภาพส่วนมากจะเน้นการอธิบายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น แต่หลักสำคัญของทฤษฎีฐานรากคือการค้นหา แสวงหา ทำความเข้าใจจนสามารถอธิบายในบริบทที่แตกต่างกันของข้อมูลที่ได้รับได้บนฐานมุมมองของผู้วิจัยมีประสบการณ์แตกต่างหลากหลาย ทฤษฎีที่ได้มานั้นถือเป็นผลผลิต เสมือนบทคัดย่อที่ได้จากข้อมูลที่รวบรวมมาและนำเสนอในวิธีของผู้วิจัยเอง งานวิจัยที่เหมาะสมกับการสร้างทฤษฎีฐานรากคือ งานวิจัยที่ต้องการสร้างความรู้ใหม่ หรือมีความรู้อยู่บ้างแล้วเพียงเล็กน้อยและเหมาะสมที่จะต้องหารายละเอียดเพิ่มเติม หรืองานวิจัยที่เกิดจากคำถามการวิจัยที่มีลักษณะเฉพาะหรือพื้นที่เฉพาะที่ไม่สามารถใช้วิธีการจากข้อค้นพบจากงานวิจัยอื่นๆ ได้

การให้ทฤษฎีฐานรากเป็นคำตอบของงานวิจัยนั้น ถือได้ว่าเป็นวิธีวิทยาที่ซับซ้อนยุ่งยาก โดยเฉพาะกับผู้ที่ยังใหม่ ผู้วิจัยต้องมีความมุ่งมั่นและมั่นคงต่อสิ่งสำคัญสิ่งแรกคือการกำหนดแนวคิดหลักที่ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาให้ชัดเจน รวมถึงมีความพยายามทำความเข้าใจบริบทที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ อย่างรอบด้านด้วยความตั้งใจ เพราะการทำวิจัยในลักษณะนี้ ปัจจัยที่จะทำให้การวิจัยประสบความสำเร็จได้ก็คือ คุณลักษณะเฉพาะของผู้วิจัยตั้งแต่ความกระตือรือร้น อยากรู้อยากเห็น วิธีการตั้งคำถาม แนวทางการแสวงหาคำตอบ และการสรุปความคิดรวบยอดในตอนท้ายของการวิจัย

ย้อนไปเมื่อหลายสิบปีก่อน ทฤษฎีฐานรากเกิดขึ้นเมื่อราวปี ค.ศ.1960 โดย Anselm Strauss ศาสตราจารย์จาก The University of California, San Francisco, School of Nursing และ Barney Glaser ที่ได้ทำวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต เรื่อง Awareness of Dying จาก Columbia University in New York ซึ่งต่างล้วนทำงานวิจัยเพื่อการสร้างทฤษฎีฐานรากทั้งสิ้น เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า จากคุณสมบัติผู้ริเริ่มทำให้ผลงานจากทฤษฎีฐานรากในช่วงแรกเป็นผลการศึกษาเกี่ยวกับการแพทย์ ต่อมา ทั้งสองคนได้ร่วมกันตีพิมพ์หนังสือชื่อ The Discovery of Grounded Theory ที่มีข้อความแนะนำหนังสือ กล่าวถึงที่มาของทฤษฎีฐานรากว่า “พวกเราสมควรจะเห็นด้วยกับทฤษฎีที่ก่อให้เกิดการวิจัยทางสังคมศาสตร์ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ แต่เราก็เห็นเช่นเดียวกับนักสังคมวิทยาหลายคนที่เป็นขี้มอดอกจากความแท้จริงของทฤษฎีที่มีอยู่เหล่านั้น โดยพวกเขากระตือรือร้นทั้งการตรวจสอบทั้งทฤษฎีที่มีใช้อยู่แล้ว หรือการเริ่มสร้างสรรค์ทฤษฎีที่กำลังจะมีขึ้นมาใหม่ด้วย” (Melanie Birks & Jane Mills, 2015: 2) โดยสรุปก็คือทฤษฎีฐานรากเป็นการสร้างทฤษฎีขึ้นมาใหม่มาจากข้อมูลที่รวบรวมได้ แล้วนำมาสรุปหรืออาจนำไปทดลองใช้กับบริบทอื่น หรือกับผู้วิจัยคนอื่น หลังจากนั้น ทฤษฎีฐานรากก็ได้รับการพัฒนาเรื่อยมา

องค์ประกอบสำคัญของการกำหนดแนวทางการสร้างทฤษฎีฐานรากคือ ปรัชญาของเรื่อง วิธีวิทยาและวิธีการ ซึ่งสัมพันธ์กับขั้นตอนการทำงานวิจัยตามแผนภาพด้านล่าง

ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบของทฤษฎีฐานราก
 ที่มา Melanie Birks & Jane Mills, 2015: 5

แม้ว่าการเขียนแผนภาพจะมีลักษณะเป็นระบบว่าควรเริ่มศึกษาสิ่งใดอย่างชัดเจน หากแต่การทำวิจัยเชิงคุณภาพอีกทั้งเป็นการวิจัยแบบอุปนัยที่เป็นการรวบรวมข้อมูลทั้งที่เป็นเนื้อหาหลักโดยตรงและบริบทที่เกี่ยวข้องไปพร้อมกันแล้ว คงเป็นไปได้ยากที่จะดำเนินการให้เป็นเส้นตรงเช่นนี้เพราะด้วยธรรมชาติของการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ในกระบวนการสร้างวิจัยฐานรากนี้ ผู้วิจัยจะต้องทำงานใกล้ชิดกับการวิจัยทุกขั้นตอน เพราะไม่สามารถกำหนดผู้ให้ข้อมูล สถานการณ์ จำนวนข้อมูลได้ล่วงหน้า ดังนั้นกระบวนการดังกล่าวอาจมีการเริ่มต้น การเก็บข้อมูล การสร้างมโนทัศน์ การเชื่อมโยงมโนทัศน์ และการหาข้อสรุปนี้ ไม่สามารถดำเนินการแต่ละขั้นตอนเป็นลำดับขั้นโดยแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด จึงสามารถสลับกระบวนการไปมาได้ตามความเหมาะสม

การกำหนดแนวทางของงานวิจัยที่มีเป้าหมายเพื่อให้ได้คำตอบเป็นทฤษฎีฐานรากนั้น ผู้ดำเนินการวิจัยต้องมีความเข้าใจความสอดคล้องกันของปรัชญา (Philosophy) หรือหลักปัญญาหรือหลักความรู้และความจริงของเรื่องที่ต้องการนั้นว่าคืออะไร ผู้ที่ทำการวิจัยต้องมีความมุ่งมั่น วางกรอบของความต้องการอย่างชัดเจน มีขอบเขตเหมาะสมและกว้างขวางพอที่จะไม่เป็นการจำกัดข้อมูลที่เกี่ยวข้องมากเกินไป อีกทั้งยังต้องสอดคล้องกับการออกแบบวิธีวิทยาการวิจัย (Methodology) เพื่อที่จะใช้ค้นหาความรู้ความจริงนั้นๆ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะมาจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะมีส่วนสำคัญมากในการตีความผลของข้อมูลที่ได้มา เช่นเดียวกับจุดเริ่มต้นของการวิจัยเชิงคุณภาพที่เกิดขึ้นจากนักสำรวจผู้คนชนเผ่าในพื้นที่ที่ไม่มีใครรู้จัก แล้วรวบรวมและทำความเข้าใจในวัฒนธรรมที่หลากหลายและได้กลายมาเป็นเครื่องมือในการล่าอาณานิคมในเวลาต่อมา วิธีวิทยาการวิจัยที่ใช้ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต

แบบมีส่วนร่วม การจัดกลุ่มสนทนา เป็นต้น โดยจะนำบริบทรอบด้านร่วมวิเคราะห์โดยให้เป็นความหมายในมุมมองของผู้ที่อยู่ในชุมชนนั้นมากที่สุด

อีกส่วนหนึ่งคือวิธีการ (Method) คือกระบวนการปฏิบัติการที่สร้างหรือใช้วิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนโดยสรุปคือ การเริ่มต้นสร้างรหัสและแบ่งระบบข้อมูล การรวบรวมและสร้างกลุ่มข้อมูลหรือการรวมและวิเคราะห์ การจัดบันทึก การทดสอบทฤษฎีที่ได้มาในเบื้องต้น การวิเคราะห์ความคงที่ของข้อมูล ความไวต่อทฤษฎีของผู้วิจัย การเข้ารหัสข้อมูลในระดับกลาง การวินิจฉัยให้เห็นถึงประเภทของข้อมูลหลัก และการเข้ารหัสระดับสูงและการบูรณาการเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากได้

คุณลักษณะของผู้วิจัยมีความสำคัญมากสำหรับการสร้างทฤษฎีฐานราก กล่าวคือต้องเป็นผู้ที่ไวเชิงทฤษฎี (Theoretical sensitivity) ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของนักวิจัยที่จะสามารถวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสร้างโมทัศน์ ความไวที่กล่าวถึงนี้ต้องมีในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling) การสร้างมโนทัศน์เชิงทฤษฎี (Theoretical coding) และการหาข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี (Theoretical generating)

การเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical sampling) ก็ถือว่ามีสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นหัวใจสำคัญที่จะนำมาสร้างมโนทัศน์ของทฤษฎี ซึ่งจะกำหนดและควบคุมโดยข้อเสนอ (Theoretical proposition) ที่เกิดขึ้นมาจากการพิจารณาข้อมูลในเบื้องต้น การสร้างทฤษฎีฐานรากจะเน้นที่การเปรียบเทียบข้อมูล การรวบรวมข้อมูล และสร้างความสัมพันธ์เกี่ยวโยงต่อกัน เริ่มต้นสร้างข้อเสนอชั่วคราว (Temporary proposition) จากนั้น จึงจะทดสอบว่าควรจะนำทฤษฎีที่ได้ไปใช้ทดสอบจากใครหรือจากปรากฏการณ์ใด ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่ทฤษฎีถึงจุดอิ่มตัว (Theoretical saturation) กระบวนการวิจัยจะยุติลง จากนั้น ข้อมูลต่างๆจะถูกนำมาเชื่อมโยงกันในรูปแบบของข้อเสนอ (Proposition) โดยมโนทัศน์จะมีเงื่อนไข (Casual condition) เพื่อให้เห็นกระบวนการนำไปใช้ในบริบทที่แตกต่างกัน ดังนั้น ทฤษฎีระดับฐานรากจึงมีระดับความเป็นนามธรรมสูงกว่าปรากฏการณ์จริง (นภาพรณ์ หะวานนท์ และคณะ, 2550 และ Cathy Urquhart, 2013)

การออกแบบการทำวิจัยที่ใช้ทฤษฎีฐานรากมีด้วยกันหลายขั้นตอน (Melanie Birks & Jane Mills, 2015) กล่าวคือ

1) การรับทราบสมมติฐาน (Acknowledge assumption) โดยผู้วิจัยควรจะมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่จะวิจัยในเบื้องต้นก่อน เนื่องจากจะมีผลต่อการกำหนดโจทย์และทิศทางของการวิจัย อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องที่จะทำวิจัย ส่งผลให้การพิจารณาข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลสามารถทำได้อย่างถูกต้องเหมาะสมมากขึ้น

2) การอธิบายคำถามและจุดมุ่งหมายของการวิจัย (Clarify research question and aims) ถือเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะต้องกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนก่อนเพื่อการวางแผนการวิจัยในอนาคต ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะต้องเปิดใจให้กว้างสำหรับการรับทราบและวิเคราะห์ข้อมูลโดยไม่ให้การกำหนดจุดมุ่งหมายของสมมติฐานเป็นการชี้นำผลการวิจัย

3) การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Review the literature) ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจในเรื่องที่จะทำวิจัยได้อย่างถูกต้อง และสามารถนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หรือโต้แย้งภายใต้แนวคิด ทฤษฎีต่างๆในมุมมองที่ลึกและกว้างได้ในภายหลังซึ่งจะส่งผลอย่างมากต่อผลการวิจัยเชิงคุณภาพ การทบทวน

วรรณกรรมนี้ ควรทำให้เสร็จก่อนเริ่มต้นการวิจัยเพื่อจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้วิจัยเห็นมุมมองต่างๆของสิ่งที่ได้พบระหว่างการวิจัยได้

4) การพัฒนาการออกแบบการวิจัย (Develop a research design) แม้ว่าจะมีการออกแบบการวิจัยตั้งแต่เริ่มแรกแล้ว แต่การทำวิจัยทฤษฎีฐานราก มักเกิดการเปลี่ยนแปลงหากข้อมูลหรือบุคคลที่ศึกษานั้นไม่เป็นไปตามที่วางแผนไว้ เช่นมีจำนวนเพิ่มขึ้นหรือลดลง หรือไม่มีคุณสมบัติบางประการที่ผู้วิจัยวางแผนไว้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะเป็นผู้ตัดสินใจปรับเปลี่ยนวิธีการด้วยตนเองเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ตรงกับความต้องการมากที่สุด

5) การพิจารณาประเด็นทางจริยธรรมและข้อกฎหมาย (Identify ethical and legal issues) ด้วยลักษณะของการเก็บข้อมูลส่วนมากจะเป็นข้อมูลในเชิงลึก ดังนั้น กรบปกป้องสิทธิของผู้ให้ข้อมูลจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะหากประเด็นของงานวิจัยนั้นกล่าวถึงผลกระทบที่ผู้ให้ข้อมูลได้รับซึ่งเมื่อให้ข้อมูลมาแล้ว อาจส่งผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัยและผลที่จะตามมาจากการนำเสนอผลการวิจัยด้วย

6) การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย (Determine required resources) โดยธรรมชาติของงานทฤษฎีฐานรากจะเป็นการเก็บข้อมูลที่หลากหลายซึ่งผู้วิจัยจะเป็นคนกำหนดและคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเอง ซึ่งผู้วิจัยควรกำหนดทั้งหมดในแบบที่ต่ำที่สุดเพราะในความเป็นจริงแล้ว เมื่อทำไปเรื่อยๆก็ได้แหล่งข้อมูลเพิ่มขึ้น ซึ่งจะเป็นการเก็บข้อมูลไม่จบสิ้น

7) การพัฒนาแผนการดำเนินงาน (Develop a timeline) ถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อให้งานประสบความสำเร็จ ซึ่งเมื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้แล้ว

สุภางค์ จันทวานิช (2562) ได้อธิบายถึงทฤษฎีฐานรากว่าได้เริ่มมีการพัฒนาทางความคิดโดยใช้วิธีการแบบอุปนัย (Induction) มีความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ที่เป็นต้นแบบ ด้วยข้อสรุปของทฤษฎีเกิดขึ้นตามลักษณะของปรากฏการณ์ ถือเป็นทฤษฎีระดับล่างเพราะใช้ได้กับปรากฏการณ์เฉพาะเท่านั้น นอกจากนี้ ยังได้แนะนำทฤษฎีที่มีความเฉพาะของสังคมไทยโดย ศาสตราจารย์ ดร.เจตนา นาควัชระที่เรียกว่า ทฤษฎีระนาบหุ้ม ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของคนไทยโดยทั่วไป

เครื่องมือที่สำคัญสำหรับทฤษฎีฐานรากคือ การสัมภาษณ์ การบันทึกภาคสนาม และข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ซึ่งปัจจัยที่จะทำให้การสร้างทฤษฎีฐานรากสำเร็จลุล่วงไปได้คือ ทักษะการตีความของผู้วิจัย ที่จะรวบรวม วิเคราะห์และสร้างสรรค์ต่อไป อย่างไรก็ตาม หนึ่งนทฤษฎีที่จะช่วยในการตีความของนักวิจัยก็คือ การตีความผ่านทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic interaction)

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ 1) การเรียนรู้ของเกษตรกร ซึ่งประกอบด้วยงานวิจัยกับการพัฒนาของเกษตรกรทั่วไปและเกษตรกรรุ่นใหม่ผ่านการเรียนรู้ด้วยรูปแบบและวิธีการแบบต่างๆ ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบและอัยาศัย ภาครัฐและเอกชน และ 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาของเกษตรกร ไม่ว่าจะเป็นเป้าหมายของการพัฒนา การศึกษาบริบทของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลหรือได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเกษตรกร มีรายละเอียดดังนี้

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของเกษตรกร

ตีพร้อม ไชยวงศ์เกียรติ, วราภรณ์ บวรศิริ และสุกัญญา นิธิงกร ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องผลกระทบของการศึกษาต่อการประกอบอาชีพของเกษตรกร เมื่อปี พ.ศ. 2526 มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม และระดับการศึกษาของเกษตรกรไทยในภาคต่างๆ ของประเทศ 2) เพื่อศึกษาผลจากการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนที่มีต่อการนำวิธีการอันทันสมัยและการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ในการประกอบอาชีพของเกษตรกร และ 3) เพื่อศึกษาประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีประโยชน์ต่อเกษตรกร เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยสุ่มเลือกผู้ให้ข้อมูลจาก 6 จังหวัดทั่วประเทศ พบว่า เกษตรกรส่วนมากมีความรู้ในระดับต่ำคือประถมศึกษาปีที่ 4 และปริมาณผลผลิตไม่ได้สัมพันธ์กับการศึกษาของเกษตรกร ส่วนมากได้รับความรู้ด้านการเกษตรจากการจัดอบรมของหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะจากวิทยุ และการเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานของรัฐส่งผลต่อการเพิ่มผลผลิตอย่างมาก เห็นได้ชัดว่า เกษตรกรที่เข้ารับการอบรมและดำเนินงานตามจะได้ผลผลิตที่ดีกว่าผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการอบรมอย่างมาก ผลการวิจัยดังกล่าวส่งผลให้เกิดแผนงานของกรมอาชีวศึกษาเกี่ยวกับกองวิทยาการเกษตรกรรมซึ่งได้ตั้งวิทยาลัย 44 แห่งทั่วประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตบุคลากรระดับกลางเพื่อไปพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาชนบท หรือหมู่บ้านของตนเองทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบโรงเรียน

งานวิจัยของเกียรติยศ ทรงสง่า (2553) เรื่องการติดตามโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ระหว่างปี 2550 – 2552 ใน 16 จังหวัดทั่วประเทศ 310 ราย มีเป้าหมายที่สำคัญคือการสร้างความเชื่อมโยงและสนับสนุนอันจะเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาด้านการเกษตรในระดับอาชีวศึกษาโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ซึ่งพบว่าเกษตรกรได้รับการจัดสรรที่ดินเฉลี่ยรายละ 0.75 – 5 ไร่ต่อราย เกษตรกรส่วนมากเป็นผู้ที่เข้ามาทำประโยชน์แบบไม่ประจำ ทำเกษตรแบบพืชเชิงเดี่ยวได้แก่ ข้าว ข้าวโพด มีเพียงร้อยละ 11 ที่ใช้ประโยชน์ประจำซึ่งทำการเกษตรแบบผสมผสานตามแนวทางของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปัญหาที่สำคัญของการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่คือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะแหล่งน้ำ ไฟฟ้า และเส้นทางคมนาคม อีกทั้งดินยังไม่เอื้อต่อการทำการเกษตร

สุรินทร์ หว่างจิตร และคณะ. (2549) ดำเนินการวิจัยเรื่องรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้อาชีพเกษตรกรธรรมชาติบ้านหนองแสง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาเงื่อนไข แนวทาง กระบวนการกลุ่มและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านในการประกอบอาชีพเกษตรกรธรรมชาติ และ 2) เพื่อศึกษาหารูปแบบที่เหมาะสมในการดำเนินงาน

ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมชาติในลักษณะศูนย์ศึกษาและพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมชาติในชุมชน มีผลการวิจัยว่า การพัฒนาชุมชนนั้น จำเป็นต้องดำเนินการเปลี่ยนกลุ่ม มีกระบวนการการเรียนรู้แบบกลุ่ม ซึ่งได้ดำเนินการมาระยะเวลาหนึ่งแล้ว กระบวนการกลุ่มสำหรับอาชีพเกษตรกรรมชาติถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและการส่งเสริมให้การดำเนินงานกลุ่มมีความเข้มแข็ง ซึ่งควรคำนึงถึงการร่วมกันแก้ไขปัญหา การมีผู้นำที่ดี การทำงานเป็นทีมเพื่อพัฒนาสมาชิกในกลุ่มไปพร้อมกัน การตั้งกฎกติกาของกลุ่ม การจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอ การทำแผนงานร่วมกัน การบริหารค่าใช้จ่ายและระบบการเงินอย่างโปร่งใส การสรุปผลการดำเนินงาน การติดตามประเมินผลและร่วมกันพัฒนาอย่างมีระบบ ซึ่งการส่งเสริมการดำเนินงานดังกล่าวต้องคำนึงการพัฒนารายบุคคลและทั้งกลุ่มพร้อมกัน

ดุซก๊วย โยเหลา และคณะ (2547) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องระบบการถ่ายทอดทางสังคมเพื่อการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะแก่แรงงานภาคการเกษตร ศึกษากรณีจังหวัดน่าน โดยได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มุ่งศึกษาความจำเป็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาคการเกษตรให้มีคุณภาพและศักยภาพ การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วม การใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น การเรียนรู้ที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างแบบการเรียนรู้ การพัฒนาคุณลักษณะทางจิตใจพร้อมกับการพัฒนาในอาชีพ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะและทักษะของแรงงานภาคการเกษตรที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยศึกษาจากผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเกษตรกร ผู้มีประสบการณ์ด้านการพัฒนาเกษตรกร กลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ 2) เพื่อศึกษาระบบ กลไก และวิธีการหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาคุณภาพของแรงงานภาคการเกษตร โดยศึกษาจากเอกสารของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การสัมภาษณ์ครู/อาจารย์ และวิทยากรที่ดีเด่น และ 3) จัดทำคู่มือการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะแก่แรงงานภาคการเกษตรในจังหวัดน่านโดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มตัวอย่าง 6 กลุ่ม ได้แก่ นักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา นักศึกษาประกาศนียบัตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล กลุ่มเกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสื่อมวลชนในท้องถิ่น ผลของการวิจัยนี้ คือได้องค์ความรู้ระดับกลุ่มของผู้นำเกษตรกร กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร รวมถึงคุณลักษณะการเรียนรู้รายบุคคล และได้หลักสูตรพร้อมคู่มืออีก 5 หลักสูตรที่ได้นำไปใช้และปรับปรุงคือ หลักสูตรการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาส หลักสูตรการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะที่จำเป็นของเกษตรกรของนักศึกษาประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) หลักสูตรการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะผู้นำเกษตรกรในรายวิชาหลักและวิธีการวิจัยตลาดเบื้องต้นของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล หลักสูตรการแปรรูปผลไม้เพื่อการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะในกลุ่มเกษตรกร และ หลักสูตรการพัฒนาผู้นำทำหน้าที่สื่อมวลชนท้องถิ่นให้มีบทบาทในการเสริมสร้างคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกร

รัชดา เพชรรัตน์ ดำเนินการวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของเกษตรกร ภายใต้โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2557) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ให้เกษตรกรมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์และวางแผนการพึ่งตนเอง ศึกษาและพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของการอบรมหลักสูตรการพัฒนาเกษตรกรอย่างยั่งยืน ภายใต้โครงการ

สร้างและพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ ปี 2554 เพื่อให้เกษตรกรมีทักษะในการคิดวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งเป็นการคัดเลือกแบบเจาะจงที่ตำบลทุ่งควัวดี อำเภอละมั่ง จังหวัดชุมพร มีกลุ่มตัวอย่าง 40 คนจากการรับสมัคร ใช้การเก็บข้อมูลแบบ PRA (Participation Rapid Appraisal) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการสังเกต การสัมภาษณ์ การทำสนทนากลุ่มย่อย ระหว่างพฤศจิกายน 2553 – สิงหาคม 2554 ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการเรียนรู้มี 5 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการค้นคว้า/เสนอปัญหา การกำหนดทิศทาง/วิธีการ การลงมือปฏิบัติจริง การรับผลจากการปฏิบัติ และการวิเคราะห์ประเมินผลด้วยตนเอง สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้คือ วิธีการสร้างความรู้ การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ภาษา เครื่องมือที่เหมาะสม วิทยากรและวิธีการถ่ายทอด เวลา กิจกรรม และปัญหาของเกษตรกร ซึ่งทำให้ทราบว่าการเรียนรู้มีหลายลักษณะคือ กระบวนการสกัดความรู้แฝง กระบวนการพัฒนาความรู้ และกระบวนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ อีกทั้งสามารถสรุปการเรียนรู้ได้ 3 รูปแบบคือ รูปแบบการเรียนรู้เป็นรายบุคคลแบบมีส่วนร่วม รูปแบบการเรียนรู้กลุ่มแบบร่วมมือ และรูปแบบการเรียนรู้แบบพึ่งพา โดยนำไปสู่ความสามารถของเกษตรกรในการวิเคราะห์ข้อมูล นำประสบการณ์ที่ได้ไปสู่การพึ่งพาตนเองและดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้

อุทิศ ทาหอมและคณะ (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรแบบมีส่วนร่วม โดยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรชุมชนบ้านคูขาด ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อถ่ายทอดชุดประสบการณ์ความรู้ การแก้ไขปัญหาสภาพดินเสื่อมโทรม ปัญหาการใช้สารเคมี ปัญหาต้นทุนการผลิต โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research – PAR) ศึกษาการทำงานที่วิธีการปฏิบัติ เหตุผลของการปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งที่ประสบความสำเร็จและไม่สำเร็จ อีกทั้งมีการ “ถอดบทเรียน” คือการทบทวนประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้ววิเคราะห์สาเหตุ วิธีการและผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จหรือไม่สำเร็จที่ผ่านมา ซึ่งการวิจัยครั้งนี้แบ่งคนออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มเริ่มต้นเข้าร่วมโครงการ เป็นผู้ที่มีความสนใจในการพัฒนาตนเองและสามารถพึ่งตนเองได้ พร้อมทั้งจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สารเคมี กลุ่มที่ 2 กลุ่มรอดูผลสำเร็จ เป็นผู้ที่สนใจโครงการแต่ยังเป็นการเข้าร่วมสังเกตแต่อาจตัดสินใจเข้าร่วมในภายหลัง และกลุ่มที่ 3 กลุ่มต่อต้าน เป็นผู้ที่ไม่พร้อมจะเรียนรู้และไม่เข้าร่วมกิจกรรมใดๆ หากแต่การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้นั้น สิ่งสำคัญคือการร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญหา ซึ่งการทำวิจัยในครั้งนี้เป็นการถอดบทเรียนเพื่อทบทวนประสบการณ์ความสำเร็จที่ผ่านมา ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนการพัฒนาโครงการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การปฏิบัติการแก้ไขปัญหา การขยายกลุ่มคนให้ถ่ายทอดความรู้ให้สามารถทำการเกษตรยั่งยืนได้จริง

ศรัณญา ศณีทอง, สมบัติ กาญจนกิจ และนพรัตน์ ศุทธิสกล. (2561) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการท่องเที่ยวเกษตรโดยชุมชน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บริบทการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน และพัฒนาแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ซึ่งวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้นแบบ 4 แห่ง พบว่าทุกชุมชนเน้นการจัดการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือของคนในชุมชน และจัดการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้ ทั้งเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรมชุมชนด้านการเกษตรในแต่ละพื้นที่เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ จากนั้น นำผลการวิเคราะห์ไปพัฒนาพื้นที่นาร่องและถอดบทเรียนจากการท่องเที่ยว

ของตำบลบางปลากรด อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายกโดยวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทำให้เกิดโครงการอบรมมัคคุเทศน์ โครงการพัฒนาฐานการเรียนรู้เชิงเกษตรโดยชุมชน โครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว โครงการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และโครงการพัฒนาที่พักของชุมชน ผลของการพัฒนาได้รูปแบบ FARM STAY ประกอบด้วย ทูน่าทางสังคม (Fundamental of Social Capital: F) พื้นที่ (Area: A) ทรัพยากร (Resources: R) การจัดการตลาดและการติดตามผล (Managing, Marketing and Monitoring: M) ความยั่งยืน (Sustainability: S) การท่องเที่ยว (Tourism: T) กิจกรรมท่องเที่ยว (Activities: A) การมีส่วนร่วม (Your participation and experience: Y) แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือ ชุมชนต้องร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาตามทรัพยากรที่มีในชุมชนให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยการพัฒนาเกษตรกร

จันทรจรัส เรียมเดชะ และคณะ (2553) ดำเนินงานวิจัยเรื่องโอกาสและทางเลือกของเกษตรกรบนเส้นทางสายห่วงโซ่อุปทาน เรื่องเล่าจากประสบการณ์งานวิจัยและการจัดการงานวิจัย ได้รวบรวมศึกษาแนะนำโจทย์การวิจัยที่เป็นประเด็นปัญหา นำไปสู่การค้นพบกุญแจในการแก้ไขประเด็นปัญหาอื่นๆ เพราะเกิดจากการวิเคราะห์สถานการณ์ที่แท้จริงที่แท้จริงของแต่ละพื้นที่ การทำงานวิจัยนี้เกิดขึ้นจากความร่วมมือกันของนักวิจัยหลายคน ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเกษตรนั้น ส่งผลสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมมาโดยตลอด ปัญหาของเกษตรกรโดยภาพรวมได้แก่ การไม่มีที่ดินทำกิน ทางเลือกของเกษตรกรมีน้อยเนื่องจากต้องทำการเกษตรภายใต้การกำกับของภาคเอกชนรายใหญ่ ทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมลง ระบบการผลิตที่เกษตรกรไม่สามารถเข้าถึงการต่อรองเพื่อนำเสนอสินค้าที่หลากหลาย ปลอดภัย การเข้าถึงทุน องค์ความรู้และเทคโนโลยี การผลิตด้วยตนเองที่ตรงตามมาตรฐานสากลกำหนด โครงการวิจัยนี้ ประกอบด้วยการวิจัยในเชิงลึกเรื่องข้าว พริก ผัก ลำไย กัญชง ไข่ส้มโอ มังคุดและเงาะ ปูม้านิม ไก่พื้นเมือง โคพื้นเมือง และไหมอีรี่ โดยนักวิจัยแต่ละคนจะเข้าไปศึกษาเชิงลึกกับเกษตรกร หรือกลุ่มเกษตรกรที่กำลังดำเนินงานอย่างเข้มแข็ง โดยศึกษาในมิติการผลิต การขาย การเรียนรู้เรื่องการเพิ่มคุณภาพของผลผลิต การวางแผนการผลิต การรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อต่อรองราคา สินค้า ฯลฯ ที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ในบทสรุปของงานวิจัยนี้ได้สรุปว่า อาชีพเกษตรกรยังเป็นอาชีพที่อ่อนไหวต่อปรากฏการณ์ภายนอก ไม่ว่าจะเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ การแข่งขันและการบริหารจัดการเชิงธุรกิจในระดับเศรษฐกิจโลก เศรษฐกิจภูมิภาค รวมถึงนโยบายของรัฐ ปัญหาหลักของเกษตรกรประกอบด้วย 1) การด้อยประสิทธิภาพการผลิต ส่งผลให้มีปัจจัยสูง ต้นทุนสูง ทำการเกษตรที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ก่อมลภาวะ ผลิตสินค้าไม่ตรงตามความต้องการของตลาด ทั้งคุณภาพและปริมาณ และไม่สามารถทำได้ตามกำหนดเวลา 2) ขาดการรวมตัวของกลุ่มที่เข้มแข็งเพื่อให้มีปริมาณสินค้ามากพอที่จะจูงใจผู้ซื้อ อีกทั้งทำให้ไม่มีอำนาจต่อรอง 3) ขาดความเชื่อมโยงกับตลาด เพราะไม่เข้าใจความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ อีกทั้งไม่สามารถผลิตสินค้าเกษตรบางประเภทที่มีความต้องการสูง 4) ขาดการสื่อสารถึงผู้บริโภค อีกทั้งผู้บริโภคมีทางเลือกที่หลากหลายจากการที่เปิดเขตการค้ากับต่างประเทศ ดังนั้น สิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จได้คือ การที่เกษตรกรรู้ความต้องการของตลาด มีความสามารถในการผลิต รู้จักการวิเคราะห์โซ่อุปทาน มีช่องทางเข้าถึงตลาด ทั้งนี้ การทำงานจะประสบความสำเร็จได้ก็ด้วย ความร่วมมือระหว่างเกษตรกร (ทุน ที่ดิน แรงงาน ฝีมือ)

ประกอบกลไกการขับเคลื่อน (Key driver) ของพ่อค้าคนกลาง หรือตลาด หน่วยงานของรัฐ (ทุน โครงสร้าง ทรัพยากร) ภาควิชาการ (องค์ความรู้ ชุดความรู้ การวิเคราะห์โอกาสและความเสี่ยง) และผู้ประกอบการ (ทุน ความรู้ ตลาด) โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยให้เกษตรกรสามารถดำเนินงานภาคการเกษตรของไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลก

ซฟิกา สังขพิทักษ์ (2560) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง การเกษตรเชิงพหุภารกิจ: แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการเจริญเติบโตสีเขียวของประเทศไทย ภายใต้ชุดโครงการวิจัยเชิงนโยบายเกษตรและเสริมสร้างเครือข่ายงานวิจัยเชิงนโยบาย สถาบันคลังสมองของชาติ ร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย เป็นผลงานที่สอดคล้องกับประเด็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่ 2 คือขจัดความยากจนและเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหาร ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมทางวิชาการของภาคเกษตรกรรมไทยในการผลิตอาหารที่มีคุณภาพ พร้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือเพื่อนำเสนอ 1) แนวคิดเชิงทฤษฎีของการเกษตรเชิงพหุภารกิจ และมาตรการเกษตรเชิงอนุรักษ์ 2) การทบทวนมาตรการการเกษตรเชิงอนุรักษ์ที่มีการนำไปใช้ในกลุ่มประเทศ OECD ตลอดจนวิเคราะห์ปัจจัยที่สนับสนุนและข้อจำกัดในการนำมาตรการต่างๆ มาปฏิบัติ และ 3) นำเสนอมาตรการการเกษตรเชิงอนุรักษ์ที่มีศักยภาพในการนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย สำหรับแนวคิดเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพหุภารกิจคือหน้าที่ของภาคการเกษตรในการให้บริการสังคม ประกอบไปด้วยหน้าที่การผลิต หน้าที่ต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหน้าที่ต่อเศรษฐกิจและสังคม สำหรับการศึกษามาตรการการเกษตรเชิงอนุรักษ์ในการวิจัยนี้ประกอบไปด้วยประเทศเยอรมนี สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ที่แต่ละประเทศมีมาตรการที่คล้ายกันคือมีการสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งจะมีความแตกต่างหลากหลายวิธีการและจำนวนเงินที่สนับสนุน เพื่อให้การเกษตรเป็นมากกว่าแค่ระบบการผลิตอาหาร หากแต่ยังคำนึงถึงความมั่นคงปลอดภัยของอาหาร การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ คุณค่าของเกษตรภูมิทัศน์ เพราะสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของประเทศในภาพรวมอย่างมาก ในส่วนของการนำเสนอมาตรการของประเทศไทยนั้น ได้มีผลจากความเห็นในมาตรการต่างๆของนักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งโดยมากจะเห็นด้วยหากแต่มีข้อกังวลถึงการนำไปปฏิบัติอยู่บ้างโดยเฉพาะการสนับสนุนทางการเงินแก่เกษตรกรและชุมชนนั้น ต้องควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปด้วย โดยมาตรการที่ได้นำเสนอทั้งสิ้น 2 ข้อใหญ่ กล่าวคือ 1. มาตรการการให้เงินสนับสนุนโดยตรงเพื่อส่งเสริมการตลาด และ/หรือ เลิกใช้สารเคมีการเกษตร ในรูปของปุ๋ยและสารกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช การให้เงินสนับสนุนโดยตรงเพื่อส่งเสริมมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากร ที่ดินและน้ำ เช่นแถบหญ้าป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน การปลูกพืชคลุมดิน การให้เงินสนับสนุนโดยตรงเพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่เพาะปลูก ได้แก่ อัตราการสนับสนุนที่คงที่เป็นระยะเวลา 5 ปี จำนวนพืชและสัตว์ที่เป็นตัวแสดงความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่เกษตรไม่ต่ำกว่าจำนวนที่กำหนดตามเงื่อนไขเชิงวิชาการ หรือการปรับตัวเข้าสู่กระบวนการเกษตรอินทรีย์ในระยะ 5 ปีแรก 2. หน่วยงานที่รับผิดชอบในการกำหนด ดูแลการดำเนินมาตรการและตรวจสอบ ควรมีหน่วยงานจากส่วนกลาง โดยตั้งขึ้นเป็นหน่วยงานใหม่ทำงานร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งหมายถึงเกษตรกร ผู้นำชุมชน และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นด้วย

กานดา ศากยะโรจน์, เกยูร เม่าทอง และสุวรรณา นาควิบูลย์วงศ์. (2557). ดำเนินงานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการพัฒนาอาชีพการเกษตรให้แก่คนรุ่นใหม่ และแรงงานคืนถิ่น: กรณีศึกษาเครือข่ายอินแปง จังหวัดสกลนคร โดยงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษากรณีศึกษาแบ่งออกเป็นการศึกษา 2 ระดับคือ ระดับชุมชน เป็นการศึกษากระบวนการดำเนินงานของปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดพัฒนาอาชีพเกษตรกรให้กับชุมชน และระดับตัวบุคคล คือบุตรหลานและผู้สนใจอาชีพเกษตรกรในเครือข่ายอินแปง เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้ การปรับทัศนคติ และทักษะประสบการณ์อาชีพเกษตรกร จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสำรวจในพื้นที่ รวมถึงการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการที่คนรุ่นใหม่จัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่างๆ จากนั้น เป็นการสนทนากลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่เหล่านี้ สรุปได้ว่า 1. กระบวนการมีส่วนร่วมการพัฒนาอาชีพเกษตรกรให้กับคนรุ่นใหม่และแรงงานคืนถิ่นนั้น ผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ร่วมตัดสินใจและริเริ่มโครงการ การวางแผน การจัดทำโครงการ ประสานงานกับทั้งภายในและหน่วยงานภายนอกชุมชน 2. กลไกการพัฒนาที่ทั้งแนวตั้งและแนวนอน คือ การใช้ระบบการบริหารงานโครงสร้างของเครือข่ายเอง เน้นการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกโดยมีผู้ประสานงานกลาง และการอาศัยภาวะผู้นำธรรมชาติของผู้ที่ได้รับความไว้วางใจของชุมชนทำงานประสานกับคนในชุมชนและผู้ประสานภายนอก เพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่ายและดำเนินการพัฒนาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับชุมชนต่อไป

จากการศึกษาวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า เกษตรกรควรได้รับการศึกษาหลากหลายรูปแบบและต้องมีความต่อเนื่อง เพราะพบว่าเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูงไม่ได้เป็นเครื่องยืนยันว่าจะประสบความสำเร็จในการทำการเกษตร หากแต่เกษตรกรที่ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ และกล้าที่จะทดลองปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการการเกษตรของตนเองจะประสบความสำเร็จมากกว่า นอกจากนี้ ปัจจัยที่ส่งผลและได้รับผลกระทบจากการทำการเกษตรที่เกษตรกรต้องคำนึงถึงในการวางแผนการพัฒนาคือ การค้าการลงทุน การศึกษาความต้องการของตลาด นโยบายของรัฐในเรื่องการสนับสนุนสินค้าเกษตร การให้กู้เงิน กฎหมาย กฎเกณฑ์ทั่วไปและเฉพาะท้องถิ่น การสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นที่สนใจของทั้งคนในและนอกชุมชน การเปลี่ยนแนวทางการทำการเกษตรเช่นการเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อสร้างจิตสำนึกถึงความสำคัญของการเกษตรให้กับประชาชนทั่วไป การดำเนินงานเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม หากแต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการประสานงานการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องคือภาครัฐ ภาคเอกชนและเกษตรกรด้วยตนเอง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ เพื่อวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์ และนำเสนอรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์ วิธีวิทยาที่ใช้ในการวิจัยคือ การวิจัยเอกสาร (Documentary research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation observation) โดยดำเนินการศึกษาจากปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้น การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) แล้วสร้างเป็นองค์ความรู้จากทฤษฎีฐานราก (Grounded theory) โดยการเข้าถึงแหล่งข้อมูล รวบรวม วิเคราะห์และตีความจากบุคคลในพื้นที่ อันจะเป็นการสร้างองค์ความรู้จากความคิดเห็นของฐานรากชุมชนเกษตรกรรุ่นใหม่เอง ประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนซึ่งผ่านการประเมินคุณสมบัติว่าเป็นเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ สามารถดำเนินธุรกิจการเกษตรได้ด้วยตนเอง เรียนจบระดับปริญญาตรีเป็นอย่างน้อยในสาขาวิชาอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวกับการเกษตร และได้ทำงานในสาขาวิชานั้นๆ ไม่น้อยกว่า 3 ปี และทำการเกษตรมาไม่น้อยกว่า 3 ปี ซึ่งเป็นระยะเวลาที่พิสูจน์ได้ว่าทำการเกษตรได้ครบรอบวงจรการผลิตและการจำหน่าย จำนวน 26 คนจากทั่วทุกภูมิภาค ทั้งนี้ คัดเลือกจากเกษตรกรที่มีคุณสมบัติการทำงานดังที่ได้กล่าวมา และได้รับการรับรองว่าเป็นศูนย์การเรียนรู้ของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทั้งหมด รวมถึงสะดวกในการให้ข้อมูลในช่วงเวลาการดำเนินการวิจัยคือระหว่างเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม 2563 ระหว่างการแพร่กระจายของโรคระบาด Covid-19 กล่าวคือ

ภาคเหนือ	1 คน
แพร่	1 คน
คุณชภูมิ ถิ่นฐาน	
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	5 คน
ขอนแก่น	1 คน
คุณภูติศ หาญสวัสดิ์	
นครพนม	1 คน
คุณภัทรฤทัย พรหมนิล	
ร้อยเอ็ด	1 คน
คุณชาญชาย เขาว์ชาญ	

เลย	1 คน
คุณนลวัชร คำนุชิต	
หนองบัวลำภู	1 คน
คุณวิวิช พวงสวัสดิ์	
ภาคกลาง	8 คน
กรุงเทพมหานคร	2 คน
คุณวีระ สรแสงตง	
คุณชารีย์ บุญญวินิจ	
ชัยนาท	1 คน
คุณปรีดาธพันธ์ จันทร์เรือง	
นนทบุรี	2 คน
คุณกัณฑพงษ์ แก้วกมล	
คุณเฉลิมชัย ณ ลำพูน	
ปทุมธานี	1 คน
คุณอดุลย์ วิเชียรชัย	
สมุทรปราการ	1 คน
คุณรชฎ พึ่งสุข	
สมุทรสงคราม	1 คน
คุณเมธินี ไชยวรรวิทย์สกุล	
ภาคตะวันออก	5 คน
ฉะเชิงเทรา	1 คน
คุณปราณี สั่งอ่อนดี	
ชลบุรี	1 คน
คุณพิมพ์พิชา เกตุงาม	
ปราจีนบุรี	1 คน
คุณกิตติชัย วรวงษ์สุวรรณ	
ระยอง	1 คน
คุณชัชวาล ไกล้อินทร์	
สระแก้ว	1 คน
คุณลลิตา คำวิชัย	
ภาคตะวันตก	2 คน
กาญจนบุรี	1 คน
คุณดำรงเดช รั้งงาม	
ประจวบคีรีขันธ์	1 คน
คุณนิชาภา สุวรรณนาค	

ภาคใต้	5 คน
กระบี่	1 คน
คุณสุชัยญาณมาศ สุชาพันธ์	
นราธิวาส	1 คน
คุณชาคริยา วิวรวงษ์	
ยะลา	1 คน
คุณสมชาย เชี่ยวชาญศิลป์	
ระนอง	1 คน
คุณธนรัตน์ รัตน์นราทร	
สุราษฎร์ธานี	1 คน
คุณปาริชาติ เทพเจริญ	

ตารางที่ 3.1 รายชื่อเกษตรกรรุ่นใหม่

ด้วยช่วงที่ดำเนินการวิจัยอยู่ในสถานการณ์การแพร่ระบาด COVID-19 จึงไม่สามารถเดินทางไปเก็บข้อมูลนอกเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลได้ จึงดำเนินการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเฉพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลจำนวน 5 คนเท่านั้น นอกเหนือจากนี้ จะได้รับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผ่านโทรศัพท์และการสื่อสารออนไลน์ประเภทต่างๆ

นอกจากเกษตรกรรุ่นใหม่แล้ว ยังได้สัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การสนับสนุนส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่จำนวน 5 คน ได้แก่

1. โครงการ Young Smart Farmer ของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ คุณพิมพ์สิริ หอสุวรรณานนท์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ กรมส่งเสริมการเกษตร
2. โครงการคนกล้าคืนถิ่น มูลนิธิส่งเสริมการออกแบบอนาคตประเทศไทย ได้แก่คุณสุmith แซ่มประสิทธิ์ ประธานกรรมการมูลนิธิส่งเสริมการออกแบบอนาคตประเทศไทย
3. โครงการทายาทเกษตรกร โดยความร่วมมือของมูลนิธิอาจารย์จำเนียร สาระนาค และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้แก่ คุณเอ็นนู ซื่อสุวรรณ อธิบดีประธานกรรมการมูลนิธิอาจารย์จำเนียร สาระนาค
4. บริษัท ป่าใหญ่ครีเอชั่น ผู้ผลิตรายการเกษตรไทยไอดอล รายการที่เผยแพร่เรื่องราวของเกษตรกรรุ่นใหม่ทางโทรทัศน์และสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ได้แก่ คุณยุพา เพ็ชรฤทธิ์ รัตนจันทร์ โปรดิวเซอร์รายการ และคุณพร ชิมพันธ์ ครีเอทีฟรายการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมซึ่งได้รับการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คนได้แก่

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ
อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ นาวาอากาศโท ดร.สุมิตร สุวรรณ
อาจารย์ประจำภาควิชาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษยและชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และ
พัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัณฑิรา เหมภัทรสุวรรณ
อาจารย์ประจำสำนักวิชาทรัพยากรการเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ ยังได้รับการพิจารณาถ้อยแถลงจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เครื่องมือวิจัยมีด้วยกัน 3 ชุด คือ

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่ มีประเด็นคำถามดังนี้

1. จุดเริ่มต้นและแรงบันดาลใจในการเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่
2. การน้อมนำศาสตร์กษัตริย์มาใช้ในการทำการเกษตร
3. สิ่งที่ได้เรียนรู้เมื่อมาทำการเกษตร ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน เช่น การวางแผนผลิต มุมมองการตลาด วิธีการดำเนินการเกษตร ปัญหาและการแก้ปัญหา การนำความรู้ความถนัดเดิมของตนเอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาตามแนวพระราชดำริมาปรับประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตร ฯลฯ
4. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวเมื่อมาทำการเกษตร
5. เป้าหมาย/ความสำเร็จที่คาดหวังจากการทำการเกษตรของท่าน
6. บุคคล/หน่วยงานที่มีอิทธิพลต่อและส่งเสริมการทำการเกษตรของท่าน
7. ข้อเสนอแนะควรระวัง ปัญหาที่พึงระวัง และแนวทางแก้ไขสำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่
8. นิยามความสำเร็จของการเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ในความคิดของท่าน
9. แนวทางการพัฒนาและวิธีการบริหารจัดการงานเกษตรทั้งระบบของตนเองและการทำงานร่วมกับชุมชน

ชุดที่ 2 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมของเกษตรกรรุ่นใหม่ มีประเด็นการสังเกต ดังนี้

1. วิถีชีวิตประจำวันของเกษตรกรรุ่นใหม่
2. กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่การเกษตร
3. สภาพบริบทสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของครอบครัวและชุมชน
4. การนำความรู้/ทักษะเดิมของเกษตรกรมาปรับประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตร
5. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตร

6. การน้อมนำศาสตร์กษัตริย์มาปรับประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตร
7. การทำงานร่วมกับผู้อื่นในชุมชน/หน่วยงานของรัฐและเอกชน

ชุดที่ 3 แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีประเด็นคำถาม ดังนี้

1. บทบาทของท่าน/หน่วยงานของท่านในการสนับสนุนเกษตรกรรมรุ่นใหม่
2. ความเป็นมา แนวทาง และเป้าหมายของของท่าน/หน่วยงานของท่านต่อการสนับสนุนเกษตรกรรมรุ่นใหม่ทั้งในระดับบุคคลและภาพรวม
3. ปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไขของการพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่
4. ความคิดเห็นต่อการน้อมนำศาสตร์กษัตริย์มาใช้ของเกษตรกรรมรุ่นใหม่
5. แนวทางการน้อมนำศาสตร์กษัตริย์มาพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่
6. ความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับประโยชน์ของการพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่ต่อการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และประเทศชาติ
7. ผลกระทบของการพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่ต่อมิติต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม
8. คุณลักษณะของของเกษตรรุ่นใหม่ที่ดีพึงประสงค์
9. เป้าหมายและความคาดหวังต่อการพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่ในภาพรวมของประเทศ

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดังกล่าวเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical data) เพื่อนำไปสร้างเป็นมโนทัศน์ (Concept) สู่ข้อสรุปเชิงทฤษฎี มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร (Documentary research) เพื่อให้ได้ข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์กษัตริย์ โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาคน การเรียนรู้ และการเกษตร ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรในบริบทไทยโดยเชื่อมโยงกับนโยบายการพัฒนาของประเทศ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์การเกษตรและสหกรณ์ และนโยบายด้านการศึกษา รวมถึงความสัมพันธ์กับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทโลก วิธีของเกษตรกรรมเก่าและแนวโน้มของการพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่โดยหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่ การเรียนรู้ของเกษตรกรรมรุ่นใหม่อย่างเป็นสหวิทยาการ การพัฒนาตนเองตามแนวทางการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการวิเคราะห์ทฤษฎีฐานราก

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

- 2.1 การศึกษาวิถีชีวิตของเกษตรกรรมรุ่นใหม่ ทั้งในด้านความคิด ความเชื่อ แรงบันดาลใจ ค่านิยม แนวทางการปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มุมมองการทำการเกษตรแนวใหม่ การปรับตัวจากคนเมืองเป็นเกษตรกร ความเปลี่ยนแปลงของตนเองและครอบครัว โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ต่อผู้ให้ข้อมูล (Key informants) คือเกษตรกรรมรุ่นใหม่ จำนวน 26 คน ซึ่ง 5 คนในจำนวนนี้ ผู้วิจัยได้เพิ่มเติมการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation observation) ชุมชนหรือผู้ที่มีเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมรุ่นใหม่ด้วย

2.2 การศึกษาแนวทางการสนับสนุนการทำงานของเกษตรกรรุ่นใหม่จากผู้ทรงคุณวุฒิภาครัฐ เอกชน และมูลนิธิ โดยศึกษาแนวคิด วิธีการดำเนินงาน ข้อจำกัด การแก้ปัญหาและความคาดหวังการพัฒนาในอนาคต ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ต่อผู้ให้ข้อมูล (Key informants) จำนวน 5 คน จาก 4 หน่วยงาน

2.3 การนำเสนอรูปแบบวิถีชีวิตของเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้แก่อาจารย์จาก มหาวิทยาลัย จำนวน 3 คน ผู้อำนวยการสถาบันการอาชีวเกษตร 1 คน นักวิจัยเชิงคุณภาพจำนวน 1 คน และ ผู้อำนวยการโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ภาครัฐ จำนวน 1 คน รวมเป็น 6 คน พิจารณาและให้คำแนะนำในการปรับปรุงรูปแบบต่อไป

การวิเคราะห์ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายคือการสร้างทฤษฎีฐานราก ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ในการวิจัยทางสังคมศาสตร์มา ระยะหนึ่งแล้ว งานวิจัยครั้งนี้สนใจวิธีการประพุดปฏิบัติ วิถีความคิดของคนรุ่นใหม่ที่ทำกรเกษตร แตกต่างจากกรทำเกษตรที่ได้รับพัฒนาโดยภาครัฐมาเป็นระยะเวลาานาน ด้วยมีผู้ที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จมาตลอดช่วงเวลานั้น และโดยเฉพาะในช่วงเวลาที่แนวโน้มบริบทโลกมีการเปลี่ยนแปลงทั้งความต้องการเพื่อบริโภค การรักษาสุขภาพ การดำรงชีวิตในช่วงที่มีสภาวะการณ์ไม่ปกติ เช่น โรคระบาด COVID-19 การปรับตัวของเกษตรกรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงนี้ย่อมมีความสำคัญ ด้วย เกษตรกรอาจจะไม่เป็นเพียงผู้ผลิตที่ตีอีกต่อไป แต่ยังต้องมีคุณสมบัติอื่นๆ ที่จำเป็นเพิ่มมากขึ้นด้วย งานวิจัยฉบับนี้จึงมีความสนใจว่าแนวทางการพัฒนาและวิถีชีวิตของเกษตรกรในปัจจุบันนี้ควรเป็นอย่างไร เหมือนหรือแตกต่างจากอดีตหรือไม่ ผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งมิใช่เพียงเกษตรกรมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญเพื่อขับเคลื่อนภาคการเกษตรของไทยในปัจจุบันและอนาคตอย่างไร

ความคิดความรู้ที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมโดยทฤษฎีที่ถูกสร้าง (Construct) โดยการตรวจสอบ (Verify) จากการเก็บข้อมูลและคิดวิเคราะห์นั้นอย่างเป็นระบบ (นภาพรณ์ หาวานนท์, 2539) ซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์ และการสังเกต จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อต้องการมีรายละเอียดเกี่ยวกับปรากฏการณ์สะท้อนตามมุมมองของผู้ที่อยู่ในกลุ่มหรือชุมชนนั้นมากขึ้น ผู้วิจัยจะเป็นผู้เก็บข้อมูลมาสร้างเป็นมโนทัศน์และทฤษฎี นั่นคือ จะนำข้อมูลที่ได้มาแยกส่วน หรือจัดหมวดหมู่ตามคุณสมบัติ (Properties) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการตีความ (Interpretation) ของผู้วิจัย ดังนั้น สิ่งที่ได้มิใช่เพียงสิ่งที่พบตามปรากฏการณ์จริง แต่เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น (Construct) มาจากข้อมูลด้วย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data) ตามกรอบความคิดการวิจัย ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) นำเสนอในแบบความเรียงประกอบด้วยคำพูดของผู้ให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ สร้างเป็นมโนทัศน์เชิงทฤษฎีที่เชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ โดยนำคำสัมภาษณ์มาแยกส่วนและจัดระบบขึ้นใหม่ ภายใต้การตีความ (Interpretation) ของผู้วิจัย มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเปิดรหัส (Open Coding) คือการใส่รหัสกับคำพูดต่างๆ โดยแยกข้อมูลเป็นหน่วยย่อย โดยนำหลักการทรงงาน และแนวพระราชดำริมาเป็นประเด็นของหน่วยย่อยและเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้กับหลักการดังกล่าว ให้เป็นชื่อรหัสนั้นๆ เพื่อสะดวกในการดำเนินการขั้นต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างมโนทัศน์ (Concept) เป็นการนำข้อมูลย่อยที่แตกออกมารวมเข้าใหม่ เพื่อรวมเป็นกลุ่มข้อมูลตามลักษณะที่สัมพันธ์ต่อกัน

ขั้นตอนที่ 3 กลุ่มมโนทัศน์ (Category) เป็นการจัดระเบียบกลุ่มข้อมูล จะทำให้เห็นความหมายที่สอดคล้องกันเพื่อแสดงวิถีของเกษตรกรเป็นประเด็น และเป็นพื้นฐานที่ผู้วิจัยจะหา “รูปแบบ” (Model) ของสิ่งที่ต้องการจะศึกษาตามกรอบแนวคิดการวิจัยนำไปสู่ข้อสรุปสิ่งที่ได้ค้นพบ เรียกว่าข้อสรุปการวิจัยตามประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้ในคำถามการวิจัย ซึ่งเป็นผลของการวิเคราะห์

จากนั้น นำรูปแบบที่ได้เสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเหมาะสม ผู้ทรงคุณวุฒิได้แก่

1. รองศาสตราจารย์ น.ท.ดร.สุมิตร สุวรรณ	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพัฒนาศึกษา
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. รองศาสตราจารย์ ดร.บำเพ็ญ เขียวหวาน	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อินทาวุธ สรรพสวัสดิ์	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเทคโนโลยีอาหาร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. ดร.สุภาคีพรรณ ตั้งตรงไพโรจน์	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. นายพรณรงค์ วรศิลป์	ผู้อำนวยการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
6. นางสาวภาณี บุญยเกื้อกุล	ผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่
กรมส่งเสริมการเกษตร

เมื่อได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้วิจัยนำมาร่างรูปแบบวิถีเกษตรกรรุ่นใหม่มาปรับปรุงแก้ไขและนำเสนอต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่

การวิจัยเรื่อง ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์วิถีเกษตรกรรุ่นใหม่ เสนอผลการสังเคราะห์เป็น 2 ตอนคือ ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์ และตอนที่ 2 รูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์

จากการที่นิยามไว้ว่า เกษตรกรรุ่นใหม่คือผู้ที่เคยทำงานอื่นที่ไม่ใช่การเกษตรมาอย่างน้อย 3 ปี แล้วเปลี่ยนอาชีพเป็นเกษตรกร หรือทำการเกษตรเพิ่มเติมจากอาชีพเดิม โดยผ่านการประเมินคุณสมบัติ เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีอายุไม่เกิน 45 ปีจากหน่วยงานภาครัฐ คือกรมส่งเสริมการเกษตร หรือภาคเอกชน คือโครงการคนกล้าคืนถิ่น และโครงการรักบ้านเกิด มีประสบการณ์การทำงานเกษตรไม่น้อยกว่า 3 ปี ซึ่งมีการบริหารจัดการการเกษตรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมในเชิงผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่ ฟังพาดตนเองได้ มีการเชื่อมโยงเครือข่าย และเป็นผู้นำทางการเกษตรในท้องถิ่นนั้น สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ มีข้อแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจากเกษตรกรรุ่นเก่าและเกษตรกรในรุ่นเดียวกันกลุ่มอื่นๆ คือ การมีประสบการณ์ทำงานด้านอื่นมาก่อนซึ่งจะทำให้มีมุมมอง ความคิด และการบริหารจัดการเกษตรแบบครบวงจรตั้งแต่การผลิต การแปรรูป การขาย ฯลฯ ที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองหากแต่ยังขาดประสบการณ์ในบางเรื่องซึ่งต่างก็พยายามเติมเต็มความรู้เหล่านั้นจากปราชญ์ชุมชน หรือจากเอกสาร สื่อออนไลน์ การสัมภาษณ์พบว่าเกษตรกรรุ่นใหม่มาจากหลากหลายอาชีพ จากเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 26 คนในครั้ง นี้ มีผู้ประกอบการอาชีพด้านวิศวกรรม งานช่าง อิเลคทรอนิกส์ และการก่อสร้างมากที่สุด จำนวน 9 คน เท่ากับผู้ที่ทำงานงานด้านการตลาด บัญชี บริหาร เศรษฐศาสตร์ จำนวน 9 คน รองลงมือนคือกลุ่มที่เรียนและทำงานมาในด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เทคโนโลยีการเกษตร การประมง จำนวน 4 คน เท่ากับผู้ที่มีความรู้ในสายงานของการออกแบบ งานด้านศิลปกรรม และการสื่อสารจำนวน 4 คนเท่ากัน ซึ่งการที่แต่ละคนมีความรู้เรื่องอื่นๆ มาก่อนนี้ มีผลอย่างยิ่งต่อการทำการเกษตรแบบใหม่ โดยได้วิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ในประเด็นต่างๆ โดยแบ่งออกเป็น ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์

1.1 คุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่กับศาสตร์กษัตริย์

- 1.1.1 ฟินิจพิเคราะห์ ไตร่ตรอง แสวงหาแรงบันดาลใจจุดเริ่มต้นวิถีการเกษตร
- 1.1.2 จิตใจมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว พร้อมเผชิญปัญหาที่ท้าทาย
- 1.1.3 คิดถึงเสมอว่าเราปลอดภัย คนอื่นปลอดภัย
- 1.1.4 ผู้นำนักวางแผน นักทดลอง นักวิจัยและพัฒนา นักสร้างสรรค์
- 1.1.5 รอบคอบ รัศกุ่ม แต่กล้าที่จะแตกต่าง
- 1.1.6 เป็นเกษตรกรต้องคิดเสมอว่าทำแล้ว “รวย”
- 1.1.7 รู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

- 1.2 องค์ความรู้และการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่
 - 1.2.1 ขนบพสมน้ำยา
 - 1.2.1.1 เกษตรพสมเทคโนโลยี
 - 1.2.1.2 เกษตรพสมการติดต่อธุรกิจ
 - 1.2.1.3 เกษตรพสมบัญชีและการเงิน
 - 1.2.1.4 เกษตรพสมการออกแบบ
 - 1.2.1.5 เกษตรพสมการสื่อสาร
 - 1.2.1.6 เกษตรพสมการบริหารจัดการธุรกิจ
 - 1.2.2 รู้ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ
 - 1.2.3 ภูมิปัญญาเดิมมีคุณค่าเสมอ
 - 1.2.4 มาตรฐานสินค้าเพื่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภค
 - 1.2.5 การเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่
 - 1.2.5.1 การเรียนรู้แบบเบ็ดเสร็จ ระบุความถูกและผิดอย่างชัดเจน
 - 1.2.5.2 การเรียนรู้ในช่วงเปลี่ยนผ่าน
 - 1.2.5.3 การเรียนรู้ด้วยตนเอง
 - 1.2.5.4 การเรียนรู้ในบริบท
 - 1.3 วิธีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์
 - 1.3.1 เข้าใจ
 - 1.3.1.1 เข้าใจวิถีคิด
 - 1.3.1.2 เข้าใจวิถีปฏิบัติ
 - 1.3.2 เข้าถึง
 - 1.3.2.1 เข้าถึงวิถีคิด
 - 1.3.2.2 เข้าถึงวิถีปฏิบัติ
 - 1.3.3 พัฒนา
 - 1.3.3.1 พัฒนาวิถีคิด
 - 1.3.3.2 พัฒนาวิถีปฏิบัติ
 - 1.4 การจำกัดความถึงความสำเร็จของการเป็นเกษตรกร
 - 1.5 ข้อคิดสำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เริ่มทำการเกษตร
- ตอนที่ 2 รูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์
- 2.1 รูปแบบวิถีการบ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่
 - 2.1.1 การบ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่
 - 2.1.2 ปัญหาและอุปสรรคของการบ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่
 - 2.1.3 แบบตรวจสอบความพร้อมของเกษตรกรรุ่นใหม่
 - 2.2 รูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์ มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์

จากการศึกษาข้อมูลและสัมภาษณ์พบว่า เกษตรกรทั้งหมดมีความเชื่อมั่นและศรัทธาแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมราชาธิบดี โดยเฉพาะในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งตนเอง หรือหลักการทรงงาน มาก่อนที่จะเป็นเกษตรกรอยู่แล้ว มีเพียงบางคนที่ไม่เชื่อมั่นในตอนแรกดังเช่น ชัชวาล ไกลอินทร์ (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ที่ว่า “...สิ่งที่ไม่อยากให้คุณอื่นๆ เป็นแบบผมคือ เดิมไม่เชื่อในแนวพระราชดำริเรื่องการเกษตรเลย เราทำที่เดียวเยอะ แล้วก็ทำอย่างเดียว (เพาะเห็ด) พอดอกไม่ออกก็ทำเหมือนเดิม ไม่ได้คิด ตอนหลังจึงรู้ว่าควรเริ่มทำจากเล็กๆก่อน เป็นประสบการณ์ แล้วค่อยๆ ขยายเพื่อลดความเสี่ยงด้วย เราต้องประเมินความเสี่ยงของเราด้วย อย่างผมตอนเจอราล์มครั้งแรก หมดไปเป็นแสน ต้นทุนทั้งนั้น เราต้องทั้งหมด รอบหลังเปิดแล้วดอกไม่ออก กว่า จะเจอปัญหาทั้งหมดไปหลายอยู่ แต่เราตั้งใจเต็มที่ ต้องเตรียมใจก่อน กว่าที่จะทำได้ดีก็เข้าปีที่ 4...”

เช่นเดียวกับ กิตติชัย วรวงษ์สุวรรณ (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ทำงานในหน่วยงานราชการ ด้านการบริหารจัดการมาก่อน ค้นซึนกับการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวของครอบครัวที่จังหวัดปราจีนบุรีมา โดยตลอด กล่าวไว้ว่า “...ตอนแรกเราไม่เน้นเรื่องพอเพียงเลย เราเน้นว่าทำเกษตรต้องตอบสนองรายได้ให้เท่ากับการทำงานในเมือง ไม่สนใจเรื่องการตลาด ชอบกินเมล่อนก็ปลูกเมล่อน เรามองว่าเป็นพืชทางเลือก อยากเน้นขายออนไลน์ แล้วเริ่มลงทุนทำเลย พังไปหลายครั้ง...ตอนหลังจึงเข้าใจว่า การทำแบบพอเพียงคือการยอมรับความจริง เราต้องรู้เรื่องพอเพียงทางการเงิน เราต้องตอบเองให้ได้ แต่ต้องตอบสนอง Life Style ของเราด้วย ทำเท่าที่หาได้ ที่สำคัญต้องไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมรอบๆ ด้วย...”

จะเห็นว่า เกษตรรุ่นใหม่ส่วนมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง เพราะเชื่อในตำรา ดำเนินงานตามคู่มือที่มีทั่วไปโดยไม่เข้าใจว่า การทำการเกษตรไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนและสามารถทำตามกันได้ทุกคน ซึ่งกว่าจะเชื่อก็ต้องทำเอง ล้มเองหลายครั้ง จึงเห็นว่า การนำความรู้ที่หาได้มาปรับใช้กับการทำงานของตนเองอย่างชาญฉลาดนั้นสำคัญอย่างยิ่ง การวิจัยในครั้งนี้ ยังได้พบกับเกษตรกรอีกหลายคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มีลักษณะ ความเชื่อ การลงมือทำงานที่แตกต่างกันซึ่งก็ได้ผลแตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 คุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่กับหลักการทรงงาน

ผลของการศึกษาข้อมูลทั้งจากเอกสาร สื่อ และการสัมภาษณ์พบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ทั้งหมดได้น้อมนำหลักการทรงงานมาปรับใช้ด้วยกันหลายประการ โดยแต่ละคนมิได้นำมาใช้เพียงข้อใดข้อหนึ่ง หากแต่ได้นำมาบูรณาการความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันจนสามารถนำมาเป็นหลักคิดและแนวทางการทำงานของตนเอง ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นของการน้อมนำหลักการทรงงานแบบองค์รวมโดยนำเสนอเป็นข้อๆ มีรายละเอียดเกี่ยวกับคุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่น้อมนำหลักการทรงงาน ดังนี้

1.1.1 พินิจวิเคราะห์ ไตร่ตรอง แสวงหาแรงบันดาลใจจุดเริ่มต้นวิถีการเกษตร

เกษตรกรแต่ละคนมีจุดเริ่มต้นทำการเกษตรแตกต่างกัน แต่สามารถแบ่งออกเป็นหลายสาเหตุ เช่น บางคนลาออกจากงานเนื่องจากเกิดความเบื่อหน่ายงานที่ทำซึ่งแม้ว่าจะได้รับการเลื่อนตำแหน่งหรือเพิ่มเงินเดือน แต่กลับเห็นว่าเป็นการผูกมัดชีวิตกับความยุ่งยาก วุ่นวายมากยิ่งขึ้น หรือบาง

คนกลับไปทำการเกษตรที่บ้านเพราะพ่อแม่ป่วยไข้ ไม่มีคนดูแล ต้องการปลดหนี้สินให้กับครอบครัว ทั้งนี้ การเป็นหนี้ไม่ใช่เรื่องที่ดี ภูติศ หาญสวัสดิ์ (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) จากขอนแก่นให้ความเห็นว่า คนแต่ก่อนเป็นหนี้เพราะต้องการส่งลูกหลานเข้ามาเรียนและเรียกสิ่งนี้ว่า การพัฒนา เพราะหวังดีให้ ลูกหลานพ้นจากความยากจน แต่สำหรับลูกหลานในวันนี้ ได้เรียน ได้รู้มามาก จึงเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิตมากกว่าการทำงานให้กับคนอื่นคือการทำงานให้กับครอบครัวและชุมชน ดังเช่น อุดลย์ วิเชียรชัย (4 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) อดีตวิศวกร เจ้าของอุดลย์ฟาร์มเห็ด จังหวัดปทุมธานี ที่พลิกผันตนเอง ในช่วงข้ามคืนมาเป็นเกษตรกรเพราะต้องการอยู่ใกล้ชิดครอบครัว และยังได้นำเห็ดที่ผลิตได้ผสมผสานกับ ภูมิปัญญาการทำข้าวเหนียวของชาวบ้านทำเป็นข้าวเหนียวเห็ด สร้างรายได้ให้กับวิสาหกิจชุมชน และมีความตั้งใจที่จะสร้างศูนย์การเรียนรู้สำหรับทุกคนในเรื่องของเกษตรทฤษฎีใหม่แบบครบวงจรว่า สามารถทำได้จริง และสามารถนำพาชุมชนให้เจริญเติบโตไปด้วยกันได้ นอกจากนี้ ยังมี พิมพ์พิชา เกตุงาม (15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ผู้ทำงานมาหลากหลายตำแหน่ง แต่ที่โดดเด่นคือพนักงานขายประกันชีวิต จากจังหวัดชลบุรี และ ชาศรียา วิวรวงษ์ (3 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ที่มุ่งหวังจะปลูกพืชสมุนไพรไว้ รักษาโรคมะเร็งที่คนในครอบครัวเคยประสบ หรือภักทรุทัย พรหมนิล (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ปลูก และแปรรูปมะม่วงหาวมะนาวโห่สีเขียวจากจังหวัดนครพนม อดีตครีเอทีฟพราซการโทรทัศน์ซึ่งมิได้เริ่มต้น ตั้งใจทำการเกษตรด้วยความต้องการของตนเองแต่เพราะครอบครัวทำการเกษตรอยู่ก่อนแล้วและเห็น จุดบกพร่องของการทำงานโดยเฉพาะผลกระทบต่อด้านสุขภาพร่างกายจากสารเคมี จึงแสวงหาวิธีการ แก้ปัญหาโดยเริ่มจากการทำการเกษตรที่ปราศจากสารเคมี การลดการใช้แรงงานโดยไม่จำเป็น แต่หัน มาใช้เทคโนโลยีร่วมด้วย มีเป้าหมายในการทำการเกษตรของตนเองว่า จะสร้างผลผลิตที่ปลอดภัยให้กับ ครอบครัว อีกทั้งยังเห็นว่า ทรัพยากรในบ้านเกิดเมืองนอนนั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่า ยังมีผู้คนและปราชญ์ ชาวบ้านในพื้นที่ยังคงสามารถนำความรู้มาใช้ในการดำเนินชีวิตได้จริง จึงอยากจะสืบสานและสืบทอด ความรู้ดังกล่าวเป็นแรงผลักดันให้ได้เริ่มต้นทำการเกษตรที่บ้านเกิดของตนเอง แร่งบันดาลใจเหล่านี้ มิได้ เกิดจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ แต่เกิดจากความรักและห่วงใยครอบครัวจึงตัดสินใจเปลี่ยนแปลง ตนเองดังกล่าว สอดคล้องกับหลักการทรงงานในข้อที่ว่า **ระเบิดจากข้างใน** ซึ่งในที่นี้เป็นการเริ่มระเบิด จากตนเอง แล้วขยายผลไปยังคนรอบข้าง ชุมชนและสังคมโดยรอบต่อไป

เกษตรกรรุ่นใหม่หลายคนบอกไว้ว่า เคยสังเกตคนรอบข้างว่าอยากทำการเกษตรเมื่อเกษียณอายุ ราชการ แต่ตนเองพบว่า หากรอเกษียณก็คงไม่มีแรงแล้ว ควรเริ่มไปเรื่อยๆ ตั้งแต่ยังมีแรง และยังหากำลัง ทรัพย์ได้จะดีกว่า บางคนกำหนดเป้าหมายในชีวิตแล้วว่า เมื่ออายุมากขึ้นจะกลับไปอยู่บ้านเกิด ไปทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น วีระ สรแสดง (5 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ศิลปินผู้สร้างสรรค์การ ออกแบบ ทำงานด้านการจัดแสดงสินค้า ให้ความเห็นไว้ว่า นอกจากจะสนใจกลับบ้านที่ต่างจังหวัดเพื่อทำ การเกษตรแล้ว และเห็นว่าถ้ารอไปเริ่มต้นอายุมากก็อาจจะไม่มีเรี่ยวแรงทำงาน จึงเห็นว่าในขณะที่ยังต้อง ทำงานในกรุงเทพมหานครก็ควรทดลองทำการเกษตรไปก่อน เพราะมีโอกาสลองผิดลองถูก จากนั้นค่อย ขยายต่อไปยังบ้านที่ต่างจังหวัดที่ต้องการทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนทั่วไปด้วย มีความประสงค์ที่จะ สร้างคนให้มีความรู้และทำการเกษตร สำหรับตนเองไม่ถนัดเรื่องของการเกษตรอย่างจริงจัง แต่พยายาม หาความรู้และมาปรับปรุงฟาร์มของตนเองให้เป็นแรงบันดาลใจว่า “...วันนี้ อยากให้ ResQ Farm เป็น แหล่งเรียนรู้เรื่องค่าไฟศูนย์บาท ให้คนมาเรียนได้เห็นว่าสามารถทำได้จริง เป็นการทำการเกษตรที่ไม่ยาก

เราทำครบวงจรตั้งแต่ปลูก ขายให้คนอื่นไปต่อยอด แล้วก็ทำร้านอาหาร เพราะการทำ ResQ ฟาร์มของตนเองในปัจจุบันไม่ได้มีกำไรอะไรมากนัก และใช้เงินมาก แต่อยากทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ครบวงจรทั้งการปลูกการเก็บเกี่ยว การสร้างร้านอาหารและขายให้กับคนทั่วไปนำไปประกอบอาชีพ โดยจะไม่ยอมให้ซื้อผักผลไม้ที่ฟาร์มไปขายต่อแต่ต้องเอาไปต่อยอด เช่นไปทำแซนวิช ไปทำสลัดม้วน ที่สำคัญคือเน้นให้ขายในชุมชนตนเอง และเพราะเป็นคนที่ชอบแก้ปัญหาและความท้าทาย จึงมีความสนใจจะทำการประมงในพื้นที่น้ำเสีย ซึ่งยังต้องศึกษาเรื่องนี้เพิ่มเติมอีกในอนาคต

สิ่งที่ทำอยู่ทุกวันนี้ได้ทั้งความสุข ความสบายใจ ได้เป็นครูของหลายๆ คน เพราะมีคนมาดูงานที่ฟาร์มและร้านอาหารตลอด สิ่งเดียวที่ไม่ได้คือ รายได้ ทำแล้วไม่มีกำไรเป็นตัวเงิน มีแต่ขาดทุน แต่เนื่องจากยังทำงานด้านการจัด Event (กิจกรรมและการจัดการแสดงสินค้า) อยู่ด้วย จึงได้นำเงินที่ได้จากการทำงานอื่นนั้นมาสานฝันในการทำงานนี้ แล้วยังตั้งใจจะขยายไปที่โคราชบ้านเกิดต่อยอด..” จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเกษตรกรผู้นี้ ได้น้อมนำหลักการทรงงานที่สำคัญคือ **ประโยชน์ส่วนรวม ขาดทุนคือกำไร และมีความสุขในการทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น** ซึ่งในที่นี้หมายถึงคนรอบข้างและผู้ที่เข้ามาเรียนรู้ใน ResQ Farm แห่งนี้

นอกจากความหมายของการระเบิดจากข้างในโดยตรงแล้วในที่นี้อาจเรียกว่า **“แรงบันดาลใจ”** ที่จะสร้างสรรค์และพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าเกษตรกรรุ่นใหม่หลายคนเริ่มทำการเกษตรเพราะเหตุผลส่วนตัวหลายประการ และบางคนได้รับแรงบันดาลใจจากพระราชภารกิจของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ดังเช่น ธนารัตน์ รัตนนราทร (9 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ซึ่งได้เป็นเจ้าหน้าที่พัฒนาโครงการพระราชดำริมาหลายปี จึงได้เรียนรู้และซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นอย่างยิ่ง โดยนำเป้าหมายของโครงการมาปรับใช้กับงานของตนเองในปัจจุบัน เป้าหมายของการทำงานก็คือ **การเป็นเกษตรกรต้องสร้างรายได้ ต้องผลิตอาหารปลอดภัย และต้องเป็นแหล่งเรียนรู้** และพระราชภารกิจของกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดังเช่น ภัทรฤทัย พรหมนิล (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ได้เล่าให้ฟังว่า **“...ความภาคภูมิใจที่สุดคือครั้งหนึ่งในเดือนธันวาคม สมเด็จพระเทพฯ (หมายถึง กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี) เสด็จฯ มาที่นครพนมเพื่อเยี่ยมเยียนราษฎร ครั้งนั้น เราได้มีโอกาสจัดซุ้มผลไม้ประกอบในงานพระองค์เสด็จพระราชดำเนินผ่านและมาหยุดที่ซุ้มของเรา ทรงถามว่าทำไมเราปลูกมะม่วงหาวมะนาวโห่ในฤดูนี้ได้ ของพระองค์ไม่ออกลูกในช่วงนี้ เราก็อู้อๆ ถวายไปว่าเราได้ดูแลเป็นพิเศษทำให้มีผลผลิตออกทั้งปี และยังทรงสนใจที่เราแปรรูปด้วย เป็นความปลาบปลื้มใจมากๆ ที่ทรงเห็นความสำคัญของงานเล็กๆ น้อยๆ ของเรา...”** แรงบันดาลใจนี้ได้ก่อเกิดความปลื้มปิติให้กับภูติศ หาญสวัสดิ์ (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) เกษตรกรดีเด่นปี พ.ศ. 2562 จากจังหวัดขอนแก่นที่ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ รับเสด็จและจัดกิจกรรมการรับเสด็จฯ ทุกปีเช่นกัน นอกจากนี้ ยังมี ชาศรียา วิวรวงษ์ (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ผู้นำการแปรรูปปลาชนิดของชุมชนมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสเล่าให้ฟังว่า **“...เมื่อก่อนเหนื่อยมาก เครียดมาก แต่วันนี้เราภูมิใจมาก เพราะสมเด็จพระเทพฯ เสด็จฯ มาโรงเรียนแถวบ้านช่วงปี พ.ศ. 2555 – 2556 แต่ไม่นึกไม่ฝันว่าหลังจากนั้น เสด็จฯ มาที่บ้านของเรา มาดูสิ่งที่เราทำ รักพระองค์มาก รักรัชกาลที่ 9 มาก ท่านทรงทำอะไรให้กับพวกเรามากมาย...”**

ในขณะที่เกษตรกรรุ่นใหม่บางคนเริ่มต้นจากความสนใจส่วนตัวเพราะต้องการเพิ่มรายได้ เมื่อทำไปสักระยะ จึงเกิดความสนุกจึงหันมาทำธุรกิจการเกษตรเป็นรายได้เสริม เฉลิมชัย ฌ ลำพูน (17 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เกษตรกรฟาร์มเห็ดขอนแก่นและเห็ดอื่นๆ ในจังหวัดนันทบุรี

เกษตรกรรุ่นใหม่บางคนเริ่มจากการเปลี่ยนที่อยู่เพราะแต่งงาน และเริ่มทำการเกษตรในภายหลัง เช่นนิชาภา สุวรรณนาค (27 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เจ้าของฟาร์มเห็ดหลายชนิด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่มีเป้าหมายของการทำการเกษตรเพียง 2 ข้อคือ 1) ต้องสร้างรายได้ให้กับตนเองเพิ่มเติมทุกวัน 2) ต้องทำการเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมี เชื่อว่าจะมีชีวิตที่ดีได้นั้นต้องอยู่ในที่ที่ อากาศดี อารมณ์ดี และอาหารดี

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า เกษตรกรแต่ละคนมีแรงบันดาลใจในการริเริ่ม พัฒนาและต่อยอด การเกษตรของตนเองแตกต่างกัน แต่ทั้งหมดนี้เกิดจากรักและความต้องการให้ตนเองและครอบครัวมีความสุขตามอัตภาพอย่างสมดุลทั้งคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ รายได้และความอบอุ่นในครอบครัวและชุมชนของตนเอง

1.1.2 จิตใจมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว พร้อมเผชิญปัญหาที่ท้าทาย

แม้ว่ากรณีศึกษาในครั้งนี้จะไม่มีใครหันหลังให้อาชีพเดิมที่มีความมั่นคงแล้วมาทำการเกษตรที่บ้านเกิดเพียงทันที ทุกคนดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป ค่อยๆ เรียนรู้โดยเฉพาะเรื่องเทคนิคทำการเกษตรแล้วจึงตัดสินใจเพื่อลดความเสี่ยง กว่าตัดสินใจกลับไปทำก็เป็นเพราะเบื่อหน่ายกับการใช้ชีวิตในเมืองใหญ่เต็มทีจนอยากกลับไปใช้ชีวิตที่อบอุ่นมีความสุขกับครอบครัว

หากแต่การกลับไปอยู่บ้านไม่ง่ายเช่นนั้น ครอบครัวและคนรอบข้างมักไม่เข้าใจว่าเหตุใดจึงทิ้งชีวิตที่เห็นว่าเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จแล้ว เกษตรกรบางคนในช่วงแรกที่กลับไปทำการเกษตรไม่สามารถอยู่ในบ้านเดียวกับพ่อแม่ได้เลย เพราะพ่อแม่ขับไล้ให้กลับไปทำงานในเมืองใหญ่ เรียกได้ว่า “เธอปลุก ฉันทจะถอน” เป็นเวลาหลายปี แต่ในบางกรณีก็ต้องใช้เวลาทำความเข้าใจกับครอบครัว เช่น นิชาภา สุวรรณนาค (27 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ใช้วิธีการประนีประนอมกับครอบครัว เช่นการขอแบ่งที่ดินบางส่วนมาทำการเกษตรแบบอินทรีย์ซึ่งแตกต่างจากครอบครัวที่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยวและใช้สารเคมีมาก หรือปลุกพืชพันธุ์ที่แตกต่างจากครอบครัว ซึ่งตนเองเห็นว่าเป็นพืชที่สามารถสร้างรายได้ได้อย่างมั่นคงและต่อเนื่อง มีรายได้ทั้งรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปี โดยต้องการซื้อที่ดินทำการเกษตรอีกในภายหลัง ซึ่งในขณะนั้นเอง เห็ดหลายชนิดที่นิชาภาปลุกแล้วแต่มีผู้สนใจจนผลิตไม่ทันแล้ว แต่ครอบครัวก็ยังเห็นว่าเป็นงานที่หนักเกินกว่าที่จะทำได้ จึงยังไม่เห็นด้วยมากนัก นิชาภา เล่าให้ฟังว่าครอบครัวจะเริ่มเห็นด้วย ต้องใช้เวลาหลายปี ต้องทำให้เห็นว่าสามารถสร้างรายได้ได้จริงและต่อเนื่อง หรือชาญชาย เข้าวชาญ (4 มิถุนายน 25563, สัมภาษณ์) ได้เล่าให้ฟังว่า “...กลับบ้านตอนแรกที่บ้านไม่เข้าใจ แต่ก็ทำไปเรื่อยๆ พ่อแม่ก็บ่นเพราะเราไม่ได้มีสินค้าอะไรเป็นพิเศษ ตอนไม่มีรายได้เลยก็เครียดมาก เราก็เริ่มใหม่ทุกครั้ง เริ่มจากการวางแผนที่ดี ทำงานเองหลายอย่างเพราะเราเป็นช่าง ก็ทำเองได้ ตอนแรกที่กลับไปทำไม่ได้เข้าบ้าน ต้องไปนอนในสวนตั้งหลายเดือน เข้าบ้านไม่ได้เพราะเขาไม่เห็นด้วย วันหนึ่งที่เราเริ่มมีรายได้ เขาก็ดี OK ขึ้น...”

ดังนั้น เกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนจึงเห็นว่าจิตใจที่เด็ดเดี่ยวเข้มแข็งมีความสำคัญอย่างมาก เกือบทุกคนที่เริ่มกลับไปทำการเกษตรที่บ้านจะได้รับความกดดันจากครอบครัวและคนรอบข้างที่มักมองว่า เมื่อ

ส่งไปเรียนในเมืองและมีงานทำที่ดีแล้ว การกลับบ้านมาทำการเกษตรทำไม ดังนั้น เกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนให้ความเห็นตรงกันว่า ความเชื่อและศรัทธาในการทำการเกษตรเป็นสิ่งสำคัญ เราต้องเชื่อมั่นว่าสามารถทำได้ และต้องระลึกไว้เสมอว่า การทำการเกษตรล้วนมีแต่ปัญหา เพียงแต่ว่าเราต้องเรียนรู้ว่าเราจะเดินต่ออย่างไร และเลือกทำงานอย่างมีความสุข ร่าเริง รื่นเริง คึกคักและครึกครื้น ตามหลักการทรงงานที่ได้ปรากฏไว้ ดังเช่น ชาศรียา วิวรวงษ์ (3 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ผู้ปลุกมະນาวชาวนราธิวาส กล่าวว่า “...ตอนนั้นทุกคนรอบหว่าบ้ำ และเราก็ไม่ได้เป็นคนที่เป็นคนโตโตที่นั่น เราแต่งงานแล้วเข้าไปอยู่ เปลี่ยนศาสนาด้วย เขาว่าจะเหนื่อยทำไม ที่นี้เขาปลูกยางกันก็ได้ผลแล้ว แต่เราก็ไม่ท้อเพราะเราเห็นว่าการที่กำลังจะทำ จะได้ผลดีมากกว่า...”

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องมีความมุ่งมั่น ไม่หวั่นไหวต่อแรงต้านต่างๆ ที่สำคัญต้องพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งเกษตรกรรุ่นใหม่ได้ให้ความหมายของคำว่าพึ่งตนเองอาจไม่ใช่การตัดขาดจากภายนอก หากแต่ต้องประสานทำงานร่วมเรียนรู้ไปกับผู้อื่นด้วย สิ่งที่เกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนทำเหมือนกันคือ ต้องเริ่มจากการพึ่งตนเอง คือพึ่งพาให้ตนเองมีสุขภาพดีด้วย เกษตรกรทุกคนต้องมีจุดยืนของตัวเอง ต้องมีสินค้าที่เป็นจุดเด่น ดังที่ พิมพ์พิชา เกตุงาม (31 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) กล่าวไว้ว่า “... การพึ่งตนเองคือต้องอาศัยปัจจัยจากภายนอกให้น้อยที่สุด หากเราพึ่งภายนอกมากเราจะเสี่ยง...” หรือ ภัทรฤทัย พรหมนิล (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) กล่าวไว้ว่า “...การพึ่งตนเองของพี่คือพออยู่ พอกิน เราก็เลี้ยงไก่ ปลูกผัก มีโรงเพาะเห็ด เลี้ยงปลา แล้วก็อาจจะเลี้ยงวัวเอามูลมาทำปุ๋ย แต่ที่สำคัญคือผลิอาหารและยาที่บำบัดความเจ็บป่วยของตัวเองได้...”

การค้นพบจุดเด่นของสินค้าตนเองมีความสำคัญมาก ดังที่ ปารีชาติ เทพเจริญ (สัมภาษณ์ 8 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) อดีตพนักงานระดับบริหารบุคคลบริษัทเกี่ยวกับยานยนต์ เจ้าของโซโยฟาร์มเห็ด เลี้ยงเห็ดครงครบวงจรกล่าวไว้ว่า “...สมัยก่อนเราจะสนใจทำการเกษตรแบบผสมผสาน แต่ปัจจุบันเราต้องคิดว่าเกษตรกรทุกคนต้องมีจุดเด่นสักอย่างหนึ่ง สำหรับพี่มองว่า เกษตรผสมผสานนั้น เรามีอยู่แล้วทุกคน มีกินมีใช้ แต่เราต้องมองในมุมเลี้ยงชีพด้วย...”

เกษตรกรหลายคนเมื่อทำการเกษตรไปสักระยะเวลาหนึ่งราว 6 เดือนถึง 1 ปี และไม่ได้ผลผลิตตามที่คาดหวังไว้จะเกิดความท้อแท้ สิ้นหวัง เตรียมกลับไปทำงานประจำที่มั่นคงเหมือนเดิม เช่นอดีตวิศวกร 2 คน อุดลย์ วิเชียรชัย (4 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เมธินี ไชยววิทย์สกุล (6 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) และนลวัชร คำนุชิต (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) แต่ก็ไม่ได้ละทิ้งความพยายาม จึงได้วิเคราะห์ที่มาของปัญหา แก้อไขที่ละขั้นตอน และปารีชาติ เทพเจริญ ใช้เวลากว่า 5 ปี เพื่อบอกว่าประสบความสำเร็จเพราะมีองค์ความรู้พร้อมที่จะถ่ายทอดได้แล้้ง ดังที่กล่าวมาจึงสอดคล้องกับหลักการทรงงานที่ว่าด้วยความเพียร และการทำไปเรื่อยๆ ทำแบบสังฆทาน

1.1.3 คิดถึงเสมอว่าเราปลอดภัย คนอื่นปลอดภัย

เกษตรกรที่เป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ทุกคนเห็นผลเสียจากการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวหรือการเกษตรที่ใช้สารเคมีทั้งสิ้น จึงหันมาทำการเกษตรปลอดภัย ดังเช่น ภัทรฤทัย พรหมนิล (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ปลุกมະมวงหาวมะนาวโห่แต่เลือกที่จะปลูกผลสีเขียวแทนผลสีแดงเหมือนปกติ เพราะศึกษามารู้ว่ามีคุณค่าทางอาหารสูงกว่า โดยการแปรรูปก็ให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของลูกค้าด้วย ดังที่กล่าวไว้ว่า “... สำหรับลูกดิบบๆนั้นวิตามินซีสูงมาก บางคนเอาไปบ่ม ส่วนของเรานั้น ให้สุกคายน

บางครั้งก็เอาทั้งดิบและสุกไปแปรรูป เพราะเราทำไว้กินเอง เน้นว่า ถ้าเรากินได้ ลูกค้ำก็กินได้ เราต้องคิดถึงลูกค้ำด้วยและต้องคิดถึงบริการหลังการขายด้วย...” หรือ ชาศรียา วิวรวงษ์ (3 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) เกษตรชาวนราธิวาส กล่าวไว้ว่า “...ตอนนี้พยายามจำให้เป็นอินทรีย์จริงๆ ทั้งหมด ช่วงก่อนเรายังใช้สารเคมีบ้าง แต่ตอนนี้คิดถึงคนกินว่าเขาจะปลอดภัยมั้ย ไม่ได้คิดถึงรายได้นะและก็รู้ว่า ขึ้นชื่อว่า เป็นอินทรีย์ก็ไม่ได้มีรายจ่ายเพิ่มขึ้น เราขายเท่าเดิมปกติ...”

จากที่กล่าวมาแล้วว่า เกษตรกรทั้งหมดคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภค และหากกล่าวถึง สัมเขียวหวาน ก็มักจะมีความคิดว่าเป็นส้มที่ใช้สารเคมีเป็นจำนวนมาก สมชาย เขียวชาญศิลป์ (4 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ไม่ปฏิเสธว่าจากที่ปลูกส้มมาตลอด จำเป็นต้องใช้สารเคมีร่วมด้วย หากแต่ในขณะนี้ ได้เริ่มเห็นถึงความสำคัญของเกษตรปลอดภัย จึงได้ใช้ความรู้ที่เรียนมาเกี่ยวกับ Lab การเกษตร ผลิตสารชีวภัณฑ์ที่สามารถลดแมลงแต่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

1.1.4 ผู้นำนักวางแผน นักทดลอง นักวิจัยและพัฒนา นักสร้างสรรค์

เกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนให้ความสำคัญกับการวางแผนตั้งแต่เริ่มทำการเกษตรเป็นอย่างมาก ตั้งแต่วางแผนผังของที่ดินเพื่อทำการเกษตร แผนผังเวลาทำงาน แผนการตลาด การปลูกค้ำ การวางแผนที่มีประสิทธิภาพ วางแผนที่พร้อมรับความเสี่ยง แผนการผลิตให้ตรงเวลาและเพียงพอ วางแผนการผลิตในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยต้องเป็นกิจกรรมการเกษตรที่ตนเองและครอบครัวสามารถทำได้ แต่แผนที่สำคัญคือแผนสร้างสมดุลให้กับชีวิต ทั้งรายได้ ความมั่นคงและความสุข ดังเช่นพิมพ์พิชา เกตุงาม (31 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) อดีตผู้ขายประกันและประสบความสำเร็จกับการทำฟาร์มเห็ดหลากหลายสายพันธุ์จนไม่สามารถทำตามยอดขายได้ทัน ต้องให้กลุ่มเกษตรกรชุมชนช่วยปลูกด้วย เห็นว่าการวางแผนชีวิตทั้งในวันที่สุขสบายและวันที่เจ็บป่วยในอนาคตเป็นสิ่งสำคัญ การทำการเกษตรที่ดีคือการเริ่มทดลองทำในขณะที่ทำงานประจำอยู่ด้วย

นอกจากนี้ ยังมีเกษตรกรบางรายให้ความสำคัญกับการวางแผนทางการเงินเป็นอย่างมาก ภูติศ หาญสวัสดิ์ (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) สนใจเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน บัญชีการเกษตร ซึ่งแม้ว่าจะเรียนและทำงานด้านวารสาร แต่เมื่อทำการเกษตรไปสักระยะหนึ่ง เห็นว่าการนำตัวเลขทางบัญชีมาพิจารณา รายรับ รายจ่าย มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะตัดสินใจลงทุนเพิ่มในการทำเกษตร ทำให้เห็นว่า การวางแผนต้องมีหลายมิติ อีกทั้งต้องคำนึงถึงตลาดด้วยว่ามีความต้องการสินค้าชนิดใด เมื่อไหร่ จึงจะวางแผนการผลิตได้ หรือการทำฟาร์มเห็ดของนิชภา สุวรรณนาค (27 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) และอดุลย์ วิเชียรชัย (4 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ยังได้สังเกตการออกเห็นเพื่อวางแผนการผลิต โดยสามารถมีสินค้าที่สดเพื่อส่งขายได้ทุกวัน มีรายได้ที่แน่นอน มีวิธีการทำงานการเกษตรของตนเองว่า ได้นำความเคยชินคือ การวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน การตรวจสอบคุณภาพสินค้า และการรักษามาตรฐานสินค้ามาเป็นหลักในการทำงานเสมอ อีกทั้งยังเป็นผู้นำชุมชนซึ่งเริ่มจากความต้องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่อง การถนอมอาหารมาผนวกกับเห็ด ซึ่งเป็นสินค้าที่สำคัญของตนเอง จนเกิดเป็นวิสาหกิจชุมชนที่คนในชุมชนมาเรียนรู้ร่วมกันสร้างผลิตภัณฑ์และรักษาคุณภาพได้

ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือเป็นนักวางแผนคือ ต้องเป็นคนช่างสังเกตเพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงงานเกษตรของตนเองที่ได้อยู่เสมอ เสมือนว่าเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ที่หลากหลาย กล้าเสี่ยง กล้าตัดสินใจภายใต้ข้อมูลที่มี เป็นศูนย์รวมความเป็นไปได้ของการทำการเกษตร ด้วยความรู้

ความสามารถแบบ **องค์รวม** และเปรียบเสมือนผู้ที่เผยแพร่ความรู้ให้กับผู้อื่นเช่นเดียวกับการบริการที่**จุดเดียว** เพราะเป็นทั้งผู้ให้ความรู้และสร้างศูนย์เรียนรู้ให้กับผู้อื่นด้วย กล่าวคือ เกษตรกรหลายคนในงานวิจัยนี้ ได้เปิดบ้านของตนเองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ รวมถึงศูนย์สร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ที่สนใจทางการเกษตร เช่น วีระ สรแสดง (5 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ตั้งใจจะเป็นศูนย์แห่งแรงบันดาลใจ ต้องการสร้างคน ประกอบกับลักษณะเฉพาะของตนเองที่หมั่นสังเกตข้อบกพร่องของคนอื่นแล้วนำมาสร้างสรรค์ ตามลักษณะของผู้ที่เคยทำงานด้านการออกแบบสถานที่จัดแสดงสินค้ามาก่อน อาทิ การนำแนวคิดเรื่อง Solar cells มาใช้กับการเกษตร โดยมีความชื่นชอบเรื่องการวางแผนการเกษตรมาก แม้ว่าจะไม่ทราบเกี่ยวกับชนิดและประเภทที่เหมาะสมกับพื้นที่ แต่เป็นคนที่ชอบการทดลอง จึงทดลองทำการเกษตรที่ค่อนข้างใหญ่เห็นว่าไม่น่าจะเป็นไปได้ให้เกิดขึ้นจริง และเห็นว่าเกษตรกรมีหลายรูปแบบ ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ผลิตเพียงอย่างเดียว ดังที่กล่าวไว้ว่า “...เกษตรกรไม่จำเป็นต้องเป็นผู้สร้างผลผลิตเท่านั้น แต่ต้องเป็นคนสร้างกระบวนการคิด สร้างแบบแปลนต่างๆ แล้วแก้ไขปัญหาเพื่อให้งานออกมาอย่างที่คิด...”

อุปนิสัยการเป็นนักทดลองนั้น มีอยู่ในเกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคน ดังเช่น เมธิณี ไชยวรัทธิยสกุล (6 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) อดีตโปรแกรมเมอร์บริษัทผลิตรายการยนต์ เรียนจบด้านวิศวกรรมศาสตร์ มีความสนใจที่จะปลูกเมล่อนในเขตจังหวัดสมุทรสงคราม ก็เห็นว่า การทำการเกษตรของตนเองในช่วงแรกๆ มีความผิดพลาดหลายอย่าง ถึงขนาดต้องรื้อโรงเรือนปลูกเมล่อนเพราะขวางทิศทางลมและไล่แหล่งน้ำกร่อยมากเกินไป จึงได้หาข้อมูลจากงานวิจัยเพิ่มเติม รวมถึงปรึกษาปราชญ์ในชุมชนที่ไม่ได้ปลูกเมล่อน แต่เป็นผู้ใหญ่ที่รู้จักดินฟ้าอากาศ พืชท้องถิ่น น้ำ ศัตรูพืชเป็นอย่างดี จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาประกอบการคิดพิจารณาทำการเกษตรของเราด้วย

จากข้อมูลในเบื้องต้นแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนมากในการวิจัยครั้งนี้ เรียนจบทางด้านวิศวกรรมศาสตร์หรือการประดิษฐ์ต่างๆ จึงได้นำความคิดความคุ่นเคยจากการเรียนและการทำงานมาผสมกับการทำการเกษตรด้วย เช่นเดียวกับ ดำรงเดช รักราม (29 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่รับสั่งสินค้าล่วงหน้า จนสามารถผลิตจุลินทรีย์ได้อย่างเพียงพอ หรือปรีดาพันธ์ จันท์เรือง (15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ผู้สร้างเพจปันโตข้าว สร้างกระบวนการจับจองการซื้อข้าวล่วงหน้า (Pre-order) โดยสร้างความน่าเชื่อถือผ่านโซเชียลมีเดีย เห็นว่าการทำการเกษตรอาจจะไม่จำเป็นต้องผลิตด้วยตนเองทั้งหมด เพราะตนเองรู้ว่าไม่มีความสามารถในด้านนี้มากเท่ากับชาวบ้านในชุมชนจังหวัดชัยนาท จึงได้เริ่มจากการจ้างคนในชุมชนปลูกข้าว โดยถือเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนทางหนึ่ง หากแต่วันหนึ่งพบว่า ไม่สามารถสร้างผลผลิตได้เพียงพอ จึงเกิดแนวคิดการรวมกลุ่มกันในชุมชน โดยต้องแสดงให้เห็นถึงปลายทางร่วมกันว่า การทำการเกษตรร่วมกันต้องทำอะไร ในตอนนั้นจึงเริ่มสร้างความเชื่อมั่น โดยเริ่มทำงานวิจัยสร้างเครื่องจักรกับสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สวทช.) มาใช้ในการสีข้าวและทำผลิตภัณฑ์อื่นๆ ทำให้ชาวบ้านมั่นใจ มาร่วมดำเนินงานกับเราได้ด้วยความเต็มใจ เช่นเดียวกับ กิตติชัย วรวงศ์สุวรรณ (สัมภาษณ์ 2 มิถุนายน 2563) เกษตรกรผู้ปลูก Butter nut จังหวัดปราจีนบุรี โดยเห็นความสำคัญของพืชชนิดนี้ว่ามีประโยชน์ จึงพยายามปลูกพืชที่ไม่ใช่พืชประจำถิ่นนี้โดยมุ่งหวังให้ลูกค้าได้กินอาหารปลอดภัยและมีประโยชน์ จึงได้ริเริ่มทำการตลาด ส่งทั้ง Butter nut และผักที่ปลูกได้เข้าโรงพยาบาล โรงเรียน และหน่วยงานราชการอื่นๆ ซึ่งได้ให้ความเชื่อถือผลิตภัณฑ์มากขึ้นเรื่อยๆ จึงได้

จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ให้ปลูกพืชในลักษณะเดียวกันซึ่งได้รับผลตอบแทนที่ดีมาก สิ่งสำคัญที่สุดในการทำงานร่วมกับชุมชนคือ การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนด้วยการสร้างโอกาสในการร่วมพัฒนาการทำเกษตรที่ปลอดภัย ให้ได้เห็นว่ามีความสำคัญและที่สำคัญสามารถขายได้ สร้างเป็นอาชีพได้ และสิ่งสำคัญคือต้องสร้างความไว้วางใจชุมชนให้ร่วมดำเนินงานด้วยกันตั้งแต่การออกแบบแสดงความคิดเห็นวางแผนดำเนินงานและร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน ให้ชุมชนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเกษตรด้วย สิ่งเหล่านี้ต้องใช้ระยะเวลาดังเช่นกับการ **ปลูกป่าในใจคน**

จากการวิจัยนี้ พบว่าอีกบทบาทหนึ่งของเกษตรกรคือ การเป็นนักวิจัยที่สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ดังเช่น นิชาภา สุวรรณาค (27 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ก็เช่นกัน ที่นำชาวบ้านมาร่วมกันจัดวิสาหกิจชุมชน ซึ่งจะได้รับความร่วมมือในการระดมความคิดในการทำการตลาด แล้วเชิญผู้แทนจากสำนักงานเกษตรจังหวัดเข้ามาร่วมพิจารณาออกแบบว่าควรทำเช่นใด ปลูกอะไร รัชชื้อที่ไหน สร้างเครือข่ายอย่างไร ผลผลิตบางประเภทสามารถขายสินค้าโดยตรงได้ แต่ผลผลิตบางประเภทต้องแปรรูป เราสามารถสร้างตราสินค้า (Brand) ของเราได้หลังจากที่เราขายสินค้าชุมชนไปสักระยะเวลาหนึ่ง เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับสินค้าของเรา เช่นเดียวกับภัทรฤทัย พรหมนิล (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ที่ได้นำเสนอการแปรรูปมะม่วงหาวมะนาวโห่เป็นแคปซูลซึ่งได้จากการทดลองทำสินค้าไปเรื่อยๆ เกษตรกรเหมือนกับนักปฏิบัติที่ได้ทำการวิจัยสู่การปฏิบัติ และมีการวิเคราะห์ผลดีผลเสีย แล้วจึงนำมาแก้ไขแล้วทำซ้ำเสมอได้ทำการวิจัยการพัฒนาการนำมายมะม่วงหาวมะนาวโห่มาเป็นยาสมุนไพรร่วมกับมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ทั้งนี้ เพราะเริ่มจากการสังเกตว่า สามารถบรรเทาโรคของคุณพ่ที่เป็นเบาหวาน ความดันและโรคไตได้ ซึ่งในครั้งนั้น เห็นหลานทำรายงานเกี่ยวกับต้นมะม่วงหาวมะนาวโห่พอดี ประกอบกับพ่ได้นำมาปลูกจำนวนหนึ่งจึงสนใจ ส่วนตนเองก็มีโรคประจำตัวที่เกิดจากการทำงานหนักเมื่อครั้งทำงานในกรุงเทพมหานคร จึงได้ทดลองกิน ปรากฏว่าได้ผลดีมาก หรือ ปรีดาพันธ์ จันทรเรือง (15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เคยทำงานวิจัยและพัฒนา (R&D) ในเชิงอุตสาหกรรมมาก่อน ปัจจุบันได้ร่วมทำงานวิจัยกับมหาวิทยาลัยต่างๆ พัฒนานวัตกรรมด้านการเกษตรในการแปรรูปข้าวไรท์เบอร์รี่หลากหลายรูปแบบ

เกษตรกรบางคนมีความเชี่ยวชาญจนเป็นที่ยอมรับ เป็นผู้นำการปรับเปลี่ยนแนวคิดในเรื่องการเกษตรของชุมชน เช่น ดำรงเดช รักราม (29 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เรียนจบด้านวิทยาศาสตร์การเกษตร จึงได้ทำจุลินทรีย์ป้องกันวัชพืช ศัตรูพืชและยังมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับโรคดินและใช้จุลินทรีย์มาช่วยปรับปรุงดิน จนได้ชื่อว่าเป็น “หมอ” ให้คำปรึกษาทั้งในชุมชนและนอกชุมชน หรือลลิตา คำวิชัย จากจังหวัดสระแก้ว มีความสนใจเรื่องการทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จึงมาเรียนเพิ่มเติมในระดับปริญญาเอก ซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีคือได้ความรู้เพื่อขึ้น แต่ผลเสียคือทำให้ความต้องการที่จะเป็นต้นแบบสำหรับคนอื่นๆ ลดลง เพราะคนทั่วไปกลับเห็นว่าเพราะตนเองมีความแตกต่าง มีความรู้มากกว่าจึงสามารถทำอย่างที่เป็นทุกวันนี้ได้

คุณลักษณะอย่างหนึ่งที่สำคัญสำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่คือ ความกล้าหาญในการลองผิดลองถูก กล้าเสี่ยง และยอมรับผลที่เกิดขึ้นจริงเพื่อนำมาพัฒนา ดังเช่น รชฎ พึ่งสุข (6 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ผู้ที่มีความสามารถด้านการเขียนโปรแกรม โดยได้เข้าร่วมการแข่งขันหลายรูปแบบทั้งในและต่างประเทศ เกษตรกรผู้ปลูกผักไฮโดรโปนิกส์และมะเขือเทศ จังหวัดสมุทรปราการได้ให้ความสำคัญอย่าง

ยิ่งกับการเพิ่มเติมหรือขยายความรู้ด้วยการลองผิดลองถูก โดยต้องให้เวลากับการทำการเกษตรอย่างมาก เพราะเชื่อว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ต้องเป็นนักวิจัยและพัฒนา (Research and Development) หรือเฉลิมชัย ณ ลำพูน (17 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่เริ่มการเพาะเห็ดขอนในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ปัจจุบัน ยังประกอบอาชีพออกแบบตกแต่งและดูแลปั้มน้ำมัน ด้วยเห็นว่าเห็ดขอนเป็นพืชที่น่าสนใจ อร่อยและเป็นที่ยอมรับของคนภาคอีสาน จึงนำมาทดลองปลูก แต่เมื่อปลูกไปได้สักระยะ ก็เริ่มชื่นชอบการทดลอง การแก้ปัญหา จึงค่อยๆปรับสูตรผสมก้อนเห็ดและปรับวิธีการดูแลเห็ดเป็นยอดดี เข้าใจธรรมชาติการออกดอก อุณหภูมิ การให้น้ำ ฯลฯ สอดคล้องกับ ดำรงค์ รังงาม (29 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) อดีตนักวิทยาศาสตร์การเกษตร เห็นว่า “...เกษตรกรต้องเป็นนักทดลอง ไม่ดีก็กลับมาที่เดิม ต้องไม่กลัวความผิดพลาด ต้องลอง ต้องกล้าคิด กล้าทำ กล้านำเสนอ และสังเกต...”

การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นสิ่งที่เกษตรกรรุ่นใหม่คิด ทำและต่อยอดอยู่เสมอ เช่น ปาริชาติ เทพเจริญ (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) กล่าวไว้ว่า “...เราทำงานเหมือนเราเป็นเห็ดหลินจือ คือหันเข้าหาแสงและเปลี่ยนรูปร่างไป เช่นปกติเราจะเห็นว่าเห็ดแบนๆ ปกติ แต่ที่นี้เราปลูกให้งอกเป็นเขากวาง คือบังแสงให้งอกไปบางจุดเท่านั้น...” หรือธนารัตน์ รัตนนราทร สนใจทำให้จังหวัดระนองมีแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งนอกจากด้านการเกษตรแล้ว ยังมีแผนที่จะให้นักท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่นานขึ้น โดยเห็นว่าพื้นที่ของตนเองมีธรรมชาติสวยงาม และมีผู้สูงอายุอยู่มาก ควรเริ่มทำการท่องเที่ยวที่คนเหล่านี้จะมีส่วนร่วมได้ด้วย ประจวบกับหน่วยงานสถานศึกษาต้องการเผยแพร่เรื่องการนวดไทยแบบราชสำนักและมาทดลองสอนในชุมชนนี้ ธนารัตน์จึงได้เห็นโอกาสเข้าเรียนและมองแนวทางการพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต่อไป เพื่อให้สอดคล้องกับกิจกรรมหลักของชุมชนคือการปลูกพืชสมุนไพรส่งขายเป็นจำนวนมากอยู่แล้ว

อีกสิ่งสำคัญหนึ่งคือ เกษตรกรทุกคนเป็นนักออกแบบชีวิตอย่างสร้างสรรค์ ทุกคนล้วนแล้วแต่ต้องการอิสระในการทำงาน ออกแบบเอง ดำเนินการเอง รับผิดชอบเองทั้งหมด เช่นสมชาย เชี่ยวชาญศิลป์ (4 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) เรียนจบทางด้านเกษตรโดยตรง แต่เน้นการทำการทดลองในห้อง Lab เมื่อกลับบ้านที่ทำสวนส้มเขียวหวาน จังหวัดยะลา ก็พบว่า ควรมีการปรับปรุงการทำสวนโดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้อง จากนั้น จึงสนใจพื้นที่ที่สามารถขายได้เร็วแต่มีราคา จึงสนใจเห็ดถั่งเช่าที่ไม่ได้สกัดเป็นเม็ดเหมือนเกษตรกรรายอื่นๆ หากแต่นำมาผสมกับลูกชิ้นและน้ำซุ๊ปก๊วยเตี้ยวซึ่งเป็นร้านของครอบครัว เพื่อตอบสนองผู้บริโภคที่รักสุขภาพมากขึ้น

1.1.5 รอบคอบ รัดกุม แต่กล้าที่จะแตกต่าง

คุณลักษณะที่สามารถเห็นได้ในเกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนคือ เป็นคนที่แสวงหาโอกาสใหม่ๆ การผลิตสินค้าใหม่ๆเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคอยู่เสมอ ต้องไม่หยุดพัฒนาตนเอง หลายคนเริ่มเห็นว่า งานประจำที่ทำอยู่นั้น แม้จะมีเงินเดือนมั่นคง แต่ก็ไม่ได้สร้างความกระตือรือร้นในการทำงานเพิ่มขึ้นได้ จึงต้องการสร้างความแปลกใหม่ ต้องการคิดสร้างสรรค์ออกแบบชีวิตและการทำงานของตนเองมากกว่า เช่น นิชาภา สุวรรณาค (27 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่เห็นว่าการทำงานเป็นนักบัญชีนั้น แม้ว่าจะมีรายได้มั่นคง แต่ต้องทำงานอยู่ในกรอบที่ได้กำหนดไว้ ไม่มีโอกาสทำสิ่งที่ต้องการ แม้ว่าในช่วงแรกหลังจากย้ายไปอยู่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพราะมีลูกเล็กๆ และมีปัญหาสุขภาพ หากแต่เมื่อพิจารณาแล้วว่า การทำการเกษตรที่ปลอดภัยจากสารเคมีเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ที่น่าสนใจ เริ่มจากการปลูกเห็ด

เช่นเดียวกับคนอื่นๆ ในชุมชนในช่วงแรก ซึ่งในครอบครัวไม่เคยมีใครสนใจทำเห็ดมาก่อน แต่เนื่องจากเห็นว่าไม่ได้ลงทุนมาก อีกทั้งมีที่ดินเพียงพอที่จะให้ทดลองทำ จึงไม่ขัดข้องแต่อย่างใด

การทำการเกษตรที่มีความแตกต่างจากพ่อแม่หรือคนในท้องถิ่นนี้ ถือความท้าทายอย่างมาก กิตติชัย วรวงษ์สุวรรณ (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ผู้ปลูก Butter nut ในจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งแต่เดิมเป็นพนักงานในสถาบันโภชนา แม้ว่าจะเรียนจบด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ แต่ก็ไม่เคยทำการเกษตรเลย และเลือกที่จะปลูก Butter nut เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งใหม่ ตลาดน่าจะสนใจแม้ว่าสิ่งที่ทำจะแตกต่างจากการเกษตรในชุมชนเป็นอย่างมาก แต่ก็เพราะได้กำลังใจจากครอบครัวและความมุ่งมั่นเพื่อหาผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างมาขายในชุมชน ซึ่งได้ทดลองปลูกควบคู่กับพืชผักปกติอื่นๆ ซึ่งแน่นอนว่ามีความท้าทายอย่างยิ่ง เนื่องจากการทำการเกษตรที่ไม่มีพี่เลี้ยงให้ความเห็นหรือให้ความช่วยเหลือ

เกษตรกรรุ่นใหม่จำนวนหนึ่ง เลือกที่จะทดลองทำการเกษตรควบคู่กับการทำงานเดิม เพราะไม่ต้องการเสี่ยง ต้องรอบคอบและรัดกุม แต่ก็ไม่ละทิ้งโอกาสในการสานฝันทำการเกษตรไปพร้อมกัน ทั้งนี้ต้องค่อยๆ ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำตามลำดับขั้น แก้ปัญหาที่จุดเล็ก ด้วยตนเองเสียก่อน เช่นเดียวกับเมธินี ไชยวาทย์สกุล (6 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่แม่จะไม่เคยปลูกเมล่อนได้ผลดีนัก แต่ก็ลองไปประกวดการปลูกเมล่อน เพราะเห็นว่าได้ไปเรียนรู้และรางวัลคือการได้โรงเรือนปลูกเมล่อน ซึ่งเมื่อชนะการประกวดและได้โรงเรือนมาแล้วก็ยังมีปัญหาว่า สร้างโรงเรือนใกล้แหล่งน้ำกร่อยมากเกินไปทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่ดีนัก อีกทั้งยังบังทิศทางลม เมื่อมีพายุโรงเรือนจึงไม่สามารถต้านแรงลมได้ สิ่งเหล่านี้คือการเรียนรู้ที่ไม่สามารถหาที่ไหนได้อีก เช่นเดียวกับที่ กันตพงษ์ แก้วกมล (7 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) กล่าวไว้ว่า “...คนที่เคยทำงานอื่นมาก่อน จะมีวิธีคิดเป็นกระบวนการ คิดเป็นระบบ เช่นคนจบวิศวกรรม การตลาด หรือหมอ คนกลุ่มนี้จะวางแผนการผลิตของตัวเองในกระดาษ จะวางแผนเยอะมาก ได้ผลเร็วมาก เขารู้ว่าทำอย่างไรอย่างไรถึงจะดีดุดุด จะสำเร็จ...”

ความรอบคอบอีกประการหนึ่งที่เกษตรกรต้องตระหนักเสมอคือ การรู้จักตนเองในการใช้จ่ายเพื่อทำการเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายปล่อยเงินกู้ให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่น่าสนใจ พัฒนาการเกษตรของตนเอง แม้ว่าเมื่อพิจารณาแล้วอาจไม่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แต่เกษตรกรรุ่นใหม่หลายคนเห็นว่า เป็นวิธีการที่ดีที่จะทำให้ธุรกิจของตนเองประสบความสำเร็จ รวมถึงให้ชุมชนได้ประสบความสำเร็จไปด้วย ดังเช่น ลลิตา คำวิชัย (3 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) เจ้าของไร่ ฅนชายแดน ซึ่งนอกเหนือจากปลูกมะม่วงแก้วขมิ้นเป็นจำนวนมากแล้ว ยังให้บริการปรับปรุงตกแต่งสวนผลไม้กับผู้สนใจกล่าวไว้ว่า “...เราต้องกู้เพื่อทำการเกษตร เพราะเราต้องมีเงินจ่ายลูกน้อง เพราะตอนนี้มีธุรกิจใหม่คือการวางแผนปลูกและดูแลสวนให้ผู้เกษียณอายุ และกำลังจะเพิ่มการแปรรูปมะม่วงด้วยการเพิ่มโรงอบ เพราะจากแค่ผลผลิตเราต้องปรับปรุง ต้องปรับตัวตลอด...” แนวคิดนี้สอดคล้องกับสมชาย เขียวชาญศิลป์ (4 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ที่ว่า “...สำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่นั้น สิ่งสำคัญต้องมีแผน ถ้ามีเงินก็ไม่ใช่ไร แต่ถ้าไม่มีก็ต้องกู้ แต่ต้องวางแผนด้วยว่าจะนำมาทำอะไร และจะใช้คืนอย่างไร เพื่อจะได้ไม่เป็นปัญหาต่อไป...”

1.1.6 เป็นเกษตรกรต้องคิดเสมอว่าทำแล้ว “รวย”

เมื่อกล่าวถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น หลายคนเข้าใจว่าเป็นความต้องการให้แค่พออยู่พอกิน ไม่ต้องร่ำรวย ดังเช่นวิวิช พวงสวัสดิ์ (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) อดีตผู้จัดการร้านค้าขนาดใหญ่ของภูมิภาค ปัจจุบันขายหน่อไม้และมันเบอรี จังหวัดหนองบัวลำพู กล่าวว่า สำหรับตนเองนั้นดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง 90% เนื่องจากเราปลูกเองได้ทุกอย่าง ซื้อกินน้อยมาก ส่วนธุรกิจการเกษตรที่ทำนั้น เกษตรกรที่มีปัญหาคือไม่ได้ทำตามทฤษฎีใหม่ แต่ทำเพื่อขายให้คนอื่น ไม่ได้ทำเพื่อกินเองแล้วขายบางอย่างที่ปลูกคืออยากกิน เช่นเงาะซึ่งไม่เหมาะกับพื้นที่ ที่ปลูกเพราะต้องการกินในครอบครัว ไม่ได้ขาย แต่บางคนเลือกทำการเกษตรที่กินไม่ได้เช่นพืชน้ำมัน อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญคือทำตามเท่าที่กำลังมี ไม่กู้ ไม่เพิ่มลูกจ้าง ค่อยๆทำ จากการขายผลิตภัณฑ์ ต่อยอดมาที่การขายกิ่งพันธุ์ การแปรรูป และการท่องเที่ยว เพราะอยากให้คนมาเรียนรู้ด้วยกัน แต่ในภาวะการณ์ปัจจุบัน หากต้องการให้การเกษตรเป็นสินค้าหลักของประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติแล้ว ก็จำเป็นต้องปรับให้คนทั่วไปมีทัศนคติและเชื่อมั่นว่า ทำการเกษตรแล้วจะมีกินมีใช้ตามต้องการ และ “รวย” ในความหมายของตนเอง หลายคนได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เข้าใจว่าให้ทำเกษตรเพื่อพอกิน พอใช้ มีเหลือก็นำไปขาย หากแต่เกษตรกรหลายคนไม่คิดเช่นนั้น เพราะเห็นว่าเป็นเกษตรกรก็สามารถรวยได้ การที่สังคมให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงคือพอมีพอใช้นั้น ทำให้เห็นว่า เป็นการติดกับดักเศรษฐกิจพอเพียง เพราะไม่ศึกษาให้อ่องแท้ อีกทั้ง คนส่วนมากมาอบรมเรื่องการเกษตรแต่ไม่ได้นำมาพิจารณาความเหมาะสมที่จะนำไปใช้กับพื้นที่และอุปนิสัยของตนเอง การให้ความหมายของความพออยู่พอกิน และเศรษฐกิจพอเพียง ของเกษตรกรรุ่นใหม่มีความแตกต่างกันในแต่ละคน และแตกต่างจากความหมายที่คุ้นชินกันโดยทั่วไป เพราะเกษตรกรแต่ละคนควรพิจารณาตนเองว่าตนเองถนัดอะไร ทำอะไรได้หรือไม่ได้ สิ่งใดต้องพึ่งพาคนอื่น แม้บางครั้งทดลองทำเองทุกอย่างแล้วก็ต้องเรียนรู้ที่จะรู้ตัวและยอมรับว่าตนเองทำแค่นี้ “พอ” ตนเองสามารถทำอะไรได้หรือไม่ได้บ้าง ไม่จำเป็นต้องฝึกทำสิ่งที่ไม่ถนัดเพราะจะทำให้เกิดความล่าช้า และบั่นทอนความมั่นใจของตนเองไป เช่น ปาริชาติ เทพเจริญที่ท่าฟาร์มเห็ดแครงจนประสบความสำเร็จ เป็นที่รู้จักทั่วไป และปรีดาธพันธ์ จันทร์เรือง (15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่ใช้ความรู้ความสามารถด้านการตลาดและการแปรรูปมาเป็นข้อเด่นของตนเอง ความพอเพียงของตนเองเหมือนกับทฤษฎีบันได 9 ขั้น เริ่มจาก พอกิน พอใช้ พอร่วมมือกัน พอไว้ทำบุญทำทาน พอเก็บรักษา พอขาย การสร้างเครือข่ายกองกำลังเกษตรโยธิน คือการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกันทั้งประเทศเพื่อขยายผลความสำเร็จความหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติและวิถีชีวิตเพื่อแก้ปัญหาวิกฤต 4 ประการ ได้แก่ วิกฤตสิ่งแวดล้อม ภัยธรรมชาติ โรคระบาดในคน สัตว์ พืช และวิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งเมื่อนำมาดำเนินงานแล้วคือ PCDA หรือ Plan (วางแผน) Do (ปฏิบัติ) Check (ตรวจสอบ) และ Act (การดำเนินงานอย่างเหมาะสม) เหมือนกับการทำธุรกิจนั่นเอง ในฐานะที่เคยทำธุรกิจอุตสาหกรรมมาก่อนการทำงานด้านการเกษตรถือว่าการทำงานธุรกิจการเกษตรมีความซับซ้อนน้อยกว่า นอกจากนี้ ยังได้ให้ข้อคิดไว้ด้วยว่า ความพอเพียงมิได้กล่าวถึงเงินทองเพียงอย่างเดียว แต่การประเมินตนเองว่ามีความถนัดอย่างไร สามารถทำอะไรได้ก็ถือว่าเป็นความพอเพียงอย่างหนึ่ง ตนเองมีความถนัดในการปลูกผลไม้ไม่ถนัดเพาะปลูก จึงทำหน้าที่ดูแลการตลาดให้กับชุมชนในการขายข้าวหรือดำรงเดช รักษาม (29 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการทำจุลินทรีย์ใน Lab และต้องใช้เครื่องจักรที่มีราคาสูง จึงได้ริเริ่มที่จะหาโรงงานที่มีเครื่องจักรที่พอจะผลิตจุลินทรีย์ได้ สิ่งสำคัญ

คือเราต้องกล้า ต้องมีข้อมูล ต้องมีความรู้แล้วจึงตัดสินใจ ดังที่ว่า “...เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องมีกำลังใจ ซึ่งกำลังใจที่ดีที่สุดคือต้องเชื่อว่า ทำการเกษตรแล้วต้อง “รวย” และต้องทราบความต้องการของตลาดให้ได้ ก่อน ซึ่งเกษตรกรบางคนไม่เก่งการขายก็ไม่ใช่ไร สามารถรวมกลุ่มกันกับเกษตรกรที่มีความสามารถได้ เกษตรกรจึงมีหลายรูปแบบ...”

ความพอเพียงของวีระคือความพอใจในสิ่งที่มี การสร้างผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์นั้น ไม่จำเป็นต้องสร้างเยอะเพื่อความคุ้มค่า ภายใต้แนวคิดตามหลักการทรงงานที่ว่า **ทำให้ง่าย** เพราะหากสร้างมามากเกินไปก็ใช้ไม่หมด เสียเวลา เสียพลังงานไปโดยใช่เหตุ ดังที่ว่า “...ทำง่าย ๆ ไม่ต้องเยอะ ไม่ต้องใช้ความรู้สึก อย่าทำอะไรที่ทำอย่างนั้น ไม่ต้องสร้างข้อจำกัดให้ตัวเอง เหมือนการสร้างไฟให้พอ ไม่ต้องเยอะ ไม่มีที่เก็บ ทำมาก็ใช้ให้หมดไป ไม่งั้นถ้าเราซื้อแบดก็แพง ไม่รู้จะเก็บไว้ทำไม...” หรือในมุมมองของ ภัทรฤทัย พรหมนิล (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) เห็นว่าสิ่งสำคัญคือเราต้องบริหารจัดการสิ่งที่มีให้เกิดประสิทธิภาพด้วย “...จะทำอย่างไรให้มีวิถีแห่งการพอเพียงได้ สมมติว่าเลี้ยงไก่ 10 ตัว พอมี เราต้องตอบให้ได้ว่าเลี้ยงไปทำไม เอาไข่ไว้กิน หรือเอาไปขาย เอามูลไปไหน แค่นั้นพอแล้วเราไม่เดือดร้อน...” หรือแม้กระทั่งการขาย การทำตลาด แม้ว่ารัฐบาลจะสนับสนุนให้ทำการเกษตรแปลงใหญ่เพื่อรวมตัวของเกษตรกรเพื่อรวบรวมผลผลิต แต่กลับไม่มีอำนาจต่อรองกับพ่อค้า สำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่มองว่า ไม่จำเป็นต้องมีระบบการผลิตจำนวนมากเพื่อส่งขายไปภายนอกขนาดนั้น เพราะหากสินค้าเรามากก็ไม่ต้องแข่งชันกับใคร การขายในพื้นที่ใกล้เคียงจะเป็นการประหยัดต้นทุนการขนส่ง ได้เรียนรู้ความต้องการที่แท้จริงของลูกค้ามากกว่า อาจมีการลงทางสื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือบ้าง เช่นเดียวกับ ฤชภูมิ ถิ่นฐาน (9 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ผลิตแก้วมังกรอบแห้งเป็นจำนวนมากโดยใช้ผลผลิตจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเท่านั้น เนื่องจากเชื่อถือได้ว่ามาจากการปลูกแบบอินทรีย์ ให้ข้อคิดไว้ว่า “...ช่วงหลังมีหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือ ใน 2 ปีนี้ คนในชุมชนสนใจมาก สิ่งที่ดีคือ เราต้องรู้ว่าลูกค้าต้องการอะไร แต่เราต้องรู้ว่าเราปลูกอะไรได้ ทำของเราให้ดี พัฒนาจากสิ่งที่มีง่ายกว่า สิ่งชุมชนให้ความไว้วางใจซึ่งสำคัญที่สุดในการทำงานนี้...หลายคนถามว่าทำไมไม่ทำเพิ่มในมิติของผมคือทำให้พอดีกับสิ่งที่เราต้องการ ไม่อยากลงทุนมากเกินไป ทำแบบนี้ไปเรื่อยๆก่อน ที่สำคัญคือ ผมไม่มีแรงงานมากนัก และผมใช้แต่ของในชุมชน ต้องทำให้พอดีกับชุมชน”

ลลิตา คำวิชัย (3 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) อดีตพนักงานธนาคาร อาจารย์ กลับบ้านเพราะต้องมาดูแลแม่ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า “...เรามองความพอเพียงคือทำแล้วมีความสุข ตอนนี้นำมาได้ 6 ปีแล้วมุมมองก็เปลี่ยนไป แรกๆ ก็เข้าใจเรื่องความพอเพียงแบบที่รู้ๆ กัน แต่เราเห็นว่าคนที่ทำพอเพียงจริงๆ นั้น ต้องมีเงินมาทำงานด้วยเพื่อให้อยู่รอดได้ เราต้องเลี้ยงคนของเราได้อย่างตอนนี้มีกิจกรรมหลายอย่างที่ต้องใช้คนเยอะ เพราะอยากสร้างงาน ซึ่งปกติอยู่กับแม่ 2 คน ทำเล็กๆ ก็พอแล้ว แต่วันหนึ่งเราคิดและมีคนอื่นมาร่วมงานด้วย จึงต้องเอาเรื่องพอเพียงมาใช้ ต้องแตกธุรกิจด้วย...” เช่นเดียวกับที่ ชาญชาย เขารัฐ (4 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) กล่าวไว้ว่า “...สำหรับคนที่เข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้นคือการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์เพื่อขายเท่านั้นนะ ผิด เพราะเราพอเพียงได้หมด สิ่งที่เราต้องกา คือเราต้องคิดอย่างของเรา (การผสมพันธุ์เทียมโคและกระบือ) มีค่าใช้จ่ายหลายอย่าง ไม่ว่าจะ เป็นค่ายา ค่าหมอ อันไหนเราทำเองได้เราก็ทำ ผักเอง อะไรที่ลดได้ก็ลดลงเช่น ใช้ไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ ทำอาหารขึ้นเอง สิ่งสำคัญคือต้องลดรายจ่าย ต้องขยัน...”

ในมุมมองของสื่อที่นำเสนอเรื่องเกษตรกรรุ่นใหม่ ยุพา เพ็ชรฤทธิ์ รัตนจันทร์ และพร ชินพันธ์ ผู้ผลิตรายการโดยบริษัทป่าใหญ่ครีเอชัน (15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ได้เห็นเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จมากมายบนพื้นฐานของการทำการเกษตรแบบพอเพียง แต่ที่สำคัญคือ การเป็นเกษตรกรไม่ใช่จะต้องยากจน การทำงานอย่างไม่เดือนร้อนใครและมีความสุขก็ถือว่าประสบความสำเร็จแล้ว เกษตรกรไม่ได้มีแบบเดียว

1.1.7 รู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

เกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนเห็นความสำคัญของความเข้าใจธรรมชาติรอบตัวว่าการทำการเกษตรนั้นควรให้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ เพราะแต่ละพื้นที่มีความแตกต่าง การจะใช้ชีวิตให้มีความสุขกับการทำการเกษตรคือ การรู้จักพื้นที่ของตนเองเป็นอย่างดี กล่าวคือ ต้องรู้จักวางผังพื้นที่เพื่อปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ปลูกบ้าน เพื่อให้รับกับทิศทางลม หากปลูกพืชที่มีความบอบบาง ก็จะเป็นต้องปลูกไม้ใหญ่ไว้บังลมก่อน การเรียนรู้ด้วยตนเองบนบริบทของพื้นที่เป็นสิ่งสำคัญ ดังที่ เมธินี ไชยวริทธิ์สกุล (6 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่ประกวดการปลูกเมล่อนชนะเลิศได้รับรางวัลเป็นรางวัล แต่ก็มีได้มีความรู้เกี่ยวกับการเกษตรอย่างถ่องแท้ ไม่รู้ว่าได้ลงมือปลูกโรงเรือนเมล่อนที่ไม่เหมาะสมกับทิศทางลมในพื้นที่ เมื่อมีพายุโรงเรือนก็พัง จำเป็นต้องไปขอความรู้จากเกษตรกรผู้ใหญ่ในชุมชนมาให้คำแนะนำ

เกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนหนึ่งในตอนแรกเชื่อว่าสามารถป้องกันพื้นที่เกษตรของตนเองจากธรรมชาติได้หากคาดการณ์สิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นได้ จึงใช้เครื่องมือตรวจวัดต่างๆ เช่นอุณหภูมิ ความชื้น ความแห้งแล้ง ความสมบูรณ์ของดิน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องดี แต่ในความเป็นจริงแล้ว อาจนำมาใช้เป็นเพียงส่วนประกอบเพื่อเตรียมป้องกันเหตุการณ์ล่วงหน้าในบางครั้งเท่านั้น แต่เครื่องมือเหล่านี้ มิได้ช่วยให้แนวทางในการตัดสินใจได้ถี่ถ้วนนัก เพราะธรรมชาติมีปัจจัยหลายประการ สิ่งที่วัดได้เป็นเพียงข้อมูล แต่เกษตรกรต้องนำมาประกอบการตัดสินใจทั้งโดยนำปัจจัยต่างๆ เข้าพิจารณา ไม่ว่าจะประเภทของพืช ฤดูกาล ลักษณะของดิน เกษตรกรหลายคนกล่าวว่า แคจะตัดสินใจรดน้ำมากหรือน้อย บางครั้งต้องใช้ความรู้สึกของเราเอง ไม่ว่าจะเป็นการเพาะเห็ดของเฉลิมชัย ณ ลำพูน (17 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) อดุลย์ วิเชียรชัย (4 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) และนิชภา สุวรรณนาค (27 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ด้วยเห็นว่า “..เห็ดเป็นสิ่งมีชีวิต มีความยืดหยุ่น เราสามารถนำตัวเลขทางสถิติมาร่วมวิเคราะห์ได้ แต่จริงๆแล้วต้องใช้ความรู้สึกของผู้ปลูกมากกว่าว่า อากาศแบบนี้ ความชื้นแบบนี้ เราควรจะทำอย่างไร ควรรดน้ำหรือไม่ หรือควรคลุมก้อนเห็ดให้มากขึ้นหรือไม่ เกษตรกรต้องมี Sense กับสิ่งที่เรากำลังทำอยู่ด้วย...” เช่นเดียวกับชาคริยา วิวรวงษ์ (3 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ได้กล่าวไว้ว่า “...มะนาวก็เหมือนคน เวลาเดินผ่านทุกวัน เราก็จะคุยกับเขา เพราะเขามีชีวิตจิตใจเหมือนกัน ว่างๆก็เดินเข้าสวนตลอด...”

ทั้งนี้ การพิจารณาจะเกิดจากความรู้ที่สั่งสมมาของเกษตรกร ประกอบกับความรู้ที่ได้มาจากผู้ที่เคยทำมาก่อนซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เกษตรกรในงานวิจัยนี้ใช้ในการทำการเกษตร ดังที่ พิมพ์พิชา เกตุงาม (31 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) วิเคราะห์ว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนมากอายุประมาณ 35 – 45 ถือว่าเป็นคน 2 กลุ่มวัย (2 Generation) ไม่ได้เป็น Smart farmer หรือเกษตรกรภูมิปัญญาดั้งเดิมแท้ๆ เพียงอย่างเดียว ดังนั้น จะใช้ความรู้ของตนเองที่ได้อ่าน ได้เรียนรู้มาจากสื่อต่างๆ ประกอบกับความรู้ของเกษตรกร ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อทำให้การเกษตรของเราได้ผลผลิตที่ดีขึ้น

1.2 องค์กรความรู้และการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่

1.2.1 ขนบผสมน้ำยา

กนต์พงษ์ แก้วกมล (7 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) อดีตประธานกลุ่ม Young Smart Farmer ของกรมส่งเสริมการเกษตร ได้แบ่งเกษตรกรออกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะนิสัยพื้นฐานว่า กลุ่มที่ 1 คือเกษตรกรที่ครอบครัวทำการเกษตร กลุ่มนี้จะไม่เคยออกไปทำงานที่อื่น มีความรอบรู้ในเรื่องการผลิต มีความอดทน แต่ขาดองค์ความรู้เพื่อต่อยอดหรือความรู้อื่นๆนอกเหนือจากการผลิต จะมีความเชื่อมั่น (Ego) ในตัวเองสูง หากต้องการพัฒนาคนในกลุ่มนี้ ต้องพาออกไปเปิดหูเปิดตาพื้นที่อื่น หรือกับเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จมากขึ้น กลุ่มที่ 2 คือเกษตรกรที่เข้าไปเรียนในเมืองใหญ่ พ่อแม่หวังให้ไปทำงานอื่นนอกจากงานเกษตร กลุ่มนี้จะให้เวลากับการทำงานที่อื่นหมด จนกระทั่งวันหนึ่งกลับมาบ้านเกิด และเริ่มรู้ตัว เริ่มรู้ความต้องการของตนเองมากยิ่งขึ้นว่าต้องการทำอะไร การจะพัฒนาคนกลุ่มนี้คือต้องให้รู้ตัวและลดทิฐิความเชื่อมั่นของตนเองลง เพราะเกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนมากเป็นผู้ประสบความสำเร็จในการทำงานอื่นมาก่อน จึงคาดหวังความสำเร็จไว้มาก หากแต่ผลผลิตทางการเกษตรมีปัจจัยเงื่อนไขหลายประการที่จะทำให้สำเร็จได้อย่างไร หากมีปัญหาต้องกล้าสอบถาม กล้ายอมรับความผิด ความล้มเหลว แล้วเริ่มต้นให้ให้เร็ว ดังที่นิชาภา สุวรรณาค (27 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) กล่าวไว้ว่า “...เกษตรกรรุ่นใหม่มี Ego สูงมาก แต่ไม่มีประสบการณ์ แต่คนรุ่นเก่าเขามี เพราะได้เอาตัวเองเป็นเครื่องการันตีสินค้าแล้ว...” ดังนั้น คน 2 กลุ่มนี้มีความแตกต่างกัน โดยคนในกลุ่มที่เคยทำงานในเมืองใหญ่มาก่อนจะมีวิถีคิดที่หลากหลาย กล้าทำ วางแผนเป็นระบบ ส่วนคนกลุ่มแรกจะดำเนินงานแบบสบายๆ หรือที่เรียกว่า Slow life มากกว่า นอกจากนี้ ยังมีความเห็นจากเอ็นนู ซื่อสุวรรณ (7 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) อดีตประธานโครงการทายาทเกษตรกร ธนาครเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และอดีตประธานมูลนิธิจำเนียรสารนาถ ที่กล่าวไว้ว่า “...ผู้ที่เรียนจบด้านการเกษตรอาจจะเป็นผู้สมัครในการทำการเกษตร เพราะเปลี่ยนแปลงวิถีคิดยากกว่า เพราะเรียนมาในกรอบการผลิตแบบเดิมๆ ส่วนคนที่เรียนจบด้านอื่นจะมีความคิดที่หลากหลาย แตกต่าง จะมองเห็นความสำคัญของความต้องการของผู้บริโภค และกลับมาผลิตให้ตรงกับความต้องการนั้นๆ...”

เกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้เป็นผู้ที่ทำงานในอาชีพอื่นๆ มารยะเวลาหนึ่งแล้วจึงหันมาทำการเกษตรทั้งแบบเต็มตัวและและบางเวลา จึงไม่น่าแปลกใจที่จะได้นำความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญชำนาญต่างๆ มาประกอบเข้ากับทำการเกษตร ดังที่ ชารีย์ บุญญวินิจ (11 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) อดีตนักออกแบบ เซฟ ฯลฯ เจ้าของฟาร์มไส้เดือนลูกรีย์ที่ต่อยอดธุรกิจอีกหลายอย่าง กล่าวไว้ว่า “...การเป็นเกษตรกรไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะต้องมีความรู้เรื่องเศรษฐศาสตร์ วิศวกรรม การวางโครงสร้างอาคาร การวางแผนพื้นที่การผลิต การเป็นนักออกแบบ รวมถึงการค้าขายบนโลกออนไลน์ หลายคนไม่เข้าใจ เห็นว่าปลูกแล้วก็ขายเท่านั้น จริงๆ มีมากกว่านั้น...คนที่ทำได้แบบนี้ ต้องอยู่เมืองใหญ่มาก่อน ต้องสู้กับอย่างอื่นมาก่อน พอไปสู้กับการเกษตรจะง่ายกว่ามาก...” สอดคล้องกับคำกล่าวของ กนต์พงษ์ แก้วกมล (7 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) กล่าวไว้ว่า “...การเป็นเกษตรกรต้องเป็นทุกอย่างทุกศาสตร์ โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์เพื่อเป็นการลดต้นทุน อย่างผมโชคดี เคยทำงานในโรงงาน ทำไฟ ทำน้ำเป็น ซ่อมเครื่องเป็น แก้ไขปัญหาหน้างานได้ทั้งหมด ไม่งั้นเปลืองมาก เราต้องชวนชววย ใส่ใจกับทุกอย่าง...”

แม้ว่าเกษตรกรบางคนมีความรู้ด้านการตลาดการเกษตรมาแล้ว แต่เมื่อมาลงมือเป็นผู้ผลิตเองกลับไม่่ง่ายดังที่คิด เช่นชาคริยา วิรวรงค์ (3 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) เกษตรกรผู้ปลูกมะนาวจากนราธิวาส ที่แต่เดิมนั้นอยู่จังหวัดสุพรรณบุรี เรียนจบด้านการตลาดและทำบริษัทเอกชนขนาดใหญ่ รับผิดชอบเรื่องการบริหารจัดการสินค้าการเกษตร อีกทั้งยังเคยทำงานที่สำนักงานสถิติของจังหวัด คนในครอบครัวบริหารราชการทำให้รู้จักตลาดการเกษตรและระบบราชการเป็นอย่างดี และเมื่อแต่งงานมาอยู่ภาคใต้ ก็เริ่มเห็นช่องทางการตลาดที่จะส่งมะนาวไปยังประเทศมาเลเซียวันละ 1 คันรถหกล้อตามความต้องการมาก จากที่ต้องไปปรับซื้อ จึงคิดว่าจะปลูกเองเพื่อลดต้นทุนเพราะมีตลาดอยู่แล้ว และยังพยายามให้ชุมชนร่วมปลูกด้วยเพราะตนเองปลูกไม่ทัน แม้จะยังไม่ได้ผลมากนัก แต่ก็ยังมีคงมีความพยายามอย่างต่อเนื่อง หรือลลิตา คำวิชัย ทำงานด้านสินเชื่อธนาคารมาก่อน จึงรู้จักวิธีการวางแผนการกู้เงิน จึงไม่ลังเลที่จะกู้เงินเพื่อมาพัฒนาสวนผลไม้ การแปรรูป และธุรกิจวางแผน ปลูกและดูแลสวน

รวมถึงเกษตรกรเช่น วิวิช พวงสวัสดิ์ มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นวิทยากรในศูนย์บ่มเพาะมาก เพราะทำงานมาหลากหลาย จากการที่เป็นครุมา 5 ปี จึงมีทักษะในการนำเสนอ การบรรยายให้ความรู้ จากนั้นทำงานช่างมา 6 ปี ก็มีความรู้เรื่องเทคนิคการทำกรเกษตร โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการสร้าง การซ่อมบำรุง รวมถึงการตัดแปลงเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ จากนั้น มาเป็นผู้จัดการสินค้าให้ Tesco Lotus ดูแลการกระจายสินค้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลูกน้องราว 400 – 500 คน ทำให้มีทักษะในเรื่องการขายสินค้าที่ตีมาก เล่าให้ฟังว่า “...ตอนทำงานที่ Tesco นี้เป็นเหมือนโรงเรียนของเราเลย โดยเฉพาะการคิดเป็นกระบวนการ การ Run งานทั้งหมด ผมเป็นผู้จัดการ ต้องวางแผนตลอด ส่วนในช่วงที่เป็นครู ก็ต้องสอนได้ พูดได้ เรียบเรียงได้ เราจึงต่างจากเกษตรกรทั่วไปแฉะๆนั้น เพราะเราทำงานมาก่อน เราขาย Know-how ด้วย เมื่อมาทำการท่องเที่ยวก็จะให้คนที่มาได้เรียนรู้เรื่องการเกษตรด้วย เราเน้นสอนวิธีการขั้นตอน กระบวนการของการทำเกษตรมากกว่าขายของ...”

อีกบุคลิกภาพหนึ่งของเกษตรกรรุ่นใหม่คือ เป็นคนที่เข้าถึงได้ง่าย ดังเช่นปาริชาติ เทพเจริญ ที่มักจะออกสื่อเป็นประจำแต่ก็ต้องระวังที่จะไม่ช่วยเหลือใครจนเกินพอดี ดังที่กล่าวไว้ว่า “...เพราะเดิมทำงานเป็นฝ่ายบุคคลก็เลยเป็นคนทำกิจกรรมสัมพันธ์บ่อย บุคลิกก็เลยสามารถ Entertain ได้ แต่การทำงานในกลุ่มนั้น พยายามไม่ยุ่งกับปัญหาของใคร มีคนรอบตัวมากก็ปล่อยให้เขาแก้ปัญหาของเขาไป เวลาทำงานเครือข่ายก็ต้องออกมาหน่อย แต่จริงๆชอบอยู่เบื้องหลังมากกว่า...”

1.2.1.1 เกษตรผสมเทคโนโลยี

ในโลกยุคปัจจุบันนี้ เทคโนโลยีมีส่วนสำคัญอย่างมากในการปรับใช้เพื่อพัฒนาการผลิตต่างๆ สำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ทั้งหมดจะใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรเพื่อเป็นการลดต้นทุนหรือการแปรรูปสินค้าให้เป็นที่น่าสนใจ ซึ่งส่วนมากจะนำเทคโนโลยีทางการเกษตรแบบเก่ามาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการของตนเอง เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้ศึกษานี้ ส่วนมากเป็นผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับเทคโนโลยีมาก่อน จึงได้นำความรู้ความสามารถด้านนี้มาประยุกต์ใช้กับการเกษตร เช่น นลวัชร คำนุชิต อดีตช่างโรงงานอุตสาหกรรม ที่สร้างระบบการเกษตรด้วยตนเอง เพราะเกิดจากไม่ต้องการมีปัญหาเรื่องคนงาน หรือ ชาญชาย เขาว์ชาญ (4 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) เรียนจบและทำงานบริษัทรับเหมา ทำให้สามารถออกแบบระบบการทำงานของอุปกรณ์การเกษตรได้ครบวงจร ครอบคลุมกระบวนการ โดยเฉพาะระบบพลังงานทดแทน หรือระบบ พังสุข (6 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ก็ได้นำแนวคิดการบรรจุผักสด

ในฤกษ์อดก้าชไนโตรเจนเพื่อเพิ่มระยะเวลาการเก็บสินค้าให้ยังคงสดใหม่เสมอ ผู้ซื้อจะสามารถซื้อได้มากขึ้นในแต่ละครั้ง อีกทั้งยังคิดระบบการวัดค่าความชื้น คุณภาพของดิน ฯลฯ เสนอขายให้กับเกษตรกร โดยมีแนวคิดที่ว่าต้องเป็นเครื่องที่ใช้ไม่ยาก หากมีปัญหา เกษตรกรสามารถแก้ไขปัญหาได้เอง หรือวีระสรแสดง (5 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) มีความโดดเด่นเรื่องการออกแบบฟาร์มให้เป็นที่น่าสนใจ สามารถทำตามได้จริง ก็ต้องมีช่องทางในการทำการตลาดกับผู้สนใจ อีกทั้งต้องมีความรู้เรื่องมาตรฐานสินค้าเกษตรด้วยว่าต้องปลูกในโรงเรือนแบบใดที่มีมาตรฐาน สิ่งสำคัญคือต้องเข้าใจเกษตรกรที่มาขอคำแนะนำว่าต้องการอะไร สนใจอะไร และทำอะไรได้บ้าง หรือตลาดช่วงนั้นสนใจอะไร เช่นหากตลาดช่วงนั้นสนใจเมล่อน เราก็ต้องมาลองปลูก มาลองทำเพื่อจะได้แนะนำต่อได้

เกษตรกรบางส่วนมีความคิดที่ว่า ตนเองมีความสามารถด้านอื่นมากกว่าด้านการผลิตสินค้า จึงได้ใช้ความรู้เดิมที่มีรวมถึงฐานข้อมูลบุคคลที่รู้จักมาเป็นลูกค้า อีกทั้งมีทักษะในการบริหารจัดการ รวบรวมและกระจายสินค้าอย่างเป็นระบบ จึงได้นำองค์ความรู้เหล่านั้นมาประกอบการทำการเกษตร ดังที่สุmith แซ่มประสิทธิ์ (18 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ประธานมูลนิธิส่งเสริมการออกแบบประเทศไทย เห็นว่า “...เกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนมากมีพื้นที่เล็ก ไม่ได้มีผลผลิตมากนัก จึงต้องเป็นการรวมกันหลายๆคน ให้ส่งขายด้วยกัน จะทำยังไง ต้องมีคนทำหน้าที่เป็น *Distribution center and real time* ดูว่ามีผลอะไร อย่งไรที่ไหน ทำแบบนี้คนไทยชอบเพราะเป็นเรื่องสนุก สามารถทำได้เรื่อยๆ...”

เกษตรกรรุ่นใหม่หลายคนเป็นวิศวกรมาก่อน จึงมีการดัดแปลงเครื่องมือทางการเกษตรให้เหมาะสมกับตนเอง เช่น ชัชวาล ไกล้อินทร์ (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการทำที่นึ่งก้อนเห็ดไว้ว่า “...ตอนเริ่มต้นไม่รู้จะอะไรเลย เริ่มจากศูนย์ แต่เริ่มต้นจากการลงทุนซื้อถัง 200 ลิตรมาทำได้ 120 ก้อน ใช้เศษไม้เป็นเชื้อเพลิง และเพราะใกล้บ้านมีเศษไม้จำนวนมากจากโรงงานแปรรูปไม้ยางพารา ทำให้ต้นทุนเราเพียง 3,000 บาท ในขณะที่คนอื่น 15,000 บาท แล้วก็ทำ *Streamer* ที่ปกติราคา 2,500 บาท เราประดิษฐ์เองเหลือ 200 - 300 บาท เมื่อเราทำเยอะขึ้น ก็ยิ่งเร็วขึ้น ซึ่งตอนแรกไม่มีเครื่องนี้ ลองไปขอยืมของชุมชนมาก่อน ซึ่งต้องมาก่ออิฐบล็อกเองใหม่ เสียเวลามาก ก็เลยคิดจะทำเอง...”

1.2.1.2 เกษตรผสมการติดต่อธุรกิจ

นอกจากนี้ เกษตรกรบางคนยังมีทักษะการทำความเข้าใจกับองค์กรขนาดใหญ่ มีทักษะในการติดต่อซื้อขายสินค้ากับร้านค้าขนาดใหญ่ ประกอบกับการใช้ความสามารถในการสื่อสารนำเสนอสินค้า ตั้งแต่การสื่อสารกับร้านค้าขนาดใหญ่ การทำแผนธุรกิจที่มีประสิทธิภาพ สร้างความน่าเชื่อถือให้กับลูกค้า เช่นเฉลิมชัย ณ ลำพูน (17 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่มีเครือข่ายการธุรกิจอื่นของตนเองคือการออกแบบและก่อสร้างร้านค้าในปั๊มน้ำมัน โดยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับร้านค้าขนาดใหญ่ เช่น Makro รอร์รับซื้อสินค้าของตนเอง รวมถึงการสื่อสารกับชุมชนและเกษตรกรด้วยกันเอง และที่สำคัญคือการสื่อสารกับลูกค้า เพื่อทราบความต้องการ เช่นเดียวกับที่ชาธิย์ บุญญวินิจ (11 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่ปัจจุบันไม่ได้ขายไส้เดือนเพียงอย่างเดียว แต่ยังทำงานร่วมกับคนอื่นอีกหลากหลายอาชีพในการผลิตถังหมักขยะที่ไม่มีกลิ่นสำหรับใช้ในบ้าน ชุด Kit เลี้ยงไส้เดือนในบ้าน หรือการขายสินค้าเกษตรปลอดภัยจากเพื่อนเกษตรกรด้วยกันหลายอย่าง เห็นว่า เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการขายขณะนี้ คือเกษตรกรที่สามารถหาสายสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ประกอบการทั้งรายเล็ก รายใหญ่

1.2.1.3 เกษตรผสมบัญชีและการเงิน

สิ่งสำคัญคือ เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องรู้ตัวเอง โดยเฉพาะในเรื่องของการบริหารการเงินของตนเอง ผ่านการทำบัญชีการเกษตร โดยเกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนมากทำได้มากกว่าบัญชีครัวเรือนทั่วไป ดังเช่น อุดลย์ วิเชียรชัย (4 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) และภูติศ หาญสวัสดิ์ (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ที่แม้ไม่ได้เป็นนักบัญชี แต่ด้วยการทำงานที่แต่เดิมต้องมีการบริหารจัดการงบประมาณ จึงให้ความสำคัญกับการทำบัญชีของชุมชน เพื่อให้เห็นรายรับ รายจ่าย ขาดทุน กำไรได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะรายได้ทั้งหมดมาจากวิสาหกิจชุมชน การจัดทำบัญชีจึงต้องมีความโปร่งใสและให้ทุกคนในชุมชนได้รับรู้

1.2.1.4 เกษตรผสมการออกแบบ

วีระ สรแสดง (5 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ได้นำแนวคิดเรื่องค่าไฟศูนย์บาทจากการไปฟังบรรยายเรื่องการใช้ Solar cells ครั้งหนึ่ง จึงได้นำมาผนวกกับทักษะเรื่องการออกแบบและแนวคิดที่เรียกว่า “โคก นา หนอง คลอง ไร่ ไร่ ค่าไฟศูนย์บาท” มาใช้ เริ่มจากการนำแนวคิดเรื่องแก้มลิง จึงได้นำความรู้ทั้งหมดมาสร้างสรรค์เป็นรางวัลปลูกผักที่ใช้แหล่งพลังงานในการหมุนเวียนน้ำจาก Solar cell ทั้งนี้ ได้เริ่มจากพิจารณาแล้วว่า พื้นที่ของตนเองไม่มีน้ำดีเลย บริเวณโดยรอบมีแต่น้ำเสีย น้ำเค็ม จึงต้องเริ่มจากการบำบัดน้ำก่อน คือขุดรอบๆพื้นที่ให้น้ำมีที่เดิน ได้นำออกซิเจนเข้าบำบัดน้ำ เมื่อน้ำเดินทางไปตามทางน้ำก็ต้องใช้ไฟในการสูบน้ำ จึงจำเป็นต้องหาวิธีที่จะทำให้ค่าไฟลดลงหรือไม่มีเลย จากนั้น ก็พยายามให้น้ำผ่านผักตบชวาเพื่อเป็นการบำบัดน้ำเสีย แล้วเราจึงนำมารดต้นไม้ภายหลัง วีระ สรแสดง (5 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ได้ใช้หลักการทรงงานในเรื่อง **อธรรมปราบอธรรม** มาใช้ได้อย่างชาญฉลาด เพราะมีการปรับประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องการทำบำบัดน้ำด้วยธรรมชาติ ผสานกับความรู้เรื่องเทคโนโลยี Solar cells มาบำบัดน้ำเสียให้ใช้ในฟาร์มได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังได้สูบน้ำเสียที่บำบัดแล้วส่วนหนึ่งไปบ่นหลังคาน้ำอาหารเพื่อปล่อยเป็นทางน้ำบนหลังคา ช่วยให้เย็น ไม่ต้องใช้แอร์มาก อีกทั้งได้จัดทำกังหันน้ำที่คล้ายกับกังหันชัยพัฒนาที่อาศัยแผง Solar cells บนกังหันโดยไม่มีแบตเตอรี่เพื่อลดค่าใช้จ่าย ดังนั้น เครื่องนี้สามารถทำงานได้ตลอดระยะเวลาที่มีแสงแดด ซึ่งก็มากกว่าครึ่งวันและถือว่าเพียงพอแล้วในการบำบัดน้ำเสีย

สำหรับการบำบัดดินที่เสียนั้น คงจะเป็นไปไม่ได้ในการปรับปรุงดินเดิมที่เสียแล้ว จึงเห็นว่าหากจะปลูกจริงก็นำมาใส่กระถาง ไม่ต้องสวยงาม ไม่ต้องแพง แต่สามารถปลูกต้นไม้ได้ดี กระถางที่เลือกก็สูงบ้าง ต่ำบ้าง แล้วแต่ลักษณะของต้นไม้และตำแหน่งที่วาง เราจะใส่ปุ๋ยอินทรีย์บ้าง ไม่ใช่สารสังเคราะห์ แต่เราต้องรู้ว่าพืชแต่ละชนิดต้องการอะไร และด้วยความเข้าใจที่ดินของตนเอง จึงเริ่มจากการซื้อต้นสน ต้นละ 20 บาท มาปลูกรอบๆ เอาไว้กันลม เพราะเรารู้ว่าลมมาทิศไหน แดดมาทิศไหนแล้วจะส่งผลถึงต้นไม้ของเรา จากนั้น พืชชั้นในก็ให้เตี้ยลงมาโตเร็วๆ ใกล้ำน้ำได้ คอยกันลมอีกชั้นเป็นประเภทไม้เนื้ออ่อน เพื่อนำมาทำอะไรได้ในอนาคต นอกจากนี้ ยังได้นำแนวพระราชดำริหลากหลายมาปรับใช้กับการทำการเกษตรของตน โดยได้นำแนวคิดเรื่องกังหันชัยพัฒนามาผลิตเป็นกังหันที่ทำงานตลอดเวลาด้วยพลังแสงอาทิตย์ โดยตัวเครื่องราคาประหยัดเนื่องจากไม่มีแบตเตอรี่เก็บไฟ ซึ่งหลายคนถามว่า ถ้าไม่มีแบตเตอรี่แล้วกังหันจะทำงานอย่างไร คำตอบที่ได้คือ หากไม่มีแสง ก็คือเป็นช่วงเย็นแล้ว และจากการศึกษาพบว่าไม่จำเป็นต้องให้น้ำมีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา การนำออกซิเจนเข้าไปในน้ำช่วงที่ดีที่สุดคือกลางวันเพื่อ

ช่วยให้พืชในน้ำได้สังเคราะห์แสง หากแต่ในช่วงเย็นพืชไม่สังเคราะห์แสงแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องเพิ่มออกซิเจนในน้ำอีก

นอกจากนี้ ยังได้ใช้แนวคิดของเขื่อน ฝาย แก้มลิงมารวมกันเพื่อสร้างโต๊ะปลูกผัก Hydroponics โดยทำเป็นแผงปลูกผักในแนวตั้งให้ทำงานได้เอง กล่าวคือให้ทำงานเฉพาะตอนมีแสงเท่านั้น โดยเครื่องจะนำน้ำขึ้นไปด้านบนประมาณ 5 นาที แล้วปล่อยลงมาบนรางปลูกผักซึ่งได้ติดตั้งไว้เป็นชั้นๆ การปล่อยน้ำลงมาโดยใช้แรงโน้มถ่วง กินเวลาประมาณ 25 นาที เมื่อน้ำหมดจึงสูบขึ้นไปใหม่โดยอัตโนมัติ การทำระบบนี้ไม่ต้องมีแบตเตอรี่เก็บไปเช่นเดิม เพราะจะรดน้ำเฉพาะในช่วงกลางวัน ช่วงกลางคืน อากาศเย็น พืชก็ไม่ต้องการน้ำมากเท่ากลางวันด้วย ส่วนผักแนวตั้งพร้อมอุปกรณ์นี้ วีระได้นำไปจดสิทธิบัตรเพื่อนำไปสร้างให้กับผู้สูงอายุต่อไป รวมถึงแผงวางก้อนเห็ดที่ไม่ติดกำแพง สามารถเข้าไปเก็บเห็ดได้ด้วยตนเอง เพราะเห็ดจะออกทุกทิศทุกทาง

1.2.1.5 เกษตรผสมการสื่อสาร

เกษตรกรรุ่นใหม่บางคนอาจจะไม่มีทักษะในเรื่องการขายสินค้ามาก่อน อีกทั้งหลายคนเบื่อหน่ายการติดต่อประสานงานเพราะเคยต้องทำงานเช่นนี้มาก่อน หากแต่ในที่สุดก็ต้องปรับเปลี่ยนตัวเองและนำความรู้ความสามารถเดิมมาใช้ เพราะอย่างไรก็ดี การสื่อสารโดยตรงกับลูกค้าก็เป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะสินค้าของเกษตรกรรุ่นใหม่ทั้งหมด เน้นการขายสินค้าเพื่อสุขภาพ ปลอดภัย ปลอดภัย พรมนิล (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) มีแนวทางการสื่อสารกับลูกค้าคือการเป็นผู้ให้ความรู้กับผู้บริโภคด้วยตนเอง โดยได้นำมะม่วงหาวมะนาวโห่ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นอาหารเสริม หรืออาจจะเป็นยาได้นั้น มาประชาสัมพันธ์ทั้งข้อดีและข้อเสียของการทานมากเกินไป อาจจะใช้ระบบออนไลน์ Facebook ซึ่งเมื่อปีที่ผ่านมามีการ Share ผลของการกินอาหารเสริมของเราไปมากกว่า 36,000 ครั้ง รวมถึงการแจ้งให้ผู้บริโภคโดยตรง หรือการที่ลูกค้าไปพูดคุยกันต่อ ยิ่งในช่วงโรคระบาด COVID-19 ผลิตภัณฑ์ได้รับความนิยมมาก เพราะเป็นพืชที่มีวิตามินหลายอย่าง เชื่อกันว่าอาจจะป้องกันโรคได้ ให้ความเห็นว่า “...แม่ค้าต้องชวนคุยว่าสินค้าเป็นยังไง เราจะได้ทราบความต้องการของลูกค้า และบางครั้งหากเราส่งของให้ไม่ได้ เช่นผลผลิตไม่สุก ก็ต้องชี้แจงให้ได้...” ซึ่งสำหรับภัทรฤทัย พรมนิล (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) อดีตครูเฝ้าไร่พรายการโทรทัศน์มากมาย เพราะการทำธุรกิจทางการเกษตรนั้น ได้นำความสามารถที่มีมาแต่เดิมนำเสนอผลผลิตของตนเองแล้ว ยังเปิดสอนและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำคลิปนำเสนอสินค้า การออกอากาศนำเสนอสินค้าผ่าน Facebook live การออกแบบตราสินค้า (Logo) การคิด Slogan ของสินค้า การสร้าง Content ลง Youtube จะทำอย่างไรให้คนทั่วไปรู้จักสินค้าของเรา และตัวเราเอง ต้องเปิดโอกาสให้ตัวเองมีทางเลือกในการทำงาน เลือกคนที่จะปรึกษาและพูดคุยด้วย และยังได้นำความรู้เกี่ยวกับการเขียนบท การตัดต่อเทปเพื่อนำเสนอสินค้า การออกแบบคำโฆษณา ฯลฯ ที่เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์มาใช้ในการขายสินค้าของตนเองอยู่ตลอด อีกทั้งยังมีส่วนช่วยหน่วยงานภาครัฐในการจัดกิจกรรม การให้ความรู้กับชุมชนอื่นในการสร้างเนื้อหาข้อมูลเพื่อขายสินค้ามาเผยแพร่ให้กับคนที่สนใจด้วย

เช่นเดียวกับที่ในปัจจุบันผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการเกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์ อันเป็นเสมือนตราสินค้าของเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งทุกคนก็ต้องซื่อสัตย์และเห็นพ้องต้องกัน ดำเนินกิจกรรมไปด้วยกัน ดังนั้น การนำเสนอสินค้าที่ปลอดภัยจึงได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก ดังเช่น พิมพ์พิชา เกตุงาม

(15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) อดีตช่างเทคนิคแต่งเครื่องจักร นักประชาสัมพันธ์และขายประกัน ได้ใช้ทักษะจากการทำงานด้านการนำเสนอและการขายมาใช้เป็นสำคัญ ซึ่งได้กล่าวถึงคุณค่าของสินค้าสามารถแก้ไขปัญหให้กับลูกค้าได้ซึ่งในทีนี้คือเรื่องเห็ด แต่เดิมนั้นทำฟาร์มเห็ดเช่นเดียวกับคนอื่นๆ แต่เห็นว่าเราควรมีความแตกต่าง สร้างจุดขายให้กับตนเอง แต่ต้องไม่ยุ่งยากจนเกินไป

ทั้งนี้ การประชาสัมพันธ์ในทีนี้มีได้หมายถึงการเสนอขายสินค้าทางการเกษตรเพียงอย่างเดียว เนื่องจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จส่วนหนึ่งได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตรด้วย ดังนั้น การสร้างความน่าเชื่อถือของตัวเกษตรกรรุ่นใหม่ซึ่งเป็นวิทยากรเป็นสิ่งสำคัญ การที่เกษตรกรรุ่นใหม่ได้รับใบประกาศนียบัตร หรือได้รับรางวัลต่างๆ ถือเป็นเครื่องยืนยันได้ในระดับหนึ่งด้วย

การประชาสัมพันธ์นี้มีความสำคัญมากสำหรับเกษตรกรที่อยู่ในเมือง ด้วยไม่สามารถขยายพื้นที่การผลิตได้ จึงจำเป็นต้องสร้างมูลค่าของสินค้าด้วยการเน้นสรรพคุณที่แตกต่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับความสด สะอาด ปลอดภัยจากสารพิษ เพราะจะได้ราคาสูงกว่า เช่น ภัทรฤทัย พรหมนิล (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) เห็นว่า การเริ่มเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ น่าจะมองไปให้ไกลตั้งแต่ต้นว่าจะทำอะไรบ้าง เช่นตนเองต้องการเปิดร้านที่ขายผลิตภัณฑ์ของตนเอง ทั้งผลสดและแปรรูป รวมถึงเป็นศูนย์รวมสินค้าของเกษตรกรคนอื่นๆ ด้วย ประกอบกับมีทักษะในการประชาสัมพันธ์จึงนำมาประกอบเข้าด้วยกัน

1.2.1.6 เกษตรผสมการบริหารจัดการธุรกิจ

ข้อโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่คือ ความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจเกษตร เห็นได้ชัดเจนในช่วงสถานการณ์โรคระบาด COVID-19 โดยเฉพาะในช่วงนี้ประชาชนส่วนมากต้องการสินค้าที่ปลอดภัยจากสารพิษและมีคุณภาพ สินค้าเกษตรของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ซึ่งทั้งหมดเป็นเกษตรกรอินทรีย์ หรือเกษตรปลอดภัยจึงเป็นที่ต้องการเป็นอย่างมาก เพราะได้มีการจัดทำเอกสารหรือประชาสัมพันธ์เรื่องอาหารปลอดภัยทั้งโดยเกษตรกรเองและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องอยู่เสมอ หากแต่ก็มีบางการเกษตรที่ได้รับผลกระทบบ้าง ผู้นำในการทำการเกษตรนี้ ต้องรู้จักปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง เช่นในขณะที่มีการระบาด ResQ Farm ของวีระ สรแสดง (5 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นเกษตรกรครบวงจรที่มีร้านอาหารเปิดใหม่ด้วย จำเป็นต้องปรับตัวให้เป็นการส่งอาหารเพิ่มขึ้น รวมถึงปรับปรุงสถานที่ให้เหมาะกับการทานอาหารนอกห้องแอร์มากขึ้นด้วย แต่ปัญหาในด้านอื่นก็มีมากขึ้นเช่นกัน ได้แก่เรื่องการขนส่งสินค้าและวัตถุดิบการผลิต โดยเฉพาะเกษตรกรในเขตกรุงเทพมหานครหรือใกล้เมืองที่ต้องมีการขนส่งสินค้าและวัตถุดิบมาจากแหล่งอื่น จึงต้องปรับเปลี่ยนสินค้าและตลาดโดยทำการศึกษาตลาดในชุมชนมากขึ้นว่าต้องการสินค้าประเภทใด ซึ่งจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแผนการทำงานและอาจใช้แรงงานในท้องถิ่นเพื่อช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนจากวิกฤตต่างๆ ด้วย เช่น เฉลิมชัย ณ ลำพูน (17 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) พิมพ์พิชา เกตุงาม (15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) สุขัญญานมาศ สุขพันธ์ (15 กรกฎาคม 2563, สัมภาษณ์) และนลวัชร คำนุชิต (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ก็เพราะเกษตรกรรุ่นใหม่สามารถตั้งสติได้เร็ว หาหนทางแก้ปัญหาได้โดยไม่ยึดติดกับตำรา เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุดจากการพึ่งพาตนเอง

การทำการเกษตรแบบครบวงจรนี้ ถือเป็นแนวพระราชดำริของพระบรมวงศ์เหลาพพระองค์และยังได้ส่งต่อมายังเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลโครงการด้วย ดังเช่น ธนารัตน์ รัตนนราทร (9 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) อดีตเจ้าหน้าที่โครงการพระราชดำรินสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระพันปี

หลวง มีหน้าที่ดูแลเกษตรกรที่ทำกิจกรรมหลากหลายรูปแบบทั่วประเทศ ชาวระนอง ในช่วงทำงานนั้น เพียงแต่ได้คิดและทดลองทำการเกษตรบ้างเล็กน้อยๆ เพราะด้วยภาระหน้าที่ต้องอยู่ในพื้นที่พัฒนา ตลอดเวลา เมื่อลาออกมาแล้วจึงเริ่มจากการทดลองปลูกพืชหมุนเวียนในพื้นที่ 1 ไร่ เพื่อให้มีรายได้เข้ามา ทุกวัน เห็นแล้วสบายใจ จากนั้นก็ปรับว่าพืชชนิดใดให้รายได้รายเดือน รายปี และระยะยาว ขณะนี้ จึงได้ปลูกไม้เศรษฐกิจ รวมทั้งเลี้ยงผึ้ง และแปรรูป นอกจากนี้ ยังเรียนรู้เรื่องการนวดไทยแบบราชสำนักเผื่อในอนาคตอาจจะเปิดเป็นการท่องเที่ยวด้วย

ในช่วงสถานการณ์ COVID-19 นี้ เกษตรกรหลายรายมีรายได้เพิ่มขึ้นเพราะได้นำเสนอสินค้าและบริการที่หลากหลาย ลลิตา คำวิชัย กล่าวไว้ว่า “...ช่วง COVID นี้งานเยอะขึ้น เพราะคนต้องการกล้าไม้ ปุ๋ยอินทรีย์ และการดูแลสวน...”

1.2.2 รู้ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ

จากที่กล่าวมาแล้วว่า เกษตรกรมีหลากหลายแบบทั้งเกษตรกรที่เก่งเรื่องการผลิต เก่งเรื่องการตลาด เก่งเรื่องการกระจายสินค้า หากแต่โดยมากเกษตรกรจะเห็นว่า การจะเป็นเกษตรกรที่ดีได้ ต้องอยู่ในห่วงโซ่ของการทำเกษตรทุกขั้นตอนอย่างแท้จริงด้วยตนเอง เกษตรกรรุ่นใหม่แตกต่างจากเกษตรกรรุ่นเก่าเป็นอย่างมากในเรื่องของการกำหนดเป้าหมายการผลิต ซึ่งจะสนใจเป็นส่วนหนึ่งของต้นน้ำ (ผู้ผลิต) กลางน้ำ (ผู้แปรรูป) และปลายน้ำ (ผู้ขาย) เบ็ดเสร็จด้วยตนเอง เพราะไม่ต้องการให้พ่อค้าคนกลางมาเอาเปรียบ และต้องการกำหนดราคาสินค้าได้เอง นอกจากนี้ เกษตรกรจำเป็นต้องเข้าใจตลาดอย่างแท้จริง ต้องรู้ความต้องการ อุปนิสัย การใช้ชีวิต หรือที่เรียกว่า Life style เพื่อคาดการณ์แนวโน้มของประเภทสินค้าที่จะเป็นที่ต้องการในอนาคต ทั้งนี้ ลูกค้าน่ามาหลายกลุ่ม ทั้งลูกค้ารายบุคคลที่มีกำลังซื้อสูง (Niche market) ลูกค้าที่มักซื้อของในร้านสะดวกซื้อ และกลุ่มลูกค้าที่มักซื้อในห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ แนวทางหนึ่งที่จะเรียนรู้ลูกค้าก็คือ การพบปะพูดคุยกับลูกค้าทุกกลุ่มโดยตรงจะเพิ่มโอกาสของเราในการทำธุรกิจ

เกษตรกรหลายคนที่เคยทำงานในภาคธุรกิจอื่นมาก่อน มักจะเห็นว่า ธุรกิจการเกษตรมีวิธีการบริหารจัดการที่ไม่ซับซ้อนเหมือนกับอุตสาหกรรมอย่างอื่น สิ่งสำคัญคือเกษตรกรต้องเข้าใจ Supply chain การทำธุรกิจเกี่ยวกับเกษตรในปัจจุบันที่เป็นการปลูกแล้วจึงหาตลาดรับซื้อ ชารีย์ บุญญวินิจ (11 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) กล่าวไว้โดยสรุปว่า การทำงานเกษตรไม่ได้มีแต่หน้าที่ผลิต การตั้งหน้าตั้งตามผลิตเพียงอย่างเดียวจะไม่สามารถอยู่รอดได้ คือต้องเข้าใจทั้งระบบ Supply chain ปัญหาคือการกำหนดราคา เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ และยังมีปัญหาการผลิตที่ซ้ำซ้อนกัน เกินความต้องการของตลาดอีกด้วย

การทำธุรกิจการเกษตรในปัจจุบันมีหลากหลายรูปแบบ เกษตรกรรุ่นใหม่หลายคนสามารถทราบล่วงหน้าว่าตนเองจะสามารถขายให้กับใคร เท่าไหร่ เพื่อจะสร้างผลผลิตให้ได้ตรงกับความต้องการทั้งปริมาณและคุณภาพ เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตที่ไม่จำเป็น สามารถควบคุมและกำหนดราคาเองได้ เช่นปริตารพันธ์ จันทรเรือง (15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ได้นำแนวคิดแบบ Lean Canvas ซึ่งเป็นเครื่องมือช่วยเขียนแผนธุรกิจแบบย่อและกระชับ เน้นการค้นหาปัญหาของลูกค้า (Pain point) และความต้องการที่แท้จริงเพื่อใช้ในการพัฒนาสินค้าได้นั้น มาทำ Fanpage ปันโตข้าว เพราะเราจะทราบว่า ลูกค้าต้องการข้าวอย่างไร เท่าไหร่ อีกทั้งยังได้มีแนวคิดการแปรรูปเพื่อเพิ่มทางเลือกให้กับลูกค้าที่เป็นเด็ก

เนื่องจากทราบตีว่าเด็กๆ มักไม่ทานข้าว จึงลองผลิตข้าวอัดเม็ดคล้ายขนมแล้วนำไปทดลองตลาดก่อน เมื่อเห็นว่าขายดี จึงลงทุนทำเพิ่มเติม

จากที่กล่าวมา เกษตรกรรุ่นใหม่หลายคนเห็นว่า เกษตรกรที่จะประสบความสำเร็จได้ต้องดำเนินงานเองตั้งแต่ต้นน้ำคือ ต้องเข้าใจพืชแต่ละชนิดอย่างถ่องแท้ว่าต้องการสารอาหารอะไร อย่างไร เมื่อไหร่ และควรรู้ว่าพืชแต่ละชนิดมีประโยชน์อย่างไร จากการสัมภาษณ์เกษตรกรส่วนมากจะให้ความสำคัญกับความสามารถในการผลิตซึ่งจะก่อให้เกิดความยั่งยืน ดังที่ สุชัยญาณมาศ สุชาพันธ์ (15 กรกฎาคม 2563, สัมภาษณ์) ธนารัตน์ รัตน์นราทร (9 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ที่กล่าวว่า “เกษตรกรรุ่นนี้ไม่เหมือนเดิม แบบเดิมคือหวังแต่จะขายกับคนกลาง แต่ของเราไม่คิดแบบนั้น เพราะต้องการได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เอาให้ตรงจุดเลย เราเริ่มจากมาตรฐานเราเอง ต้องหาจุดเด่นของเราให้เจอด้วย ต้องมองตลาดนำการผลิต...” และ พิมพ์พิชา เกตุงาม (15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เห็นว่า “...การเป็นเกษตรกรคือต้องมีผลผลิตเอง เราต้องผลิตเอง ต้องไม่ทิ้งการผลิต เราต้องการแก้ไขปัญหาใด เราต้องแก้เอง เช่นไม่อยากให้มีหญ้าที่หาก่อนหินไปทับ ไปคลุม ดินไม่ดีเราต้องปรับอย่างไร ต้องคิดเอง ต้องพยายามทำให้ได้...”

ในช่วงกลางน้ำ คือการแปรรูปผลผลิตที่เกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนมาก โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตพืชทั่วไป เช่นเห็ด ผลไม้ เมื่อดำเนินการไปแล้วจะมีปัญหาว่า ผลผลิตทางการเกษตรนั้น มีอายุสั้น ไม่สามารถเก็บไว้ขายได้นาน อีกทั้งในบางช่วงก็มีผลผลิตเดียวกันในตลาดสูง ดังนั้น การแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าจึงเป็นสิ่งสำคัญ

ในส่วนปลายน้ำนั้น เพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์ผลผลิตล้นตลาดเช่นในอดีตที่เกษตรกรรุ่นเก่าส่วนมากจะมีปัญหากับเรื่องการตลาด เพราะแต่เดิมเคยชินกับการรอให้รัฐมาช่วยประกันราคา หากแต่เกษตรกรรุ่นใหม่จะมีแนวคิดที่ต้องการทำการเกษตรแบบ “ตลาดนำการผลิต” แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่เกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนมากนำมาเป็นหัวใจของการทำธุรกิจการเกษตรของตนเอง อาทิ พิมพ์พิชา เกตุงาม (15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เห็นว่าสิ่งสำคัญคือมองว่าตลาดกำลังต้องการอะไร สินค้าที่ขายต้องมีรูปร่างดี เช่นเห็ด Milky ที่มีความแตกต่าง ดูสะอาด เป็นที่ถูกใจของคนรุ่นใหม่และคนที่กำลังซื้อ เกษตรกรต้องรู้ว่าต้องมุ่งไปยังผู้ซื้อกลุ่มไหน มีคู่แข่งหรือไม่ หากมีเราต้องหันไปทำสินค้าอื่น และต้องมองตลาดล่วงหน้า การจะพัฒนาตลาดให้ได้คือการที่เราต้องทราบความต้องการของลูกค้า ต้องเจอลูกค้าเองว่าชอบหรือไม่ชอบอะไร

จากที่กล่าวมาแล้วว่าเกษตรกรมีหลากหลายรูปแบบ สำหรับเกษตรกรที่ขายสินค้าการเกษตรโดยตรงนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการรวมกลุ่มผู้ผลิตเหมือนกัน เพราะจะมีอำนาจต่อรองราคา

สิ่งสำคัญของผู้ผลิตทางการเกษตรคือ ต้องเข้าใจความต้องการของลูกค้าว่าต้องการสินค้าอะไร ลักษณะแบบไหน เพื่อจะได้ผลิตให้ตรงความต้องการ ดังเช่น ปรีดาพันธ์ จันท์เรือง (15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) กล่าวว่า ในช่วงของวิกฤต COVID-19 กลับเป็นช่วงเวลาของเกษตรกรที่จะขายผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับสุขภาพมากขึ้น เกษตรกรรุ่นใหม่ทั้งหมดเป็นนักแสวงหาความรู้ที่ดี เพราะจะโฆษณาสินค้าโดยอ้างอิงจากงานวิจัย หรือการเอกสารที่เชื่อถือได้เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้า โดยเกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนมากไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์นี้

เกษตรกรรุ่นใหม่หลายคนเริ่มทำการเกษตรในพื้นที่ของตนเองก่อน เช่นนิชาภา สุวรรณาค (27 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เห็นว่าตนอยู่ในพื้นที่ประจวบคีรีขันธ์ มีชาวต่างชาติที่ชอบเมืองไทย ชอบสมุนไพรไทยมาก จึงเริ่มขยายตลาดจากกลุ่มนี้ โดยเริ่มส่งเสริมให้ปลูกตะไคร้ โดยกำลังพัฒนาเป็นเครื่องหอมกลิ่นสมุนไพรต่างๆเช่น มะนาว มะกรูด ตะไคร้ หรือดอกไม้ต่างๆ ตอนนี้เริ่มปลูกแทรกกับพืชทั่วไป

อย่างไรก็ดี ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่ได้รับผลกระทบเช่น นลวัชร คำนุชิต จากจังหวัดเลย เพราะยังเป็นเกษตรกรที่อยู่ในระหว่างการเปลี่ยนผ่านจากเกษตรอินทรีย์ส่งถึงผู้ค้าโดยตรง กับการผลิตเพื่อส่งร้านค้าขนาดใหญ่ (Modern trade) ในกรุงเทพมหานคร ในช่วงวิกฤตการณ์ COVID-19 จึงมีปัญหาเรื่องการขนส่งสินค้าค่อนข้างมาก จึงริเริ่มที่จะมองตลาดใกล้บ้านมากขึ้น และเพิ่มเติมประเภทของผลิตภัณฑ์ที่ต้องสามารถสร้างรายได้ทั้งในรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และรายปีด้วย

1.2.3 ภูมิปัญญาเดิมมีคุณค่าเสมอ

ความรู้เดิมในที่นี้หมายรวมถึง ความรู้ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านในการผลิตและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร แม้ว่าวิธีการทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นเก่าจะไม่สามารถสร้างผลผลิตที่สวยงามตามความต้องการของตลาดมากนัก แต่ด้วยเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทำการเกษตรในพื้นที่มานาน ทำให้เข้าใจสภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ภูมิสังคมของพื้นที่ ได้ลองผิดลองถูก ที่สำคัญคือมีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่นั้นๆ ดังนั้น องค์ความรู้เหล่านี้ เกษตรกรรุ่นใหม่ไม่สามารถแสวงหาได้จากสื่อใดๆ หรือใช้ระยะเวลาเพียงช่วงสั้นๆ ในการเรียนรู้ การไปเรียนกับครูภูมิปัญญาหรือปราชญ์ชาวบ้าน จึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดของเกษตรกรรุ่นใหม่ ดังเช่น อุดลย์ วิเชียรชัย (4 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) สนใจการปลูกเห็ดตั้งแต่เริ่มแรกทำการเกษตร เริ่มต้นจากการหาข้อมูลทาง Internet และการสอบถามชาวบ้านใกล้เคียงด้วยเป็นคนในพื้นที่อยู่แล้วจึงเข้าไปหาเกษตรกรผู้ใหญ่ในชุมชนได้ง่าย และเมื่อทำตามก็สังเกตว่า ได้ผลดีในระดับหนึ่ง แต่มีปัญหาคือก้อนเห็ดจะใช้ได้ในระยะเวลาไม่นาน จึงได้นำมาปรับส่วนผสมในก้อนเห็ดตามที่ได้ศึกษาจากเอกสารอื่นๆ ทำให้ปัจจุบัน ก้อนเห็ดในอุดลย์คลองหลวงฟาร์มเห็ด จะให้ผลผลิตที่มากและยาวนานกว่าปกติ จึงเป็นที่นิยมมาก นอกจากนี้ ยังมีการแปรรูปสินค้าซึ่งก็ได้รับความรู้จากคนในชุมชนที่ทำข้าวเกรียบจากข้าวเป็นของกินเล่นพื้นถิ่นมาแต่อดีต จึงได้นำมาดัดแปลงโดยใช้เห็ดเข้าผสมด้วย จึงได้ข้าวเกรียบเห็ด รวมถึงยังได้พัฒนาสูตรเป็นอาหารอื่นๆ คือการนำกล้วยหอมทองมาปั่นกับเห็ดทำเป็นเค้กอีกด้วย เช่นเดียวกับวิวิช พวงสวัสดิ์ (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ให้ความเห็นไว้ว่า “...จริงๆ แล้วเกษตรกรรุ่นใหม่ฉลาดนะ แต่คนเก่าๆ ก็ไม่ได้โง่ อายุเขายืนกว่า และก็แข็งแรงกว่าเรา สำหรับผมคิดว่า การทำเกษตรต้อง Back to basic ดีกว่า เพราะเราจะไม่ยาก แค่ทำให้ดินดี ไม่ยากเลย...”

เกษตรกรทั้งหมดของการวิจัยนี้ มีพื้นฐานความเชื่อ ความศรัทธาในศาสตร์กษัตริย์อยู่แล้ว เพียงแต่การนำมาต่อยอดนั้น ยังไม่มีความกระจ่างจนได้มาดำเนินการเอง ดังเช่น อุดลย์ วิเชียรชัย (4 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่แต่เดิมเรียนทำการเกษตรจากสื่อออนไลน์ แต่เมื่อทดลองทำจริงก็พบว่าไม่มีวิธีการทำการเกษตรแบบใดที่สามารถใช้ได้กับทุกบริบท และค้นพบว่าทำการเกษตรทฤษฎีใหม่นั้นเหมาะสมกับตนเอง จึงได้มีความพยายามในการสร้างศูนย์การเรียนรู้และเผยแพร่ความรู้เหล่านี้ไปยังผู้ที่สนใจ โดยเชื่อมั่นอย่างยิ่งในแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ ประกอบกับการทำการเกษตรยั่งยืน 5 รูปแบบได้แก่

1) เกษตรผสมผสาน (Integrated farming) เน้นการทำกิจกรรมการเกษตรมากกว่า 2 กิจกรรมในเวลาเดียวกัน เพื่อให้เกื้อกูลกัน สร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2) เกษตรอินทรีย์ (Organic farming) เน้นการผลิตที่ไม่ใช้เคมีสังเคราะห์ แต่ใช้อินทรีย์เคมีได้ เช่น สารสกัดสะเดา ตะไคร้หอม หรือสารสกัดชีวภาพ เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์และป้องกันโรคให้พืชได้

3) เกษตรธรรมชาติ (Natural farming) เน้นการทำเกษตรที่รบกวนธรรมชาติน้อยที่สุด หรือไม่รบกวนเลย เช่น ไม้ไผ่พรวน ไม้ใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี ไม่กำจัดวัชพืช แต่อาจมีการคลุมดินและใช้ปุ๋ยพืชสดได้ ในที่นี้ เกษตรกรรุ่นใหม่หลายคน อาทิ อุดลย์ วิเชียรชัยและวีระ สรแสดง ได้น้อมนำแนวพระราชดำริในเรื่องไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง (ไม่ใช้สอย ไม่กินได้ ไม่เศรษฐกิจ และผลของระบบการอนุรักษ์ดินและน้ำ) โดยการปลูกป่า 5 ระดับ (ไม่สูง กลาง เตี้ย เรี่ยดิน กินยงหัว)

4) เกษตรทฤษฎีใหม่ (New theory agriculture) เน้นการบริหารจัดการน้ำอย่างเหมาะสม มีการปลูกข้าวไว้บริโภค การผลิตอาหารเพื่อการบริโภคในครัวเรือน เมื่อเหลือก็ขายสร้างรายได้เพียงพอเพียง ทั้งนี้ ขึ้นกับบริบทของเกษตรกรแต่ละคน ดังเช่น เมธินี ไชยววิทย์สกุล (6 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) นั้น มิได้ใช้หลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ เพราะได้ใช้วิธีการอื่น ด้วยมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับ Programmer จึงสามารถสร้างระบบน้ำอย่างเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมในขณะนั้นๆ ได้ด้วยตนเอง

5) วนเกษตร หรือไร่นาสวนผสม (Agroforestry) เน้นการมีต้นไม้ใหญ่และพืชเศรษฐกิจหลายระดับให้เหมาะสมกับพื้นที่ มีการปลูกป่าและเลี้ยงสัตว์ให้เกื้อกูลกัน และเป็นการเพื่อพื้นที่ของป่าไม้ด้วย

ไม่เพียงแต่เกษตรกรจะเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาพื้นบ้านเท่านั้น แต่ยังมีรายการโทรทัศน์เกษตรไทยไอดอล ก็เห็นความสำคัญเช่นกัน ยุพา เพ็ชรฤทธิ์ รัตนจันทร์ และพร ชินพันธ์ ผู้ผลิตรายการโดยบริษัทป่าใหญ่ครีเอชั่น (15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ให้ความเห็นว่า จากการที่ทำการเกษตรไทยไอดอลมานานกว่า 5 ปี เห็นว่า สิ่งสำคัญที่เกษตรกรไทยต้องเรียนรู้คือ การเรียนภูมิปัญญาจากเกษตรกรรุ่นเก่า และต้องเรียนรู้เรื่องเทคโนโลยีจากเกษตรกรรุ่นใหม่ เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องสร้างสมดุลให้ได้ระหว่างการนำความรู้เก่ามาผสมผสานกับการนำเสนอในรูปแบบใหม่ๆ

1.2.4 มาตรฐานสินค้าเพื่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภค

เกษตรกรรุ่นใหม่ที่กำลังทำจริงๆ จะยังไม่สนใจเรื่องการขอรับมาตรฐานมากนัก เกษตรกรหลายคนในการวิจัยนี้เรียกกันว่าเกษตรกรสายอินดี้ เชื่อมมั่นในมาตรฐานการผลิตของตนเอง ไม่จำเป็นต้องได้รับมาตรฐานจากที่ใด เรียกกันว่า กรอ (กูร์รับรองเอง) แต่อย่างไรก็ดี เพื่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภค ก็มักจะต้องพยายามให้ได้มาตรฐานอย่างใดอย่างหนึ่งในที่สุด

การสร้างมาตรฐานสินค้าในความเห็นของเกษตรกรมีด้วยกันหลายระดับ ในช่วงเริ่มต้นนั้น ส่วนมากจะพยายามสร้างมาตรฐานการผลิตที่ตนเองพึงพอใจ เช่น อุดลย์ วิเชียรชัย (4 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) พยายามให้ผลผลิตแปรรูปเช่นกล้วยฉาบ เค้กกล้วยหอมเห็ด และข้าวเกรียบมีรสชาติเดียวกัน ไม่ว่าจะป็นสมาชิกคนใดในชุมชนมาปรุงรสก็ตาม ดังนั้น จึงต้องมีการอบรมและควบคุมเรื่องการผลิตด้วยตนเอง แม่หรือภรรยาผู้ริเริ่มการผลิตนี้ทุกขั้นตอน

หากเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่นั้น คงจะนำหลักเกณฑ์คุณภาพของการผลิตได้ยาก เพราะต่างมีเทคนิควิธีการเฉพาะตัว ไม่ได้นำมาจากที่อื่นให้ประเมินได้ หากแต่มุ่งเน้นที่ผลผลิตว่าได้ผลดี ปลอดภัยพอ เช่น เป็นสินค้าที่ได้รับการยอมรับว่ามีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good

Agricultural Practices: GAP) ซึ่งเป็นมาตรฐานที่ครอบคลุมการผลิตสินค้าเกษตรแบบครบวงจร ตั้งแต่ปัจจัยการผลิต การผลิต การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การบรรจุหีบห่อ และการขนส่งการผลิต ทั้งนี้ ขึ้นกับขนาดของธุรกิจด้วย ดังที่ นิชาภา สุวรรณนาค (27 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) กล่าวไว้ว่า การขอมาตรฐานอาจต้องดูว่าสินค้าของเราอยู่ระดับไหน บางผลิตภัณฑ์ที่ขายในท้องถิ่นเช่นผัก ไม่ได้มีการวัดมาตรฐาน แต่ให้ตัวผู้ผลิตเป็นมาตรฐาน ให้คนขายเชื่อใจว่าเราไม่ได้ใช้สารเคมีเลย หรือตอนนี้มีความสนใจเรื่องสุขภาพ เกษตรกรบางคนไปเรียนนวดแผนไทย การใช้ยาสมุนไพร ถ้าเช่นนี้ ตัวเกษตรกรเองเป็นเครื่องกำหนดมาตรฐาน ส่วนสินค้าที่แปรรูปเช่นยา ก็ต้องสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภคด้วยการขอรับการรับรองจากหน่วยงานของรัฐ หากแต่การขอรับการรับรองนั้น มีความซับซ้อนและยุ่งยากในหลายประการ เพราะกฎระเบียบต่างๆ ความคิดนี้สอดคล้องเกษตรกรหลายราย อาทิ ภัทรฤทัย พรหมนิล

เกษตรกรหลายรายเห็นว่า การได้มาตรฐานสินค้าเกษตรจะเป็นเครื่องยืนยันคุณภาพสินค้าได้เป็นอย่างดี หากแต่ต้องมีการลงทุนมาก เช่นดำรงเดช รังงาม (29 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์)เล่าให้ฟังว่า สำหรับสินค้าบางอย่างของตนเองก็ได้มาตรฐาน Q หากต้องการผลิตจุลินทรีย์เพื่อกำจัดโรคแมลง ต้องลงทุนสูงและต้องใช้เวลาในการทดลองผลิตภัณฑ์เป็นระยะเวลาอันยาวนานซึ่งไม่สามารถดำเนินการได้ จึงยังคงจ้างโรงงานผลิตที่มีมาตรฐานและส่งขายให้กับคนที่เชื่อใจเท่านั้น อย่างไรก็ตาม อาจต้องมีมาตรฐานบ้าง แต่เห็นว่าในบางผลิตภัณฑ์ เกษตรกรคือเครื่องหมายของสินค้าเอง บางครั้งเกษตรกรต้องเป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพเอง เช่นเดียวกับ ธนารัตน์ รัตนนราทร เห็นว่ามาตรฐานที่รัฐกำหนดก็ควรต้องมีเพราะลูกค้าบางส่วนก็ใช้ประกอบการตัดสินใจซื้อ ภัทรฤทัย พรหมนิล (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ได้ทำแคปซูลมะม่วงหาวมะนาวโห่ที่เห็นว่าการขอมาตรฐานสินค้านั้น มีขั้นตอนค่อนข้างมาก อีกทั้งต้องลงทุนเกี่ยวกับเครื่องจักรมาก จึงได้ว่าจ้างโรงงานที่มีใบรับรองให้ผลิตสินค้าให้ ทำให้สินค้าจึงจัดเป็นอาหารเสริมมากกว่ายา เพราะการจะขอใบอนุญาตจากอาหารและยาได้นั้น ต้องทดลองโดยให้กรณีศึกษาทานอาหารของเรา มากกว่า 15 ปี ต่อเนื่องว่าเป็นผลอย่างไร หากเราต้องการทำให้ถูกต้องตามระเบียบมาตรฐานก็อาจจะไม่ทันต่อการจำหน่ายและเกิดความเสียหายได้ ซึ่งเราต้องเสียค่าจ้างกรณีศึกษาต่อเนื่องด้วย

มาตรฐานสินค้าบางประเภทก็สร้างความยุ่งยากให้เกษตรกรมากกว่า จึงได้ถูกละเลยไป เช่น ชัชวาลย์ ไกลอินทร์ (สัมภาษณ์ 1 มิถุนายน 2563) เกษตรกรรุ่นใหม่เพาะเลี้ยงเห็ดในจังหวัดระยอง กล่าวไว้ว่า “...ก็เห็นว่าการขอ อย (มาตรฐานขององค์กรอาหารและยา) ก็สำคัญนะ แต่เราก็ละเลยซึ่งทำให้เราไม่มีอำนาจต่อรอง สิ่งที่ยากทำคือการแปรรูปน้ำเห็ดหลินจือ ถ้าต้องฝากขายก็ต้องมีตู้แช่ จะใส่ขวดแก้วก็ต้องมี อย ต้องทำเป็นขวดปิด หรือเราต้องทำ GMP ซึ่งต้องเก็บได้ 2 ปีโดยไม่ต้องแช่เย็น ตลาดเราก็จะกว้างขึ้น ขายที่ไหนก็ได้ แต่การขอมาตรฐานค่อนข้างยาก แต่สุดท้ายเราก็ต้องทำตามกฎหมาย...”

1.2.5 การเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่

1.2.5.1 การเรียนรู้แบบเบ็ดเสร็จ ระบุความถูกและผิดอย่างชัดเจน

การเรียนรู้แบบเบ็ดเสร็จในที่นี้หมายถึงการไปร่วมเรียนรู้ ฝึกอบรม หรือการศึกษาเอกสาร ตำราหรือผ่านสื่อออนไลน์ที่มีการนำเสนอวิธีการทำการเกษตรแบบสำเร็จรูป ซึ่งในปัจจุบันมีศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตรหลายแห่ง ซึ่งแต่ละแห่งมีแนวคิด แนวปฏิบัติที่แตกต่างกันหรือเหมือนกันบ้าง ทั้งนี้ ส่วนมากจะสอนเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเรื่องโคกหนองนา โมเดล นอกจากในประเทศแล้ว เกษตรกรรุ่นใหม่ในโครงการ Young Smart Farmer ของกรม

ส่งเสริมการเกษตรหลายคนยังได้รับโอกาสไปศึกษางานที่ต่างประเทศทั้งเกาหลี ญี่ปุ่น ฯลฯ ซึ่งต่างเห็นว่าเป็นประโยชน์มากในการนำมาปรับประยุกต์ใช้ ซึ่งทุกคนตระหนักดีว่า การไปดูงาน คือไม่ใช่ให้ทำตาม แต่ให้ไปเรียนรู้และเลือกสิ่งที่เหมาะสมทำแล้วมาปรับใช้กับบริบทของไทย

เกษตรกรบางรายเริ่มสนใจการเกษตรหากแต่ไม่มีเวลาทดลองด้วยภาระหน้าที่จากงานประจำเช่น สุขัญญา นามาศ สุขภาพันท์ (15 กรกฎาคม 2563, สัมภาษณ์) อดีตทำงานด้านการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ จึงต้องเดินทางเป็นประจำ แม้ว่าจะเริ่มสนใจการเกษตรแต่ก็ไม่มีเวลากลับไปบ้านที่จังหวัดกระบี่บ่อยนัก จึงเริ่มจากการเรียนรู้ผ่านการอบรมมากมาย หวังว่าจะนำกลับมาใช้ได้ทันที หากแต่เมื่อเริ่มลงมือจริงๆ เล็กน้อยก็พบว่า ไม่ง่ายอย่างที่คิด จึงปรับเปลี่ยนโดยเริ่มกำหนดแผนของพื้นที่ก่อนว่าไม่ชนิดใดควรปลูกอย่างไร ใกล้หรือไกลจากบ้านแค่ไหน แต่ก็ได้ซื้อสิ่งที่อบรมมาทั้งหมด เพราะไม่ชอบให้มีแหล่งน้ำในบ้าน ประกอบกับอยู่ในภาคใต้ซึ่งฝนตกชุก จึงปรับเปลี่ยนให้เป็นแปลงเกษตรหลายรูปแบบทั้งหมด

ด้วยหนึ่งในความแตกต่างที่สำคัญระหว่างเกษตรกรรุ่นเก่าและรุ่นใหม่คือ เกษตรกรรุ่นใหม่เป็นนักแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยไม่รอความช่วยเหลือจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ หรือเอกชน โดยวิธีการที่ไม่ยึดติดตำรา ทำให้ง่าย ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด การพึ่งตนเอง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าประสบความสำเร็จเสมอไป เพราะเกษตรกรรุ่นใหม่จะเป็นคนกล้าคิดกล้าทำโดยธรรมชาติและมีความมั่นใจในตนเองสูง หลายคนเลิกทำงานประจำเพื่อกลับมาทำการเกษตรทันที เลือกการเกษตรที่เห็นว่าเหมาะสมกับตนเองโดยแสวงหาความรู้จากโลกออนไลน์หรือหนังสือ โดยคิดว่าขั้นตอนการทำงานเกษตรก็เหมือนกับงานอื่นๆ ที่สามารถเรียนรู้ได้จากเอกสารตำรา หรือศึกษาจากคนอื่นและสามารถทำได้ทันที ดังเช่น อดุลย์ วิเชียรชัย ได้ศึกษาเรื่องการทำฟาร์มเห็ดมาระยะเวลาหนึ่งผ่าน Youtube แล้วลาออกจากงานวิศวกรโดยทิ้งเงินโบนัสปลายปี โดยเห็นว่ามีการไม่ยุ่งยาก ตนเองน่าจะทำได้จึงไม่สนใจจะสอบถามผู้ที่เคยทำมาก่อน หรือไปอบรมแต่อย่างใด จึงไม่ประสบความสำเร็จในช่วงแรก ดังที่กล่าวว่า “...ตอนแรกก็ดู Youtube ไม่เชื่อใคร ไม่อบรม ตัดสินใจเลือกทำเห็ดเนื่องจากต้องการสร้างรายได้จากผลผลิตที่ต่อเนื่อง และเห็นว่าการเพาะเลี้ยงเห็ดนั้น สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ทุก 4 ชั่วโมง ผมเป็นคนเด็ดเดี่ยว ไม่ทำอะไรครึ่งๆกลางๆ ลาออกจากงานแล้วกลับบ้านเลย กลับมาทำเห็ดเลย เริ่มเลยเพราะเป็นอาชีพเดียวที่อยู่ในร่ม แล้วก็มาคิดว่าอะไรโตทันดอกเบี๋ย เห็นว่าเห็ดโตทุกๆ 4 ชั่วโมงก็เลยเลือกทำ แต่ตอนแรกเชื่อตัวเองมาก ไม่ถามใคร แล้วก็เจ๊ง ตกใจเหมือนกัน อยากกลับไปเป็นวิศวกรเลย ตอนนั้นทำมาได้ 6 เดือนแล้ว พ่อแม่ก็ไม่สบาย ทำนาด้วย เราเปลี่ยนจากผืนนามาเป็นเกษตรทฤษฎีใหม่ มันก็เครียด การทำเห็ดของเราคือดูจากเน็ต ซื้อมันเห็ดที่ขายกันซึ่งคนขายก็สอน แต่ก็ไม่ได้เต็ม 100% ถ้าอยากทำเป็นจริงๆต้องไปเสียเงินเรียน 2-3 พัน เราก็ต้องตัดสินใจว่าเอาอย่างไรต่อ...”

จากการศึกษาพบว่า เมื่อทำเกษตรไปสักระยะหนึ่งไม่มีเกษตรกรรุ่นใหม่คนไหนเลยที่เห็นว่า การทำการเกษตรสามารถดูจากเอกสารตำรา หรือหนังสือได้ มีแบบเรียนสำเร็จรูปให้ทำตาม ทุกคนต่างตระหนักดีว่า จริงอยู่ว่าในช่วงเริ่มต้นนั้นต้องเรียนรู้จากเอกสาร Youtube หรือสื่ออื่นๆก่อนก็จริง แต่ต้องมาทำเอง เรียนรู้เอง เพราะบริบทแต่ละที่ย่อยไม่เหมือนกัน และจากการสัมภาษณ์หลายคนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมด้วย

อย่างไรก็ดี เกษตรกรรุ่นใหม่ยังคิดว่า ความรู้แบบสำเร็จรูปก็ยังมีมีความสำคัญเพราะถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี ให้ได้เรียนรู้และเป็นแนวทางในการนำมาปรับใช้ ดังที่กนต์พงษ์ แก้มกลม (7 พฤษภาคม

2563, สัมภาษณ์) เล่าให้ฟังว่า “...เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องมองทุกอย่าง ข้อยากคือเราต้องทนให้ได้กับทุกอย่าง เรามีภูมิคุ้มกันความผิดพลาดมีัย สิ่งสำคัญคือไม่ใช่ดูเพื่อนแล้วทำ ต้องหาสิ่งที่เรานัด ดูสิ่งที่เราว่ายอมรับคำติชม ต้องเรียนรู้และพัฒนา ดูปัจจัยที่เราทำได้...” สอดคล้องกับ ชารีย์ บุญวิจิ (11 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่ว่า “... คนที่ไปดูคนอื่นแล้วมาทำตามนะ ไปไม่รอดหรอกเพราะไม่รู้ว่าจะปลูกแล้วจะไปขายใคร ถ้าถามว่าใช้ศาสตร์พระราชามาทำเลยได้มีัย อาจจะไม่ได้ทุกคน คือแค่พอกินพอใช้ อาจจะไม่ได้อยู่ได้จริงๆ หรือแนวคิดโคก หนอง นา โมเดลก็เป็นส่วนหนึ่ง อาจจะใช้ไม่ได้กับบางการเกษตรก็ได้...สิ่งสำคัญที่จะทำให้การเกษตรอยู่ได้คือ ต้องขายได้ ต้องไประดับโลกด้วย และต้องพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ ต้องมีความคิดในการพัฒนาตัวเองและรู้ว่าเรามีอะไร ..” และเมธินี ไชยวริทธิ์สกุล (6 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่ศึกษาการทำการเกษตรจาก Youtube และเชื่อตำรา ด้วยเป็นผู้ที่เชื่อมั่นว่ามีความรู้ดีทำงานดีมาตลอด แต่เมื่อได้ทำจริงก็เรียนรู้ว่า ความสามารถในการปรับประยุกต์มีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “...สิ่งที่เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องรู้ก่อนว่า เกษตรเป็นงานหนัก ไม่มีตำราเล่มไหนบอกมาให้ทำยังไง หรือไม่มีใครให้เราทำตามได้ทั้งหมด ต้องดูทุกอย่างเองอย่างละเอียด อย่าคิดว่าจะประสบความสำเร็จตั้งแต่ครั้งแรก...เราต้องปรับความคิดของเรา ไม่มีทางไหนที่มาปะะ...” ซึ่งแม้ว่าตนเองจะทำการเกษตรมานานและได้รับรางวัล แต่ก็ต้องมีความสนใจศึกษาดูงานเพิ่มเติมหรือทำงานศึกษาวิจัยควบคู่ไปด้วย สิ่งที่ต้องการเพิ่มเติมของเกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนมากในตอนนี้เป็นคือ ทักษะการเป็นผู้ประกอบการที่ดี ซึ่งต้องรู้เรื่องการเกษตร รัฐบาลหน้าที่ของตนเอง และเป็นนักธุรกิจได้ ต้องสามารถยอมรับความเสี่ยงได้

แม้แต่เกษตรกรรุ่นใหม่บางคนที่มีความสนใจเรื่องการเกษตรโดยตรง และเรียนจบเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์การเกษตรเช่น ดำรงเดช รังงาม (29 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เป็นนักวิจัยด้านการเกษตร ทำงานในห้อง Lab จึงเห็นว่า เกษตรกรที่มีความรู้เชิงลึกด้านการเกษตรนี้ สามารถนำมาต่อยอดสร้างผลิตภัณฑ์อื่นๆได้ เพราะหากขายสินค้าที่มีตามท้องตลาด ก็คงจะไม่น่าสนใจมากนัก เพราะนอกจากเรื่องการตลาดแล้ว สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือ ต้องเลือกใช้นวัตกรรมด้านการผลิตอย่างเหมาะสม เช่นตนเองเรียนเรื่องจุลินทรีย์เพื่อลดการใช้สารเคมี จึงมาลองทำส่วนหนึ่งของนาข้าวตนเองโดยที่ดินโดยรอบจะเป็นสารเคมีทั้งสิ้น

1.2.5.2 การเรียนรู้ในช่วงเปลี่ยนผ่าน

ครอบครัวถือเป็นทั้งอุปสรรคและกำลังใจที่สำคัญที่สุดในการทำการเกษตรในช่วงแรก เกษตรกรรุ่นใหม่เกือบทุกคนได้รับแรงกดดันจากครอบครัวอย่างมาก เพราะส่วนมากมีงานทำที่ดีตรงกับที่เล่าเรียนมา มีความมั่นคงในชีวิต แต่สิ่งสำคัญคือการพิสูจน์ให้คนในครอบครัวเห็น กันตพงษ์ แก้วกมล (7 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เห็นว่าเหตุผลหนึ่งที่กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ประสบความสำเร็จคือ ไม่ยอมแพ้ เพราะจะคอยบอกตัวเองว่าต้องทำให้ได้ การลาออกจากงานประจำที่ดีแต่เดิมนั้น มักไม่เป็นที่เข้าใจของครอบครัวอีกทั้งมักจะทำการเกษตรแบบอินทรีย์ซึ่งแตกต่างจากความคุ้นเคยของครอบครัว หรือเช่น ดำรงเดช รังงาม (29 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ผู้ผลิตจุลินทรีย์กำจัดศัตรูพืชและวัชพืช เรียนจบด้านวิทยาศาสตร์การเกษตร เล่าให้ฟังว่า “...ก่อนหน้านี้นี้เป็นผู้ช่วยวิจัยที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ตอนแรกตั้งใจจะเรียนต่อ จะเป็นอาจารย์ วันหนึ่งรู้สึกว่ายากกลับมาทำการเกษตรที่บ้าน ตอนแรกที่บ้านก็ไม่ยอมรับ ก็เลยขอที่ประมาณ 1 แปลงมาทดลองปลูกข้าวโดยไม่ใช้สารเคมีเหมือนที่ต่างๆกันมา ซึ่งเราก้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ปกติคนอื่นปลูกข้าวได้ไร่ละ 70 ถัง แต่เราได้ 100 – 110 ถัง คนรอบๆ บ้านเค้าก็มาดู

อยากทำตาม...” ซึ่งในช่วงแห่งการเปลี่ยนผ่านที่ไม่ทำให้หัวใจไปเสียก่อนสำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ไม่ครอบครัวยังไม่ได้ให้การสนับสนุนนั้น มักจะต้องเริ่มจากการทำเกษตรในที่เล็กๆ ก่อน โดยมากมักจะเริ่มขอพื้นที่บางส่วนของไร่นามาทดลองทำการเกษตรหลายรูปแบบ เช่น ดำรงเดช รักษาม เริ่มจากการเพาะเห็ดฟาง นำเงินเก็บที่มีไม่มากไปลงทุน และเลือกที่จะไม่กู้ หนี้ที่ขอกู้ได้ไม่ยาก แต่คิดว่า หากวันใดไม่มีแรงทำ ก็จะไม่เงินไปจ่าย อาจโดนยึดบ้านและรถซึ่งเป็นเครื่องมือในการทำงาน สิ่งสำคัญคือ เมื่อทำแล้วประสบความสำเร็จ จะทำให้คนรอบข้างเข้ามาสนใจแล้วทำตาม จึงเป็นแนวทางที่เห็นว่าสามารถทำได้จริงมากกว่า หากก้าวกระโดดแล้วใครจะมาช่วย

ความล้มเหลวถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนจากปัญหาหลากหลายด้าน เกษตรกรรุ่นใหม่ทั้งหมดที่ได้เปลี่ยนผ่านมาเป็นเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ ล้วนแล้วแต่ผ่านประสบการณ์ความล้มเหลวมาทั้งสิ้น ดังที่ รชฏ พิงสุข (6 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) กล่าวไว้ว่า *“No pain, no gain”* การทำงานของเกษตรกรส่วนมากจะมีได้มีแบบสำเร็จตายตัว เกษตรกรแต่ละคนต้องมีคุณลักษณะที่เป็นนักวิจัยและพัฒนาอยู่เสมอ

เกษตรกรรุ่นใหม่บางคนจะเริ่มทำการเกษตรจากการเป็นงานอดิเรกตามความสนใจเช่น เมธิณี ไชยวรรวิทย์สกุล (6 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) มีความมุ่งมั่นในการปลูกเมล่อนญี่ปุ่นในพื้นที่สมุทรสงคราม หนี้ที่ไม่ใช่พืชประจำถิ่น ทั้งนี้ เริ่มจากความสนใจส่วนตัวและพยายามแสวงหาวิธีการที่เหมาะสม เป็นเกษตรกรหญิงคนหนึ่งเริ่มสนใจการเกษตรตั้งแต่ยังทำงานประจำเป็น Programmer ในโรงงานอุตสาหกรรมรถยนต์ เริ่มจากทำงานในช่วงเสาร์อาทิตย์ ปลูกเมล่อนเล็กน้อยที่บ้านและเห็นว่าไม่ได้ผลจึงเลิกไป จนกระทั่งวันหนึ่งเห็นว่าการทำเกษตรประจำแม้ว่างานจะยังสนุก แต่ก็ไม่ชอบบรรยากาศในการทำงานมากนัก จึงลาออกมาพิจารณาความสนใจด้านการเกษตรของตนเองอีกครั้ง

ความกล้าที่จะตัดสินใจว่าจะผลิตสินค้าอะไร และรู้ตัวอย่างไรว่าตนเองมีความสามารถในด้านไหน จะเกิดขึ้นเมื่อทำการเกษตรมาสักระยะเวลาหนึ่งแล้ว เกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนจะค้นพบสินค้าทางการเกษตรที่เหมาะสมกับจริตของตนเอง การสร้างสินค้าให้มีความโดดเด่นและเป็นที่ยอมรับของตลาด ชารีย์ บุญญวินิต (11 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของเกษตรกรไว้ว่า หากเป็นผู้ที่ทำงานอาชีพอื่นมาก่อน จะมีช่วงเวลาที่ได้เรียนรู้เรื่องราวอื่นๆ นอกเหนือจากการเกษตร และในช่วงของการเปลี่ยนผ่านตนเองจากอาชีพอื่นมาสู่การเกษตรนั้น จะได้นำความรู้ความสามารถที่เคยมีมาปรับใช้ สร้างสรรค์การทำการเกษตรของตนเองจนเป็นอัตลักษณ์ของตนเองได้ในที่สุด ที่ไม่มีใครสามารถลอกเลียนแบบได้ ดังเช่น นิชาภา สุวรรณนาค (27 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่ในตอนแรกคิดจะเลี้ยงไก่ แต่เมื่อศึกษาแล้วเห็นว่าต้องฉีดยา และกังวลว่า เมื่อแม่ไก่ออกไปประยะหนึ่งแล้ว จะทำลายอย่างไร จึงล้มเลิกความคิดนี้ได้และมาปลูกพืชคือเห็ดแทนในภายหลัง หรือดุลย์ วิเชียรชัย (4 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) กล่าวไว้ว่า *“...สิ่งที่เราโดดเด่นคือ เห็ดเราสวย แม่ค้าก็ชอบ พุดกันปากต่อปาก ก็มีคนสนใจมารับซื้อ...”* นิชาภา สุวรรณนาค (27 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เล่าถึงช่วงเริ่มทำการเกษตรและทดลองว่า ผลิตภัณฑ์ไหนที่เหมาะสมกับตนเอง เช่นในช่วงแรกได้รับแนวทางจากภาครัฐให้ปลูกมันฝรั่งพันธุ์ดั้งเดิม ไม่ใช่สารเคมีเลย ก็ทดลองปลูก หรือการปลูกแอปเปิ้ล ปลูกได้แต่เปลือกหนามาก ต้องนำมาแปรรูปซึ่งมีปัญหาเยอะ และเมื่อยังไม่ได้ผลผลิตที่ดี ก็ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ หรือลองปลูกปาล์พาส่งตลาดยุโรป แต่ด้วยมาตรการความปลอดภัยของสินค้า ทำให้ต้องหันกลับมาคิดใหม่

อีกความกล้าหาญหนึ่งของเกษตรกรรุ่นใหม่คือกล้าทำในสิ่งที่ไม่เคยทำ หรือไม่ถนัดโดยเฉพาะด้านการตลาดแบบถึงผู้บริโภคโดยตรง หลายคนเริ่มจากการเดินตลาดใกล้บ้านเพื่อดูว่าตลาดมีความต้องการอย่างไร พี่พพันธุ์ไหนที่คนในพื้นที่คุ้นเคยแล้วจึงเริ่มปลูก เช่นนิชามา สุวรรณาค, ชัชวาลย์ ไกล์อินทร์, ชารีย์ บุญญวินิจ, ธนารัตน์ รัตนนราทร, ปราณี สังข์อ่อนดี, ปาริชาติ เทพเจริญ, ภูติศ หาญสวัสดิ์, วิวิช พวงสวัสดิ์ และดำรงเดช รักงาม (29 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เห็นว่าความเชี่ยวชาญของตนในการใช้จุลินทรีย์ลดแมลงและวัชพืชได้มาทดลองใช้ และต้องการทดลองขาย หากแต่การเรียนในสาขาการเกษตรนั้นไม่ได้สอนเรื่องการตลาดแม้แต่น้อย จึงไม่ได้เริ่มทำธุรกิจด้านนี้โดยตรง แต่เน้นไปที่ทำความรู้จักกับลูกค้าก่อน คือเริ่มจากการขายขนม พยายามสร้างความกล้า ความเชื่อมั่นกับลูกค้าว่าเราเป็นที่น่าเชื่อถือ และเป็นการฝึกตนเองด้วยให้รู้จักคุยและนำเสนอสินค้า ซึ่งก็ได้ผลดีเพราะเมื่อสินค้ามีคุณภาพดีลูกค้าจะบอกกันปากต่อปากแล้วติดต่อมาซื้อเอง

เกษตรกรหลายคนที่เคยประสบความสำเร็จในกิจกรรมการเกษตรอย่างหนึ่ง มักจะเพิ่มโอกาสทำขายตนเองให้เปลี่ยนแปลงเป้าหมายของการทำเกษตร เช่น ชาญชาย เขาว์ชาญ (4 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) อดีตทำงานก่อสร้างรับเหมา เดินทางกลับบ้านที่จังหวัดร้อยเอ็ดทุกสัปดาห์ และทำการเกษตรของครอบครัวไปเรื่อยๆ วันหนึ่งจึงกลับมาทำงานที่บ้านเต็มตัว โดยแต่เดิมนั้นปลูกผักปกติ จากนั้น สนใจกรปลูกสตรอเบอร์รี่ซึ่งก็ได้ผลผลิตดีมาก แต่มีความยุ่งยาก จึงเรียนรู้ว่าไม่เข้ากับอุปนิสัย สำหรับในปัจจุบันกิจกรรมหลักคือการรับผสมพันธุ์เทียมและเทียบัว ควบคู่ไปกับผู้ที่สนใจ ซึ่งแต่เดิมเริ่มเลี้ยงเนื่องจากต้องการให้มากินหญ้าและต้องการมูลของวัวควายเพื่อการเกษตร หากแต่ในปัจจุบันมีวัวและควายพันธุ์ที่เป็นพ่อพันธุ์ได้ 24 ตัว ซึ่งถือว่าพอเพียงกับการทำงานและมีรายได้ ส่วนสวนผักได้ให้ครอบครัวดูแลต่อในช่วงสถานการณ์ COVID กลับมีรายได้สูงขึ้น เพราะคนต้องการหันกลับมาทำการเกษตรปลอดภัย ดังนั้นวิธีการหนึ่งคือการเลี้ยงสัตว์ไว้ใช้แรงงานในพื้นที่เกษตรแทนเครื่องยนต์

ในช่วงเปลี่ยนผ่านนี้ การรวมกลุ่มของเกษตรกรด้วยกระบวนการของหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ มีผลอย่างยิ่งกับการพัฒนาการเรียนรู้ของเกษตรกรที่เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่า การเรียนรู้และเปลี่ยนกันในกลุ่มนี้ ส่วนมากมีความจริงใจต่อกัน แต่ด้วยเป็นคนรุ่นใหม่ เพิ่งเริ่มทำการเกษตรเหมือนกัน จึงอาจจะไม่มีประสบการณ์หรือองค์ความรู้ที่ถูกต้อง เกษตรกรหลายคนได้รับกำลังใจที่ดีจากกลุ่มเพื่อนเกษตรกรรุ่นใหม่ด้วยกันเอง ทำให้ไม่ท้อถอยออกไปเสียก่อน

1.2.5.3 การเรียนรู้ด้วยตนเอง

เกษตรกรรุ่นใหม่ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้ที่ได้ประกอบอาชีพอื่นๆ มาก่อนที่จะมาทำการเกษตร ดังนั้น ความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ที่มีมาในช่วงที่ทำงาน ได้นำมาปรับใช้ได้มาก โดยแบ่งเป็นกลุ่มๆ ได้ดังนี้

กลุ่มวิศวกร อาทิ อุดลย์ วิเชียรชัย วิศวกรก่อสร้างมากกว่า 9 ปี ได้นำแนวทางเรื่องการวางแผนการใช้เป็นอย่างมาก ทั้งวางแผนงาน วางแผนคน และวางแผนการผลิต เช่นเดียวกับรชฎ พึ่งสุข เกษตรกรในเมืองที่ทำผักสลัด มีพื้นฐานความรู้เรื่องเทคโนโลยี เพราะเคยเข้าร่วมการแข่งขันสร้างหุ่นยนต์ประกวดมาตั้งแต่เรียนระดับปริญญาตรี และยังสนใจเรียนเกี่ยวกับการใช้หุ่นยนต์เพื่อช่วยเหลือทางการแพทย์ ได้ใช้ความรู้เรื่องการเขียนโปรแกรมมาบริหารจัดการเรื่องการให้น้ำและปุ๋ยกับผัก Hydroponics อีกทั้งยังรับออกแบบระบบ Smart farmer ไม่ว่าจะเป็นการเกษตรแบบใด จะพยายาม

หาทางวางระบบให้เกษตรกรสามารถดูแลเองได้ เช่นเดียวกับ ปรีดาพันธ์ จันทรเรือง เรียนด้านวิศวกรรมมาก่อน จึงมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนโปรแกรมและเทคโนโลยีทางการเกษตร จากนั้นมาเรียนเกี่ยวกับธุรกิจเทคโนโลยีและการจัดการนวัตกรรม (CU TIPP) จึงเพิ่มเติมทักษะในการศึกษาและทราบความต้องการของผู้ประกอบการมากยิ่งขึ้น อาทิ เมื่อได้ศึกษาตลาดมาพบว่า เด็กๆ มักไม่ทานข้าว จึงได้ทดลองทำข้าวอัดเม็ดซึ่งมีรสชาติต่างๆ เช่นเดียวกับนมอัดเม็ด ปรากฏว่าสามารถขายได้ดี จึงได้ลงทุนเพิ่มเติม โดยนำความรู้ด้านวิศวกรรมและการตลาดมาร่วมกันสร้างเครื่องผลิตข้าวอัดเม็ดที่มีให้เลือกหลากหลาย สามารถทานได้ทุกเพศทุกวัย ผู้รักสุขภาพ และเป็นอาหาร Halal ที่มีผู้บริโภคจำนวนมากได้ด้วย

กลุ่มนักร้องแบบคือ วีระ สรแสดง ซึ่งยังคงทำงานด้านการจัดการออกร้านแสดงสินค้า และการแสดงต่างๆ ได้นำความคิดเรื่องการวางแผนการผลิต มุมมองการตลาด วิธีการดำเนินการเกษตรที่ต้องคำนึงถึงปัญหา การนำความรู้เรื่องความสวยงามมาใช้เป็นอย่างมาก ด้วยจบด้านศิลปะ ประติมากรรมสากล ทำให้เป็นคนมองทุกอย่างอย่างละเอียด ต้องมองในเชิงลึก เช่นเมื่อเราเห็นคนเดินมา เราต้องมองได้เลยว่าคนนั้นผิวหนังส่วนใดจะติดเนื้อผ้าบ้าง เราต้องวางอย่างไร เช่นเดียวกับการที่เราเห็นเครื่องจักร เราจะมองไปข้างในว่ามีส่วนประกอบอะไร เราจะแยกยังไง ปรับยังงเพื่อให้อัตโนมัติ เช่นที่เราไม่ใช่แบบตารีแล้วทำโซ่จักรยานมาหมุนใบพัดนั้น เป็นการประยุกต์ใช้กัน เช่นเดียวกับ ชารีย์ บุญญวินิต ที่เป็นนักร้องแบบมาก่อน เรียนจบด้านมัณฑศิลป์ ทำงานเป็น Chef ที่ต่างประเทศ ได้กล่าวถึงการนำความรู้ทั้งหมดมาทำการเกษตรไว้ว่า “...ผมเรียนด้าน Arts แต่เน้นการออกแบบ เราต้องใช้การ Design เรียนด้าน Added value packing เราได้เรียนได้เห็นของสวยๆ แต่มีเพื่อนเป็นวิศวกร เราก็จะมีความคิดที่เป็นตรรกะ เอาจินตนาการของเราบวกกับความคิดของเค้า ทำไปเรื่อยๆ ทดลองไปเรื่อยๆ...”

เกษตรกรบางคนเช่น นิชาภา สุวรรณาค (27 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เริ่มทำการเกษตรจากการอ่านหนังสือเกี่ยวกับเห็ดเพียงเล่มเดียว แต่เป็นหนังสือที่รวบรวมความรู้เกี่ยวกับการปลูก การแก้ปัญหาต่างๆ การตลาดและการขาย การทำการเกษตรของนิชาภา เริ่มต้นจากเป้าหมาย 2 ข้อ คือ 1) มีรายได้ทุกวัน 2) มีอาหารดีปลอดสารเคมี จึงเห็นว่าเห็ดเป็นคำตอบที่เหมาะสม ประกอบกับได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับเห็ดจึงมีความสนใจมาก เพราะเห็ดจะออกดอก 3 วัน หยุด 7 วัน ก็สามารถวางแผนการปลูกได้ว่าเหลือเวลากันอย่างไรเพื่อจะมีผลผลิตออกขายทุกวัน ในขั้นแรกจึงซื้อก้อนเห็ดที่ขายทั่วไปมาทดลอง โดยก่อนหน้านั้นไปสอบถามแม่ค้าตลาดใกล้บ้านก่อนว่าต้องการเห็ดประเภทไหน เมื่อทราบแล้วว่าต้องการเห็ดนางฟ้าภูฐาน จึงได้เริ่มศึกษาก็เห็นว่าเหมาะสมกับสภาพอากาศที่เราอยู่ การปลูกเห็ดต้องให้ความดูแลเป็นอย่างมาก ดังที่บอกไว้ว่า “...เห็ดนี้เหมือนเด็กเลยนะ เหมือนลูก ต้องดูแลดีมาก ทำหายดี...ในช่วงแรกที่ทำก็ไม่ผ่าน (การเพาะเชื้อเห็ด) เราก็มารู้วิธีที่ละเอียดว่า เราทำอะไรผิด แล้วแก้ไข แก้ไปที่ละข้อ ดูทีละข้อ ต้องอดทน ต้องใช้เวลา แต่ตอนนั้นเราก็มีรายได้จากการซื้อก้อนเห็ดมาเลี้ยงอยู่...” เมื่อผลิตไปได้สักพักปรากฏว่าตลาดต้องการเพิ่มเติม แม่ค้าบอกต่อกันว่า เห็นของเราสวย สด สะอาด จึงได้ลงทุนทำโรงเรือนและคิดว่าทำอย่างไรให้อัตโนมัติ และผลิตสินค้าได้มากขึ้น จากนั้น จึงได้ศึกษาเรื่องการทำก้อนเห็ดเองเพื่อลดต้นทุน เริ่มจากการซื้อเฉพาะเชื้อเห็ดแต่บางทีก็ใช้ไม่ได้ หรือไม่ทั้งหมด จึงได้เริ่มทำห้อง Lab และเรียนรู้วิธีการเพาะเชื้อเห็ดเอง ปัญหาที่เกิดขึ้นมีมากมาย อาทิ ในเรื่องการรักษาความสะอาดของ

การเพาะเชื้อ เราจึงมาเรียนรู้ว่า ความสะอาดของผู้เพาะเชื่อนั้นสำคัญมาก ก่อนเข้าไปเพาะเชื้อเห็ด ต้องอาบน้ำให้สะอาดเสียก่อน

นอกจากนี้ เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องมีความเข้มแข็งในสิ่งที่เห็นว่าถูกต้องโดยเฉพาะหากส่งผลถึงผลผลิตที่บางคนอาจไม่ได้คำนึงถึงในตอนแรก เช่น เมธินี ไชยวรรวิทย์สกุล (6 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่ทำฟาร์มเมล่อนให้เยี่ยมชมได้นั้น เล่าให้ฟังว่า “...ปกติเราจะให้เข้าไปชมต้นเมล่อนที่โตแล้ว มีลูกแล้วมากกว่า มีคนที่มาชมบางคนของเข้าไปดูต้นเล็กๆที่เพิ่งเพาะ ตอนนั้นเรารู้ว่าต้องสะอาดนะ เพราะเมล่อนต้นเล็กๆ จะไวมากต่อเชื้อโรค แต่เราก็ใจอ่อนให้เข้าชม ปรากฏว่า ต้นอ่อนเมล่อนรุ่นนั้นเสียหายทั้งหมด ต้องปิดโรงเรือนนำความสะอาดใหม่เลย จึงจำไว้เป็นบทเรียนทีเดียว...”

เกษตรกรทุกคนเห็นว่า ในช่วงเปลี่ยนผ่านนี้ สิ่งสำคัญคือต้องมีคนแนะนำ เพราะอย่างไรก็ต้องเจอกับปัญหา

1.2.5.4 การเรียนรู้ในบริบท

บริบทของเกษตรกรแต่ละคนมีความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งนอกจากจะต้องทำความเข้าใจเรื่องเทคนิคการทำกรเกษตรแล้ว ก็จะเป็นที่จะต้องเข้าใจ **ภูมิสังคม** ของพื้นที่ด้วย ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติของพื้นที่ หรือความสนใจของตลาด ดังเช่น ชาศรียา วิวรรวงศ์ (3 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) แต่เดิมเป็นคนไทยพุทธ หากแต่วันหนึ่งต้องแต่งงานกับชาวมุสลิมและต้องเดินทางไปอยู่ในจังหวัดนราธิวาสซึ่งในตอนแรกเป็นกังวลมาก เพราะมีบริบทที่แตกต่างกันมากจากจังหวัดสุพรรณบุรีบ้านเกิด ในช่วงแรกมีความเครียดมากเพราะสังคมที่แตกต่าง เล่าให้ฟังว่า ร้องไห้ทุกวัน แต่ก็ไม่ท้อ ตอนแรกไม่รู้ภาษาด้วย ไปไหนมาไหนเองก็ไม่ได้ และเมื่อเริ่มปลูกมะนาวในบ่อซีเมนต์ท่ามกลางพื้นที่ดินเปรี้ยวตามคำแนะนำของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองก็ได้รับความสนใจ อีกทั้งยังมีตลาดที่ต้องการมะนาวจำนวนมาก ชาศรียาจึงได้มีแนวคิดที่จะส่งเสริมชาวบ้านให้ปลูกด้วย หากแต่ด้วยลักษณะอุปนิสัยของคนในพื้นที่ที่ไม่ชอบปลูกต้นไม้แบบนี้มากนักจึงไม่ได้รับความร่วมมือ ชาศรียา จึงได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการเกษตรเพื่อสร้างความร่วมมือใหม่คือ การเลี้ยงปลาและแปรรูป ซึ่งได้รับความสนใจจากแม่บ้านในชุมชนเป็นอย่างมาก จนในปัจจุบันมีรายได้จากการแปรรูปปลาจำนวนมาก นอกจากนี้ ยังได้ริเริ่มจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ เชิญชวนคนจากต่างถิ่นมาแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และมาเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนโดยให้ชุมชนร่วมกันออกแบบ หากแต่ในช่วงสถานการณ์ COVID-19 มีผลกระทบที่นักท่องเที่ยวไม่มาไม่มีรายได้ หากแต่ก็ไม่ได้เป็นปัญหาในเรื่องความเป็นอยู่และการกินเลย

ข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ บริบทด้านพื้นที่ของเกษตรกรรุ่นใหม่จะไม่ใช้พื้นที่ทางกายภาพอีกต่อไป แต่เป็นพื้นที่เสมือนที่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรที่มีความสนใจร่วมกันในระบบออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็น Facebook หรือ Line เช่นปลูกพืชชนิดเดียวกัน หรืออยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ปรึกษาปัญหาที่ได้ประสบเหมือนกัน ต้องการสินค้าชนิดใดเพิ่มเติม การแบ่งปันแนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตลาด สร้างเป็นชุมชนเกษตรกรรุ่นใหม่ด้วยกัน

สิ่งที่น่าสนใจมากของงานด้านการเกษตรในวิกฤตโรคระบาด COVID-19 นี้ เกษตรกรที่ให้ข้อมูลในการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นกิตติชัย วรวงษ์สุวรรณ, นิชาภา สุวรรณนาค, สุชญานมาศ สุขพานิช, ปราณี สังข์อ่อน และอีกหลายคนเห็นว่า ในสภาวะโรคระบาด COVID-19 นี้ เป็นโอกาสที่จะได้เรียนรู้การทำกรเกษตรของตนเองมากยิ่งขึ้น มีเวลาคิดพัฒนาปรับปรุงมากยิ่งขึ้นด้วย

1.3 วิธีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์

การนำเสนอในช่วงนี้ ได้นำมโนทัศน์หลักคิดของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ได้พระราชทานไว้คือ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มากเป็นหลักในการวิเคราะห์โดยแต่ละข้อนั้น จะได้กล่าวถึงวิธีคิด และวิถีปฏิบัติของเกษตรกรที่สอดคล้องกับหลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา

1.3.1 เข้าใจ

ความเข้าใจในที่นี้หมายถึงความเข้าใจตนเองว่าต้องการทำอะไร อย่างไร และสิ่งรอบข้างว่าจะสามารถทำให้ความต้องการนั้นประสบความสำเร็จหรือไม่ กล่าวคือ

1.3.1.1 เข้าใจวิธีคิด

สิ่งสำคัญที่สุดที่เกษตรกรทุกคนไม่ใช่วิธีคิดเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีความรู้สึกในงานที่ทำด้วย เกษตรกรทุกคนให้ความเห็นตรงกันว่าเป็น “ต้องมีใจรัก” ในสิ่งที่จะทำเสียก่อน ซึ่งความรักในที่นี้มีด้วยกันหลายแบบ คือ **รักครอบครัว** อยากให้ครอบครัวมีความสุข การกลับไปอยู่ร่วมกัน **รักสุขภาพ** ของตนเองและคนรอบข้าง ทุกคนปลอดภัยจากสารเคมี **รักอิสระ** หรือในขณะที่บางคนเริ่มต้นจากความเข้าใจผ่านการเห็นและเรียนรู้จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่น ปรีดาพันธ์ จันทรเรือง และ เอ็นนู ชื่อสุวรรณ อดีตประธานโครงการทายาทเกษตรกร ได้มีโอกาสรู้จักกับอาจารย์ปัญญา ปุติเวคินทร์ จากศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งมีในรักด้านการเกษตร บรรยายอบรมเรื่องการเกษตรอย่างเข้าใจ ด้วยใจที่เชื่อมั่นของอาจารย์ ทำให้สามารถสื่อถึงผู้ฟังได้เป็นอย่างดีว่าควรทำความเข้าใจที่สำคัญคือความเข้าใจตนเองด้วยว่าเราสนใจสิ่งใดเสียก่อน หรือหาครिया วิวรวงษ์ ที่ได้เข้าไปขอคำแนะนำเรื่องการปลูกมะนาวในพื้นที่ดินเปรี้ยว การปรับปรุงดินจาก คุณกวี มโนไมย์ เจ้าหน้าที่ในศูนย์ศึกษาพิบูลทอง จังหวัดนราธิวาส ที่สอนให้นำหลักการทรงงานมาใช้ คือให้รู้จักสิ่งที่มี เช่น เราสนใจจะปลูกมะนาว แต่ด้วยดินเปรี้ยวจึงควรจะทำในบ่อซีเมนต์ซึ่งมีราคาสูง จึงได้ให้คำแนะนำให้ทำบ่อเองโดยให้สมาชิกในบ้านค่อยๆ ทำวันละไม้ก็บ่อ ไม่นานก็สำเร็จ นอกจากนี้ ยังสอนให้วัดค่าของดินและปรับปรุงดินและน้ำ ตอนที่ทำนั้น 3 เดือนแรกไม่เห็นผล มาเห็นผลเมื่อเดือนที่ 7-8 ในช่วงระหว่างที่รอก็ให้ปลูกพืชอื่นๆ เช่น ตะไคร้ เพื่อให้มีรายได้ด้วย การทำงานร่วมกันศูนย์ศึกษาฯ นี้สร้างความประทับใจมาก เพราะได้รับทั้งความรู้ ความคิด ความเมตตา และกำลังใจในการทำการเกษตร อีกทั้งยังได้ให้ความหมายของคำว่า มีใจรักการเกษตรไว้ว่า “...อย่างน้อยต้องคิดว่า ทำการเกษตรไปเพื่ออะไร ถ้าทำไปเพื่อการค้าก็จ้างคนอื่นทำ แต่ถ้าอยากทำเพื่อสืบทอดอาชีพ ก็ทำเอง ทุกอาชีพมีปัญหาทั้งนั้น ต้องไม่ถอดใจ ต้องเดินหน้า บางคนที่มีทุนเขาไม่ค่อยทน เพราะไม่คุ้ม...”

นอกจากนี้ สุमित แซ่มประสิทธิ์ (18 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ประธานมูลนิธิส่งเสริมการออกแบบอนาคต ได้ให้ความเห็นไว้ว่าการทำเกษตรให้สำเร็จได้นั้น เกษตรกรต้องมีหัวใจที่เปิดรับว่างานเกษตรเป็นทั้ง **วิถีชีวิต** และเป็น **อาชีพ** ด้วย เพราะคนทำอาชีพอื่นๆ ก็สามารถทำการเกษตรได้ด้วย เช่น เป็นตำรวจ แล้วปลูกผักกินเองที่บ้าน ก็ถือว่าเป็นเกษตรกรแต่ถ้าสนใจมากอาจจะยึดเป็นอาชีพซึ่งไม่ใช่เรื่องง่าย ถึงจะเรียกว่า “เกษตรกร”

ความเข้าใจตนเอง ก็ถือเป็นเรื่องสำคัญ บางคนอาจจะเข้าใจมาตั้งแต่ต้น บางคนอาจจะเริ่มเข้าใจเมื่อทำการเกษตรไปแล้ว เข้าใจตนเอง รู้จักอุปนิสัยของตนเอง สิ่งสำคัญคือต้องเข้าใจตนเองว่ามาทำเกษตรเพราะอะไร เช่น นิชาภา สุวรรณนาค (27 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่ว่า “...การทำเกษตร

เราต้องดูอุปนิสัยของเราก่อนว่าเราเป็นคนแบบไหน บางคนเก่งการตลาด อาจจะไม่มาทำเชื้อเห็ดให้เสียเวลา ให้คนอื่นทำ แล้วตัวเองไปทำการตลาด...” เกษตรกรรุ่นใหม่บางคนกล้าที่จะบอกว่ารู้ตนเองว่าเป็นคน “ขี้เกียจ” ดังเช่นวิวิช พวงสวัสดิ์ (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) “...ผมรู้ว่าเป็นคนขี้เกียจ พี่ชแต่ละตัวมีความแตกต่างกัน แต่ละคนก็มีจริตแตกต่างกัน เช่นผมไม่ปลูกผัก หรือบางคนปลูกสตรอเบอร์รี่ซึ่งเป็นพืชอ่อนแอ ต้องดูแลให้ดี แต่เพราะผมไม่มีวินัย ไม่นานงคอยดูแลต้นไม้ที่ละต้น จึงเลือกปลูกไผ่ซึ่งเป็นพืชในพื้นที่ ไม่ต้องดูแลมาก และขายดีมาก เพราะไม่ค่อยมีคนทำ คนอีสานแท้ๆ จะชอบแต่ไม่รู้จะไปเอาพันธุ์จากที่ไหน...” พี่ชอีกอย่างคือมีลเบอร์รี่ ลองเอามาปลูกแล้วขายดี จึงเริ่มแปรรูปส่งขายไกลๆ ซึ่งก็ทำไม่ค่อยทัน และเพราะชอบอยู่บ้าน จึงทำที่บ้านเป็นที่ท่องเที่ยว คนที่เข้ามาเที่ยวจะได้ทั้งความรู้และได้อาหารอร่อยกลับบ้านด้วย

เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จคือคนที่นำความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญของตนเองในขณะทำงานมาก่อน เช่น พิมพ์พิชา เกตุงาม (15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เกษตรกรผู้ปลูกเห็ดสายพันธุ์แปลกใหม่เช่น เห็ด Milky โดยนำแนวคิดหลากหลายมาทำการเกษตร ด้วยเรียนจบด้านบัญชี แต่ทำงานมาหลากหลายโดยเฉพาะเกี่ยวกับเครื่องจักรกล ช่างเทคนิค การปรับแต่งเครื่องจักร อีกทั้งงานประชาสัมพันธ์ และการขายประกัน แม้ว่าที่บ้านจะมีธุรกิจเกี่ยวกับการแปรรูปสับปะรด แต่เห็นว่าเป็นงานที่หนัก ได้ค่าตอบแทนไม่คุ้มค่า อีกทั้งยังใช้สารเคมีจำนวนมาก จึงพยายามหาทางเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับ นลวัชร์ คำนุชิต (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) อดีตช่วงโรงงานอุตสาหกรรมเติบโตมาในครอบครัวชาวสวนผักในจังหวัดเลย ทราบดีว่าการขายผลผลิตต้องเป็นไปตามกลไกตลาด ทั้งประเภทของผัก วิธีปลูกที่ต้องใช้สารเคมีเพราะต้องการผลผลิตตามที่ตลาดต้องการ และยังต้องจัดส่งสินค้าทางไกล จึงพยายามเปลี่ยนมาเป็นการปลูกแบบ Organic มากขึ้นแต่ยังคงรักษามาตรฐานไว้

อีกสิ่งสำคัญหนึ่งคือ ต้อง**เข้าใจสิ่งที่มี**ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน คุณภาพของดินและน้ำ คุณสมบัติของตนเองและครอบครัว กำลังในการผลิต เพื่อเป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินการเกษตรของตนเองให้ไม่มากหรือน้อยเกินไป ดินในที่ของตนเองปลูกอะไรได้ มีธาตุอาหารอะไรบ้าง ต้องปรับปรุงดินอย่างไร รวมถึงตนเองมีทรัพยากรอย่างไรด้วย เช่น ชัชวาล ไกลอินทร์ (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) อดีตวิศวกรโรงงานผลิตรถยนต์ ได้เริ่มจากการปรับคอกไก่ที่มีอยู่โดยนำ Slan มาคลุมด้านหลังเพื่อทำเป็นที่ปลูกเห็ด จึงไม่ได้ลงทุนอะไรมาก อีกทั้งไม่ได้มีความรู้เรื่องการเกษตรเลย จึงคิดจะค่อยๆทำ ค่อยๆปลูก ที่สำคัญคือมองเห็นจุดแข็งของตนเองกล่าวคือ จากการที่ชัชวาลไปอบรมเรื่องการเพาะเห็ดและทำก้อนเห็ดทำให้เห็นว่า ตนเองมีโอกาสประสบความสำเร็จมากกว่าคนอื่นตรงที่สามารถหาวัตถุดิบได้ง่ายและราคาถูกกว่าคนอื่นมากกว่า “...จุดแข็งของเราคือเรามีวัตถุดิบใกล้ตัวเพราะพื้นที่โดยรอบเป็นสวนยางและโรงงานแปรรูป (อำเภอแกลง จังหวัดระยอง) ทำให้มีขี้เลื่อยเยอะมาก ระยะทางก็ห่างจากบ้าน 40 – 50 กิโลเมตรเท่านั้น เราจะประหยัดค่าขนส่งมากกว่าคนอื่น จากที่ไปล้มมาทำก้อนเห็ดที่เชียงใหม่บอกว่า ปกติต้องต้นทุนก้อนละ 3 บาท แต่เราหาได้ในราคา 1 บาท ถือว่าประหยัดได้มาก ก็เลยคิดว่า เราดีกว่าคนอื่น ลองทำก้อนเห็ดดีกว่า...”

แม้แต่โครงการคนกล้าคืนถิ่น โครงการของภาคเอกชนที่สนับสนุนให้คนเมืองกลับไปทำงานที่บ้าน ก็ยังเห็นพ้องต้องกันว่า “...การทำงานต้องเริ่มจากการปรับเปลี่ยน Mindset ก่อน แต่ละคนต้องบอกให้ได้ว่าตนเองมีอะไร เมื่อเริ่มจากสิ่งที่มี ก็จะไม่มีความเสี่ยงน้อยละ ไม่ต้องไปรื้อหาทางใหม่ เราต้องปรับให้ได้”

ก่อนแล้วมาดูว่าเราจะรื้อฟื้นหรือทำอะไร...สิ่งที่เป็น Buffer คือต้องสร้างวิถีชีวิตความเป็นอยู่ก่อน ต่อให้มีเพื่อนแต่ไม่ลงมือทำก็ไม่สำเร็จ...”

1.3.1.2 เข้าใจวิถีปฏิบัติ

สร้างผลผลิตให้ตรงกับอุปนิสัย เช่น อดุลย์ วิเชียรชัย เลือกที่จะทำฟาร์มเห็ด เพราะเป็นกิจกรรมทางการเกษตรที่อยู่ใร่ม เพราะด้วยตนเองเคยทำงานเป็นวิศวกรซึ่งต้องทำงานในช่วง กลางคืนมาก่อน ไม่ชอบทำงานกลางแดด จึงเลือกปลูกเห็ด อีกทั้งเห็นว่าเห็ดได้ผลผลิตดี ออกดอกทุก 4 ชั่วโมง ถือว่าเป็นการสร้างรายได้ที่ดี หรือเมธินี ไชยวรวินัยสกุล เจ้าของสวนเมล่อน มีสาเหตุที่เลือกทำเมล่อนเพราะสามารถปลูกในถุงได้ และไม่ชอบเลอะดิน ไม่ชอบขุดดิน ที่สำคัญคือไม่ต้องการจ้างแรงงาน จึงมองหางานเกษตรที่สามารถทำร่วมกันระหว่างพี่น้องผู้หญิง 2 คนได้

เกษตรกรบางรายมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าจะจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ขายผลิตภัณฑ์ของตนเองที่บ้าน หรือการออกร้าน หรือการส่งสื่อโดยตรงเท่านั้น โดยไม่วางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้า เพราะต้องการให้ลูกค้าเห็นคุณค่าของสินค้าจริงๆ มีโอกาสสนทนาที่ดินในเขตชานเมืองกรุงเทพมหานครมาทำแปลงทดลอง การเกษตรซึ่งเป็นที่ลุ่ม มีแม่น้ำข้าง บริเวณโดยรอบเต็มไปด้วยน้ำเสียซึ่งยากต่อการทำการเกษตร จึงได้เรียนรู้ที่จะนำพันธุ์ไม้ที่มีลักษณะแตกต่างกันปลูกไว้ให้เกื้อหนุนกัน ทั้งนี้ ก็เพราะตระหนักดีว่า พื้นที่ของตนเองนั้นไม่เหมาะทำการเกษตรทั้งดิน น้ำ ไฟ จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้ทำการเกษตรแนวใหม่ให้เป็นแหล่งสร้างแรงบันดาลใจ เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ เช่น วีระ สรเสถง ก็ได้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการผลิตพืชผลทางการเกษตร แต่ชื่นชอบในการออกแบบวงจรของการเกษตรมากกว่า

การให้บริการการออกแบบพื้นที่การเกษตร หรือการออกแบบการนำเสนอสินค้าอื่นๆ เช่น ภัทรฤทัย พรหมนิล นอกจากจะรู้ว่าตนเองมีความรู้เรื่องเกษตรใดแล้ว ยังเข้าใจว่าตนเองมีความสามารถ และความรู้ด้านอื่น กล่าวคือ เคยเป็น Creative รายการโทรทัศน์เกี่ยวกับโรคภัยต่างๆ คือรายการโรคภัย จึงได้เรียนรู้เกี่ยวกับยา และการรักษาโรคมามากมาย จึงได้นำมาปรับประยุกต์ใช้กับการนำเสนอผลแปรรูป มะม่วงหาวมะนาวโห่ ให้เป็นผลผลิตที่มีประโยชน์ในการเป็นยา

ความเข้าใจตนเองนี้มีความสำคัญมาก แม้ว่าจะเริ่มทำการเกษตรไปและประสบความสำเร็จไปแล้ว ก็ยังต้องพิจารณาตนเองเพิ่มเติมอีกว่า ประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไร เช่นในกรณีของนิชาภา สุวรรณนาค แม้ว่าในช่วงแรกจะทำให้คนงาฟ้าภูฐานได้ดี มีผู้สนใจซื้อเป็นจำนวนมาก หากแต่เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า ยังไม่ตอบโจทย์การดำเนินชีวิตที่ดี เพราะยังคงต้องตื่นเช้ามาก ในช่วงกลางวันก็ทำงานหนักในการเก็บผลผลิตและการขาย ทำให้สุขภาพไม่ดีนัก จึงลองพิจารณาการทำเห็ดแบบอื่นที่ได้ผลตอบแทน เช่นกันแต่ทำงานน้อยกว่า ประกอบกับได้ทดลองทานเห็ดถั่งเช่าสกัดและพบว่าทำให้สุขภาพดีขึ้น ทั้งกับตนเองและคนรอบข้าง จึงตัดสินใจทดลองปลูกและแปรรูป ตอนแรกทำไม่เยอะแต่ช่วงหลังมีความต้องการสูง จึงได้ขยายการทำธุรกิจเป็นการสร้าง Brand สินค้าของตนเองได้สำเร็จ และได้รับรางวัลมากมาย เช่น เกษตรกรสำนึกรักบ้านเกิด เป็นต้น

แนวทางของเกษตรกรอินทรีย์ที่มีความปลอดภัยอาจจะไม่ถูกใจคนรุ่นเก่า เพราะเชื่อว่าสารเคมีจะสามารถทำให้ผลผลิตออกได้ตามต้องการมากกว่า ดังนั้น เกษตรกรรุ่นใหม่หลายคนก็เริ่มทำการเกษตร

มักจะขอแบ่งที่ดินของครอบครัวมาสักเล็กน้อยเพื่อมาทดลองทำก่อน จากนั้นเมื่อได้ผลผลิตที่ดี จะมีคนสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะคนในครอบครัว

1.3.2 เข้าถึง

เข้าถึงในที่นี้หมายถึง ได้ริเริ่มลงมือทำ ทำให้เข้าใจถึงแนวทางการปฏิบัติ ผลที่เกิดขึ้นทั้งดีและไม่ดี รวมถึงผลกระทบต่อชีวิตของตนเองและครอบครัวด้วย ซึ่งเมื่อได้เริ่มดำเนินงานไปแล้ว จะพบว่าอุปสรรคที่ต้องเผชิญมีสิ่งใดบ้าง ต้องเรียนรู้และแก้ไขอย่างไร

1.3.2.1 เข้าถึงวิถีคิด

การทำเกษตรนั้น มิได้มีแต่ความสำเร็จเพียงอย่างเดียว ยังมีความล้มเหลวมาด้วยเสมอ ดังนั้นกำลังใจถือเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งมักจะมาจากคนรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว หรือเพื่อนเกษตรกรด้วยกันเอง เพราะต่างคนต้องเดินทางไปยังเส้นทางสายการเกษตรที่เลือกไว้ สิ่งสำคัญคือความอดทน มีสติสมานกับสิ่งที่ทำ เกษตรกรทุกคนต้องมีจุดยืนของตัวเอง และต้องเป็นเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จก่อนที่จะไปสอนคนอื่น การเป็นวิทยากรได้นั้น จำเป็นต้องเป็นตัวอย่างที่ดีด้วย ดังที่พิมพ์พิชชา เกตุงาม ให้ข้อคิดไว้ว่า เกษตรกรแต่ละคนต้องสร้างหลักของตัวเองก่อน ต้องเข้มแข็งเรื่องการผลิติก่อน จึงจะสามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดให้คนอื่นได้ เข้าถึงข้อดี ข้อด้อย ปัญหา อุปสรรคของการทำการเกษตรได้

อุปสรรคที่สำคัญของเกษตรกรคือการตัดสินใจกระทำการจากคนรอบข้าง ซึ่งมักจะมาจากครอบครัวและคนรอบข้าง ซึ่งข้อแตกต่างของการทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นเก่าและรุ่นใหม่คือ เกษตรกรรุ่นเก่ามักจะต้องการความช่วยเหลือจากรัฐที่มุ่งให้ความสำคัญกับการสร้างผลผลิตที่ตอบสนองความต้องการของตลาดโลกเป็นจำนวนมาก หากแต่ปัญหาที่เกิดขึ้นของราคาสินค้าการเกษตรยังไม่สามารถแก้ไขได้ ในส่วนของเกษตรกรรุ่นใหม่จำเป็นต้องจำเป็นต้องมุ่งมั่นสร้างความแตกต่างโดยอาจจะไม่ได้รับการสนับสนุนทั้งจากครอบครัวและภาครัฐ อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่แตกต่างจากความคุ้นเคย จึงต้องใช้ความอดทนและมุ่งมั่นอย่างมากเพื่อให้สำเร็จให้ได้

อุปสรรคของการทำการเกษตร อาจจะมาจกภายนอก การเข้าใจและเข้าถึงปัญหาเหล่านี้จึงมีความสำคัญด้วย เช่นการสนับสนุนของรัฐ ซึ่งแม้ว่าจะมีนโยบายสนับสนุนเรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) ว่าแต่ละจังหวัดควรทำอะไร แต่ปัญหาคือรัฐยังไม่เข้ามาสนับสนุนเต็มตัว เช่นเดียวกับ สมชาย เขียวชาญศิลป์ (4 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) ผู้ปลูกส้มเขียวหวานกล่าวไว้ว่า ต้องใช้ GI ให้เป็นประโยชน์ประกอบกับแนวคิดเรื่องตลาดนำการเกษตร เราต้องคำนวณให้ผลผลิตของเราไม่ตรงกับสินค้าที่คล้ายกันในภูมิภาคอื่นๆ สอดคล้องกับที่สุमित แซ่มประสิทธิ์ (18 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) เห็นว่าหลักเกณฑ์บางประการของการพัฒนาของรัฐไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติจริงของเกษตรกร กล่าวคือ ในปัจจุบันการลงทุนของเกษตรกรเพื่อทำการเกษตรไม่ใช่เป็นเพียงการผลิตเท่านั้น แต่ยังมีการลงทุนเพื่อแปรรูปสินค้า การให้บริการและการตลาด แต่รัฐกลับเห็นว่าไม่ใช่ว่ามีมูลค่าทางเศรษฐกิจ หากจะเปรียบเทียบก็คือ ภาคเอกชนขนาดใหญ่สร้างที่เก็บข้าว ถือว่าเป็นการลงทุน มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ แต่หากเกษตรกรสร้างยุ่งฉางเก็บข้าวของชุมชน ไม่ถือว่าเป็นมูลค่าการลงทุน ผู้บริหารประเทศจึงไม่สนใจเอาใจจริงเอาใจกับการพัฒนาเกษตรกรเพราะไม่สามารถคิดมูลค่า สร้างผลงานได้ หรือหากรัฐให้การช่วยเหลือก็จะเป็นการช่วยเหลือเฉพาะหน้า ไม่ได้ลงลึกไปถึงปัญหาที่แท้จริง รัฐไม่เข้าใจเรื่อง Individual based บทบาทในการทำงานของแต่ละคนแตกต่างกัน ความเห็นนี้สอดคล้องกับเอ็นนู

ชื่อสุวรรณ (สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2563) ที่เห็นว่า รัฐไม่ค่อยสนใจเรื่องการเกษตร เพราะไม่ได้ตอบสนองการกระตุ้น GDP มากนัก จึงไม่ได้ทุ่มเทเหมือนอุตสาหกรรมอื่น หรืองานบริการเช่นการท่องเที่ยว เกษตรกรที่จะประสบความสำเร็จจะต้องสามารถมองเห็นภาพรวมได้ ต้องรู้จักห่วงโซ่การผลิตและวิเคราะห์ได้

1.3.2.2 เข้าถึงวิถีปฏิบัติ

การทำการเกษตรที่ประสบความสำเร็จคือการรู้จักปรับประยุกต์ใช้สิ่งที่มีเช่นการปรับหากมีพืชน้ำใหญ่อยู่แล้ว แต่ต้องการเลี้ยงไก่ ก็สามารถทำกรมไก่เหนือบ่อน้ำนั้นได้เลย ได้เล่าไก่ที่โปร่งและปลาน้ำก็มีอาหารเพิ่มเติม จึงตั้งผลผลิตและประหยัดด้วย

ระยะเวลาถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะตัดสินว่า เกษตรกรคนใดจะประสบความสำเร็จ หลายคนได้ให้ความเห็นถึงระยะเวลาที่แตกต่างกันแต่มีทิศทางเดียวกันคือ ควรใช้เวลามากกว่า 3 ปี เพราะเรื่องการเกษตรมีวงรอบของเวลา แต่ละฤดูกาลจะมีปัญหาแตกต่างกัน ต้องเรียนรู้ทั้งสภาพดินฟ้าอากาศ การแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่สำคัญคือ เพื่อให้เราได้เรียนรู้ตนเองว่าสามารถทำเช่นนี้ได้หรือไม่ มีความสนใจเรื่องการพัฒนาต่อยอดการเกษตรของตนเองอย่างไร

กนต์พงษ์ แก้วกมล (7 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ให้ความเห็นว่า ในช่วง 6 เดือนถึง 1 ปีแรกเกษตรกรควรอยู่ในพื้นที่ตลอดเพื่อดูและผลผลิตเอง จะได้เข้าใจพืชหรือผลิตภัณฑ์ของตนเองอย่างแท้จริง การจ้างลูกจ้างมาดูแลก็สามารถทำได้ แต่เราต้องรู้ด้วยว่าต้องทำอะไร เช่นเดียวกับสมิท แซมประสิทธิ์ (18 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) ที่ว่า การทำเกษตรนั้น ปีแรกขอให้แค่มีกินเท่านั้น จากนั้นค่อยเริ่มขายด้วยแปลงเล็กๆ อาจเน้นที่การแปรรูปในขั้นต่อมา และเริ่มทำการตลาด ฝึกการสื่อสาร ทำ Story Telling สอดคล้องกับสัชชัญญานมาศ สุขาพันธ์ (15 กรกฎาคม 2563, สัมภาษณ์) ว่าระยะเวลาในการทำการเกษตรเริ่มแรกนั้นคือ 3 เดือนปลูกผักไว้กิน 6 เดือนให้ได้แลง 9 เดือนเอาไว้แจก 12 เดือนจึงจะขาย ความคิดนี้เป็นเช่นเดียวกับบลลิตา คำวิชัย ที่เห็นว่าในช่วงปีแรก เกษตรกรไม่ควรออกไปไหนนอกจากไปเรียนรู้ไม่ต้องไปเป็นผู้นำที่ไหน เพราะสิ่งสำคัญคือต้องพิสูจน์ตัวเองให้ได้ในเรื่องทำการเกษตร จากที่เคยทำงานประจำเป็นอาจารย์ ผ่านไปไม่นานก็รู้ตัวแล้วว่าเราควรมาทำการเกษตรเต็มตัวเพราะจะได้ผลที่ดีกว่า เพราะใกล้ชิดกับปัญหาต่างๆ เมื่อเห็นก็จะแก้ไขได้ทัน

ส่วนเกษตรกรที่เป็น Idol ของใครหลายคน ปารีชาติ เทพเจริญ เจ้าของไซโยฟาร์มเห็ด จังหวัดสุราษฎร์ธานี “...แนวทางของในหลวงคือไม่สร้างหนี้ สำหรับเราก็เชื่อตามนั้น เราทำงานตามกระแสเงินสดเท่านั้นทั้งผลิต แปรรูป และการตลาดเราทำเองหมด เราไม่รู้เรื่องไหนก็ไปเรียน ต้องลงทุนไปเรียนบ้าง บางทีก็เยอะเหมือนกัน ช่วงแรกที่ทำคือต้องทนกับเสียงรอบข้าง ครอบครัวไม่ชอบเลย แต่พอผ่านไป 3 ปีก็เริ่มหายใจได้ แต่ถ้า 5 ปี จะดีมากเลย เพราะเราทำได้แล้ว มีความรู้แน่นแล้ว เพราะพลาดมาเยอะสำหรับปีนี้ที่ 12 แล้วถ้าไม่มีใจก็คงไม่ทำ ตอนแรกกลับมาก็ไปเป็นครูอาสาสอนภาษาอังกฤษ แต่สุดท้ายก็มาใช้เวลากับฟาร์มมากกว่า ...การทำการเกษตรเราต้องวางเป้าหมายให้ชัดเจนว่าเราจะไปทางไหน บางคนคิดเยอะแต่ไม่ลงมือทำ สำหรับพี่ทุกอย่างเขียนไว้บนกระดาษ ทำอันไหนได้แล้วตัดออกทีละข้อ อันไหนไม่ได้ก็หมั่นทำต่อไป อันไหนไม่รู้ก็ชวนให้คนอื่นมาสอน มาทำ...”

เช่นเดียวกับ เกษตรกรแต่ละคนจะมีความถนัดแตกต่างกัน เกษตรกรหลายคนเมื่อเริ่มทำพบว่าสิ่งที่ตนเองมีแต่คนอื่นในชุมชนไม่มีคือ ทักษะในเรื่องการตลาด การขายสินค้า การวางแผนการผลิตและ

จำหน่าย ดังเช่น ปรีดาพันธ์ จันทรเรือง (15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) กล่าวไว้ว่า “...การทำ การเกษตรของผมคือต้องลงมือทำเอง แต่บางอย่างเราจ้างเพราะเราไม่ถนัด เช่นการทำ การเกษตรผมไม่ ถนัด ก็จ้างคนอื่นทำ ให้ชุมชนทำ เน้นให้ชุมชนมีงานทำ มีรายได้ ส่วนผมถนัดทำการตลาด เราชอบเจอ ลูกค้ายากกว่า เราก็กินเวลาไปทำสิ่งที่เราถนัดดีกว่า...”

อีกสิ่งที่สำคัญคือ การรู้จักพื้นที่ของตนเอง ซึ่งไม่ใช่พื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำการเกษตรเท่านั้น แต่เกษตรกรรุ่นใหม่มักจะพยายามหาแหล่งขายสินค้าด้วย ซึ่งหากเราเข้าใจและเข้าถึงแหล่งสินค้านั้นได้ ก็ ถือว่าได้เปรียบ ดังที่ปรีดาพันธ์ เทพเจริญ กล่าวไว้ว่า “...ความพอเพียงของพี่คือ การมีชีวิตที่ดำรงอยู่ได้จริง ไม่ใช่ข้อคิดศต ที่อยู่ในพื้นที่กึ่งเมือง กึ่งชนบท ห่างไกลห่างจากบ้านไป 12 กิโลเมตร พี่ยึดถือมาตลอด คือคำของในหลวง ร. 9 ที่ว่า “ต่างคนต่างทำหน้าที่ของตน” สำหรับเราหน้าที่ของเราคือการทำงาน พี่ ไม่ได้เินทุเรื่องแต่มาตั้งวิสาหกิจชุมชนเพราะเราอยู่กับเขาจริงๆว่าเขาทำอะไรเป็น เราเก่งเรื่องการขาย แต่ทำ ไม่เป็น เราก็กินต้อง Share กัน...”

อย่างไรก็ดี เกษตรกรในการวิจัยครั้งนี้ส่วนมากจะเห็นว่า คำว่าการเป็นเกษตรกรที่แท้จริงคือ การ ที่ลงมือทำการเกษตรเอง ซึ่งเกษตรกรทุกคนต้องทำงานที่หลากหลาย ปลูกพืชหลายชนิด เพื่อลดความ เสี่ยง และดำเนินแนวทางของเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่ทำหลายอย่างพร้อมกันตามกำลัง

1.3.3 พัฒนา

1.3.3.1 พัฒนาการวิถีดิจิทัล

เกษตรกรรุ่นใหม่ทั้งหมดให้ความเห็นว่า การจะพัฒนาตนเองนั้น สิ่งสำคัญคือ การต้องยอมรับความผิดพลาด และต้องระลึกเสมอว่า การทำการเกษตรมีความเสี่ยง มีปัญหาให้แก้ไข เสมอ เพราะด้วยแต่ละคนมีต้นทุนแตกต่างกัน บางคนมีเงินพร้อมแต่ไม่มีคนสนับสนุนก็ทำได้ไม่นาน การเกษตรบางประเภทก็มีปัญหามากมายทั้งเรื่องการผลิต การป้องกันโรคและแมลง การจำหน่าย การ ได้รับความเชื่อถือจากผู้บริโภคโดยเฉพาะสินค้าที่เป็นประเภทยาหรืออาหารเสริม จำเป็นอย่างยิ่งที่เรา ต้องเชื่อและศรัทธาในสิ่งที่ทำ เราต้องมองด้วยว่า เราเดินอยู่คนเดียวหรือไม่ หากเราผิดพลาดจะมีใครพยุง เรา ให้กำลังใจเราหรือไม่ สิ่งนี้ถือเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะจะทำให้เราเดินหน้าทำการเกษตรได้อย่างดี

การพัฒนาธุรกิจการเกษตรนั้น สิ่งสำคัญคือเกษตรกรรุ่นใหม่ต้องเปิดใจในการเรียนรู้และแบ่งปัน ข้อมูลร่วมกัน เกษตรกรบางคนไม่ได้มองว่าตนเองอยู่ในฐานะผู้ผลิต แต่ตนเองอยู่ในฐานะผู้พัฒนา เกษตรกร เช่นชารีย์ บุญญวินิจ เราต้องเข้าใจการเกษตร ระบบการเกษตร และต้องเข้าใจเกษตรกรแต่ละ คนด้วย นอกจากนี้ สิ่งสำคัญที่เกษตรกรรุ่นใหม่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงได้คือ ทักษะความเป็น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้กับตนเอง ครอบครัวและชุมชน

1.3.3.2 พัฒนาการปฏิบัติ

เมื่อพูดถึงการพัฒนา หลายคนจะนึกถึงการหางบประมาณเพื่อปรับปรุง โครงสร้างต่างๆ หรือการลงทุนเพิ่มเติม ซึ่งแนวทางหนึ่งที่หน่วยงานภาครัฐเห็นว่าสามารถพัฒนาการ เกษตรได้คือ การให้กู้เงินเพื่อพัฒนาธุรกิจการเกษตร ทั้งนี้ เกษตรกรบางคนอาจจะไม่เห็นด้วย เช่น นลวัชร คำนุชิต ก็เพราะยังเชื่อมั่นในแนวคิดที่ว่า การกู้คือการลงทุนที่เกิดความพอเพียง จึงค่อยๆทำ ค่อยๆ ดำเนินการมากกว่า สิ่งที่ภาครัฐต้องช่วยเหลือคือในเรื่องของการขอมาตรฐานสินค้าเกษตร หน่วยงานต้องมีบทบาทช่วยเหลือ ไม่ต้องช่วยวางแผน เพราะเกษตรกรรุ่นใหม่แต่ละคนมีวิถีของตนเองที่

จะวางแผนการทำงานเองได้ นอกจากนี้ รัฐต้องส่งเสริมให้เกิดโอกาสที่เกษตรกรจะได้เจอลูกค้า เช่นการจัดการแสดงสินค้า เป็นต้น นอกจากนี้ ควรให้การสนับสนุนในแต่ละเรื่องอย่างเต็มที่และต่อเนื่องเช่น ในเรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) ว่าแต่ละจังหวัดควรทำอะไร แต่ปัญหาคือรัฐยังไม่เข้ามาสนับสนุนเต็มที่ นอกจากนี้ รัฐได้พยายามให้เกษตรกรขอรับรองมาตรฐานสินค้าต่างๆ แต่การขอมาตรฐานสินค้าก็เป็นไปได้ยาก อีกทั้งเมื่อได้มาแล้วก็ไม่สามารถขายในราคาที่ยกแบบเดิมได้ จึงไม่จูงใจให้ขอมาตรฐานสินค้านี้

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ของทุกหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน คือ ต้องการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาชุมชนเกษตรกรหลายคนได้นำอุปนิสัยและความรู้เดิมของตนเองมาเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมการทำเกษตรชุมชน เช่น ภูติศ หาญสวัสดิ์ (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) เกษตรกรดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2562 จากจังหวัดขอนแก่น แต่เดิมเป็นคนชอบเก็บข้อมูลทุกอย่างในการทำงาน และเมื่อตัดสินใจกลับมาทำเกษตรที่บ้าน มีโอกาสเรียนรู้กับครูบัญชีอาสา และเริ่มทำบัญชีครัวเรือน บัญชีฟาร์ม จึงได้มีโอกาสทำงานร่วมกับสำนักงานกรมตรวจสอบบัญชีของชุมชน การเริ่มเป็นผู้นำชุมชนนั้น สิ่งสำคัญคือการสร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ สำหรับภูติศที่ทำการเกษตรแบบใหม่ไม่เหมือนคนอื่นๆ ในชุมชน เปรียบตนเองว่าเป็น “ไข่แดง” คนในชุมชนจะคอยจ้องว่าจะสามารถทำได้ประสบความสำเร็จหรือไม่ เมื่อสำเร็จเขาจะเข้ามาถาม เราเองก็ภูมิใจ แนวคิดนี้ สอดคล้องกับหลักการทรงงานที่ว่า **ซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกัน รู้รักสามัคคี อธรรมปราบอธรรม**

ด้วยเกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนมาก เกิดและเติบโตในพื้นที่ที่ตนทำการเกษตร จึงมีความเข้าใจในวิถีชีวิตของชุมชนเป็นอย่างดี หลายคนได้ตั้งความหวังในการทำการเกษตรของตนเองไว้ว่า จะต้องแบ่งปันความสำเร็จนี้ให้กับชุมชนด้วย จึงริเริ่มตั้งวิสาหกิจชุมชนขึ้นมา ซึ่งการรวมกันทำงานของชุมชนโดยมีคนหนุ่มสาวอายุน้อยเป็นแกนนำนั้นอาจไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากไม่ได้รับความเชื่อถือมากนัก อีกทั้งเกษตรกรรุ่นใหม่จะมีแนวคิดทำการเกษตรที่แตกต่างจากคนรุ่นเก่า เช่นการใช้เทคโนโลยี การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ที่ผิดแผกแตกต่างจากปกติของชุมชน ทำให้เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องทำความเข้าใจความแตกต่างทางความคิดเหล่านี้ และนำมาปรับใช้อย่างสมดุล ดังเช่น อุดลย์ วิเชียรชัย (4 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) อดีตวิศวกรที่ทำงานมาทั้งในและต่างประเทศราว 9 ปี จึงมีความรู้เรื่องเทคนิคการแปรรูปสินค้า โดยเฉพาะข้าวเกรียบที่ให้ผู้ใหญ่ในชุมชนช่วยสอนแล้วนำเห็ดซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของตนเองเข้าผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการทำข้าวเกรียบของชุมชน มาผลิตข้าวเกรียบเห็ด ซึ่งสามารถเพิ่มมูลค่าจากเห็ดสดเป็นข้าวเกรียบได้กว่า 2 เท่า อีกทั้งเป็นการสร้างงานให้กับคนในชุมชน โดยมีการแบ่งงานกันทำ ชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมวิสาหกิจชุมชนนี้ ก็จะมาร่วมผลิตข้าวเกรียบทุกวัน มีรายได้รายวันและส่วนแบ่งเมื่อขายผลผลิตได้ด้วย หรือภูติศ หาญสวัสดิ์ ก็สนับสนุนให้แปรรูปสินค้าเกษตร แต่ทั้งนี้ก็ต้องทำความเข้าใจกับชุมชนให้ดี เพราะการแปรรูปเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต และที่สำคัญคือต้องรู้ว่า สามารถผลิตสินค้าแปรรูปอะไรที่ได้ผลดี ไม่ใช่ “ผลิตไปกับข้อมูล” นั่นคือ ไม่ต้องแปรรูปสินค้าตามที่ได้รับคำแนะนำจากหน่วยงานภาคนอก หรือจากการตามกระแสความต้องการของตลาดเท่านั้น เช่นเดียวกับที่ธนารัตน์ รัตน์นราธร กล่าวไว้ว่า การเป็นเกษตรกรต้องมีจุดเด่น จุดยืน ไปปลูกตามกระแสมากไป กว่าผลผลิตเราจะ

ออกก็อาจจะไม่มีความต้องการแล้ว มันคือความเสี่ยง การดำเนินงานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า นอกเหนือจากที่เกษตรกรเรียนรู้ธรรมชาติรอบตัวแล้ว ยังรู้เรื่อง**ภูมิสังคม** ของชุมชนตนเองเป็นอย่างดีด้วย ทั้งนี้ การพัฒนาจึงต้องดำเนินการควบคู่ไปพร้อมกันทั้งเกษตรกร และภาครัฐ ดังเช่นโครงการ Young Smart Farmer ของกรมส่งเสริมการเกษตร นั้น ปัจจุบันได้ปรับให้การอบรมเป็นเสมือนพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่มารู้จักกัน เรียนรู้ ต่อยอดและแบ่งปันข้อมูลการทำงานเกษตรร่วมกัน ซึ่งเกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนเห็นว่ามีประโยชน์อย่างมาก เนื่องจากเกษตรกรแต่ละคนจะมีจุดแข็ง และวิธีการทำงานต่างกัน การแบ่งปันวิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่นเกี่ยวกับการผลิต การหาตลาด การหาสินค้า การหาวัตถุดิบเป็นเรื่องสำคัญ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่เสริมสร้างให้กำลังใจต่อการทำงานกันได้ด้วย

หากแต่**ปัญหา**ของการพัฒนาในปัจจุบันยังคงมีอยู่ เพราะการพัฒนาส่วนมากเน้นการให้ราคาขายสินค้าที่ไม่เป็นจริงของตลาด ทำให้เกษตรกรไม่ได้มีความภาคภูมิใจในตนเองและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะมุ่งแต่ปลูกพืชที่มีผู้รับซื้อซึ่งอาจจะไม่ได้ราคาที่ต้องการ แต่เมื่อได้รับความเห็นแนวทางมาแล้วก็ปลูกไปตามที่ได้ยินมาหรือปลูกพืชที่ตนเองคุ้นเคยจากระบบอุตสาหกรรมเกษตรมาก่อน หรือการพัฒนาที่รัฐได้ให้การสนับสนุนนั้น ไม่ได้ตรงกับธรรมชาติของชุมชน ทำให้การจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมาอาจไม่ประสบความสำเร็จมากนัก ดังที่ ภัทรฤทัย พรหมนิล (1 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) อดีต Creative ได้กล่าวถึงโครงการนวัตกรรมวิถีที่ตนเองมีส่วนร่วม เห็นว่า การจัดกิจกรรมดังกล่าวอาจจะมุ่งหวังถึงการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเดียวกัน เช่นการทำตลาดน้ำในหลากหลายชุมชน หากแต่ในความเป็นจริงแล้ว การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำเป็นต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของชุมชนด้วย

หากแต่**ภูมิสังคม**ของสังคมชนบทและสังคมเมืองมีความแตกต่างกัน ในกรุงเทพมหานครที่ชุมชนรอบข้างไม่ได้มีส่วนร่วมกับการเกษตรมากนัก เช่นวีระ สรแสดง อาศัยบริเวณคลองสามวา มีแนวคิดช่วยเหลือชุมชนแต่ไม่ได้ทำเป็นวิสาหกิจเหมือนกลุ่มเกษตรกรในต่างจังหวัด หากแต่ต้องการเสริมสร้างอาชีพให้คนในพื้นที่ เช่นจะขายผลผลิตของฟาร์มให้กับคนในพื้นที่ใกล้เคียงนำไปต่อยอด เช่นนำไปทำสลัด ม้วน ทำอาหารขาย การให้ความรู้กับโรงเรียนหรือชุมชนที่สนใจ การจัดทำเครื่องพ่นหมอกแอลกอฮอล์ เน้นถึงการ “ซื้อใจ” ชุมชนให้ได้ก่อนว่าเราสามารถทำได้จริง เช่นการแจกเมล่อน จากนั้นค่อยชักชวนเข้ามาดูงานที่ฟาร์มของเรา ชุมชนจะได้เรียนรู้ไปด้วย เพราะเป้าหมายหลักมิได้เป็นไปเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิตหรือการขาย แต่ให้ชุมชนได้เรียนรู้การทำเกษตรในเมืองที่เหมาะสมกับบริบทของตัวเอง ลดค่าใช้จ่าย ช่วยให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ภูมิสังคมของวีระย่อมต่างจากคนอื่น แต่สิ่งที่จะทำให้วีระประสบความสำเร็จได้ก็คือ การเข้าใจสังคมนรอบๆบ้านของตนเองเป็นอย่างดี

เกษตรกรรุ่นใหม่ที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนนั้น ส่วนมากจะเติบโตมาในชุมชนนี้ หรือในครอบครัวที่เป็นผู้นำชุมชนมาแต่ก่อน เช่น ฤชภูมิ ถิ่นฐาน (11 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) เรียนจบด้านเศรษฐศาสตร์ ทำงานอิสระเกี่ยวกับหุ้นในเมืองใหญ่มานาน แม้ว่าห่างจากบ้านเกิดไปตั้งแต่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่เมื่อกลับมาไม่นานก็กลายเป็นผู้นำวิสาหกิจชุมชน เพราะด้วยมาจากครอบครัวผู้ใหญ่บ้าน มีความรู้หลายทางโดยเฉพาะช่องทางตลาดออนไลน์ กล่าวไว้ว่า “...ตอนกลับมาที่บ้านปี 55-56 ตลาดออนไลน์กำลังมา เรากลับมาบ้านพอดีก็เริ่มศึกษาเหมือนกัน แต่เราหายไปนานคนแถวนี้ก็ไม่รู้จักเรา พอกลับมาทำจึงเริ่มจากที่บ้านที่พ่อปลูกแก้วมังกรไว้แล้ว 1,000 หลักรปลูกเพราะแม่ชอบกิน จอนนี้ขยายไปทั้งชุมชน 3,000 หลักรแล้ว แรกๆยังขายสดแต่ตอนนี้แปรรูปเป็นอบแห้งซึ่งทำไม่ทันเพราะ

ผลผลิตเรามีน้อย และไม่รับซื้อจากภายนอก จะรับเฉพาะที่ปลูกในพื้นที่ของเราเพราะมั่นใจว่าเป็นอินทรีย์จริงๆ เท่านั้นพระบรมราชินีนาถ ...”

1.4 การจำกัดความถึงความสำเร็จของการเป็นเกษตรกร

เมื่อพูดถึงศาสตร์กษัตริย์ หลายคนคงนึกถึงคำว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือการพึ่งตนเอง ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คำต่างๆ เหล่านี้ก็ยังคงเป็นหลักยึดของทุกคน หากแต่มีการให้ความหมายที่แตกต่างไป กล่าวคือ เกษตรกรหลายคนเห็นว่า เกษตรกรไม่ใช่ว่าต้องทำเท่าที่กินและเหลือจึงนำไปขายอีกต่อไป เพราะวิถีชีวิตของคนในปัจจุบันจำเป็นต้องใช้ปัจจัยหลายประการ อาทิ หากต้องการเป็น Smart Farmer ก็จำเป็นต้องรู้เรื่องต่างๆ มากกว่าแค่การผลิต เกษตรกรแต่ละคนได้ให้ความหมายของความสำเร็จแตกต่างกัน อาทิ อดุลย์ วิเชียรชัย เห็นว่า ความสำเร็จของเราคือ “การให้ทุกคนในชุมชนสำเร็จไปพร้อมกัน” ต้องทำงานร่วมกัน ร่วมกันผลิตสินค้า ร่วมกันขายเพื่อให้ชุมชนมีความรักสามัคคีกัน เป็นสำคัญ หรือชารีย์ บุญญวินิจ ที่เห็นความสำคัญของการทำการเกษตรร่วมกันของกลุ่มคน และแม้ว่าจะไม่มีชุมชนที่ร่วมพัฒนาดังเช่นอดุลย์ แต่ด้วยมีทักษะในการให้ความรู้ จึงเปิดศูนย์การเรียนรู้ โดยให้คนมาเรียนรู้งานของตนเอง ทำให้เกิดกลุ่มคนที่สนใจร่วมกัน การสอนในศูนย์การเรียนรู้จึงมีทั้งการเรียนรู้จากสิ่งที่ชารีย์ทำและยังมีสิ่งที่เพื่อนๆ เกษตรกรคนอื่นทำด้วย บ้านของชารีย์จึงเป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แต่ละคนสามารถส่งสินค้าไปร้านยังอื่นๆ เพื่อเพิ่มความหลากหลายของสินค้า อีกความสำเร็จหนึ่งคือ ได้มีโอกาสให้คำปรึกษาการทำเกษตรในเมือง การทำอาหารจากดินที่ดี ที่สำคัญคือให้คนเมืองสามารถควบคุมชีวิตของตนเองเองได้ แม้ว่าบางครั้งจะเหนื่อยมาก ป่วย แต่ก็มีความสุข ได้เรียนรู้ ได้บุกเบิก ได้สนุกกับการกิน การอยู่บ้าน แม้ไม่ได้มีวันหยุด ไม่ได้ไปหาเพื่อน แต่ก็มีสุขมาก ในขณะที่ วีระ สรแสดงเห็นว่า “เกษตรกรต้องรวย” ซึ่งในที่นี้หมายถึง ร่ำรวยสิ่งที่มีความสำคัญต่อการทำการเกษตร เช่นต้องมีไฟ มีน้ำ มีดินที่มีคุณภาพด้วยการผลิตเองแบบธรรมชาติ เมื่อร่ำรวยสิ่งเหล่านี้แล้ว ก็สามารถผลิตทุกอย่างได้ตามความต้องการ

เกษตรกรรุ่นใหม่บางกลุ่มเห็นว่า การจะประสบความสำเร็จนั้น ต้องได้รับการยอมรับจากลูกค้า เช่น รชฎ พึ่งสุข เห็นว่าเป้าหมายที่สำคัญคือความไว้วางใจของลูกค้า พิสูจน์ได้ว่าจะกลับมาซื้อสินค้าของเราอีก สิ่งเหล่านี้เป็นตัวชี้วัดที่ดี แนวคิดนี้สอดคล้องกับนิชาภา สุวรรณาค ให้ความหมายของคำว่าเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จคือ เกษตรกรที่มีความมั่นคงทางอาหาร บริโภคอาหารที่ไม่มีสารเคมี ซึ่งเกษตรกรรุ่นเก่าจะไม่คิดแบบนั้น

กัณฑ์พงษ์ แก้วกมล เห็นว่า ความสำเร็จมีหลายประเภทแล้วแต่ว่าแต่ละคนจะให้ความหมายหลายคนอาจจะปลูกพืชได้มาก แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จในเรื่องรายได้ แต่เกษตรกรรุ่นใหม่จะมีสิ่งที่เหมือนกันคือ มีความสุข สุขใจในอิสระ สุขใจที่ได้เลือกทำในสิ่งที่ชอบ ความสำเร็จของแต่ละคนแตกต่างกันแต่ระยะ ขึ้นกับเป้าหมายด้วย

1.5 ข้อคิดสำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ que เริ่มทำการเกษตร

วีระ สรแสดงเห็นว่าสิ่งสำคัญคือ เกษตรกรต้องรู้ว่าทำอะไรได้หรือไม่ได้ แค่นี้ก็ถือว่าสำเร็จแล้ว จากนั้น ก็ต้องเพิ่มมูลค่าของสินค้าด้วยการแปรรูป เกษตรกรต้องอยู่ในโลกความเป็นจริง ต้องยอมรับความจริงของสังคม เช่นการทำการเกษตรต้องไปอยู่ไกลจากความเจริญ หากมีลูกจะให้เติบโตแบบ

ใด ให้รักษารักรธรรมชาติแต่ไม่สามารถอยู่ในสังคาได้หรือไม่ ดังนั้น ต้องสอนให้ทันโลกด้วย จึงเป็นเรื่องยากที่จะออกไปอยู่ในชนบทที่ห่างไกลจริงๆ

นอกจากนี้ เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องศึกษาและหาแนวทางของตนเอง กันตพงษ์ แก้วกมล อธิบายไว้ว่า เกษตรกรต้องเลือกว่าตนเองจะเป็นเกษตรกรอินทรีย์ คือทุกอย่างต้องเหมาะสม ต้องปรับความรู้และการทำเกษตรของตนเอง ข้อคิดที่เกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนกล่าวถึงคือ คนที่ต้องการทำการเกษตรต้องเตรียมใจ เพราะงานเกษตรไม่ใช่เรื่องง่าย การทำเกษตรต้องรู้ตัวเองอยู่เสมอ ต้องมองไปข้างหน้า มองในเชิงลึกด้วย ต้องยอมรับคำติชม ต้องรู้จักปรับตัว ต้องรู้จักคุยกับคนอื่น ๆ ให้มาก สอดคล้องกับ ลลิตา คำวิชัย ที่ให้คำแนะนำกับเกษตรกรรุ่นใหม่ไว้ว่า การทำการเกษตรหนักมาก ต้องแก้ไขปัญหาลดทั้งเรื่องการผลิต เรื่องคนงาน การดูแลลูกค้า ถ้าทำในพื้นที่ต่างกันเอามาเทียบกันไม่ได้ เราต้องเรียนรู้ในแต่ละบริบท ส่วนชาญชาย เซวาร์ชาญ กล่าวไว้ว่า เกษตรกรรุ่นใหม่อย่าไปหลงคำเชื่อโฆษณาว่างานเกษตรง่าย จริงๆแล้วปัญหาเนอะมาก ต้องไปถาม ต้องไปเรียนรู้ แต่ละคนล้มลุกคลุกคลานมาอย่างไร ต้องถามปราชญ์ชาวบ้าน และต้องไฝหาคำรู้ อยู่เสมอ และการทำเกษตรแบบใหม่นี้ ไม่สามารถทำคนเดียวได้ จำเป็นต้องมีเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และสินค้า ดังที่ ฤชภูมิ ถิ่นฐานเห็นว่า ต้องมีใจทำการเกษตรจริงๆ ต้องมีที่ดินเอง ไม่ต้องเช่า ถ้าจะเริ่มทำอะไรใหม่ๆ ต้องศึกษาให้เยอะ คิดกำไรต้นทุน ขาดทุนระยะยาวที่จะได้เงิน เพราะเมื่อเราเห็นเงินแล้วเราจะมีแรง การทำการเกษตรเดินคนเดียวไม่ได้ ต้องมีเพื่อน ต้องมีคนรอบข้าง

ยุพา เพ็ชรฤทธิ์ รัตนจันทร์ และพร ชิมพันธ์ ผู้ผลิตรายการโดยบริษัทป่าใหญ่ครีเอชั่น (สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2563) กล่าวว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องเปิดหูเปิดตาให้มาก ต้องรู้จักการบริหารจัดการที่ดี เพราะคนรุ่นใหม่จะต่างจากคนรุ่นเก่าที่มีความคิดที่เป็นระบบ และสามารถพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไปได้ด้วย นอกจากนี้ สำหรับผู้ที่ไม่เคยทำการเกษตร อาจเลือกที่จะทำการเกษตรควบคู่ไปกับงานประจำ แต่ต้องเลือกปลูกพืชพันธุ์ที่ไม่ต้องดูแลมาก เช่นไม้ผลต่างๆก่อน ส่วนผู้ที่ต้องการเปลี่ยนตนเองเป็นเกษตรกรเลยนั้น ไม่ควรจะลงทุนมากตั้งแต่ต้น ควรค่อยๆ ทำ เพราะหากเสียหายก็ไม่มาก สิ่งที่ต้องทำให้ต่างและเห็นได้ชัดคือการใช้เทคโนโลยี ทั้งในการผลิตและการขาย เพื่อให้คนอื่น ๆ โดยเฉพาะครอบครัวเห็นว่าเราสามารถทำได้แล้ว เช่นเดียวกับธนารัตน์ รัตนนราธร การทำการเกษตรต้องไม่มองใหญ่ ค่อยๆทำทีละนิด เพราะเกษตรกรส่วนมากยังไม่รู้จักตลาดที่เปลี่ยนแปลงเสมอ เราไม่จำเป็นต้องกู้ เพราะมันจะเป็นลูกโซ่ กู้ไม่มีวันหมด แต่สำหรับตนเองเห็นว่า ทำการเกษตรก็เพื่อเน้นการกินเอง ไปขายเองได้ ค่อยๆเพิ่มสินค้าทีละนิด และต้องทำอย่างมีความสุขด้วย

การทำงานเพื่อความสุขนี้ สอดคล้องกับ ปารีชาติ เทพเจริญ ทำการเกษตรมานานกว่า 10 ปี กล่าวไว้ว่า สิ่งที่ต้องการฝากน้องๆ เกษตรกรรุ่นใหม่คือ การทำงานต้องมีความสุข เป็น Happiness Society ทุกคนในทีมต้องมีความสุข รู้สึกว่ามีส่วนร่วมกับงาน เช่นฉากของบุดเวลาออกขาย ก็จะเป็นหน้าตายิ้มแย้มของทีมงานทุกคน หรือแม้แต่การต้อนรับคนที่มาเที่ยวฟาร์มก็อยากให้เขามีความสุข ประสบการณ์ที่มาคือต้องมาสัมผัสด้วยหัวใจ อยากให้มาที่นี่ เราเอาใจแลกกัน ไม่ใช่แค่เอาตัวเองให้รอด แต่ต้องให้มีความสุขกับชุมชนด้วย น้องๆ ที่เข้ามาต้องได้รับความรักกลับไป ตามพระราชดำริที่ว่า มีความสุขเพื่อคนอื่นด้วย

ตอนที่ 2 รูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์

การนำเสนอผลการวิจัยในส่วนนี้ ได้มาจากการนำผลการวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่โดยผู้วิจัยแล้วนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิอื่นได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านพัฒนศึกษา ด้านการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ด้านการผลิตอาหารด้วยเทคโนโลยี ด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้านอาชีวศึกษาการเกษตร และด้านการส่งเสริมพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ จำนวน 6 คน พิจารณาร่างรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ พร้อมทั้งให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง จากนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำมาปรับปรุงเป็นรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์ดังจะได้เสนอต่อไป

จากข้อเสนอแนะพบว่า การพัฒนารูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เกิดผลได้จริงนั้น มิใช่ว่ามีรูปแบบของเกษตรกรที่เหมาะสมแล้วจะทำให้การดำเนินงานของเกษตรกรประสบความสำเร็จ หากแต่ต้องได้รับความร่วมมือจากภาครัฐและภาควิชาการร่วมด้วย ดังนั้นรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ในการวิจัยครั้งนี้ จึงได้แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือรูปแบบของหน่วยงานหรือองค์กรที่สนับสนุน และรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ นอกจากนี้ จะได้นำเสนอแนวทางการประสานความร่วมมือระหว่าง 2 ภาคส่วนนี้ด้วย

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์พบว่า ปัจจุบันมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่จำนวนมาก ล้วนมีแนวทางการพัฒนาที่น่าสนใจเพราะมีกระบวนการพัฒนาที่แตกต่างจากในอดีตที่ให้เกษตรกรฟังบรรยายแล้วนำไปปฏิบัติ หากแต่ได้ให้ความสำคัญกับสร้างความเข้าใจ การเสริมสร้างทัศนคติต่อการเป็นเกษตรกรที่ดี การสอบถามความต้องการในการพัฒนาและมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเครือข่ายร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็วอย่างมาก จากนั้น จึงจะขอนำเสนอข้อมูลการบ่มเพาะและสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ของหน่วยงานและองค์กรต่างๆ จากนั้น จึงจะนำไปผสมผสานกับวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้วิเคราะห์ไว้ในช่วงแรก นำเสนอเป็นรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เกิดจากความร่วมมือกันต่อไป

2.1 รูปแบบวิถีของการบ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่

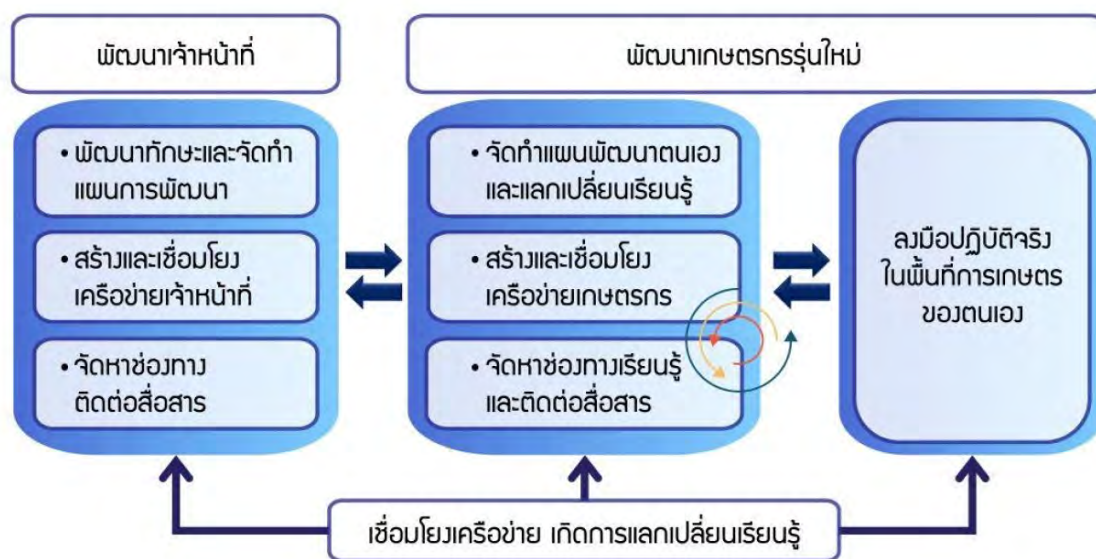
การบ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ได้รับความสนใจจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2551 โดยได้มีการอบรมความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เทคนิคการทำเกษตร อีกทั้งมีการจัดสรรที่ดินให้กับเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร ข้อสังเกตหนึ่งที่สำคัญคือ เกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนในการวิจัยนี้เป็นผู้ที่มีศรัทธาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร อยู่แล้ว จึงพร้อมที่จะเรียนรู้โครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมวิถีชีวิตของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวพระราชดำริ มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 การบ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่

1) กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

หน่วยงานภาครัฐในปัจจุบันที่มีบทบาทในการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ได้แก่ **โครงการ Young Smart Farmer ของกรมส่งเสริมการเกษตร** โดยโครงการนี้ เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 ภายใต้การบริหารงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หากแต่ในช่วงปี พ.ศ.2557 กรมวิชาการเกษตร ได้รับมอบหมายให้ดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่เรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเห็นว่า

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว จึงได้นำโครงการดังกล่าวมาปรับปรุงในภายหลัง ตามแผนยุทธศาสตร์กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2560 – 2564 (2560: 10) กล่าวถึงในยุทธศาสตร์ที่ 1 เรื่องการพัฒนาเกษตรกร พัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า มีเป้าหมายเพื่อพัฒนา Young Smart Farmer อย่างชัดเจน เพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่สามารถใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยีสมัยใหม่และนวัตกรรมในการบริหารจัดการการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตร และเป็นกำลังสำคัญของภาคการเกษตรในอนาคตเพื่อทดแทนเกษตรกรผู้สูงอายุ อีกทั้งการส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกร การเพิ่มช่องทางการตลาด และสร้างมูลค่าจากวิถีชีวิตของชุมชนเกษตรเช่นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การแปรรูปผลผลิต สิ่งสำคัญคือการพัฒนาโดยมีเกษตรกรรุ่นใหม่ (อายุระหว่าง 17-45 ปี) เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริง เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ เพื่อจะได้ทำงานร่วมกันในอนาคต ดังแผนภาพด้านล่าง

ภาพที่ 4.1 การเชื่อมโยงเครือข่ายเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ที่มา: เอกสารการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็น Young Smart Farmer กรมส่งเสริมการเกษตร, 2562

จะเห็นได้ว่ากรมส่งเสริมการเกษตรซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็น Young Smart Farmer ได้ให้นิยามของ Young Smart Farmer ไว้ว่า “เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ผ่านการประเมินคุณสมบัติเป็น YSF มีการบริหารจัดการการเกษตรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมในเชิงผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่ พึ่งพาตนเองได้ มีการเชื่อมโยงเครือข่ายและเป็นผู้นำทางการเกษตรในท้องถิ่น” ภายใต้นโยบายที่ว่า “ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพเกษตรกร สนับสนุนกิจกรรมและการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง เพื่อเป็นกำลังสำคัญของภาคเกษตรในอนาคต”

โครงการนี้มีเป้าประสงค์ของโครงการนี้คือ เพื่อพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีขีดความสามารถด้านการเกษตร สามารถทดแทนเกษตรกรสูงอายุและสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่หันมาประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยจะต้องมีศักยภาพสามารถนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การบริหารจัดการ และการตลาดสินค้าเกษตร จนเป็นผู้นำทางการเกษตรในท้องถิ่น และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในทุกกระดับ

กรมส่งเสริมการเกษตรได้เริ่มดำเนินงานเกี่ยวกับเกษตรกรรุ่นใหม่ (อายุระหว่าง 17-45 ปี) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 เริ่มฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรเป็นรายบุคคลให้มีประสิทธิภาพในการเพิ่มผลการผลิต การบริหารจัดการธุรกิจ และการใช้สารสนเทศ ปัจจุบัน เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสร้างเครือข่าย โดยให้เกษตรกรเป็น “ศูนย์กลางการเรียนรู้และออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง” บนหลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีส่วนร่วม และการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็น “ผู้จัดการเรียนรู้” (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2560: คำนำ) ระหว่างปี พ.ศ. 2551 – 2555 ได้มีการอบรมเกษตรกร มีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

ปี	เป้าหมาย	หลักสูตร/กิจกรรม	รายละเอียด
2551 - 2555	เกษตรกร 2551: 1,000 ราย 2552: 6,970 ราย 2553: 9,880 ราย 2554: 7,600 ราย 2555: 7,970 ราย	2551 – 2553 หลักสูตรการ จัดทำแผนธุรกิจเกษตร ผู้ประกอบการและการใช้ระบบ สารสนเทศ 2554 แบ่งกลุ่มเกษตรกรเป็นชั้น พื้นฐาน ชั้นกลาง และชั้น ก้าวหน้า 2555 หลักสูตรการเพิ่ม ประสิทธิภาพในการผลิตและ บริหารธุรกิจ	ส่วนมากเป็นการฝึกอบรมที่เจ้าหน้าที่ ของรัฐเป็นผู้กำหนดเท่านั้น กลุ่มเป้าหมายของผู้เข้าอบรมยังไม่ ชัดเจน อีกทั้งยังไม่มีรางวัลประเมินผล ความสำเร็จ
2556	เกษตรกร 11,910 ราย	หลักสูตรการเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตและการบริหารธุรกิจ และสร้างเครือข่ายระดับจังหวัด ระดับเขต	เริ่มมีการส่งเสริมการสร้างเครือข่าย อย่างเป็นรูปธรรม มีการแบ่งกลุ่ม เป้าหมายชัดเจน หากแต่ยังเกิดจากการ กำหนดหลักสูตรโดยเจ้าหน้าที่และยัง ไม่ได้กำหนดเป้าหมายเกษตรกรที่ชัดเจน นัก
2557 - 2559	เกษตรกรรุ่น ใหม่ 2557: 1,925 ราย 2558: 2,310 ราย	เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้เพื่อพัฒนาเกษตรกรรุ่น ใหม่ให้เป็น Young Smart Farmer	ปรับวิธีการเรียนรู้จากการฝึกอบรมให้ เป็นการออกแบบการเรียนรู้โดย เกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยน ได้ตลอดเวลา จนกลายเป็นความร่วมมือ กันระหว่างเกษตรกรในรุ่น เกษตรกรที่

ปี	เป้าหมาย	หลักสูตร/กิจกรรม	รายละเอียด
	2559: 2,310 ราย		เคยร่วมเข้าอบรมและระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ สร้างเครือข่ายธรรมชาติ
2560	เกษตรกรรุ่นใหม่ 2,310 ราย	พัฒนา Young Smart Farmer เป็นผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่	เริ่มต้นให้เกษตรกรเป็นผู้ประกอบการ มีแนวคิดในการทำกิจกรรมการเกษตรเชิงธุรกิจ ซึ่งในการอบรมนั้นจะเห็นได้ว่าผู้เข้ารับการอบรมแต่ละคนมีพื้นฐานความรู้ความสามารถแตกต่างกัน จึงต้องปรับเปลี่ยนการอบรมให้เหมาะสม
2561	เกษตรกรรุ่นใหม่ 2,695 ราย และ จัดตั้งศูนย์บ่ม เพาะเกษตรกร รุ่นใหม่ 77 ศูนย์	การสร้างเครือข่ายเกษตรกรโดยมีศูนย์กลางการทำงานของเครือข่ายในพื้นที่	ยังคงต้องพัฒนาการอบรมให้มีความหลากหลายเนื่องจากเกษตรกรมีความแตกต่างกัน
2562	เกษตรกรรุ่นใหม่ 2,875 ราย และ จัดตั้งศูนย์บ่ม เพาะเกษตรกร รุ่นใหม่ 77 ศูนย์	สร้างเครือข่ายให้กับเกษตรกรทุกรูปแบบ เชื่อมโยงทุกระดับ และขยายผลการดำเนินงานศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่	ยังคงต้องพัฒนาการอบรมให้มีความหลากหลายเนื่องจากเกษตรกรมีความแตกต่างกัน เช่นเดิม

ตารางที่ 4.1 การอบรมเกษตรกรรุ่นใหม่ของกรมส่งเสริมการพัฒนา

ที่มา: กลุ่มพัฒนาเยาวชนเกษตรกร กองพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร ปรับปรุงข้อมูลเมื่อ กันยายน 2562

จากการสำรวจของกรมส่งเสริมการเกษตรพบว่า เกษตรกรส่วนมากในปัจจุบันยังคงเป็นผู้สูงอายุที่ทำการเกษตรแบบดั้งเดิม หากแต่เกษตรกรรุ่นใหม่จะมีลักษณะเปลี่ยนไปคือ จะมีทักษะในการจัดการเกษตรด้วยเทคโนโลยี มีความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมในเชิงผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่สามารถพึ่งพาตนเองได้และเชื่อมโยงเครือข่ายกับเกษตรกรคนอื่นๆ ได้ด้วยกระบวนการหลักคือ

1. การจัดทำแผนพัฒนาตนเอง ด้วยการปรับแนวคิดและสร้างแรงจูงใจในการทำการเกษตรทดแทนเกษตรกรรุ่นเก่า มีแนวคิดในการปฏิบัติด้านธุรกิจการเกษตร ตั้งแต่กระบวนการผลิต การแปรรูป การตลาดไปจนถึงการบริหารจัดการ มีความสามารถในการวิเคราะห์และวางแผนด้วยแผนที่กิจกรรมเพื่อเชื่อมโยงกับเกษตรกรรายอื่น แผนการผลิตรายบุคคล (Individual farm production plan: IFPP) คือ การทำแผนธุรกิจอย่างงานว่าจะผลิตพืชชนิดใด กระบวนการขั้นตอนเป็นอย่างไร ใช้ปัจจัยใด จำนวนเท่าใด สามารถคาดการณ์จำนวนผลผลิต การใช้งบประมาณและกำลังคน การหาตลาด ช่องทางจำหน่าย การบริหารความเสี่ยง และหรือแผนธุรกิจการเกษตร (Lean Canvas) คือเครื่องมือเขียนแผนโครงการ

ฉบับย่อ ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น สามารถทำผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการต้นแบบให้ตลาดได้ทดลองว่าทำอะไร อย่างไร ให้กับใครและคุ้มค่าหรือไม่

2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการจัดการกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบผสมผสานระหว่างเกษตรกรกับบุคคลต้นแบบ การศึกษาดูงาน การลงมือฝึกปฏิบัติจริง การเรียนรู้ผ่านสื่อสารสนเทศและสื่อออนไลน์ การเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มและเครือข่าย และการเรียนรู้กับหน่วยงานวิชาการเฉพาะด้าน

3. การเชื่อมโยงเครือข่าย ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม เชื่อมโยงองค์ความรู้ เทคโนโลยีและกิจกรรมการเกษตร ตั้งแต่กระบวนการผลิตไปจนถึงการตลาด ตลอดจน Supply Chain

4. การประเมินศักยภาพ เป็นการประเมินคุณสมบัติของ Yong Smart Farmer ประกอบด้วย คุณสมบัติพื้นฐานเรื่องความรู้ที่ทำอยู่ ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลและใช้ข้อมูลในการบริหารจัดการ มีความรู้และเข้าใจการบริหารจัดการผลผลิตตลอดจนห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) มีความตระหนักถึงคุณภาพของสินค้าและความปลอดภัยของผู้บริโภค มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม/สังคม มีความภาคภูมิใจในการเป็นเกษตรกร สามารถสรุปผลจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองและส่งแผนสำหรับอนาคตได้ ซึ่งปัจจุบันมีเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการ 9,249 ราย ผ่านการประเมินคุณสมบัติเป็น Young Smart Farmer 7,598 ราย

กรมส่งเสริมการเกษตรมีจุดเน้นในการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เขียนเข้าและปฏิบัติตามแนวทางของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือการพึ่งพตนเอง โดยเลือกกิจกรรมการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่เพื่อลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ และภาวะราคาของสื่อน้ำค่าการเกษตรที่ผันผวน และแรงงานของครอบครัว ความรู้ความสามารถ ความถนัดของตนเอง ต้องเริ่มจากการลดรายจ่าย เกษตรกรต้องมีความรู้ว่ามีพืชแต่ละชนิดมีความต้องการแตกต่างกัน การปลูกพืชและการทำการเกษตรเพื่อบริโภคและจำหน่ายถึงปัจจุบัน เกษตรกรส่วนหนึ่งของประเทศยังพึ่งพาสินค้าจากภายนอก เพื่อจำหน่ายสินค้าเมื่อเกิดวิกฤตไม่ว่าจะในหรือต่างประเทศ ก็จะส่งผลถึงเกษตรกรได้

การดำเนินงานดังกล่าวได้ร่วมมือกับกรมวิชาการเกษตร โดยนำเสนอการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตรไว้ว่า สำหรับเกษตรกรทฤษฎีใหม่นั้น มีด้วยกัน 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 แนวทางการจัดการพื้นที่ทำการเกษตรในระดับครอบครัวให้สอดคล้องกับระบบพิเวศ พออยู่พอกิน ประหยัดและสามารถเลี้ยงครอบครัวได้

ขั้นตอนที่ 2 การรวมกลุ่มในรูปแบบของสหกรณ์ สร้างความร่วมมือในการผลิต การจัดการตลาด การพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่างๆ สร้างความสามัคคีภายในท้องถิ่น และการพร้อมก้าวสู่สังคมภายนอก

ขั้นตอนที่ 3 การประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดหาทุน วิชาการ ความรู้ เทคโนโลยีจากภาคเอกชนและภาครัฐในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต

ปัจจุบัน กรมส่งเสริมการเกษตรได้ใช้แนวคิดการพัฒนาคุณภาพเกษตรกรโดยจัดการศึกษารูปแบบต่างๆ เช่น กระบวนการโรงเรียนเกษตรกร (Farmer field school: FFS) การวิจัยในงานประจำ (Routine to research: R2R) การจัดการความรู้ (Knowledge management: KM)

นอกจากนี้ จะเห็นว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 ได้มีการตั้งศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ทุกจังหวัดทั้ง 77 จังหวัด โดยเจ้าของศูนย์จะต้องเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ประสบความสำเร็จ มีหน้าที่เป็นแหล่งบ่มเพาะ

เกษตรกรรุ่นใหม่ ปรับแนวคิด สร้างแรงจูงใจ ฝึกให้เกษตรกรวิเคราะห์ตนเอง การจัดทำแผนพัฒนาตนเอง ง่ายและเตรียมความพร้อมให้เป็นผู้ประกอบการ อีกทั้งยังเป็นแหล่งเชื่อมโยงเกษตรกร รวบรวมสินค้าอีกด้วย

โครงการดังกล่าว มีแผนการดำเนินงานในอนาคตคือ

1. พัฒนา YSF ให้เป็นผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ นวัตกรรมฐานข้อมูล (Big data) และเครือข่ายในการทำธุรกิจเกษตร และเป็นผู้นำด้านเกษตร 4.0
2. พัฒนาและยกระดับผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่สู่การเกษตรตามมาตรฐานสินค้าและการตลาดสากล
3. ส่งเสริมและสนับสนุนการเข้าถึงสถาบันวิจัย และสถาบันการเงิน เพื่อพัฒนากระบวนการผลิต เทคโนโลยี ยกระดับสินค้าทางการเกษตร และพัฒนาสู่ธุรกิจเกษตร รวมทั้งการเข้าถึงตลาดโดยเฉพาะตลาดออนไลน์ หรือการทำธุรกิจ E-Commerce

จุดเน้นของโครงการนี้คือ การเสริมสร้างแนวคิดเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการทำการเกษตรที่ตอบโจทย์การใช้ชีวิตได้จริง กิจกรรมที่จะให้เน้น จะเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่จำกัด และส่งต่อเกษตรกรที่มีความสนใจเฉพาะด้านไปยังแหล่งความรู้ต่างๆ เช่น ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับการประมง จะประสานงานกับกรมประมงเพื่อพัฒนาความรู้ต่อไป และที่มีความแตกต่างจากโครงการของหน่วยงานรัฐอื่นๆคือ จะเน้นการสร้างเครือข่ายของผู้เข้าอบรม ทั้งระหว่างเกษตรกรเอง และระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ รวมถึงการติดตามผลเมื่อจบโครงการ ทั้งนี้ อาจจะเป็นการติดตามทั้งเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ พิมพ์สิริ หอสุวรรณานนท์ (สัมภาษณ์ 14 พฤษภาคม 2563) นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการจากกรมส่งเสริมการเกษตร เล่าให้ฟังว่า “...หลังจากจบการอบรม เขาจะติดต่อกันเอง วางแผนไปเที่ยว ไปสัญจรดูงานกันเอง แล้วก็มาชวนเจ้าหน้าที่ไปด้วย เราก็ไปนะ ไม่ได้เป็นทางการ แต่ไปเพราะเหมือนไปเที่ยวกับเพื่อนมากกว่า ที่สนิทกันเพราะอาจจะเป็นคนรุ่นเดียวกัน สนใจเหมือนกัน คนเริ่มทำเกษตรมักจะไม่ค่อยมีเพื่อน พอมาที่นี่เขาอุ่นใจ มีกำลังใจหากได้คุยกับเพื่อน และด้วยความหลากหลาย เขาจะแลกเปลี่ยนกันหลายเรื่องมาก...” สิ่งนี้สอดคล้องกับที่ นลวัชร คำนุชิต เกษตรกรปลูกผักในจังหวัดเลย และปราณี สังข์อ่อนดี (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) อดีตพนักงานบริษัทเอกชน หันกลับไปทำการเกษตรผสมผสานออกขายในชุมชน มีชีวิตที่สงบสุขเริ่มเข้าร่วมกับโครงการ Young Smart Farmer ในปี พ.ศ. 2560 ซึ่งในขณะนั้นทำการเกษตรมาระยะหนึ่งแล้ว ได้รับการชักชวนจากเจ้าหน้าที่เกษตรในพื้นที่ให้เข้าร่วมโครงการ ทำให้รู้ว่า ตนเองยังไม่รู้อีกหลายเรื่อง ยังไม่มีเครือข่ายและมุมมองเรื่องการทำการเกษตรที่หลากหลาย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2562 กรมอื่นๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เริ่มสนใจการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่มากขึ้นด้วย แต่มักจะเน้นไปที่เรื่องของเทคนิคการเกษตรมากกว่าการพัฒนากระบวนการคิดเพื่อเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ การจัดการเรียนการสอนจะไม่ได้เน้นการบรรยายแต่เน้นให้ผู้เรียนร่วมออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยให้รวมกลุ่มกันและวิเคราะห์ว่าตนเองมีความสนใจในเรื่องใดเริ่มจากการสัมภาษณ์ระดับประเทศของเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อให้เข้าใจตรงกันว่า เป้าหมายของการอบรมคือเรื่องใด จากนั้น แบ่งเจ้าหน้าที่เป็น 6 เขตตามภูมิภาค เจ้าหน้าที่ประจำจังหวัดจะได้รับการอบรมเรื่องการจัดการกระบวนการ การดึงศักยภาพของเกษตรกรขึ้นมา การทำแผนการพัฒนาเกษตรกรว่ามีทิศทางอย่างไร

จากนั้นให้มีการจัดกิจกรรมเวทีของรุ่นพี่รุ่นน้องมาพบกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกัน

นอกจากนี้ กรมยังสนับสนุนให้เกษตรกรนำความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งงานวิจัย การศึกษาต่างๆ เพื่อมาเป็นข้อมูลในการตัดสินใจทำการเกษตร หน้าที่ของการจัดอบรมคือการจับคู่ความสนใจของเกษตรกรกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงติดต่อประสานงานการทำงานกับภาคเอกชนต่างๆ เช่น DTAC ที่มีแอฟริเคชั่น Smart Farmer ให้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการทำการเกษตร

จากข้อสังเกตของ กันตพงษ์ แก้วกมล อดีตประธานเกษตรกรในโครงการ Young Smart Farmer ของกรมส่งเสริมการเกษตรพบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่จะเข้าร่วมการอบรมหลากหลายรูปแบบ เพราะไม่มีความรู้เรื่องการเกษตรมาก่อน ยังไม่กล้าลองผิดลองถูก จึงต้องไปหาความรู้ก่อน การดำเนินงานของโครงการได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามความสนใจของเกษตรกรอยู่เสมอ กล่าวคือ ในปีแรกของการอบรมมีปัญหาสำคัญคือ ผู้เข้ารับการอบรมไม่ได้อยากเป็นเกษตรกรด้วยตนเอง ส่วนหนึ่งเป็นลูกหลานของเกษตรกรและยังเป็นวัยรุ่น ในปีต่อมาคือ พ.ศ. 2558 จึงได้มีการปรับแนวทางการอบรมโดยเน้นการสร้างแรงบันดาลใจ สนใจที่จะทำการเกษตร “...โครงการ Young Smart Farmer สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาคการเกษตรได้ รัฐก็ไม่ต้องลงทุนเยอะ แค่จุดชวนให้คนมีความคิดเดียวกันรวมกันสัก 20 – 25 คน ก็เปิดพื้นที่ให้คนมาคุยกัน ให้แนะนำตัวกัน พาไปเที่ยวด้วยกัน เพราะเกษตรกรรุ่นใหม่เขาารู้เรื่องเทคนิคมาบ้างแล้ว เมื่อเขาทำเรื่องเดียวกัน ก็จะคุยกันเอง มันดูเป็นเรื่องสนุก ต่างจากเกษตรกรรุ่นเก่าที่แข่งกัน จะหวงความรู้ แต่เกษตรกรรุ่นใหม่จะเหมือนเป็นพี่น้องกัน จะแบ่งปันกัน...” แนวคิดนี้สอดคล้องกับ วิวิช พวงสวัสดิ์ (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) อดีตผู้จัดการร้านค้าขนาดใหญ่เห็นว่า “...โครงการ Young Smart Farmer นี้ดี เพราะทำให้เราเจอคนเก่าที่ทำมาก่อน พู่อัจฉริยะก็เหมือนเพื่อในอาชีพอื่นๆ คือช่วยกันแลกเปลี่ยน แต่พอมีคนรุ่นใหม่เข้ามาเราก็ได้เห็น Idea ใหม่ๆ มีปัญหาที่คุยกัน เราจะรู้ว่าถ้าจะปลูกอะไรเพิ่มมันเหมาะกับนิสัยของเราเปลว จะได้เห็นคนเก่งๆ เค้กแก้ปัญหาที่ ... สำหรับผมต้องนำความรู้ที่มีมาเชื่อมโยงกัน โครงการนี้สอนตั้งแต่เริ่ม จนไปถึงการสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ ทำ Package เราไม่เสียเวลาลองผิดลองถูก เพราะมีเพื่อนให้ถามได้ตลอด...”

2) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรไทยตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเน้นการพัฒนาและเชื่อมโยงองค์ความรู้ เพื่อให้เกิดศักยภาพการผลิต การตลาด เครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรม แผนงานหนึ่งที่ได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องคือ แผนงานการพัฒนาต้นกล้าทายาทเกษตรกรมืออาชีพ โดยเริ่มจากการรับสมัครทายาทเกษตรกรที่สมัครใจมาพัฒนาด้วยการปรับเปลี่ยนทัศนคติ สร้างความเชื่อในการประกอบอาชีพโดยการฝึกปฏิบัติจริงร่วมกับสถาบันการศึกษา การจัดทำแผนธุรกิจ การลงมือปฏิบัติในแปลงเกษตรของตนเอง

โครงการนี้ก่อตั้งขึ้นโดยมูลนิธิจำเนียร สารระนาค ซึ่งได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2533 เกิดขึ้นจากการร่วมใจของพนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) สโมสรพนักงาน คณะกรรมการสหภาพแรงงาน และฝ่ายจัดการ จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่อาจารย์จำเนียร สารระนาค บุรพาจารย์

ทางด้านสหกรณ์และเป็นผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์คนแรก มีภารกิจที่สำคัญ 4 ประการ คือ

- 1) ให้ความช่วยเหลือพนักงาน ธ.ก.ส. อดีตพนักงาน ธ.ก.ส. เกษตรกรลูกค้าที่ได้รับความเสียหายร้ายแรงจากภัยพิบัติต่างๆ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย วาตภัย หรืออุบัติเหตุ จนเป็นเหตุให้พิการและทุพพลภาพ
- 2) ส่งเสริมสนับสนุนพนักงาน ธ.ก.ส. และเกษตรกรลูกค้าประกอบคุณความดี โดยมอบโล่และประกาศเกียรติคุณให้กับผู้ประกอบคุณความดี
- 3) ให้ทุนการศึกษาแก่บุตรเกษตรกรที่ยากจนและขาดแคลนทุนทรัพย์ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับปริญญาตรี
- 4) ให้เงินยืมเพื่อการศึกษาต่อระดับปริญญาตรี และปริญญาโทแก่พนักงาน ธ.ก.ส. โดยไม่เสียดอกเบี้ย

มูลนิธิจำเนียร สารระนาค ให้การสนับสนุนโครงการทายาทเกษตรกรมืออาชีพของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2557 รวมถึงปล่อยสินเชื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่ การสนับสนุนดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่รับช่วงทำการเกษตรจากเกษตรกรรุ่นเก่า ซึ่งจะได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การทำแผนธุรกิจ การผลิต การแปรรูป การตลาด การเงินการลงทุน การบริหารจัดการ การสร้างเครือข่ายอย่างครบวงจร โดยการอบรมจะมีระยะเวลา 9 เดือน

นอกจากนี้ ยังมีภาคเอกชนอีกหลากหลายที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับด้านการเกษตร จัดทำเป็นรายการโทรทัศน์ หรือสื่อออนไลน์ต่างๆจำนวนมาก

การดำเนินงานของโครงการเป็นไปด้วยดี ในปี พ.ศ. 2557 ได้สนับสนุนให้เกษตรกรรวมสร้างผลผลิตด้วยวิถีเกษตรอินทรีย์ทุกภูมิภาค ร่วมกับมูลนิธิอาสา เพื่อฟุ้ง (ภาฯ) ยามยาก นำผลผลิตขายใน Tops Supermarket และสถาบันเพื่อการพัฒนาเกษตรและชนบท ภายใต้มูลนิธิอาจารย์จำเนียร สารระนาค ในรุ่นแรกคือ พ.ศ. 2557 ผู้เข้าอบรม 50 คน สำเร็จการอบรม 37 คน ซึ่งสามารถนำความรู้ไปใช้ได้เป็นอย่างดี รุ่นที่ 2 ปี พ.ศ. 2558 มีผู้สมัครเข้าอบรม 127 ราย สำเร็จการอบรม 112 ราย

ในปี พ.ศ. 2559 ธ.ก.ส. ได้ร่วมกันมูลนิธิอาจารย์จำเนียร สารระนาค (มจส.) สถาบันเพื่อการเกษตรและชนบทจำเนียร สารระนาค (สจส.) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และภาคีเครือข่ายมุ่งหวังให้ทายาทเกษตรกรและผู้มีใจรักอาชีพเกษตรกรรมให้เป็นเกษตรกรมืออาชีพ มีความมั่นใจ มีศักดิ์ศรี มีความยั่งยืนใการดำรงชีวิตด้วยอาชีพเกษตรกรรม รับสมัครจำนวน 200 ราย ซึ่งในครั้งนี้นักทายาทเกษตรกรจะเป็นผู้ร่วมออกแบบหลักสูตรด้วยตนเอง พัฒนางานอย่างเป็นระบบ เชื่อมโยงเครือข่ายการเกษตร และจะมีปราชญ์เกษตร วิทยากร และพี่เลี้ยงคอยติดตามดูแลตลอดระยะเวลา 9 เดือนของโครงการ

สำหรับในปี พ.ศ. 2561 นั้น ได้มีการพัฒนาหลักสูตรโดยร่วมกับสำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สนับสนุนหลักสูตรแห่งแผ่นดินเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาเกษตรกร ทายาทเกษตรกรและบุคลากรให้มีความรู้ด้านการเกษตรที่ทันสมัย เน้นการใช้วิทยากร เทคโนโลยี นวัตกรรมการผลิตและการตลาด สามารถนำไปพัฒนาศักยภาพทั้งด้านการผลิตและการประกอบธุรกิจ นำไปสู่ความเป็นมืออาชีพ โดยหลักสูตรดังกล่าวมี 2 รูปแบบคือระดับปริญญาตรี (Degree) ระยะเวลาเรียน 4 ปี จำนวน 120 หน่วยกิต หรือผู้ที่เรียนจบปริญญาตรีมาแล้วในสาขาอื่น

สามารถเรียนเฉพาะหมวดวิชาเฉพาะ 40 หน่วกิต และสามารถนำประสบการณ์ที่ประกอบอาชีพมาเทียบโอนหน่วยกิตได้ และระดับประกาศนียบัตร (Non degree) สำหรับผู้ที่มิวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าม. 3 ที่เป็นเกษตรกร ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ผู้ประกอบการทางการเกษตร หรือบุคคลทั่วไปที่สนใจเรียนเฉพาะหมวดวิชาเลือก โดยจะมอบหมายให้ทำโครงการ Project-based assignment มีผู้สำเร็จการอบรม 103 คน

การดำเนินงานของโครงการทายาทเกษตรกรนี้ ได้ดำเนินการมาต่อเนื่องจนกระทั่งในรุ่นที่ 6 ในปัจจุบัน ซึ่งได้มีการอบรมทายาทเกษตรกรเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2563

การอบรมนี้มีลักษณะที่มิใช่การอบรมเพื่อให้ความรู้เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการสร้างสังคมการเรียนรู้ร่วมกัน มีวิทยากรที่ให้ความรู้และช่วยเสริมความคิด มีรุ่นพี่มาเป็นพี่เลี้ยง เพราะเราเห็นว่าความคิดของคนหนุ่มสาวมีความสำคัญมาก ปัจจุบันการอบรมจะเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างกัน คือผู้อบรมจะบอกว่าต้องการเรียนรู้อะไร ผู้จัดก็มีหน้าที่จัดไปตามความต้องการ การอบรมที่จัดขึ้นนี้ จัดที่ศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ จังหวัดนครนายก โดยมีบุคคลต้นแบบคือ อาจารย์ปัญญา บุลิเวรินทร์ เป็นวิทยากรในปีแรกๆ เป็นบุคคลที่สร้างแรงบันดาลใจให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่หลายคน ได้แก่ ปรีดาพันธ์ จันทรเรือง เป็นต้น อีกวิธีการหนึ่งคือการหาบุคคลต้นแบบหรือ The Idol หรือผู้ที่เป็นแรงบันดาลใจ ให้เห็นว่าสามารถทำได้จริง เช่นเดียวกับโครงการคนกล้าคืนถิ่นที่ได้นำเสนอคนรุ่นใหม่ทีกลับไปทำงานที่บ้านซึ่งแสดงให้เห็นว่าสามารถทำได้จริง อยู่ได้จริง ในช่วงหลังนี้ โครงการปรับปรุงเรื่องการรับผู้เข้าอบรมให้มีอายุไล่เลี่ยกัน เพื่อจะเป็นเสมือนเพื่อนร่วมงานกัน ทำงานร่วมกันต่อไปในอนาคตได้ด้วย นอกจากนี้ ยังมีระบบการบ่มเพาะเกษตรกรให้สนิทสนมกัน โดยจัดอบรมที่ศูนย์ภูมิรักษ์เป็นระยะเวลา 5 วัน เน้นการสะท้อนคิดของผู้เข้ารับการอบรมมากกว่าให้ฟังบรรยายเพียงอย่างเดียวเพราะต้องการสร้างระบบคิด ให้มีทักษะ แต่ไม่รู้สึกลดแต่เดียว เพราะคนที่หันไปทำเกษตรในช่วงแรกๆนั้น มักจะมีแรงต่อต้านจากคนรอบข้าง ดังนั้น จึงต้องเป็นคนที่มีจิตใจมุ่งมั่น พร้อมเผชิญอุปสรรคได้

จำนวนผู้เข้ารับการอบรมแต่ละปีจะลดลงเรื่อยๆ ไม่ใช่เพราะไม่เป็นที่พึงพอใจ แต่เพราะต้องการให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้ ความเข้าใจและวิธีการคิดอย่างครบถ้วน นำไปใช้ได้จริง มีการศึกษาดูงานเช่นที่จังหวัดชุมพร เรื่องการลงขยะ จากนั้นในปีต่อๆ มา ก็ได้รับความสนใจจากหน่วยงานอื่นๆ เช่น สวทช. มาให้ความรู้เกี่ยวกับพลังงานแสงอาทิตย์ รวมถึงการให้เรียนรู้การขยายสินค้าไปยังห้างร้านขนาดใหญ่ การขาย Online เพื่อขยายตลาด การติดตามนั้น แบ่งเป็นภูมิภาคต่างๆ เพื่อให้คนในพื้นที่มีความสัมพันธ์กันและช่วยเหลือกัน

3) กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ในปี พ.ศ. 2563 นี้ กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้จัด “โครงการนำลูกหลานเกษตรกรกลับบ้าน สานต่ออาชีพเกษตรกร” เพื่อสานต่ออาชีพเกษตรกรของครอบครัว เพื่อบ่มเพาะความรู้เรื่องการทำเกษตรสมัยใหม่ การใช้เทคโนโลยีนวัตกรรมพัฒนาการผลิตและแปรรูป ตลอดจนการหาช่องทางตลาดจำหน่ายผลผลิต โดยมีเจ้าหน้าที่ของกรมสหกรณ์การเกษตรเป็นพี่เลี้ยงทั้งการถ่ายทอดความรู้การทำเกษตร การหาปัจจัยการผลิต การบริการเครื่องจักรและเครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ สนับสนุนโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพ และการแนะนำช่องทางทางการจัดจำหน่าย ทั้งนี้เป็นโครงการ

ต่อเนื่อง 3 ปี คือระหว่างปี พ.ศ. 2563 – 2565 ผู้สมัครต้องอายุไม่เกิน 50 ปี ที่พร้อมจะกลับไปทำการเกษตรที่บ้านเกิดหรือต้องการเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตรกรรมได้

การส่งเสริมจะมีทั้งเกี่ยวกับพืชผัก การปศุสัตว์ ประมง ฯลฯ ตามที่ได้แจ้งไว้ในใบสมัคร โดยจะดำเนินการตั้งแต่การวางแผน การทำการเกษตรในรูปแบบของเกษตรผสมผสาน หรือใช้หลักทฤษฎีใหม่มาบริหารจัดการพื้นที่การเกษตร ส่งเสริมให้ทำการเกษตรสมัยใหม่หรือเกษตรแม่นยำ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีเป็นสินค้าปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ รวมถึงการประสานกับภาคเอกชนเพื่อหาตลาดรองรับผลผลิต มีผู้ผ่านการคัดเลือกราว 7,600 คน (ข้อมูลเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2563 พบว่า ส่วนมาเป็นกลุ่มอายุ 30-39 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นส่วนมาก นอกจากนั้น มีทั้งระดับอาชีวศึกษา ปริญญาโทและปริญญาเอกด้วย ผู้สมัครส่วนมากทำงานในกรุงเทพมหานคร ทำงานบริษัทเอกชน ค่าขาย รับจ้าง มีความต้องการกลับไปทำการเกษตรที่บ้านเกิดของตนเอง

4) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้มีโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่ในหลักสูตรการเกษตรอย่างยั่งยืน เพื่อรองรับบุตรหลานเกษตรกรในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินและนอกเขตปฏิรูปที่ดิน โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนความรู้ ขาดทักษะในการประกอบอาชีพและสามารถพัฒนาสู่การทำเกษตรอย่างยั่งยืนผ่านปราชญ์เกษตรกรเศรษฐกิจพอเพียงไปยังเกษตรกรรมรุ่นใหม่ซึ่งเป็นลูกหลานเกษตรกรในพื้นที่ และคุ้นเคยกับการทำการเกษตรมาก่อน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 โดยปัญหาที่พบเกี่ยวกับการทำการเกษตรคือ เกษตรกรจะปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น การทำการเกษตรเพื่อบริโภคมีน้อยลง ส่งผลให้ต้องพึ่งพาทานนอกมากขึ้น (รัชดา เพชรรัตน์, 2557) ภายหลังจึงมีการจัดอบรมต่อเนื่องมาเป็นระยะๆ เช่นในปี พ.ศ. 2555 เปิดอบรม 3 เดือนสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาเกษตรกรรมในสถาบันอาชีวศึกษา ซึ่งจะมีเนื้อหาเช่นเดียวกับในรายวิชาเดิมแต่เปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนการสอนใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดี มีความเชื่อมั่นในตนเองเพียงพอที่จะเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรม นอกจากนี้ ยังมีเกษตรกรรมรุ่นใหม่อายุ 20 – 45 ปี ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้าเรียนในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีภูมิภาคต่างๆเป็นระยะเวลา 2 เดือน และฝึกปฏิบัติการอีก 4 เดือน นอกจากนี้ ยังได้ดำเนินโครงการเรื่อยมาและได้มีการประเมินผลในปี พ.ศ. 2559

นอกจากนี้ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมยังได้จัดโครงการความร่วมมือในการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรมใหม่กับกระทรวงศึกษาธิการผ่านกลไกของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ปราชญ์ชาวบ้าน และศูนย์เรียนรู้ต่างๆ (กานดา ศากยโรจน์, เกยูร เม้าทอง และสุวรรณา นาควิบูลย์วงศ์, 2557)

5) พิพิธภัณฑสถานเกษตรเฉลิมพระเกียรติ

สำหรับพิพิธภัณฑสถานเกษตรเฉลิมพระเกียรติ มิได้มีโครงการฝึกอบรมเกษตรกรรมรุ่นใหม่เป็นการเฉพาะเหมือนกับหน่วยงานอื่น หากแต่มีกิจกรรมที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ.2554 เรียกว่า เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ “ทำนา 1 ไร่ ได้เงิน 1 แสน” ภายใต้ “โครงการเกษตรตามรอยพ่อ 9 กล้า 9 ไร่ 9 แสน” เป็นสถานที่ที่ให้กับบุคคลที่มีความมุ่งมั่นต้องการทำความเกษตรมีความมั่นใจให้กับตนเองและครอบครัว ผ่านลงมือการปฏิบัติจริง ผู้ที่เข้าร่วมการอบรมในระยะที่ผ่านมา มีพื้นฐานชีวิตที่แตกต่างกัน ทั้งอาชีพ รายได้ วัย ประสบการณ์ทำงาน

ผู้ที่เข้าร่วมโครงการจะได้เรียนรู้ทั้งเรื่องกลไกกรรม ประมงและปศุสัตว์ ด้วยการใช้เทคโนโลยี จุลินทรีย์ สรรพสิ่งอะตอมมิคานาโน การใช้ทุนทั้ง 7 รวมถึงการฟื้นฟูธรรมชาติ

6) มุลินิธิส่งเสริมการออกแบบประเทศไทย

มุลินิธินี้เป็นองค์กรเอกชน มีประธานกรรมการคือ สุमित แซ่มประสิทธิ์ ได้ดำเนินโครงการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 มีจุดเน้นในการพาคนเมืองที่ต้องการกลับไปใช้ชีวิตอยู่ที่บ้าน ซึ่งอาจจะไม่ใช่ภาคการเกษตรเพียงอย่างเดียว กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างการทำงานของมุลินิธิกับกรมส่งเสริมการเกษตรว่า โครงการ Young Smart Farmer จะเป็นการพัฒนาผู้ที่เริ่มทำการเกษตรไปบ้างแล้ว แต่โครงการคนกล้าคืนถิ่นจะอยู่ในช่วงที่คนเหล่านี้ต้องการกลับไปทำการเกษตรที่บ้าน เป็นช่วยหัวเลี้ยวหัวต่อของคนที่มีใจเริ่มทำเกษตร โครงการนี้ต้องการเริ่มสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนรุ่นใหม่กลับคืนถิ่นซึ่งอาจจะไม่จำเป็นต้องเป็นเกษตรกร เพราะการสนับสนุนให้คนเหล่านี้กลับบ้านไปทำการเกษตรเพียงอย่างเดียว นั้นเป็นความคิดที่ผิด เพราะอาจจะไม่ได้เป็นไปตามความต้องการ ซึ่งเมื่อไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริงแล้ว การดำเนินโครงการก็จะไม่ยั่งยืน โครงการคนกล้าคืนถิ่นจะร่วมกับผู้สนใจที่สมัครเข้าร่วมโครงการมาพิจารณาว่าก่อนว่าต้องการจะทำกิจการหรือกิจกรรมใด เพราะจริงๆ แล้ว ต้องเข้าใจก่อนว่า การเข้าร่วมโครงการเป็นการปรับเปลี่ยน Mindset ผ่านสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันว่าต้องการปรับเปลี่ยนเป็นแบบไหน ในช่วง 2 ปีแรกของการอบรม โครงการจะพยายามศึกษาข้อมูลว่า คนที่กลับไปทำงานที่บ้านประสบปัญหาอะไร ทำไมถึงได้ถอดใจ และต้องบอกได้ให้ด้วยว่า องค์กรประกอบใดที่จะทำให้คนกลับบ้านแล้วอยู่รอด ต้องรู้ความคิดที่มีและคิดอย่างเป็นระบบ

มุลินิธิได้จัดตั้งโครงการคนกล้าคืนถิ่นขึ้น เพื่อเปิดพื้นที่ให้คนรุ่นใหม่กล้าที่จะเรียนรู้การใช้ชีวิตด้วยการพึ่งพาตนเอง เปลี่ยนแปลงตนเองจากการรวมกลุ่มร่วมเรียนรู้ วางแผนแล้วกลับไปลงมือทำพร้อม กับกลุ่ม กลายเป็นวิถีเกษตรยั่งยืน พัฒนาต่อยอดเป็น Smart Farmer โครงการนี้มีแนวคิดโดยเริ่มจากผู้ที่ มีศักยภาพและความพร้อมอยู่บ้างแล้ว และกล้าที่จะก้าวข้ามค่านิยมของสังคมเพื่อกลับไปทำการเกษตร แบบพึ่งตนเอง โดยโครงการจะเป็นพื้นที่ที่ประสานความร่วมมือให้ร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลง สร้าง SMEs ด้วยวิถีเกษตรแบบพึ่งตนเอง พื้นฟูรากฐานทางการเกษตรแบบเดิมประสานกับความก้าวหน้าทาง เทคโนโลยีโดยมีเกษตรกรเป็นศูนย์กลาง ปรับแปลงแนวคิดไปสู่วิถีเกษตรแบบยั่งยืน อีกทั้งร่วมสร้างชุมชน ที่ยั่งยืนเกิดเป็นวัฒนธรรมร่วมสร้าง (Collaborative Culture)

เป้าหมายสำคัญคือ การส่งเสริมให้คนกล้าคิดโดยเริ่มจากสิ่งง่ายๆ ที่มีรอบตัว ใช้ชีวิตอย่างสมถวิล เรียบง่าย กำหนดดัชนีความสุขและการเงินได้ดีนั้นคือ “กล้าคืนถิ่น เปลี่ยนมาพัฒนาตนเอง มีกิน มีคั่ง อยู่ ได้จริงด้วยวิถีเกษตรยั่งยืน” โดยให้ความหมายของความสุข ของการกล้าค้นหาคุณค่าของตนเองผ่านวิถี เกษตรยั่งยืนโดย 1. กล้าคืนถิ่นใช้ชีวิตพึ่งตนเอง (Living) 2. กล้าแบ่งปันคืนให้ชุมชนฟื้นคืนรากฐาน (Giving) และ 3. กล้าแลกเปลี่ยนเรียนรู้คืนสู่แผ่นดิน (Sharing) เพื่อความสุขที่ยั่งยืน

ทั้งนี้ ได้ให้ความหมายของความสุขกล้า 5 ประการ (Fearless Happiness) คือ 1. Simplicity ความสุขที่เรียบง่าย ไม่ต้องปรุงแต่ง 2. Balance มีชีวิตที่สมดุลในด้านต่างๆ 3. Prosperity มีคั่งทั้ง ความสุขและทรัพย์สิน 4. Healty Living มีสุขภาพที่ดี สุขทั้งกายและใจ 5. Break-through มีอิสระใน ชีวิต เป็นตัวของตัวเองอย่างที่เป็น

โครงการจะจัดกิจกรรมหลายหลายตลอดทั้งปี และมีการรับสมัครการอบรมในแต่ละปี สำหรับในปี พ.ศ. 2562 นั้น เป็นปีที่ 5 ระยะเวลาในการอบรม 5 วัน 4 คืน และทำงานร่วมกันอีก 5 เดือน จะต้องเป็นผู้ที่สนใจ มีพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ มีวิถีชีวิตเกษตรกรอยู่แล้ว รู้จักผู้ที่อยู่ในโครงการมาก่อน เพื่อประโยชน์ในการเยี่ยมชมและแนะนำ

แนวทางการดำเนินงานคือ การรวมกลุ่มกันของผู้เข้าอบรม 5-8 คน ให้สามารถติดต่อสื่อสารกัน ได้ตลอดระยะเวลาการอบรม จะมีคนกล้าต้นแบบเป็นที่เลี้ยงดูและอย่างใกล้ชิด กระบวนการอบรมบ่มเพาะ และพาทำคือ การรวบรวมและคัดเลือกคนรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพมาพาอบรมบ่มเพาะในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงจากตนเอง พาทำ พาเรียนรู้จากการลงมือทำ กระตุ้น ติดตามผลจนปฏิบัติเอง ได้ จากนั้น จึงสร้าง Platform เพื่อรองรับการสนับสนุนข้อมูล องค์ความรู้ และเครือข่ายสำหรับการสืบสานวิถีของคนกล้าคืนถิ่น ปัจจุบันมีแหล่งเรียนรู้ที่ประกอบด้วยปราชญ์ บ้านบ่มเพาะมากกว่า 40 แห่ง สมาชิกกว่า 2,000 คน มีทีมงานพอบ้านพี่เลี้ยงกว่า 200 คน (คนกล้าคืนถิ่น, 2562: ออนไลน์)

7) บริษัท ป่าใหญ่ ครีเอชัน จำกัด

บริษัท ป่าใหญ่ ครีเอชัน จำกัด ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2534 โดยผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ 3 คน คือคุณยุพา เพ็ชรฤทธิ์ คุณนิรมล เมธิ์สุกุล และคุณสุรยนต์ จอกลีพันธ์ เน้นผลิตรายการที่ให้การศึกษาระดับความรู้แก่ประชาชนทั่วไปผ่านรายการโทรทัศน์ และผลิตรายการพิเศษให้กับองค์กรต่างๆ ที่สะท้อนสภาพ ปัญหา และทางออก รวมทั้งสร้างความตระหนัก สร้างสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา การเกษตรที่ยั่งยืน ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ สุขภาพและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ด้วยพันธกิจที่ว่า 1. ต้องการผลิตผลงานคุณภาพที่ให้อรรถประโยชน์และรับผิดชอบต่อสังคม 2. พัฒนาผลงานด้วยความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย และ 3. พนักงานต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีและพัฒนาทักษะตลอดเวลา

รายการที่บริษัท ป่าใหญ่ ครีเอชัน จำกัด ยังดำเนินอยู่นั้นเช่น รายการทุ่งแสงตะวัน รายการเกษตรไทยไอดอล รายการสานรักคนเก่งหัวใจแกร่ง รายการวัยอันตรายอย่าให้ตายก่อนโต รายการหอมแผ่นดิน รายการความสุขปลูกได้ และรายการอย่างนี้สี่ไทยไทย

สำหรับรายการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ ได้แก่รายการเกษตรไทยไอดอล รายการความสุขปลูกได้ และรายการหอมแผ่นดิน สำหรับรายการเกษตรไทยไอดอลนั้น เริ่มออกอากาศมาตั้งแต่วันที่ 5 มกราคม 2558 ปัจจุบันรวมทั้งสิ้น 166 ตอน (นับถึงวันที่ 15 เมษายน 2563) ด้วยความต้องการนำเสนอการทำการเกษตรแบบต่างๆ ในลักษณะของสารคดีที่ดูเข้าใจง่าย โดยพิธีกรจะพาไปดูการทำการเกษตรหลายรูปแบบและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ทั้งการทำเกษตรจริงจังและการทำเกษตรในยามว่าง ส่วนรายการความสุขปลูกได้ เริ่มออกอากาศเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2558 เป็นรายการ Reality เกี่ยวกับการปลูกผักของคนเมือง โดยจะมีเป้าหมายของการถ่ายทำแต่ละครั้ง นอกจากนี้ ยังมีรายการหอมแผ่นดิน ที่เล่าเรื่องเกษตรกรเริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2557

แนวคิดการค้นหาต้นแบบ หรือ The Idol นั้น เป็นแนวทางที่คนรุ่นใหม่สนใจอย่างมี ปัจจุบันมีรายงานทางสื่อออนไลน์ และโทรทัศน์หลากหลายที่มีรายการเกี่ยวกับการนำเสนอเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ เช่นรายการเกษตรไทยไอดอล ซึ่งยุพา เพ็ชรฤทธิ์ รัตนจันทร์ และพรธิณพันธ์ ผู้ผลิตรายการโดยบริษัทป่าใหญ่ครีเอชัน (15 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) แสดงความเห็นไว้ว่า

ผลงานที่ได้นำเสนอออกไปนั้น ต้องการให้ผู้ชมได้เห็นต้นแบบหรือ Idol ทั้งที่เป็นเกษตรกรและไม่ใช เกษตรกร สำหรับต้นแบบที่เลือกนั้น จะเป็นผู้ที่ทำการเกษตรและไม่หยุดยั้ง มีการพัฒนาตนเองต่อยอดไปเรื่อยๆ สิ่งที่โดดเด่นของเราคือ ต้องการเป็นสื่อกลางให้เกษตรกรติดต่อกันได้ด้วย

8) มุลนิธิเกษตรกรมัยยืน (ประเทศไทย)

มูลนิธินี้ เริ่มจากการพัฒนางานของเกษตรกรทางเลือกของเครือข่ายเกษตรกร ทางเลือก ด้วยเห็นว่าต้องการงานทางด้านวิชาการเข้ามาสนับสนุนความเข้มแข็งของชาวบ้านด้วยการ พัฒนาความรู้พื้นฐานภูมิปัญญาขององค์กรชาวบ้าน และเพื่อต้องการพัฒนางานด้านเกษตรกรมัยยืนใน ประเทศไทยด้วยเห็นว่ารูปแบบและแนวความคิดการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนในนิเวศวัฒนธรรมที่ แตกต่างท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญอย่างยิ่ง อีกทั้ง การเกษตรมัยยืนได้รับการยอมรับจาก ประชาชนทั่วไปมากขึ้น กลุ่มเกษตรกรจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ปัญหา หาหนทางแก้ไขและพัฒนาตนเองอยู่ เสมอ สิ่งสำคัญคือการเรียนรู้และได้รับการยอมรับจากผู้บริโภคด้วย

มูลนิธินี้ มีบทบาทหน้าที่หลักในการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการสู่เกษตรกร จากการเชื่อมโยง นโยบายและมีบทบาทหลักในการส่งเสริมกิจกรรมการเกษตรเช่นการตลาด การค้า โดยที่ต้องนำความรู้ ภายในตนมาร่วมด้วย มิเช่นนั้น ความรู้ด้านการเกษตรพื้นฐานของไทยก็จะหายไปเรื่อยๆ วิธีการในการ พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวคือการสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และดูจากผู้รู้เป็นหลัก ทั้งนี้ ด้วย เห็นว่ายังมีหน่วยงานใดที่รวบรวมความรู้ คิดค้นภูมิปัญญา และปรับใช้ให้สอดคล้องกับปัจจุบัน ความรู้ ที่มีจึงกระจุกกระจายไม่เป็นระบบ ความรู้ที่เกิดจากความร่วมมือของเกษตรกร นักวิชาการ นักพัฒนาจาก ภาครัฐและเอกชนจะมีลักษณะเฉพาะที่ เฉพาะจุดมากกว่า แต่ก็ยังไม่ครอบคลุมสำหรับทุกที่ ดังนั้น จึงไม่ สามารถนำมาสร้างเป็นองค์ความรู้เรื่องของการเกษตรมัยยืนได้ ด้วยระบบและข้อจำกัดดังกล่าวทำให้ พลังอำนาจในการขับเคลื่อนขบวนการเกษตรกรมัยยืนทั้งในระดับนโยบายและพื้นที่ถูกกลดทอนลงไป ไม่ สามารถแก้ปัญหาอย่างแท้จริงได้

มูลนิธิเกษตรกรมัยยืน (ประเทศไทย) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2541 มีบทบาทหน้าที่ในการบริหาร โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรมัยยืนของเกษตรกรรายย่อยซึ่งเป็นเครือข่ายเกษตรกรทางเลือก ได้รับงบประมาณการบริหารโครงการจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ระยะเวลา 4 ปี (ตุลาคม 2543 – ตุลาคม 2547) การขับเคลื่อนในช่วงแรกนี้เป็นทั้งรูปแบบของงานวิจัย งานดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมใน พื้นที่เพื่อสร้างเกษตรกรต้นแบบและได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและ ต้องการยกระดับความรู้ภูมิปัญญาสู่นโยบาย

วิสัยทัศน์ของสถาบันคือ ทำให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีอุดมการณ์ในการพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือสังคม มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกื้อกูลกันทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น และสังคม ได้รับการ ยอมรับและเคารพสิทธิของเกษตรกรจากสังคมไทยโดยรวม

อย่างไรก็ดี สถาบันมีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาความรู้ สร้างกระบวนการเพื่อสร้างนวัตกรรม สร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับเกษตรกรมัยยืน ใช้ความรู้ในการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้ด้วย วิธีการสนับสนุนให้เกิดงานวิจัยของชาวบ้านบนฐานการแก้ปัญหาของการเกษตรและชุมชน การนำพาไปสู่ การพึ่งพาตนเอง การเชื่อมประสาน และการจัดการความรู้ การเสริมสร้างความร่วมมือกันระหว่างภาค ส่วนต่างๆ ทั้งรัฐและเอกชน

9) มุลนิธิสำนักรักบ้านเกิด

โครงการนี้มีก่อตั้งเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2541 และได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิสำนักรักบ้านเกิดเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2542 โดย คุณบุญชัย เบญจรงค์กุล มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้นำชุมชนด้วยการสนับสนุนการศึกษาแก่เยาวชนที่ตั้งใจเรียน ทุกพื้นที่ให้มีสำนักรักบ้านเกิดของตนเอง กลับไปพัฒนาถิ่นฐาน เต็มโตเป็นคนดีของสังคม

การดำเนินการในปัจจุบันคือ การเป็นสื่อกลางสำหรับเกษตรกรที่จะได้รับความรู้และเชื่อมโยงเครือข่ายของเกษตรกร ให้บริการข้อมูลการเกษตรแบบครบวงจรด้วยรูปแบบที่ทันสมัย เข้าใจง่าย เช่น เว็บไซต์รักบ้านเกิด แอปพลิเคชัน Farmer info หรือสื่อ Social Media ต่างๆ

โครงการจะจัดกิจกรรมประกวดเกษตรกรสำนักรักบ้านเกิดตั้งแต่ปี พ.ศ.2552 ในนามของ มูลนิธิร่วมด้วยช่วยกันสำนักรักบ้านเกิดกรมส่งเสริมการเกษตรและดีแทค ให้เกษตรกรสมัครเข้าร่วมประกวดซึ่งจะมีแนวคิดหลักของแต่ละปีแตกต่างกัน เช่นในปี พ.ศ. 2562 มีแนวคิดที่ว่า “เกษตรกรวิถีอินทรีย์แบบครบวงจร” เนื่องจากความขาดแคลนอาหารปลอดภัยในตลาดโลก และผลผลิตเกษตรอินทรีย์ของเอเชียและออสเตรเลียมีมูลค่าสูงมาก อีกทั้งยังมียุทธศาสตร์เกษตรอินทรีย์แห่งชาติปี พ.ศ. 2560 – 2564 ที่จะเพิ่มพื้นที่การเกษตรอินทรีย์จาก 3 แสนไร่ เป็น 6 แสนไร่ในปี พ.ศ. 2564 ทั้งนี้ เกษตรวิถีอินทรีย์คือ การเกษตรที่คำนึงสุขภาพ นิเวศวิทยา ความเป็นธรรม และการดูแลเอาใจใส่ (Health, Ecology, Fairness และ Care) และต้องเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Eco-friendly) โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ 1) กระบวนการผลิต (Production) 2. การขนส่ง (Logistics) 3. การคำนึงถึงผู้บริโภค (Human Center) และ 4. การจัดการหรือกำจัด (Disposal)

โครงการนี้ต้องการค้นหาเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพและเป็นต้นแบบได้ คุณสมบัติของผู้สมัครคือ ต้องไม่เคยได้รับรางวัลนี้มาก่อน มีอายุระหว่าง 17-50 ปี เป็นเกษตรกรที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์หรืออยู่ในระยะปรับเปลี่ยน มีเอกสารสิทธิ์ครอบครองที่ดินทำการเกษตรอย่างถูกต้อง ทำเกษตรอินทรีย์แบบครบวงจร พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และมีความเป็นผู้นำ กล้าคิด กล้าตัดสินใจและเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่นได้ (สยามรัฐ, 2562, ออนไลน์) มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

ภาพที่ 4.2 เกณฑ์การพิจารณาผู้เข้าอบรมโครงการสำนึกรักบ้านเกิด
ที่มา: สยามรัฐ ออนไลน์ <https://siamrath.co.th/n/87755>

10) สถาบันการศึกษา นอกเหนือจากโครงการสนับสนุนส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่แล้ว การเกษตรได้ถูกบรรจุเข้าไปในหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่การศึกษาขั้นพื้นฐาน จนถึงการจัดการเรียนการสอนการเกษตรโดยตรงหลายระดับ กล่าวคือ ในการศึกษาขั้นพื้นฐาน การเกษตรอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ตั้งแต่การเรียนรู้อาชีพในชุมชนคือ เกษตรกรรมของระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 เรื่องการแปรรูปสินค้าเกษตร โดยระบุไว้ว่า งานเกษตรเป็นการทำงานในชีวิตประจำวันเพื่อช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมร่วมกับงานอื่นๆ เช่นงานบ้าน งานช่าง งานประดิษฐ์ งานธุรกิจและอื่น จะเห็นว่าได้นักเรียนได้เรียนเรื่องการเกษตรไม่มากนักซึ่งไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพที่เป็นอาชีพหลักของคนไทย ดังนั้น เมื่อเกษตรกรรุ่นใหม่ต้องการมาทำการเกษตร จึงต้องเรียนรู้อะไรเกี่ยวกับการเกษตรด้วยตนเองมากกว่าจะได้เรียนมาจากในโรงเรียน

สำหรับในระดับอาชีวศึกษานั้น มีหลักสูตรเกี่ยวกับการเกษตรมากมายซึ่งเน้นไปที่การเพาะปลูกให้ได้ผลผลิตตามที่ต้องการเป็นหลัก แต่การเรียนเกษตรที่เหมาะสมสำหรับการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ นั้นมิได้ต้องการความรู้เรื่องการผลิตเพียงอย่างเดียว พรรณรงค์ วรศิลป์ ผู้อำนวยการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เห็นว่าการเรียนด้านอาชีวเกษตรนี้ยังได้รับความนิยมน้อย จึงได้นำเสนอเป้าหมายของอาชีวศึกษาเกษตรที่แตกต่างไปจากอดีตไว้ว่า ควรมีวิสัยทัศน์การพัฒนาอาชีวเกษตรเพื่อสร้าง Smart Farmers สู่ Thailand 4.0 กล่าวคือ

วิสัยทัศน์สถาบัน: สร้างการอาชีวศึกษาเกษตรแนวใหม่ให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐานสากล

ปณิธาน: มุ่งมั่นจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน

อัตลักษณ์: เก่งปฏิบัติ เป็นนักจัดการ ก้าวทันเทคโนโลยี

เอกลักษณ์: สถาบันการอาชีวศึกษาที่เป็นที่พึ่งของชุมชน

นอกจากนี้ สถาบันการศึกษาระดับอาชีวศึกษาต้องปรับตัวโดยมิได้เป็นเพียงผลิตนักศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นการจัดการศึกษาทางเลือก หรือนอกระบบการศึกษาให้กับแรงงานภาคการเกษตร หรือแรงงานที่ต้องการเปลี่ยนอาชีพ ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส ในรูปแบบการอบรมระยะสั้น การสะสมหน่วยกิต (Credit bank) เพื่อให้สถาบันเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง เริ่มจากเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาปกติ เช่นนักศึกษาต้องอยู่ประจำเพื่อให้เวลากับการจัดการฟาร์มได้ตลอดเวลา เพราะแต่เดิมจะเป็นหน้าที่ของครูหรือคนงานมากกว่า นักศึกษาจะเข้ามาเรียนในฟาร์มเป็นครั้งคราวเท่านั้น อาจเรียนเป็น Team Teaching Coaching คือเรียนเป็นกลุ่มโดยมีครูเป็นผู้ให้คำปรึกษา

2.1.2 ปัญหาและอุปสรรคของการบ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า มีหลายหน่วยงานที่ให้ความสำคัญกับการบ่มเพาะเกษตรกรโดยให้ความสำคัญตั้งแต่การคัดเลือก การดำเนินงานและการติดตามประเมินผล แต่อย่างไรก็ดี ยังมีปัญหาของการบ่มเพาะเกษตรกรที่ผ่านมาด้วย เนื่องจากในปัจจุบันมีหน่วยงานของรัฐที่ช่วยเหลือเกษตรกรจำนวนมาก หลากหลายรูปแบบ แต่ด้วยระบบการทำงานของหน่วยงานของรัฐที่ต้องมีเป้าหมายชัดเจน สามารถมองเห็นผลของการดำเนินงานได้ ดังนั้น จึงไม่มีการสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ทีริเริ่มในช่วงแรก เนื่องจากยังเป็นช่วยที่เกษตรกรลองผิดลองถูก อาจจะยังไม่ได้ผลทางการเกษตรที่ดูอย่างเห็นได้ชัด ทั้งที่เป็นสิ่งทีเกษตรกรรุ่นใหม่มีความต้องการอย่างยิ่ง

แม้ว่าโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่จะมีการปรับปรุงหลักสูตรการอบรมเรื่อยมา แต่ก็ยังมีปัญหาบางประการในเรื่องของการคัดเลือกผู้เข้ารับการอบรม และวิธีดำเนินการอบรม กล่าวคือ

1) ผู้รับการเข้าอบรมมิได้เกิดจากความต้องการของผู้เข้ารับการอบรมอย่างแท้จริง เช่น โครงการ Young Smart Farmer ในช่วงปี พ.ศ. 2558 กำหนดให้ผู้อบรมมีอายุระหว่าง 17 – 45 ปี ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีช่องว่างระหว่างอายุค่อนข้างมาก ความสนใจก็จะแตกต่างกัน ดังที่ กันตพงษ์ แก้วกมล อดีตประธานเกษตรกร Young Smart Farmer (7 พฤษภาคม 2563, สัมภาษณ์) กล่าวไว้ว่า “...ตอนนั้นมีกลุ่มเด็กอายุ 17 ปีมาด้วย ซึ่งก็ไม่ว่าอยากเป็นเกษตรกรรีไปเล่า เป็นกลุ่มที่มาร่วมประมาณ 40% ซึ่งยังไม่ได้มีเป้าหมาย ก็เพราะไม่สนใจ อยากทำอย่างอื่น ปัญหาที่เกิดก็เพราะตอนเรียกรวมกลุ่ม เด็กๆ เหล่านี้มักติดปัญหาต้องไปเรียนพิเศษ ไปทำกิจกรรมโรงเรียน ต้องขออนุญาตผู้ปกครอง ทำให้การดำเนินงานเป็นไปได้ค่อนข้างยาก แต่พอปีต่อมาก็เปลี่ยน เอาเฉพาะคนที่ต้องการจริงๆ ก็ดีมากขึ้น...”

2) ผู้เข้ารับการอบรมเป็นเกษตรกรที่คุ้นเคยกับการทำเกษตรแบบใช้สารเคมี โดยคนกลุ่มนี้จะติดกรอบการทำเกษตรแบบเดิม บางคนก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้แต่ก็ต้องใช้ระยะเวลาค่อนข้างมาก

นอกจากนี้ ปัญหาของการจัดอบรมโครงการ Young Smart Farmer ในช่วงแรกนั้น พิมพัสสิริ หอสุวรรณานนท์ ได้กล่าวว่า ปัญหาของการอบรมคือ ทั้งผู้จัดและผู้เข้ารับการอบรมไม่คุ้นเคยกับกระบวนการที่ให้ผู้รับการอบรมเป็นผู้ออกแบบ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันบางคนมาเพื่อต้องการความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งเพิ่มขึ้น แต่นั่นไม่ใช่บทบาทของการอบรมที่จัดขึ้น และอีกปัญหาหนึ่งคือ เราไม่มีฐานข้อมูลสนับสนุนความสนใจของเกษตรกรว่า หากสนใจเรื่องใดต้องติดต่อไปยังที่ใด สอดคล้องกับที่ภูติศ

หาญสวัสดิ์กล่าวว่าไว้ว่า จุดอ่อนของการอบรมคือเน้นทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติ ไม่สามารถให้เกษตรกร ถอดรหัสของตนเองได้จริง

ในประเทศไทยมีการอบรมเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นจำนวนมาก ในระยะเวลาาน หากแต่ทำไมจึงยังมีคนยากจนอยู่ นี่คือคำถามของสมิทธิ แชมป์ประสิทธิ์ จึงได้เริ่มขับเคลื่อนโครงการคนกล้า คืบถื่น มูลนิธิส่งเสริมการออกแบบอนาคตประเทศไทยเห็นว่า อาจเป็นเพราะกระบวนการอบรมนั้น ไม่ได้ตอบสนองการปฏิบัติจริง ทำให้การอบรมดังกล่าวไม่ได้ผลอย่างเป็นรูปธรรม ตนจึงได้ริเริ่มโครงการอบรม ที่เน้นความต้องการของผู้เรียนว่าต้องการเรียนอะไร และนำไปใช้ได้จริง สิ่งที่ภาคเอกชนเห็นว่าเป็นหน้าที่ ของทุกคนคือการพัฒนาเรื่องการเกษตร การศึกษา และการต่อต้านคอร์รัปชัน แต่สิ่งที่โครงการสนใจคือ การพัฒนาเกษตรกร เพราะมองว่าเกษตรกรไทยมีปัญหาโดยเฉพาะเรื่องการทำตลาด และรัฐมักจะทำ แก้ปัญหาที่ปลายเหตุ แต่จริงๆเรามีนโยบายดีๆ ที่สนับสนุนเกษตรกรมากมาย แต่ด้วยเกษตรกรส่วนมากใน ประเทศมีอายุราว 60 ปี ซึ่งไม่มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับแนวทางการนำนโยบายไปปฏิบัติ มากนัก ความเห็นนี้สอดคล้องกับ เอ็นนู ชื่อสุวรรณ ที่กล่าวไว้ว่า “...สำหรับคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้น สอนได้ดีในวงแคบ เพราะต้องเข้าใจ แต่ที่เราอบรมไปเยอะมาก ได้ประโยชน์ประมาณ 30% เท่านั้น เกษตรกรชอบนะ แต่มันเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเขามากเกินไป จะเปลี่ยนแปลงก็ยาก เพราะส่วนมาก อายุมากแล้ว และลูกหลานก็ไม่ได้กลับมาทำ รัฐก็แค่เอาของมาแจกตลอด เขาก็คิดว่า จะพึ่งพิงตนเอง ทำไม่...” นอกจากนี้ ยังเห็นว่า การอบรมที่ผ่านมามีจุดอ่อนคือ 1) ส่วนใหญ่ได้ดำเนินงานกับผู้สูงวัย 2) คน ส่วนมากไม่เชื่อมั่นว่าจะประสบความสำเร็จได้จริง 3) การอบรมที่ผ่านมาเป็นประเด็นๆ ไม่สามารถ เชื่อมต่อกับประสบการณ์ของเกษตรกรได้ จึงไม่เกิดความยั่งยืน

อีกปัญหาที่สำคัญคือ เยาวชนคนรุ่นใหม่ไม่สนใจการทำงานเกษตร สังเกตได้อย่างง่ายคือ เด็กรุ่นใหม่ เลือกรเรียนทางการเกษตรน้อยมาก เพราะเป็นค่านิยมที่ว่าเป็นเกษตรกรแล้ว “จน เจ็บ โง่” ซึ่งหลาย หน่วยงานต้องการเปลี่ยนแปลงความคิดนี้ทั้งกับผู้ใหญ่และกับเยาวชน ให้รู้สึกว่าการอาชีพเกษตรกร “เท่ที่ และอยู่ได้จริง” ให้เกิดเป็นค่านิยมใหม่ ดังที่สมิทธิ แชมป์ประสิทธิ์ กล่าวไว้ว่า “... เราต้องทำให้เด็กรุ่นใหม่ เห็น Transformative Scenario Planning ให้ Mindset Transform เราก็จะสามารถ Apply เครื่องมือที่เรามีกับเด็กเหล่านี้ได้...” นลวัชร คำนุชิต (2 มิถุนายน 2563, สัมภาษณ์) กล่าวไว้ว่า “...ผมไม่ อยากให้คนรุ่นใหม่ไปดูโครงการแบบ 1 ไร่ 1 แสน ซึ่งมันไม่ได้ผลจริง คือพอมีพอกิน แต่เราต้องมาต่อยอด มากกว่านั้นเพื่อมีชีวิตที่ดี แต่ก็ไม่อยากให้ลงทุนเยอะ ควรทำเท่าที่มี ทุกอย่างมีต้นทุน ต้องคิดจุดคุ้มทุน ซึ่ง ใช้เวลานาน เราค่อยๆเรียนรู้ดีกว่า...”

3) ทักษะติดต่ออาชีพเกษตรกรของคนรอบข้าง ในที่นี้หมายถึงครอบครัวที่ส่วนมากจะไม่เห็น ด้วกับการลาออกจากงานประจำแล้วหันมาทำการเกษตรเพราะอับอายเพื่อนบ้านที่มักเห็นว่าเป็นเพราะ ไม่ประสบความสำเร็จในการทำงาน ดังนั้น ทักษะคิดในเรื่องนี้ควรได้รับการเปลี่ยนแปลง อาจเริ่มจากการ ให้ทัศนคติว่า การเกษตรไม่ใช่แค่ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ แต่สามารถเป็นเจ้าของธุรกิจได้ด้วย พรณรงค์ วรพงษ์ ผู้อำนวยการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้ทรงคุณวุฒิได้กล่าวไว้ว่า เป้าหมาย ของการเรียนอาชีวะการเกษตรคือการสร้างผู้ประกอบการ เรียนจบแล้วจะออกไปทำงานก็ได้ หรือไม่เรียน ต่อก็ได้ ต่างจากสมัยก่อนที่สอนเพื่อให้ไปผลิตหรือไม่เป็นลูกจ้างโรงงานผลิตใหญ่ ต่อให้เป็นผู้ผลิตก็ต้องรู้

ว่าผลิตอะไร ขายอย่างไร ทั้งนี้ การปรับทัศนคตินั้นต้องเริ่มจากผู้ปกครองจนถึงเยาวชนในปัจจุบันให้เห็นว่างานเกษตรไม่ใช่ทำแล้วจน เป็นเพียงผู้ผลิตเท่านั้น เพราะสามารถต่อยอดไปอาชีพอื่นได้อีกด้วย

2.1.3 แบบตรวจสอบความพร้อมของเกษตรกรรุ่นใหม่

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนคือต้องเร่งพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็นไปตามความต้องการของเกษตรกรรุ่นใหม่เอง การจัดการกระบวนการพัฒนาจึงมิใช่เพียงการจัดอบรมให้ความรู้ แต่ยังคงเป็นการกระตุ้นให้เกิดแนวคิดเพื่อไปพัฒนาตนเอง และสิ่งสำคัญคือการเรียนรู้จากเพื่อนเกษตรกรรุ่นใหม่ด้วยตนเอง สร้างเป็นเครือข่ายที่สามารถให้ความช่วยเหลือกันได้อย่างจริงใจ

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้วิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้อีกแล้วเพื่อนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ และจากการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า หากนำผลการวิเคราะห์นั้นมาจัดทำเป็นแบบประเมินตนเองของเกษตรกรจะมีประโยชน์หลายประการ ได้แก่

1) เพื่อให้ผู้ที่สนใจทำการเกษตรตรวจสอบความพร้อมของตนเองว่าจะสามารถทำการเกษตรได้หรือไม่ มีความอดทนและยอมรับวิถีของเกษตรกรได้หรือไม่

2) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรมการเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ได้ตรวจสอบความพร้อมของตนเอง และแสวงหาการเพิ่มเติมองค์ความรู้เหล่านั้น

3) เพื่อให้หน่วยงานหรือองค์กรที่พัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ทราบถึงปัจจัยเงื่อนไข ข้อจำกัดของการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ และจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำแบบตรวจสอบความพร้อมนี้ไปใช้กับก่อนการอบรมเพื่อให้ทราบคุณสมบัติ แนวคิด ทัศนคติเบื้องต้นของเกษตรกรในช่วงก่อนเข้าร่วมโครงการ เพื่อจะเป็นแนวทางในการจัดอบรมหรือกิจกรรมต่างๆ ให้ตรงกับความต้องการ วัฒนธรรมการเรียนรู้ และการต่อยอดความรู้ของเกษตรกรเหล่านี้

แบบประเมินตนเองนี้ ใช้หลักการของแนวพระราชดำริที่ว่า เข้าใจ เข้าถึง พัฒนาเป็นแนวทางการจัดทำแบบประเมินจึงได้แบ่งแบบตรวจสอบตนเองออกเป็น 3 ตอน อีกทั้งได้นำแนวคิดเรื่องขั้นตอนการเรียนรู้ของ Baxter Mangolda (1992) มีวิเคราะห์ร่วมด้วย มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ความรู้ความเข้าใจ เรื่องศาสตร์กษัตริย์และการนำไปใช้สู่การปฏิบัติ ในขั้นเริ่มต้นนี้ต้องการให้เกษตรกรประเมินตนเองว่ามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเกษตรหรือไม่ ประกอบด้วยความรู้สิ่งที่ตนเองมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน ทรัพยากรต่างๆ ความรู้เรื่องแนวทางการดำเนินงานเช่นความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งเรื่องความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน มีความรู้และคุณธรรม มีความรู้และเข้าใจเรื่องหลักการทรงงานเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติหรือไม่ ตรงกับขั้นการเรียนรู้ของ Bextar Mangolda ในขั้นการเรียนรู้แบบเบ็ดเสร็จ (Absolute knowing) และการเรียนรู้ในบริบท (Contextual knowing)

ตอนที่ 2 การเข้าใจตนเอง เข้าใจคุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อทำการเกษตรของตนเองให้ประสบความสำเร็จ เริ่มจากการถามตนเองว่ามีเป้าหมายในการทำการเกษตรในลักษณะใด มีจุดมุ่งหมายอย่างไร มีความมั่นใจหรือไม่ มีความรัก ความมุ่งมั่น แรงบันดาลใจอย่างไร มากน้อยเพียงไร มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความอดทนต่อปัญหาและอุปสรรค เปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่หรือไม่ ที่สำคัญคือยอมรับความ

เสียงของการทำงานซึ่งแตกต่างจากการทำงานประจำแบบเดิมได้หรือไม่ แค้ไหน ตรงกับขั้นการเรียนรู้ของ Bextar Mangolda ในขั้นการสร้างการเรียนรู้ในช่วงเปลี่ยนผ่าน และการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ตอนที่ 3 การเข้าถึงความรู้และองค์ความรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาของเกษตรกรรุ่นใหม่ ในขั้นนี้ จะเหมาะสมกับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ทำกรเกษตรมาระยะเวลาหนึ่งจนประสบความสำเร็จแล้ว แต่ต้องการต่อยอดให้ผลผลิตมีความแตกต่าง พยายามค้นหาความต้องการของผู้ซื้อและความแตกต่างจากผู้อื่นเพื่อสร้างจุดเด่นให้กับสินค้าของตนเอง ตรงกับขั้นการเรียนรู้ของ Bextar Mangolda ในขั้นการเรียนรู้แบบเบ็ดเสร็จ การเรียนรู้แบบการสร้างการเรียนรู้ในช่วงเปลี่ยนผ่าน และการเรียนรู้บริบท

โดยแต่ละข้อจะเป็นแบบสอบถามในรูปแบบมาตราประมาณค่า (Rating scale) มีเนื้อหาที่แสดงถึงสิ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญต่อการเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ ทั้งนี้ มิได้ให้ผู้ตอบเลือกกว่าตนเองต้องการจะเป็นเกษตรกรแบบใด แต่เป็นการให้ประเมินตนเองว่า มีความพร้อมสำหรับการเป็นเกษตรกรที่ต้องมีคุณสมบัติต่างๆ ได้แก่ ความรู้ ความสามารถ ทักษะคิด แนวนคิด และแนวทางการทำงาน ทั้งนี้ ก็เพื่อประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจจะเริ่มเป็นเกษตรกรให้ตรวจสอบว่าตนเองมีความพร้อมเพียงไร ต้องเตรียมตัวอย่างไร จำเป็นต้องเพิ่มเติมความรู้ความสามารถและทักษะในเรื่องใดบ้างเพื่อจะเป็นเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ อีกทั้งแบบประเมินนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ทั้งภาครัฐและเอกชนทดสอบผู้เข้ารับการอบรมเบื้องต้น หรือเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาสมัครรับสมัครผู้เข้าอบรมเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ และยังเป็นข้อมูลที่แสดงความต้องการการพัฒนาของเกษตรกร อันจะเป็นแนวทางปรับกระบวนการพัฒนาหรือการอบรมเกษตรกรรุ่นใหม่ต่อไป แบบตรวจสอบความพร้อมนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน มีเกณฑ์การประเมินค่าการตรวจสอบความพร้อมของเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นแบบประมาณค่า (Rating scale) 4 ระดับ โดยการตรวจให้คะแนนใช้เกณฑ์ ดังนี้

- มากที่สุด ให้ 4 คะแนน หมายถึง ประเมินว่าตนเองมีความสามารถ/ความรู้ในเรื่องนี้มากที่สุด
- มาก ให้ 3 คะแนน หมายถึง ประเมินว่าตนเองมีความสามารถ/ความรู้ในเรื่องนี้มาก
- น้อย ให้ 2 คะแนน หมายถึง ประเมินว่าตนเองมีความสามารถ/ความรู้ในเรื่องนี้น้อย
- น้อยที่สุด ให้ 1 คะแนน หมายถึง ประเมินว่าตนเองมีความสามารถ/ความรู้ในเรื่องนี้น้อยที่สุด
- ไม่มี ให้ 0 คะแนน หมายถึง ไม่มีความสามารถ/ความรู้เรื่องนี้

มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ความรู้ความเข้าใจเรื่องศาสตร์กษัตริย์และการนำไปใช้สู่การปฏิบัติ

ขั้นการเรียนรู้แบบเบ็ดเสร็จ (Absolute knowing) และการเรียนรู้ในบริบท (Contextual knowing)

เนื้อหา		4	3	2	1	0
ความรู้ความเข้าใจเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่: รู้จักพื้นที่ของตนเองหรือไม่ อย่างไร						
1	รู้จักสภาพพื้นที่ของตนเองทุกฤดูกาล					
2	รู้จักพืชในท้องถิ่น/พืชที่ต้องการจะปลูก					
3	รู้จักทิศทางลม					
4	รู้จักคุณภาพดิน					
5	รู้จักแหล่งน้ำตามธรรมชาติ/ชลประทานในพื้นที่					

เนื้อหา		4	3	2	1	0
6	รู้จักนวัตกรรมตามแนวพระราชดำริ อาทิ แก้มลิง กังหันชัยพัฒนา					
7	รู้จักการผลิตของตนเอง/ ครอบครัว/ ชุมชน หรือไม่					
ความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: การเข้าถึงวิธีการนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ						
พอประมาณ						
1	เข้าถึงการปฏิบัติเพื่อสร้างสมดุลให้กับชีวิตในเรื่องรายได้ เวลา การใช้ชีวิต และการทำงาน					
2	เกษตรกรทุกคนต้องเข้าถึงการทำเกษตรเพื่อ “ร่ำรวย” ในมุมมองของตนเองที่อาจแตกต่างจากคนอื่นเพื่อสามารถดำรงชีวิตและพัฒนาต่อยอดการทำเกษตรของตนเองได้					
มีเหตุผล						
1	ทัศนคติต่อการกู้เงินว่ามีความจำเป็นต่อการพัฒนาสินค้าและบริการ					
2	ทัศนคติว่าทำการเกษตรด้วยเงินที่มีเท่านั้น ไม่ก่อนนี้เพิ่มเติม					
3	รู้วิธีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคเมื่อไม่สามารถชำระเงินกู้ได้					
4	เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องตลาดนำการเกษตร คือการผลิตสินค้าตามความต้องการของผู้บริโภค ไม่ใช่ตามความต้องการของผู้ผลิตผู้ผลิต					
5	เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น เหลือจึงขาย					
มีภูมิคุ้มกัน						
1	นำภูมิปัญญาจากเกษตรกรรุ่นเก่าที่มีประสบการณ์มาร่วมในการผลิตเพื่อลดความเสี่ยงที่จะผลิตแล้วไม่ได้ผล					
2	มีความเข้าใจอุปนิสัยของคนในชุมชนเพื่อสามารถหาแนวทางทำงานร่วมกันได้ในอนาคต					
3	พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทุกรูปแบบตลอดเวลา					
4	มีครอบครัวและชุมชนเป็นแนวร่วมพัฒนา เพื่อเป็นกำลังกายและใจ					
รู้ความต้องการของตนเองหรือไม่						
1	รู้ว่าต้องการผลิตสิ่งใด เพราะเหตุใด					
2	รู้เป้าหมายของการทำธุรกิจการเกษตรของตนเอง					
ประเมินตนเองว่ามีคุณธรรมดังนี้หรือไม่ อย่างไร						
1	ภาวะผู้นำ					
2	การไม่เบียดเบียนผู้อื่น					
3	มีความซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภค					
4	ความเพียร ความอดทน ต่ออุปสรรคทุกประการ					

เนื้อหา		4	3	2	1	0
5	ความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำเกษตรและงานอื่นๆที่ไม่ใช่การเกษตร					
หลักการทรงงาน: ท่านมีความเชื่อมั่น ประกอบกับมีความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักการทรงงานโดยพร้อมจะนำมาปรับเป็นฐานคิดของตนเองในการทำงานจริงต่อไป						
1	“ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ” “ทำตามลำดับขั้น” “แก้ปัญหาที่จุดเล็ก” “ความเพียร ทำไปเรื่อยๆแบบสังฆทาน” หมายถึง วิธีการทำงานด้านการเกษตรโดยเฉพาะในช่วงริเริ่มทำการเกษตรที่ต้องเรียนรู้ทุกอย่างเสียก่อน ต้องรอบคอบ รัดกุมและกล้าที่จะแตกต่าง หากแต่มีจิตใจเด็ดเดี่ยว มุ่งมั่น พร้อมเผชิญปัญหาที่ท้าทาย อีกทั้งเป็นนักวางแผน นักทดลอง นักวิจัยและพัฒนา นักสร้างสรรค์ เรียนรู้ที่จะนำความรู้เดิมของตนเองไม่ว่าจะเป็นด้านเทคโนโลยี การดำเนินธุรกิจ บัญชีการเงิน การออกแบบ การสื่อสาร การสร้างมาตรฐานสินค้า มาร่วมกับการทำการเกษตรของตนเอง					
2	“ภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์” “สร้างการมีส่วนร่วม” นั่นคือการรู้จักพื้นที่ของตนเองว่าเหมาะสมกับการทำเกษตรแบบใด รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งมีภาวะผู้นำที่จะช่วยเหลือชุมชนในการเพิ่ม ปรับปรุงพัฒนา และขายสินค้าการเกษตรในราคาที่เป็นธรรม					
3	“ทำงานแบบองค์รวมและบริการที่จุดเดียว” “ยึดประโยชน์ส่วนรวม” “ปลูกป่าในใจคน” “รู้จักสามัคคี” หมายถึงคุณลักษณะสำคัญของเกษตรกรที่ต้องมีความรู้ความสามารถเบ็ดเสร็จในคนเดียวและพร้อมให้คำแนะนำช่วยเหลือคนอื่น					
4	“ไม่ยึดติดกับตำรา” “ประหยัด” “เรียบง่าย” “ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” “อธรรมปราบอธรรม” “ทำงานอย่างมีความสุขและพึ่งพาตนเอง” เป็นเกษตรกรที่รู้จักสังเกตธรรมชาติรอบตัว รู้จักการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อป้องกันและพัฒนาการเกษตรของตนเองโดยนำไปประยุกต์ความรู้มาใช้อย่างเหมาะสมกับบริบทของตนเอง พินิจพิเคราะห์ ไตร่ตรอง แสวงหาแรงบันดาลใจตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการทำงาน					
5	“ขาดทุนคือกำไร” “มีความสุขในการทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น” คือการทำการเกษตรที่มีเป้าหมายเพื่อความสุขของคนอื่น เช่นมีเป้าหมายให้ได้ผลผลิตที่ปลอดภัยจากสารพิษซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาทดลองมากกว่าปกติ เพราะการปลูกพืชโดยไม่ใช้สารเคมีจะได้ผลผลิตช้าแต่ผลที่ได้คือความปลอดภัยที่ยั่งยืนต่อทุกคน					

เนื้อหา		4	3	2	1	0
6	“พออยู่พอกิน” “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามทัศนะของเกษตรกรที่ต้องให้ความหมายของคำว่า “ร่ำรวย” และ “พอเพียง” ให้ไปในทิศทางเดียวกันซึ่งแตกต่างกันแต่ละคน สามารถกำกับตนเองได้ว่าควรทำอะไรเมื่อไหร่ อย่างไรเพื่อให้เพียงพอกับความต้องการ ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป					

ตอนที่ 2 การเข้าใจตนเอง เข้าใจคุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่

ขั้นการสร้างการเรียนรู้ในช่วงเปลี่ยนผ่าน (Transitional stage) และการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Independent knowing)

เนื้อหา		4	3	2	1	0
การกำหนดเป้าหมายการทำการเกษตรของตนเองว่าต้องการเป็นเกษตรกรลักษณะใด						
1	เกษตรกรสาย “พอเพียงแบบดั้งเดิม” คือเกษตรกรที่มุ่งเน้นปลูกเพื่อกินในครัวเรือนเพื่อความปลอดภัย ปรับเปลี่ยนจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ใช้สารเคมีเป็นการเกษตรแบบอินทรีย์ เมื่อมีเหลือจึงขาย แต่มีความตั้งใจสูง มีความรู้มาก สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ดี ทั้งนี้ อาจประกอบอาชีพอื่นร่วมด้วยเพื่อสร้างรายได้หรือคนในครอบครัวมีอาชีพอื่นเพื่อสนับสนุนการทำการเกษตรให้กับตนเอง					
2	เกษตรกรสาย “เน้นการผลิต” คือเกษตรกรที่มีความเชื่อว่า การจะเป็นเกษตรกรนั้น อย่่างไรก็ตามต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถผลิตสินค้าทางการเกษตรเอง เป็นผู้ผลิตที่มีเทคนิคเฉพาะของตนเอง อาจจะเก่งหรือมีความสามารถด้านอื่นๆ ด้วยก็ได้ เช่น เรื่องการตลาด ทั้งนี้ อาจจะไม่สามารถผลิตสินค้าได้ปริมาณตามที่ต้องการ จึงจัดสรรให้ผู้อื่นร่วมผลิตโดยอยู่ในความควบคุมเรื่องคุณภาพและความปลอดภัย แต่สิ่งที่สำคัญคือ ต้องสามารถผลิตสินค้าเองได้มากที่สุด					
3	เกษตรกรสาย “แบ่งปัน” คือ มีเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีภาวะผู้นำมุ่งช่วยเหลือคนอื่น โดยเฉพาะชาวบ้าน ซึ่งในกลุ่มนี้จะเริ่มจากการทำการเกษตรของตนเองอย่างเข้มข้น เข้าใจปัญหา และมุ่งมั่นที่จะแบ่งปันในภายหลัง มักเป็นผู้นำวิสาหกิจชุมชน พอใจกับสิ่งที่ตนเองทำ					
4	เกษตรกรสาย “สร้างแรงบันดาลใจ” คือ มุ่งทำการเกษตรเพื่อเป็นต้นแบบหรือเป็นแหล่งศึกษาดูงาน กลุ่มนี้มักจะประกอบอาชีพอื่นควบคู่ไปด้วย มีรายได้จากอาชีพอื่นนอกจากการเกษตร มักเป็นเกษตรกรในอยู่ใกล้เมืองใหญ่ที่ไปมาสะดวก ไม่คำนึงถึงผลตอบแทนจากผลผลิตทางการเกษตรมากนัก					

เนื้อหา		4	3	2	1	0
5	เกษตรกรราย “สร้างสรรค์นวัตกรรมเครื่องมือทางการเกษตร” คือ เกษตรกรที่มีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีหรืองานด้านวิศวกรรมเป็นพื้นฐาน จากนั้นจึงทดลองสร้างเครื่องมือที่จะช่วยให้การเกษตรของตนเองง่ายขึ้น ค่อยๆ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและทดลองจนสามารถควบคุมและแก้ปัญหาเครื่องมือของตนเอง จนอาจกลายเป็นผู้ผลิตเครื่องมือเพื่อจำหน่าย รับผิดชอบดูแล และให้คำปรึกษาด้วย					
6	เกษตรกรราย “ออกแบบพื้นที่การเกษตร” คือ เกษตรกรที่มีความรู้เรื่องการวางแผนพื้นที่การเกษตรเป็นอย่างดี รู้จักธรรมชาติของฤดูกาลลมและฝน รู้จักพืชประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะป็นไม้ใหญ่กันลมที่โตเร็ว สามารถเป็นผลผลิตในระยะยาวได้ รวมถึงมีความรู้เรื่องการออกแบบ โดยรับออกแบบโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการเกษตร เช่น โรงเรือน หรือการวางผังพื้นที่เพื่อทำการเกษตร					
7	เกษตรกรราย “ทำงานตามสบาย” หรือ “สายชิล” ในที่นี้หมายถึง เป็นเกษตรกรที่มุ่งหวังว่าจะวางระบบการทำงานไว้เป็นอย่างดี ไม่ต้องการทำงานมากในแต่ละวัน จึงเลือกปลูกพืชท้องถิ่นที่ทนทาน ไม่ต้องดูแลมากแต่ได้ผลผลิตที่ดี และการใช้เทคโนโลยีเข้าร่วมด้วย					
8	เกษตรกรราย “ออกแบบแปรรูปสินค้า” ซึ่งแน่นอนว่าเกษตรกรเกือบทั้งหมดจะมีกิจกรรมการออกแบบแปรรูปสินค้าแต่มีเพียงบางคนเท่านั้นที่มีแปรรูปสินค้าเป็นหลัก ทั้งนี้ เพราะส่วนมากผลิตสินค้าที่มีอายุสั้นหรือออกพร้อมกันเป็นจำนวนมากในช่วงเวลาหนึ่ง แล้วไม่สามารถขายผลผลิตสดได้ระยะเวลานาน					
9	เกษตรกรราย “ขายพันธุ์” ซึ่งมักจะเป็นกลุ่มที่เริ่มจากการขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ตนเองถนัดได้ดีมาก จากนั้น จึงริเริ่มขายกิ่งพันธุ์ เช่นการผลิตก้อนเห็ดที่สามารถให้ผลผลิตได้นานและมากกว่าปกติ หรือการผสมพันธุ์เทียมสัตว์ เป็นต้น					
10	เกษตรกรราย “บุกเบิก” คือเกษตรกรที่นำพืชใหม่ๆเข้ามาปลูก โดยไม่สนใจธรรมชาติแวดล้อมของพื้นที่เท่าใดนัก มุ่งมั่นปลูกพืชที่สนใจ เช่น เมล่อน หรือ Butter nut ซึ่งไม่เคยมีในท้องถิ่น โดยใช้ความรู้เรื่องการทำการเกษตรแบบโรงเรือนปิด และสามารถควบคุมปัจจัยต่างๆ ได้เอง					
11	เกษตรกรราย “การเป็นศูนย์กลางการจัดจำหน่าย” หรือสาย “Hub” คือเกษตรกรที่มีบทบาทเป็นศูนย์กลางการรวบรวมสินค้าเกษตร มีทักษะในการช่วยต่อรองราคาพืชผลการเกษตรกับองค์กรขนาดใหญ่ โดยตนเองอาจไม่สามารถผลิตสินค้าทางการเกษตรได้เพียงพอกับความ ต้องการตามที่ได้ติดต่อมาจากร้านค้าขนาดใหญ่ หรือผู้รับซื้อขนาดใหญ่					

เนื้อหา		4	3	2	1	0
	จึงมีหน้าที่การบริหารจัดการรับสั่งสินค้า รวบรวม ขนส่ง รวมถึงเป็นแกนกลางเพื่อการวางแผนให้ชุมชนร่วมกันผลิตและรับจัดจำหน่ายเอง					
มีความมั่นใจว่าพร้อมจะทำการเกษตร						
1	มั่นใจว่าสามารถดูแลตนเองและครอบครัวได้เมื่อไม่มีงานประจำที่มั่นคง					
2	มั่นใจว่ามีความรู้เรื่องการเกษตรเพราะได้เข้าร่วมอบรมต่างๆ เช่น การผลิต การตลาด ฯลฯ					
3	มั่นใจว่าสามารถทำการเกษตรได้เพราะได้ทดลองทำก่อนลาออกจากงานประจำ					
มีความรัก ความมุ่งมั่นและแรงบันดาลใจในการทำการเกษตร						
1	เพื่อกลับมาดูแลคนในครอบครัว					
2	เพื่อต้องการอิสระในการทำงาน					
มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจุดเด่นของตนเอง						
1	มีบุคลิกของเกษตรกรของตนเองที่แตกต่าง					
2	มีสินค้าที่แตกต่างโดดเด่น					
3	มีวิธีการนำเสนอสินค้าที่แตกต่าง					
4	สามารถผลิตสินค้าที่น่าสนใจกับคนทุกวัยทั่วไปได้					
พร้อมเผชิญอุปสรรคและแก้ไขปัญหา						
1	เผชิญกับการไม่ยอมรับจากครอบครัวในช่วงแรกของการทำงาน					
2	ตลาดไม่ยอมรับสินค้าที่ผลิต					
3	ภัยธรรมชาติ					
4	ช่วงเวลาพิสูจน์ตนเองที่ไม่สามารถกำหนดได้ในช่วงแรก					
5	ผลผลิตไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ผลผลิตออกช้า ไม่สวยงาม					
พร้อมเปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่						
1	จากสื่อออนไลน์					
2	จากการอบรม					
3	จากปราชญ์ชาวบ้าน					
4	จากเพื่อนเกษตรกรรุ่นใหม่					
5	จากลูกค้า/ผู้รับบริการ					
6	พร้อมร่วมเรียนรู้กับผู้อื่น					
ความอดทน						
1	ความไม่แน่นอนของการผลิต					
2	ความไม่แน่นอนของธรรมชาติ					
3	ความไม่แน่นอนของตลาด					

เนื้อหา		4	3	2	1	0
4	ความไม่แน่นอนของปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในครอบครัว					
ความเสี่ยง						
1	ความเสี่ยงเงินทุนหมด เพราะหากลงทุนจำนวนมากในครั้งเดียวมักจะล้มเหลวเพราะมีความรู้ไม่มากพอ และเห็นว่าควรเตรียมใจไว้ว่า 3 ปีแรกนั้นจะขาดทุนจึงต้องมีอาชีพหรือต้องบริหารการทำการเกษตรให้ดี เช่นปลูกพืชอายุสั้นเพื่อให้มีรายได้ในช่วงแรกเพื่อประกอบตัวไปก่อน					
2	ความเสี่ยงกลับบ้านแล้วครอบครัวไม่ต้อนรับ สมาชิกในบ้านไม่พร้อมปรับเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่ออาชีพเกษตรกรที่ไม่มั่นคง ไม่เห็นด้วยที่หันมาทำการเกษตรอาจถึงขั้นปฏิเสธการตัดสินใจ รวมถึงความกังวลกับการนิทาของเพื่อนบ้านที่เห็นว่ากลับมาทำการเกษตรเพราะการทำงานในเมืองใหญ่ล้มเหลว					
3	ความเสี่ยงที่จะท้อถอย ไม่มีคนให้กำลังใจและพยายามเราล้มเหลว หากล้มแล้วจะทำอย่างไรต่อไป มีทางแก้ไขอย่างไร					
4	ความเสี่ยงเสียเวลา 1 ปี เพราะพบว่าการจะเข้าใจการเกษตรได้ดั้นนั้นควรอยู่พื้นที่การเกษตรของตนเองเพื่อเรียนรู้เชิงลึก ทดลอง ทำซ้ำและปรับประยุกต์ใช้ไปเรื่อยๆ					
5	ความเสี่ยงคนแย้งลูกค้านเองกับเพื่อนเกษตรกร เพราะผลิตสินค้าเช่นเดียวกับที่เราคิดค้นขึ้น จะพัฒนาสินค้าอย่างไร					
6	ความเสี่ยงที่ขายสินค้าไม่ได้ เพราะไม่เป็นที่ต้องการ ไม่เป็นสนใจของตลาด และมีความรู้ที่จะปรับปรุงสินค้าหรือไม่					
7	ความเสี่ยงภัยธรรมชาติ ทั้งฝน ดิน ศัตรูพืช โรคระบาดที่ไม่แน่นอน					
8	ความเสี่ยงถูกตัดขาดจากสังคมเดิม เพื่อนเก่าอาจหายไป ต้องเรียนรู้ที่จะอยู่กับสังคมใหม่					

ตอนที่ 3 การเข้าถึงความรู้และองค์ความรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาของเกษตรกรรุ่นใหม่

ขั้นการเรียนรู้แบบเบ็ดเสร็จ (Absolute knowing) การเรียนรู้แบบการสร้างการเรียนรู้ในช่วงเปลี่ยนผ่าน (Transitional stage) และการเรียนรู้บริบท (Contextual knowing)

เนื้อหา		4	3	2	1	0
1	มีความรู้เรื่องวิธีการและการปฏิบัติในการทำเกษตรอินทรีย์					
2	รู้จักสิ่งที่มี เช่น ลักษณะของที่ดิน ดิน น้ำ แร่ธาตุในดิน ลมฟ้าอากาศ ฤดูกาลต่างๆ ของพื้นที่					
3	รู้จักการบริหารจัดการด้านการเกษตรแบบครบวงจร (ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ (Supply chain)) เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องมีวิสัยทัศน์ คาดการณ์ล่วงหน้าถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เช่นในสถานการณ์ COVID-19 ต้องปรับจากการจัดสถานที่					

	เนื้อหา	4	3	2	1	0
	เป็นแหล่งท่องเที่ยวและขายสินค้า ต้องขายสินค้าออนไลน์หรือติดต่อกับลูกค้าที่รู้จักล่วงหน้าอย่างรวดเร็ว เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องมีความรู้ตั้งแต่การวางแผนเรื่องผังที่ดิน แผนการเงิน แผนการผลิต แผนการใช้แรงงาน แผนการขาย แผนการประชาสัมพันธ์					
4	รู้จักรสนิยมของคนทั่วไป หรือมี Taste สาธารณะ ซึ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเกษตรกรที่เน้นการแปรรูปสินค้า เพราะต้องปรุงรสชาติของผลผลิตให้ถูกใจคนส่วนมาก ดังนั้น การทำความเข้าใจรสนิยมของลูกค้าในภาพกว้างหรือเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) ไม่ว่าจะเป็นรสชาติของอาหาร/เครื่องดื่ม ความสวยงามของผลิตภัณฑ์ ความสะดวกในการเลือกซื้อสินค้า หรือความเหมาะสมกับการใช้งานเป็นเรื่องสำคัญมาก สิ่งที่เป็นข้อได้เปรียบของเกษตรกรรุ่นใหม่ทำงานในเมืองมาก่อน จะมีความเข้าใจและรู้จักรสนิยมของคนเมืองได้มากกว่าเกษตรกรที่อยู่ในชนบท หรือแม้กระทั่งวิธีการนำเสนอและขายสินค้า					
5	การบริหารจัดการทุน ในที่นี้หมายถึงทุนทรัพย์คือต้องเตรียมค่าใช้จ่ายไว้ล่วงหน้าอย่างน้อย 1 ปี โดยไม่มีรายได้ ทุนแรงงานเพียงพอกับการเกษตรของตนเอง ทุนทางวัฒนธรรมคือเข้าถึงชุมชนและรู้จักรับฟังคนอื่น					
6	มีทักษะในการสื่อสารที่ดีซึ่งจะมาพร้อมกับการมีความจริงใจด้วย คือทั้งการพูดคุย การให้คำแนะนำ สามารถสนิทสนมกับลูกค้าได้ง่าย ด้วยส่วนมากเป็นการประกอบการขนาดเล็ก ทำให้มีข้อดีคือ สามารถปรับตัวได้เร็วเมื่อมีปัญหา เพราะเกษตรกรมีอิสระที่จะริเริ่มหรือแก้ปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเอง					
7	เป็นนักออกแบบ (Designer) ชีวิตและการเกษตรที่กระตือรือร้นอย่างสร้างสรรค์ตลอดเวลา คือเป็นคนที่มีความคิดริเริ่มที่แตกต่างจากคนอื่น ๆ ทั้งในเรื่องการเลือกสินค้า บริการ แนวคิด การประชาสัมพันธ์ ที่สำคัญคือต้องแสวงหาสิ่งใหม่ๆ เสมอ รวมถึงทักษะในการจับต้นชนปลาย นำขมมผสมน้ำยา แล้วปรุงออกมาเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ น่าสนใจตลอดเวลา ต้องตั้งคำถามกับตัวเองทุกวันเพื่อพัฒนาตนเอง อีกทั้งยังต้องมีทักษะในการสืบค้น วิจัยและพัฒนาด้วย					
8	มีความศรัทธาในการพึ่งตนเอง และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำมาเป็นหลักในการดำเนินงานต่างๆ จากการวิจัยครั้งนี้ มีเกษตรกรบางรายไม่เชื่อในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในช่วงแรก กลุ่มนี้จะเชื่อมั่นในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่มีความแตกต่างจากคนอื่น เพราะเห็นว่าตลาดมักจะชอบความแปลกใหม่ หากแต่ในที่สุดก็ปรับเปลี่ยนความคิด มองว่าการเกษตรเป็นเรื่องที่ต้องคำนึงถึงธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลง ไม่ใช่การควบคุมธรรมชาติเพื่อทำการเกษตร					
9	รู้จักใจเย็นและมีใจรักต่อสิ่งที่ทำ มีความละเอียด รอบคอบ เช่น มีความภูมิใจที่ได้เห็นผักเติบโต เข้าไปสัมผัสกับสิ่งที่กำลังทำว่าเป็นสิ่งมีชีวิต ควรได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง จนสามารถสังเคราะห์สิ่งที่ได้ทำจนกลายเป็นความรู้ใน					

เนื้อหา		4	3	2	1	0
	ทุกๆมิติเป็นของตนเอง สามารถแสดงความเป็นตัวตน แสดงอัตลักษณ์ของเราที่แตกต่างได้ การทำการเกษตรในเชิงธุรกิจก็เช่นกัน เพราะไม่ใช่การทำธุรกิจในเชิงอุตสาหกรรม ผลผลิตมีชีวิต ต้องเอาใจไปใส่ให้มากและตลอดเวลา					
10	มีทักษะพิเศษ หรือมี Sense ต่อการปลูกพืช เพราะการทำการเกษตรไม่มีแบบแผนสำเร็จรูป เกษตรกรต้องรู้จักสังเกต จดจำ วิธีการและปัญหาที่เกิดขึ้น ต้องเรียนรู้และรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพดินฟ้าอากาศ ความชื้น และปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการผลิตของเราโดยรอบเพื่อนำมาปรับปรุงกับการทำการเกษตรที่เป็นแบบเฉพาะของตนเอง					
11	เป็นช่างที่ทำเองได้ทุกอย่างทั้งเรื่องน้ำ ไฟฟ้า เครื่องมือการเกษตร เพื่อลดต้นทุนการจ้างงาน					
12	การปรับใช้นวัตกรรมตามแนวพระราชดำริ อาทิ แก้มลิง กังหันชัยพัฒนา มาประยุกต์ใช้กับการเกษตรของตนเอง					
13	เบ็ดเสร็จทุกอย่างในคนเดียว คือเกษตรกรต้องเป็นผู้ที่รู้เรื่องทั้งการผลิต การขาย การควบคุมคุณภาพของสินค้า ความรู้เรื่องนโยบายด้านการเกษตรระดับโลกจนถึงระดับท้องถิ่น แนวทางการสนับสนุนเกษตรกรของรัฐ การกู้เงิน แต่มีทักษะในการทำงานร่วมกับคนอื่นด้วย					

2.2 รูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์

จากการวิเคราะห์บทสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกษตรกรทั้ง 26 คนและผู้ทรงคุณวุฒิในหน่วยงานต่างๆแล้วพบว่า วิถีของเกษตรกรรุ่นเก่าและรุ่นใหม่มีความเหมือนที่แตกต่างกันหลายประการ โดยเกษตรกรรุ่นใหม่มีวิถีซึ่งไม่เหมือนเกษตรกรที่อายุใกล้เคียงกันแต่ทำการเกษตรมาโดยตลอดเพราะสืบต่อมาจากครอบครัว ทั้งนี้ เพราะเกษตรกรรุ่นใหม่ในงานวิจัยนี้มีแรงบันดาลใจและเลือกที่จะละทิ้งงาน หรือลดการทำงานในอาชีพเดิมของตนเองลงเพื่อเป้าหมายอื่น แม้ว่าในช่วงแรกคาดหวังว่าการทำงานของเกษตรกรจะมีสูตรสำเร็จเหมือนๆ กันทุกค แต่ท้ายที่สุดก็พบว่าการปลูกพืชแบบเดียวกันก็ได้มีวิธีการแบบเดียว ต่างคนต่างต้องหาหนทางว่าทำอย่างไรจึงจะประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ ขึ้นกับเกษตรกรแต่ละคนที่จะกำหนดทิศทางและวางแผนด้วยตนเองภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดต่างๆ

ก้นตพงษ์ แก้วกมล แสดงความเห็นในเรื่องวิธีการทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ไว้ว่ามีความแตกต่างจากเกษตรกรในอดีต เกษตรกรรุ่นเก่าแข็งแรง แต่เกษตรกรรุ่นใหม่ไม่แข็งแรงแต่แข็งแรงขึ้นมาก ไม่ต้องการความช่วยเหลือจากรัฐในเรื่องความรู้การผลิตมากนัก หากแต่ต้องการให้รัฐเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือ Facilitator เพื่อให้แต่ละคนประสานงานติดต่อกันต่อไป อีกทั้ง เกษตรกรรุ่นใหม่มีความจำเป็นต้องเรียนรู้การตลาดและวางแผนธุรกิจด้วย ดังนั้น จึงต้องการข้อมูลที่ถูกต้องมาใช้ตัดสินใจดำเนินงานโดยไม่หลอกตัวเอง และต้องยอมรับ Feedback จากลูกค้าเสมอๆ ต้องเข้าใจสถานการณ์ของตนเองว่าลูกค้าเป็นคนกลุ่มไหน มีความต้องการสินค้าหรือบริการอย่างไร

หลายคนหันมาเริ่มทำการเกษตรก็เพราะว่าต้องการพักจากงาน ไม่ต้องการุ่นวายกับการทำงาน อีก เรียกได้ว่าต้องการเป็นเกษตรกร “สายซิล” คือทำไปเรื่อยๆ แต่ด้วยอุปนิสัยที่เคยทำงานมาก่อน จึงอดไม่ได้ที่จะลงมือทำการเกษตรอย่างจริงจังและพร้อมเป็นผู้นำกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ด้วย ดังเช่น กิตติชัย วรพงษ์สุวรรณ กล่าวไว้ว่า “...ตอนแรกก็อย่างอยู่เฉยๆนะ แต่สุดท้ายก็ต้องเริ่มทำไปบ้าง เราเติบโตมาในกรุงเทพฯ มาอยู่ที่นี้บ้าง พอเรากลับมาเห็นว่าเค้าทำการเกษตรแบบเดิมซึ่งเราไม่ต้องการทำแบบนั้น แต่ความคิดของคนที่นี่ก็ยังคงต้องการให้ลูกหลานเข้าไปทำในเมือง แต่ตอนนี้ผมเริ่มทำสำเร็จ เริ่มมีเด็กๆวัยรุ่นแถวๆนี้สนใจมาดู ผมก็ว่าดีนะ เรายังเริ่มสร้างกลุ่มของเราที่บ้านด้วย เราทำการเกษตรแบบไม่ต้องรอเงินจากรัฐมาช่วย เราสร้างกลุ่มด้วยกัน ขายด้วยกัน โนมิน่าให้เขามาทำการเกษตรแบบเรา...”

สอดคล้องกับที่ภูติศ หาญสวัสดิ์ ที่เห็นว่าการพึ่งตนเองในการทำการเกษตรมีความสำคัญมาก และแต่ละคนสามารถทำการเกษตรได้ คือปลูกพืชได้ แต่จะยึดเป็นอาชีพอาจจะไม่ได้ เพราะต้องใช้ความรู้ความอดทนมากกว่า ดังที่กล่าวไว้ว่า “...ถ้าเป็นเกษตรกรไปเป็นตำรวจหนะมันยาก แต่ตำรวจมาปลูกต้นไม้หนะง่าย แต่มาเป็นเกษตรกรไม่ง่ายเลย สำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่จะคิดว่าทำแบบ “เกษตรกรเนรมิต” ไม่ได้ คือไม่ต้องลงทุนเยอะๆในคราวเดียว จะพบว่าไม่เกิน 2 ปี ก็ขาดทุนหมด เราต้องวางแผนดีๆ...” เช่นเดียวกับบนลิวซ์ คำพูดที่กล่าวว่า “ สิ่งสำคัญคือต้องทำไม่หยุด ถ้าหยุดก็ถอยหลัง การทำการเกษตรไม่มีทางลัด ต้องค่อยๆทำ”

สรุปได้ว่า วิธีของเกษตรกรแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ สามารถอธิบายได้ว่า การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ สิ่งสำคัญคือการให้เกษตรกรแต่ละคนเห็นตนเอง เห็นอัตลักษณ์ของตนเอง ซึ่งคำว่า “อัตลักษณ์” ตามความหมายที่สำนักงานราชบัณฑิตยสภากำหนดไว้ว่า อัตลักษณ์ (อ่านว่า อัต-ตะ-ลัก) ประกอบด้วยคำว่า อัต (อัต-ตะ) ซึ่งหมายถึง ตน หรือ ตัวเอง กับ ลักษณ์ ซึ่งหมายถึง สมบัติเฉพาะตัว คำว่า อัตลักษณ์ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า identity (อ่านว่า ไอ-เด็น-ติ-ตี้) หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ เช่น นักร้องกลุ่มนี้มีอัตลักษณ์ทางด้านเสียงที่เด่นมาก ใครได้ยินก็จำได้ทันที. สังคมแต่ละสังคมมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง โลกาวัดันทำให้อัตลักษณ์ของสังคมไทยเปลี่ยนไปหรือ Identity นี้หมายถึงคุณลักษณะเฉพาะบุคคล

ดังนั้น อัตลักษณ์ของเกษตรกรในงานวิจัยนี้ มิได้เป็นการให้ความหมายและคุณค่าถึงความเป็นตัวตนเท่านั้น แต่หมายถึงการที่คนอีกรอบข้างให้ความหมายและคุณค่าต่อเกษตรกรผู้นั้นด้วย งานวิจัยในครั้งนี้จึงได้ศึกษาเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกจากหน่วยงานต่างๆ ที่เห็นถึงคุณลักษณะพิเศษเฉพาะนี้และเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำการเกษตร อีกทั้งเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ต่อผู้อื่นได้ ด้วยเชื่อว่าบุคคลเหล่านี้คือผู้ที่รู้จักตนเอง มีความภูมิใจในตนเองและสามารถเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้ ดังที่ได้แสดงในภาพด้านล่าง มีความหมายว่าสิ่งสำคัญคือคือการที่เกษตรกรรู้จักตัวของตัวเอง รู้จักอัตลักษณ์ของตนเองภายใต้ปรัชญาของการเรียนรู้ตนเอง (Philosophy of Life Identity) ซึ่งมีตั้งแต่

1) จิตนิยม (Idealism) คือการที่ผู้เรียนพัฒนาจิต (mind) และความเป็นตัวตน (self) ของผู้เรียน เสริมอัจฉริยภาพ ศีลธรรมจรรยาและสุนทรียภาพและการควบคุมตนเอง เน้นการสร้างฐานคิดทางธรรมชาติของตนเอง ครอบครั้ว ชุมชน สังคม โลก จักรวาลอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งนี้ สื่อหรือข้อมูลภายนอกถือว่าเป็นครู เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ

2) สัจนิยม หรือวัตถุนิยม (Realism) คือความรู้และทักษะที่ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและปลอดภัย มีเหตุและผลมากขึ้น ให้ความสำคัญกับความจริงทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์อย่างมาก แหล่งเรียนรู้ภายนอกก็ยังคงมีความสำคัญเช่นเดิม

3) ประสบการณ์นิยม (Pragmatism) มีเป้าหมายเพื่อให้รู้จักคิดและปรับตัวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของบริบท พัฒนาประสบการณ์เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจะเป็นการเรียนรู้แบบปัจเจกที่ขึ้นกับความสนใจ ความต้องการและปัญหาของผู้เรียน

4) อัจฉริยนิยม (Existentialism) เน้นการสร้างความตระหนักในตนเองและส่งเสริมการดำรงอยู่ของตนเองอย่างมีความหมาย รู้จักตัวตนของตนเองอย่างชัดเจนทั้งกระบวนการคิด วิธีการดำเนินชีวิต

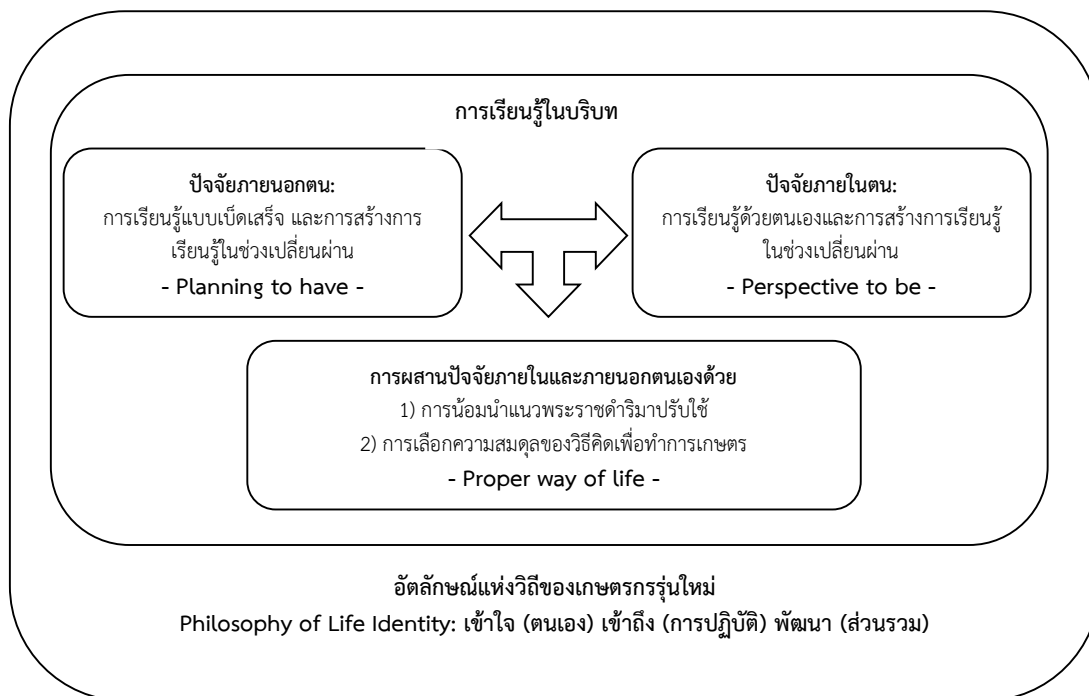
สิ่งสำคัญนอกเหนือจากการเรียนรู้ตนเองคือการเข้าใจบริบทที่เกี่ยวข้องกันนั้นๆ กล่าวคือ

ปัจจัยภายในตนเอง เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงตนเองมาทำการเกษตร มีมุมมองเฉพาะของตนเองว่าต้องการจะเป็นอย่างไร มีความมุ่งมั่น มีแรงผลักดันให้ดำเนินไปให้ได้ หรือ Perspective to be ซึ่งจะเกิดขึ้นตั้งแต่การก่อร่างรู้ตัวรู้ตนเองว่าต้องการทำอะไร เพื่ออะไร แล้วจะกำหนดแผนการอย่างไร หลายครั้งที่เกษตรกรรุ่นใหม่ประสบความสำเร็จมาก่อนจากเรื่องการเรียนและการทำงานประจำ หากแต่เมื่อต้องการเปลี่ยนแปลงแล้ว ก็ไม่ละทิ้งความพยายาม ลองผิดลองถูกเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ ที่เห็นว่าเหมาะสมกับวิถีคิด วิถีปฏิบัติของตนเอง

ปัจจัยภายนอกตนเอง คือการตระหนักถึงสิ่งที่ตนเองจำเป็นต้องเรียนรู้ ทั้งจากการศึกษาด้วยตนเอง จากเอกสาร ตำรา สื่อต่างๆ หรือการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากผู้ไม่รู้เป็นผู้รู้ ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญคือมีช่องทางแสวงหาโอกาสที่จะเข้าถึงสิ่งเหล่านี้ แต่ยังคงต้องมีการวางแผนเพื่อให้ได้สิ่งต่างๆ การกำหนดเรื่องเวลา สถานที่ บุคคล วิธีการ อย่างเหมาะสมเป็นสิ่งที่จะต้องสำคัญ จึงเป็นแนวคิดที่ว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ต้องมีแนวทางของ “Planning to have” คือการวางแผนเพื่อที่จะเติมเต็มตนเองให้เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพ

จากนั้น สิ่งสำคัญคือการผสมผสานปัจจัยภายนอกและภายในได้อย่างสมดุล ทั้งนี้เกิดขึ้นจากการลองผิดลองถูก การฟังผู้มีประสบการณ์ การมีเพื่อนในเครือข่ายให้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อหาชีวิตที่พอเพียงและมีความสุขอันเป็นเป้าหมายสูงสุด วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่พบคือ เป็นกลุ่มคนที่ได้น้อมนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาเป็นแกนกลางในการแสวงหาความสุขของชีวิตที่เหมาะสมกับตนเองหรือการแสวงหา Proper way of Life

จากที่กล่าวมานี้คือ เป้าหมายของชีวิตของเกษตรกรรุ่นใหม่มีอยู่ดีกินดี มีความสุข แต่ก็มีได้ลำบากยากแค้น แต่กลับแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมกับตนเองซึ่งไม่ได้ไปเปรียบเทียบกับคนอื่น แต่เป็นการแสวงหาวิถีความสุขของตนเองอย่างแท้จริง ดังแผนภาพด้านล่าง

ภาพที่ 4.3 อัตลักษณ์แห่งวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่

นอกเหนือจากการค้นพบวิถีแห่งความสุขของตนเองแล้ว ข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ที่สำคัญคือ การทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรที่สนับสนุนกับเกษตรกรภายใต้การยึดถือหลักคิดที่สำคัญคือศาสตร์กษัตริย์อย่างสมดุลกับชีวิตของแต่ละคนที่จะเอื้อให้วิถีการทำเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ประสบความสำเร็จ ดังแสดงในแผนภาพรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 4.4 รูปแบบของวิถีเกษตรกรรุ่นใหม่

จากภาพอธิบายได้ว่าวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไม่ได้มีเพียงแบบเดียว และยังมีปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดวิถีของเกษตรกรด้วย กล่าวคือ เกษตรกรรุ่นใหม่แต่ละคนมีความเฉพาะบุคคล คือมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง โดยมีกรอบของวิถีที่เหมือนกันคือ เริ่มจากการสร้างความเข้าใจให้กับตนเองว่าต้องการอะไร จะทำอะไร จากนั้นจึงเข้าถึงสิ่งเหล่านั้นด้วยการปฏิบัติของตนเอง ลองผิดลองถูกจนค้นพบแนวทางของตนเองเรียกว่า การค้นพบและค้นหาปัจจัยภายใน จากนั้น จึงนำสิ่งที่ได้ ที่รู้ไปเผยแพร่ให้บุคคลอื่นๆ รอบข้าง โดยเฉพาะคนในชุมชน ทั้งเรื่องการผลิต การแปรรูป การจัดจำหน่าย ครบทั้งวงจรของธุรกิจการเกษตร นั่นคือปัจจัยภายนอก แต่ทั้ง 2 ส่วนจะไม่ประสบความสำเร็จหากไม่มีการผสมผสานปัจจัยภายในและภายนอกนั้นผ่านการเรียนรู้ทั้งการเรียนรู้ข้อมูลเนื้อหา การเรียนรู้จาก

ประสบการณ์ในช่วงเปลี่ยนผ่านจนสามารถสังเคราะห์เป็นความรู้ของตนเอง และที่สำคัญคือการเรียนรู้เพื่อสร้างสมดุลภายใต้บริบททางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งนี้ ยังมีส่วนงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ

หน่วยงานภาครัฐ มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการ **ส่งเสริม**ความรู้ทางวิชาการแก่เกษตรกร เพราะหน่วยงานภาครัฐเป็นแหล่งรวมการศึกษาด้านต่างๆ จึงมีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ให้กับเกษตรกร อีกทั้งต่อยอดการนำความรู้เหล่านั้นไปปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประชาชนทั่วไป **สนับสนุน**การทำธุรกิจแบบครบวงจรให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ เช่นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการวางแผนของเกษตรกร ทั้งนี้ รัฐไม่ได้มีบทบาทในการกำหนดสินค้า หรือราคาสินค้า เพียงแต่ให้ข้อมูลที่ถูกต้องและทันสมัยเพื่อที่เกษตรกรจะใช้เพื่อพิจารณาการดำเนินงานของตนเองต่อไป นอกจากนี้ ปัญหาหนึ่งที่พบคือการขอมาตรฐานรับรองที่มีตัวชี้วัดที่เกษตรกรจะทำได้ยาก ดังนั้น หากรัฐมีหน่วยงานที่คอยให้คำแนะนำหรือสนับสนุนอย่างเป็นระบบจะสามารถช่วยเหลือเกษตรกรได้มาก รัฐต้องเป็น**สื่อกลาง**สร้างความเข้าใจการทำงานระหว่างภาครัฐและเกษตรกรทุกระดับตั้งแต่ระดับท้องถิ่นคือการทำงานร่วมมือกับหน่วยงานราชการในท้องถิ่น จนถึงการทำหนดนโยบายที่จะสนับสนุนให้เกษตรกรรุ่นใหม่สามารถดำเนินธุรกิจของตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษี หรือการกำหนดมาตรฐานต่างๆ และรัฐมีหน้าที่**สร้างสรรค์**การอบรมที่เป็นประโยชน์ ด้วยเกษตรกรรุ่นใหม่สามารถหาข้อมูลได้ด้วยตนเอง แต่สิ่งสำคัญคือการมีเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ที่หลากหลาย แบ่งปันประสบการณ์และให้กำลังใจซึ่งกันและกัน นั่นคือการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่ทุกคนสามารถเข้าร่วมกันแสดงความเห็นและช่วยเหลือกันได้อย่างยั่งยืน

สำหรับหน่วยงานภาคเอกชนนั้น มีการดำเนินงานที่คล่องตัวกว่าภาครัฐและมีความเชี่ยวชาญในเรื่องการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ต่างๆ จึงมีหน้าที่**เสริมแรง**ด้วยการให้รางวัลเกษตรกรต้นแบบเพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้กับเกษตรกรด้วยกันหรือประชาชนทั่วไป เช่นการจัดประกวดเกษตรกร หรือการเสวนาเรื่อง การเกษตร การ**สนับสนุน**เทคโนโลยีที่ทันสมัย ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ เช่นในปัจจุบันมี Application ของ DTAC ที่ให้บริการข้อมูลสภาพอากาศอย่างละเอียด ราคาสินค้าทางการเกษตรรายวัน ที่ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่ดีให้กับเกษตรกรในการพิจารณาดำเนินงานของตนเอง นอกจากนี้ ยังมีหลายหน่วยงานที่จัดสร้างให้เกิดการอบรมเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยเริ่มจากนำกระบวนการเรียนรู้ของผู้จัดและผู้เข้าอบรมร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของเกษตรกรและวิถีการเรียนรู้ที่มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองที่ไม่หยุดนิ่งอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่ในการ**ส่งเสริม** พัฒนา ติดตาม และต่อยอดการทำงานของเกษตรกรอีกด้วย

สิ่งที่สำคัญอีกหนึ่งประการคือ การให้การศึกษาให้กับเกษตรกรและสังคมที่เหมาะสม การจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบันมิได้ให้ความสำคัญกับการเกษตร กล่าวคือมีการเรียนในระบบการศึกษาน้อยมาก นักเรียนได้เรียนรู้การเกษตรจากเอกสาร ตำรา มากกว่าการลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้ผู้คนไม่เห็นความสำคัญของการเกษตร สร้างเป็นทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเกษตร ทั้งๆ ที่การเกษตรเป็นอาชีพหลักของคนไทย และยังเป็นธุรกิจที่สร้างรายได้ให้กับประเทศอย่างมาก สำหรับการศึกษาในระดับอาชีวศึกษาด้านการเกษตรในอดีตนั้น มุ่งเน้นให้เร่งการผลิตจำนวนมาก หากแต่ในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนโดยมีเป้าหมายให้นักศึกษาที่เรียนจบสามารถไปเป็นผู้ประกอบการด้านการเกษตรได้ เข้าใจระบบกลไกของตลาด แหล่งซื้อขายสินค้าในราคาที่ เป็นธรรม รสนิยมและอุปนิสัยของผู้บริโภคที่

เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้นักศึกษาที่จบไปสามารถดำเนินธุรกิจของตนเองได้เป็นอย่างดี ส่วนในระดับอุดมศึกษานั้น มีบทบาทหน้าที่หลักในการบริการวิชาการให้กับท้องถิ่น ทั้งในเรื่องการทำงานวิจัยร่วมกับเกษตรกร การสร้างนวัตกรรมเพื่อเพิ่มผลผลิต การแนะนำเรื่องการตลาด ฯลฯ ที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งสถาบันอุดมศึกษา และตัวเกษตรกรเองด้วย

ทั้งนี้ การทำงานของทุกฝ่ายที่ได้ศึกษามากแล้วแล้วอยู่ภายใต้หลักนำทางเดียวคือ แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมราชบพิตร ทั้งหลักการทรงงาน การพึ่งตนเอง หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งในงานวิจัยนี้รวมเรียกว่า ศาสตร์กษัตริย์ โดยทุกฝ่ายเรียนรู้ และนำมาปฏิบัติจนเข้าใจ ปรับประยุกต์ใช้กับส่วนงานของตนเอง อีกทั้งยังประสานการทำงานร่วมกันด้วย แม้ว่าผู้ที่ถูกสัมภาษณ์และสังเกตทั้งหมดจะมีได้กล่าวออกมาอย่างชัดเจนว่าได้น้อมนำหลักการข้อใดมาปรับใช้บ้าง แต่จากสิ่งที่ได้กระทำซึ่งผู้วิจัยได้ตีความมานั้น ล้วนแล้วแต่เกิดจากความรักและศรัทธาในแนวคิดต่างๆ อย่างแท้จริง

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพื่อวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์ และ 2) เพื่อนำเสนอรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์ เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มาจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่และผู้ทรงคุณวุฒิ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมกับเกษตรกรรุ่นใหม่

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ ผลการวิเคราะห์วิถีเกษตรกรรุ่นใหม่และการนำเสนอรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ มีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 ผลการวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์

เกษตรกรที่เป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ ล้วนมีความเชื่อมั่นในการดำเนินงานตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์ซึ่งมิได้เกิดจากความศรัทธาแบบไม่มีเหตุผล แต่ทุกคนได้ลงมือทดลองปฏิบัติจริงจึงจะเชื่อจากที่ไม่เชื่อในครั้งแรก ส่วนมากจะล้มเหลวหรือไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แต่ภายหลังจึงเริ่มมาพิจารณาตนเองและเห็นว่า แนวทางของศาสตร์กษัตริย์ไม่ว่าจะเป็นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทรงงาน หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่ได้ฟังได้ยินจนเหมือนเป็นแนวคิดทั่วไปไม่ได้สำคัญอะไรนัก สามารถนำมาเป็นหลักคิดของการนำทฤษฎีสู่การปฏิบัติได้จริง สิ่งสำคัญคือต้องพิจารณาเลือกเพื่อปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง ดังที่ได้แสดงออกเป็นคุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่น่านำมาหลักการทรงงานว่ามีได้นำเพียงข้อใดข้อหนึ่งมาใช้ แต่ได้นำมาประยุกต์ใช้แบบองค์รวมเพื่อประโยชน์ต่อการทำเกษตรของตนเองอย่างเหมาะสม ผลของการวิเคราะห์คุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามศาสตร์กษัตริย์ อันได้แก่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทรงงาน แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ คุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่และองค์ความรู้และการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ มีดังนี้

5.1.1.1 คุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่

1) **พินิจพิเคราะห์ ไตร่ตรอง แสวงหาแรงบันดาลใจจุดเริ่มต้นวิถีการเกษตร** เพราะเกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนเคยทำงานมีรายได้ประจำมาก่อน การปรับเปลี่ยนชีวิตมาทำการเกษตรนั้นต้องใช้ความกล้าหาญในการตัดสินใจมากกว่าคัมค่าที่จะเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ซึ่งแต่ละคนก็มีเหตุผลแตกต่างกัน เช่นอาจเป็นเพราะต้องการกลับมาดูแลบุพการีที่ป่วย ทดลองทำเกษตรเพื่อเตรียมตัวยามเกษียณ ต้องการปลดหนี้ให้กับครอบครัว การสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนอื่นโดยการเป็นศูนย์เรียนรู้เรื่องความพยายามรักษาสุขภาพร่างกายผ่านการปลูกผักปลอดสารเคมีเพื่อบริโภคเอง จุดเริ่มต้นของการทำการเกษตรดังกล่าวล้วนเกิดขึ้นจากความต้องการของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีใจใฝ่เรียนรู้และต้องการลองทำสิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ สอดคล้องกับหลักการทรงงานที่ว่า **ระเบิดจากข้างใน** เพราะเริ่มจากตนเองและอาจส่งผลถึงคนรอบข้างด้วยตามหลักการทรงงานที่ว่า **ประโยชน์ส่วนรวม ขาดทุนคือกำไร**

2) **จิตใจมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว พร้อมเผชิญปัญหาที่ท้าทาย** เกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนมีความอดทน แม้ว่าหลายคนจะมีแนวคิดแบบคนเมืองที่เริ่มทำธุรกิจด้วยการลงทุนเป็นจำนวนมาก แต่หากเมื่อ

ทดลองทำไปแล้วจะค่อยๆ ปรับ ค่อยๆ เรียนรู้ว่าสิ่งใดเหมาะกับลักษณะนิสัยของตนเอง ในช่วงการปรับตัวนี้ จะเป็นช่วงเวลาที่เกษตรกรรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ความบกพร่องและการเรียนรู้ที่จะยอมรับผิดพลาดของตนเอง เพราะส่วนมากจะเริ่มจากศึกษาเอกสารหรือเข้ารับการอบรมแล้วนำมาทดลองทำเองตั้งแต่ต้น ซึ่งในช่วงนี้จะใช้เวลาค่อนข้างมาก ส่งผลให้เกิดปัญหาใหญ่ก็คือ ความไม่เข้าใจของครอบครัวและคนรอบข้าง เพราะคิดว่ากลับบ้านมาทำการเกษตรเพราะไม่ประสบความสำเร็จในงานที่ทำอยู่เดิม เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องใช้เวลาในการพิสูจน์ตนเองเป็นเวลานาน บางคนอาจใช้เวลาหลายปี สิ่งที่จะช่วยได้คือการมีจิตใจที่เข้มแข็งและมีเพื่อนในเครือข่ายที่เข้าใจ เป็นที่ปรึกษาได้ร่วมกันทำงานอย่างมีความสุข ร่าเริง รื่นเริง คึกคักและครึกครื้น ตามหลักการทรงงาน อีกทั้งยังต้องเริ่มจากการพึ่งตนเอง คือพึ่งพาให้ตนเองมีสุขภาพกายและใจที่ดี อย่างไรก็ดี ความอดทนเหล่านี้จะทำให้เกษตรกรรุ่นใหม่มีความเข้มแข็ง แสวงหาวิธีจุดยืนการเกษตรตามแบบฉบับของตนเอง คิดหาสินค้าที่แปลกใหม่ และมีวิธีการนำเสนอที่โดดเด่น ทั้งนี้ สิ่งสำคัญคือการผลิตสินค้าที่ดีพร้อมทั้งมีการปรับเปลี่ยนตามความต้องการของตลาดให้ทันท่วงที สิ่งสำคัญคือ ต้องใช้เวลาและความอดทนในการทำงานตามหลักการทรงงานที่ว่า**ความเพียร และการทำไปเรื่อยๆ ทำแบบสังฆทาน** คือทำไปแบบไม่ประมาท และต้องใช้เวลาทำความเข้าใจกับการเกษตรด้วยตนเองและไม่ท้อถอย

3) คิดถึงเสมอว่าเราปลอดภัย คนอื่นปลอดภัย เกษตรกรรุ่นใหม่ทั้งหมดมีความมุ่งมั่นกับการผลิตสินค้าปลอดภัยทั้งเพื่อตนเอง ครอบครัวและผู้บริโภค เพราะมีความกังวลเรื่องสารเคมีเป็นอย่างมากตั้งแต่ออยู่ในเมืองใหญ่ นอกจากนี้ ยังมีความพยายามส่งเสริมให้สวนหรือฟาร์มข้างเคียงรู้จักโทษของสารเคมีต่างๆ และยังเป็นผู้นำที่ชักชวนชาวบ้านในชุมชนมาร่วมกันทำการเกษตรแบบปลอดภัยด้วย ดังหลักการทรงงานที่ว่า **มีความสุขในการทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น**

4) ผู้นำกว้างแผน นักทดลอง นักวิจัยและพัฒนา นักสร้างสรรค์ ทั้งนี้ เกษตรกรรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับการวางแผนเป็นอย่างมากตั้งแต่วางแผนผังพื้นที่ทำการเกษตร เวลาการทำงาน การตลาด การสอบถามความต้องการของลูกค้า และกิจกรรมที่สามารถทำมาเป็นจุดขายของตนเองได้ นอกจากนี้ ยังต้องวางแผนการดำเนินชีวิตที่มีได้ลดคุณภาพลงหลังจากมาทำการเกษตร ที่สำคัญคือมีความพยายามในการควบคุมคุณภาพของสินค้า ด้วยการขอมาตรฐานสินค้าแบบต่างๆ เพื่อให้ผู้บริโภครู้สึกปลอดภัย สิ่งเหล่านี้ทำให้เกษตรกรรุ่นใหม่มีความแตกต่างจากเกษตรกรรุ่นเก่าเป็นอย่างมาก หากแต่ก็ไม่ได้ลืมนึกถึงปัญหาท้องถิ่นที่มักจะนำมาผสมผสานกับการประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ ที่ทำได้เช่นนี้ก็เพราะ มีแนวทางการเรียนรู้และการทำงานแบบ**องค์รวม** และมีวิสัยทัศน์ให้ผู้บริโภคเกิดความสบายใจรวมถึงสามารถรับบริการได้ครบวงจรเสมือน**การบริการที่จุดเดียว** นอกจากนี้ เกษตรกรทั้งหมดยังมีภาวะผู้นำที่จะ**สร้างการมีส่วนร่วม**ของคนในชุมชนโดยเริ่มจากการชักชวนอย่างจริงจัง ดำเนินการอย่างโปร่งใสเพื่อให้ชุมชนเกิดความสบายใจเหมือนกับการ**ปลูกป่าในใจคน** นอกจากนี้ เกษตรกรส่วนหนึ่งได้มีส่วนร่วมการวิจัยกับสถานศึกษาในพื้นที่ที่จะร่วมกันพัฒนาสินค้าและบริการ อันจะก่อให้เกิดรายได้จากการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นต่อไปด้วย

5) รอบคอบ รัดกุม แตกต่างที่จะแตกต่าง ผลผลิต วิธีการแปรรูป หรือวิธีการนำเสนอผลิตภัณฑ์ของเกษตรกรรุ่นใหม่นั้น มักจะมีความแตกต่างจากเกษตรกรรุ่นใหม่กันเองและแตกต่างจากเกษตรกรทั่วไป อาจเป็นเพราะเกษตรกรรุ่นใหม่มีประสบการณ์การทำงานและพบปะผู้คนมาหลากหลาย จึงเห็นความสำคัญของการทำสินค้าให้แตกต่างเพื่อดึงความสนใจ หรือมีเรื่องราวที่น่าติดตาม ดังนั้นการทำการเกษตรที่มีความเฉพาะตัวนี้ จึงต้องศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ

ทำตามลำดับขั้น และแก้ปัญหาที่จุดเล็ก ด้วยตนเองให้ได้ เพราะอาจจะไม่สามารถขอความช่วยเหลือหรือแนะนำจากภายนอกได้มากนัก

6) เป็นเกษตรกรต้องคิดเสมอว่าทำแล้ว “รวย” ซึ่งคำว่า “ร่ำรวย” ในที่นี้คือการรู้จักใช้จ่ายตามที่จำเป็น ซึ่งบางคนใช้ชีวิตการกั๊ยืมจากสหกรณ์เพื่อขยายการเกษตรของตนเองซึ่งอาจดูเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นให้พออยู่พอกินเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะเกษตรกรบางคนเห็นว่าการทำเกษตรให้เพียงพอกับการอยู่กรกินโดยไม่ได้เน้นเรื่องการสร้างรายได้ นั้น อาจไม่เหมาะกับวิถีชีวิตของคนในปัจจุบันที่ต้องพัฒนาและปรับเปลี่ยนให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่เสมอ ดังนั้น การเรียนรู้โลกภายนอกเป็นสิ่งที่จำเป็นโดยผ่านการสื่อสารเทคโนโลยี เช่นเดียวกับการสร้างโอกาสทางการศึกษาที่ดีให้กับบุตรหลานก็ต้องใช้เงินทองจำนวนมาก เพราะการศึกษาในระบบโรงเรียนทั่วไปอาจจะไม่สามารถตอบสนองการมีชีวิตที่ดีมีงานทำในอนาคตแล้ว ดังนั้น การสร้างโอกาสทางเลือกทางการศึกษาให้กับบุตรหลานย่อมมีความสำคัญและต้องใช้ทรัพย์สินและเวลาเป็นอย่างมาก ฉะนั้น การทำการเกษตรแบบพออยู่พอกิน พอใช้จ่าย พอร่มเย็น อาจจะเหมาะสมกับยุคสมัยนี้แล้ว หากแต่เกษตรกรเองต้องพิจารณาว่า เท่าใดถึงจะเพียงพอเหมาะสมกับตนเอง ไม่มากไม่น้อยเกินไปจนเกิดความทุกข์ ทั้งนี้ เกษตรกรรุ่นใหม่จึงได้ให้ความหมายของคำว่าพอเพียงว่า ไม่ได้จำกัดในเรื่องของพียงเงินทองอย่างเดียว แต่เป็นการรู้ตัวว่ามีความสามารถอย่างไร ถนัดเรื่องใด และช่วยเหลือผู้อื่นในเรื่องใดด้วย ไม่จำเป็นต้องทำมากเกินไปเกินความต้องการ และต้องทำให้ง่าย เพื่อจะเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นนำไปทำต่อได้ด้วย

7) รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ โดยการทำการเกษตรในแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างด้วยลักษณะทางกายภาพ เกษตรกรต้องมีความรู้เรื่องพื้นที่ของตนเองเป็นอย่างดี โดยยึดหลักของธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ซึ่งเกษตรกรรุ่นใหม่ที่จะเริ่มทำการเกษตรส่วนมากจะไม่ได้ตระหนักถึงข้อนี้ เพราะได้เรียนรู้มาจากสื่อต่างๆ ก่อนลงมือทำการเกษตรมากกว่าจะทดลองลงมือทำจริง แต่เมื่อลงมือทำแล้วเกิดปัญหาจึงหันกลับมาเรียนรู้ว่าต้องพิจารณาปัจจัยแวดล้อมโดยเฉพาะทรัพยากรและฤดูกาลในพื้นที่ด้วย นอกจากนี้ เกษตรกรหลายคนมีความรู้สึกว่าการทำการเกษตรไปสักระยะจะมีความผูกพันกับธรรมชาติรอบตัวมากขึ้น มีความเคารพธรรมชาติมากยิ่งขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดการทำการเกษตรที่ใช้ทรัพยากรโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมดังเช่นทุกวันนี้

1.5.1.2 องค์ความรู้และการเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่

เกษตรกรในการวิจัยนี้ มีทักษะในเรื่องการนำความรู้เก่า ความรู้ใหม่ ความรู้ของคนอื่น ความรู้ของตนเอง ความต้องการของตลาดส่วนใหญ่หรือของผู้บริโภคเฉพาะกลุ่มมาผสมผสานเป็นสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของตนเอง เสมือนกับเป็นผู้นำขนมมาผสมผสมกับน้ำยา ซึ่งปรากฏในเกษตรกรที่เคยทำงานในเมืองใหญ่มาก่อนจะเป็นผู้ที่มีวิธีการคิดที่หลากหลาย ผสมผสานความต้องการของตนเองและผู้บริโภค อีกทั้งใช้ความรู้เดิมผสมกับความรู้ทำการเกษตรที่ได้เรียนมาทดลองทำ ร่วมกับจากการแนะนำของคนในพื้นที่ ประกอบขึ้นเป็นวิธีการทำการเกษตรของตนเองที่มีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากคนอื่น เกษตรกรเหล่านี้จะไม่ยึดติดกับหลักการที่มีอยู่เดิม แต่จะแสวงหาแนวทางใหม่ๆ ที่ได้ผลอยู่เสมอ กล่าวคือ

1) เกษตรผสมเทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีในที่นี้รวมหมายถึงการทำเกษตรที่เที่ยงตรงโดยอาศัยเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ซึ่งมักเป็นการต่อยอดเทคโนโลยีที่มีอยู่แล้ว และการใช้เทคโนโลยีด้านการตลาด การสร้างเรื่องราวนำเสนอกระบวนการผลิตและ

ติดต่อสื่อสารกับลูกค้าเพื่อทราบความต้องการและการให้บริการที่ประทับใจ ทั้งนี้ เกษตรกรส่วนมากที่พบในงานวิจัยจะทำงานด้านเทคโนโลยีมาก่อน จึงมีการดัดแปลงสิ่งที่มีให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สิ่งสำคัญคือต้องค้นพบแนวทางการพัฒนาที่ต้องการให้ได้เสียก่อน อย่างไรก็ตาม เกษตรกรที่ไม่ได้มีความรู้เรื่องเทคโนโลยีมากนัก ก็ยังสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนเกษตรกรรุ่นใหม่ในเครือข่ายได้อีกด้วย

ทั้งนี้ การเกษตรเป็นกิจกรรมของคนไทยมาตั้งแต่อดีต ในแต่ละท้องถิ่นจะมีภูมิปัญญาดั้งเดิมเรื่องการเกษตรอยู่มากมาย เกษตรกรรุ่นใหม่ได้นำเทคโนโลยีเพื่อที่จะทำการเกษตรให้แม่นยำมากขึ้น ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นด้วย โดยเฉพาะความเข้าใจธรรมชาติที่คนรุ่นเก่าได้สั่งสมมานาน ทั้งนี้ ภูมิปัญญาที่เคยหายไปหลายอย่างได้กลับมาเป็นที่สนใจ ที่นิยมของคนในรุ่นปัจจุบัน เกษตรกรรุ่นใหม่มีได้นำภูมิปัญญาเหล่านั้นมาใช้โดยตรง แต่ส่วนมากจะเป็นการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ไปพร้อมกันด้วย เช่น การนำความรู้เรื่องทิศทางลมและสภาพพื้นที่ดินผสมกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือการสร้างสรรคการแปรรูปสินค้าการเกษตรที่เหมือนกับอดีตแต่มีรสชาติถูกใจใส่ใจสุขภาพของคนในรุ่นปัจจุบันมากขึ้น

2) เกษตรผสมการติดต่อธุรกิจ เกษตรกรบางส่วนที่ตระหนักแล้วว่า ตนเองไม่ถนัดเรื่องการผลิตสินค้าการเกษตรแต่มีทักษะเรื่องการขายและติดต่อประสานงานจึงได้ปรับการทำงานของตนเองจากการปลูกเพียงอย่างเดียวกลายเป็นผู้จัดจำหน่ายที่เป็นธรรมด้วย

3) เกษตรผสมบัญชีและการเงิน แม้ว่าเกษตรกรส่วนมากจะทำงานในเมืองใหญ่ แต่เรื่องการทำบัญชีแบบละเอียดนี้ไม่ค่อยได้รับความสนใจ แต่เมื่อทุกคนหันมาทำการเกษตรแล้วจะพบว่าการบันทึก รายรับ รายจ่าย โดยละเอียดนั้นมีความสำคัญมาก เพราะจะเป็นแนวทางการกำหนดการทำงานที่ชัดเจน อีกทั้งเกษตรกรรุ่นใหม่หลายคนไปเป็นผู้นำชุมชน หรือวิสาหกิจชุมชน จึงจำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องการทำบัญชีที่โปร่งใสเป็นอย่างดี

4) เกษตรผสมการออกแบบ เกษตรกรรุ่นใหม่หลายคนมีอาชีพเป็นนักออกแบบทั้งพื้นที่การทำงาน รวมถึงออกแบบการดำเนินชีวิต สำหรับผู้ที่มีทักษะในการออกแบบพื้นที่นั้น ได้นำแนวคิดการเกษตรต่างๆมาปรับใช้ เช่นจาก “โคก หนอง นา โมเดล” เป็นโคก นา หนอง คลองไส้ไก่ ค่าไฟ ศูนย์บาท” เป็นการนำแนวคิดการบริหารจัดการที่ดิน ผสมกับแนวทางการแก้ปัญหาพื้นที่และการจัดการพลังงานมารวมกัน เพราะแต่ละพื้นที่การเกษตรมีความแตกต่างกันทั้งน้ำ ดิน และลม การปรับประยุกต์ใช้จึงมีความสำคัญ แต่อย่างไรก็ดี เกษตรกรทุกคนเห็นว่าหลักที่สำคัญคือการเข้าใจธรรมชาติและ การใช้ ธรรมปราบอธรรม เพื่อความประหยัดและเป็นแนวทางที่ไม่ได้ลงทุนมาก ทำให้เกิดความยั่งยืนได้

5) เกษตรผสมการสื่อสาร เกษตรกรรุ่นใหม่มักจะไม่ขายสินค้าทางการเกษตรแบบทั่วไปแต่จะมีวิธีการขายที่แตกต่างเช่นการนำเสนอคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ตามหลักการวิชาการ ทำให้สินค้ามีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ต้องการมากขึ้น ทั้งนี้ วิธีการที่ใช้ส่วนมากคือการโฆษณาลงสื่อสังคมออนไลน์ หากแต่การสื่อสารดังกล่าว ย่อมมีขั้นตอน กระบวนการที่หลากหลาย เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องเรียนรู้ทั้งการหาความหมายที่น่าสนใจ การหาวิธีการนำเสนอว่าพื้นที่ของเรามีความน่าสนใจให้ศึกษาในกรณีที่มีการนำเที่ยวเชิงธรรมชาติด้วย นอกจากนี้ การขายสินค้าบางประเภทโดยเฉพาะกลุ่มอาหาร ผู้ขายควรรับฟังความต้องการของลูกค้าด้วยตนเอง หมายถึงการออกร้านตามงานแสดงสินค้าต่างๆ

เพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคและสามารถปรับเปลี่ยนสินค้าของตนเองให้ตรงกับความต้องการได้อย่างรวดเร็ว

6) เกษตรผสมการบริหารจัดการธุรกิจ การทำการเกษตรโดยทั่วไปนั้นจะผูกพันกับภาครัฐที่ส่งเสริมสนับสนุนการทำการเกษตรในรูปแบบต่างๆ หากแต่เกษตรกรรุ่นใหม่เห็นว่า การทำการเกษตรที่เหมือนกันกับเกษตรกรทั่วไปนั้นถือเป็นความเสี่ยง เพราะอาจจะมีผลผลิตออกมามากเกินไปในช่วงเวลาเดียวกันหรือการปลูกพืชเหมือนกันจำนวนมากทำให้ได้ราคาไม่ดี รวมถึงการปลูกพืชซ้ำๆ จะก่อให้เกิดปัญหาความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำด้วย ดังนั้น จึงริเริ่มมองหาสินค้าและบริการการเกษตรที่แตกต่างไปจากคนทั่วไป ทั้งนี้ จึงต้องมีการบริหารจัดการที่แตกต่างจากปกติโดยมองความต้องการของตลาดเป็นหลัก ตามแนวทางของ การตลาดนำการผลิตโดยไม่รอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ เน้นการพึ่งตนเองให้มากที่สุด เกษตรกรต้องรู้เรื่องการเกษตรครบวงจรคือทั้ง Supply Chain ตั้งแต่ต้นน้ำ (การผลิต) กลางน้ำ (การแปรรูปและความต้องการของลูกค้า) และปลายน้ำ (รู้จักการขาย) อาจใช้วิธีการทางธุรกิจเช่น Lean Canvas เข้าร่วมด้วย

7) สินค้าเกษตรต้องมีมาตรฐาน การที่สินค้ามีมาตรฐานนี้มีความสำคัญมากโดยเฉพาะการทำการเกษตรในระยะยาว เกษตรกรรุ่นใหม่มิได้มีเป้าหมายแค่การปลูกเพื่อกินเพื่อใช้ในบ้านเท่านั้น แต่ยังต้องสร้างรายได้เพื่อให้มีชีวิตที่มีคุณภาพด้วย การที่ผลผลิตได้รับการยอมรับมาตรฐานเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับลูกค้า และยังเป็นเครื่องยืนยันถึงคุณภาพและการนำไปต่อยอดในอนาคต ดังจะเห็นได้ว่า เกษตรกรหลายคนได้นำผลผลิตทางการเกษตรของตนเองที่ได้รับมาตรฐานต่างๆ ไปร่วมพัฒนากับหน่วยงานภาครัฐ เช่นการทำวิจัยเพื่อต่อยอดพัฒนาสินค้า เป็นต้น

5.1.1.3 การเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่

ทักษะที่พบได้ในเกษตรกรรุ่นใหม่คือ การผสมผสานความรู้ที่หลากหลายกับความสนใจและลักษณะของตนเองที่แท้จริง กล่าวคือ เกษตรกรทุกคนจะเริ่มการทำการเกษตรจากความต้องการของตนเองและเพราะเป็นผู้ที่ทำงานในเมืองใหญ่มาก่อน จึงเริ่มการหาข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ หรือหนังสือ จากนั้นจึงเริ่มเข้ารับการอบรมในเรื่องที่สนใจแล้วทดลองทำซึ่งบางทีก็ได้ผลหรือบางทีก็ไม่ได้ผล บางคนแม้ว่าจะยังไม่ได้ผลแต่มีเหตุจำเป็นที่ต้องกลับไปทำการเกษตร จึงเสมือนไปเริ่มต้นใหม่ทั้งหมด การเรียนรู้จึงเกิดขึ้นจากการลองผิดลองถูกในช่วงการเปลี่ยนผ่าน ทั้งนี้ ทำให้เกิดการยอมรับความผิดพลาดมากยิ่งขึ้น และสิ่งสำคัญคือการแสวงหาทางทำงานที่ทำให้ตนเองมีความสุข สร้างสมดุลให้กับชีวิตโดยได้นำบริบทของธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ครอบครัวมากเป็นเป้าหมายในการวางแผนการดำเนินชีวิตภายใต้การทำการเกษตรที่เป็นแบบฉบับของตนเอง ดังนั้น การเรียนรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่จึงไม่ได้มีแบบแผนที่ชัดเจนว่าเริ่มจากการเรียนรู้เนื้อหาข้อมูล ไปทดลองทำ ประเมินและทดลองซ้ำเหมือนกับการจัดการศึกษา แต่เป็นการใช้ไหวพริบสติปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงไปได้ภายใต้บริบทเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องหลายประการด้วยกัน

5.1.2 การนำเสนอรูปแบบวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่

วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ในที่นี้ มิได้กล่าวถึงเฉพาะตัวเกษตรกรเองเท่านั้น เพราะการจะทำให้วิถีเกษตรกรที่ควรจะเป็นสามารถเกิดขึ้นได้จริง ได้ผลและยั่งยืนนั้น ต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนอื่นด้วย แต่อย่างไรก็ดี การพัฒนาดังกล่าวย่อมต้องเริ่มจากเกษตรกรเองที่จะต้องค้นหาและแสดงออกซึ่ง **อัตลักษณ์แห่งวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่** คือ Philosophy of Life Identity โดยมี

หลักการที่สำคัญคือ การเข้าใจ (ตนเอง) เข้าถึง (การปฏิบัติ) และพัฒนา (เพื่อส่วนรวม) เริ่มจากการรู้จักปัจจัยภายในของตนเองที่มี จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง และสร้างการเรียนรู้ในช่วงการเปลี่ยนผ่านจากความไม่รู้สู่การมีความรู้ซึ่งจะมีเป้าหมายว่า ตนเองต้องการจะเป็นอย่างไร คือ Perspective to be จากนั้น ต้องเรียนรู้ปัจจัยภายนอกที่จะมากระทบ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม หรือสิ่งแวดล้อมที่สามารถเริ่มเรียนรู้ได้ก่อนทำการเกษตร เป็นความรู้ที่มีผู้ศึกษาไว้อย่างเบ็ดเสร็จเช่นความรู้เรื่องการทำการเกษตรต่างๆ แล้วจึงนำมาสร้างเป็นการเรียนรู้ของตนเองในช่วงเปลี่ยนผ่าน การจะมีความรู้เหล่านี้ได้นั้น ต้องเกิดจากการวางแผนที่เหมาะสมทั้งระยะเวลาและคุณภาพของสิ่งที่จะช่วยให้การทำการเกษตรของตนเองประสบความสำเร็จ นั่นคือ การวางแผนรวบรวมความรู้ความคิดและสร้างสรรค์ปัจจัยต่างๆ คือ Planning to have จากนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการนำปัจจัยทั้ง 2 ส่วนคือมารวมกันตามวิถีของตนเองที่มีฐานคิดจากการน้อมนำแนวคิดตามพระราชดำริมาใช้ได้อย่างชาญฉลาดและสมดุล

ในส่วนที่เสริมส่งเสริมวิถีของเกษตรกรสามารถดำเนินได้คือ หน่วยงานที่สนับสนุนจากภายนอก อันได้แก่ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงสถาบันการศึกษา โดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านวิชาการทั้งในเรื่องการทำการเกษตร การขอมาตรฐานสินค้า การตลาด และการสนับสนุนทุนการทำวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ผลงานของเกษตรกร ประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับเกษตรกรทั้งในระดับพื้นที่และส่วนกลาง และยังมีหน้าที่เป็นสื่อกลางของการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรรุ่นใหม่ผ่านการจัดอบรมต่างๆ นอกจากนี้ ยังได้ส่งเสริมให้เกษตรกรที่มีความรู้ความสามารถได้ให้ความรู้กับประชาชนทั่วไปในพื้นที่อีกด้วย

ในส่วนภาคเอกชนนั้น ได้ให้การสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมที่หลากหลาย เช่นการจัดทำ Application เกี่ยวกับการเกษตรให้ได้ใช้อย่างทั่วถึง บรรจุข้อมูลที่สำคัญ ทันสมัยและเป็นประโยชน์ เพื่อให้เกษตรกรได้ตัดสินใจเลือกใช้ข้อมูลให้เหมาะสมกับวิถีการเกษตรของตนเอง อีกทั้งยังได้จัดให้มีการประกวดการให้รางวัล รวมถึงการนำเรื่องราวของผลผลิตไปเผยแพร่สู่สาธารณชนอีกด้วย

นอกจากนี้ ส่วนงานที่สำคัญที่สุดคือสถานศึกษา การศึกษาระดับอุดมศึกษานั้น มีโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาการเกษตรหลากหลายรูปแบบตั้งแต่การผลิต การแปรรูป การจัดจำหน่าย และยังให้ความรู้เรื่องการขอรับมาตรฐานสินค้าด้วย สำหรับอาชีวศึกษาในขณะนี้ได้ริเริ่มให้มีการจัดการศึกษาที่ตอบสนองการทำงานจริงมากขึ้นโดยมิได้เน้นเพียงการเพาะปลูกเท่านั้น หากแต่ต้องปรับให้นักศึกษามีความรู้ความสามารถด้านการตลาด การขนส่ง (Logistic) การถนอมอาหาร ซึ่งก็คือการเรียนรู้ Supply chain ทั้งหมด จะเห็นได้ว่าเกษตรกรในอนาคตจะมีวิถีที่แตกต่างจากอดีตอย่างมาก เพราะต้องพึ่งตนเองในหลายๆ ด้าน และต้องมีความรู้ที่หลากหลายอีกด้วย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

เกษตรกรรุ่นใหม่ มีได้มีแต่ในประเทศไทยเท่านั้น กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ทั่วโลกได้ริเริ่มการทำเกษตรเพื่อความปลอดภัยต่อสารพิษและเพื่อความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งจากการศึกษาเอกสารพบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่จากทั่วโลกมีลักษณะคล้ายกันคือ เห็นว่าการหันไปทำการเกษตรนอกเหนือจากอาชีพที่ได้รับเงินเดือนประจํา นั้น เป็นสิ่งที่ทำทายนและรู้สึกมีอิสระของชีวิต ดังเช่นที่ ซังเก รินเซ จากสหกรณ์สีเขียวมีสุข ประเทศภูฐาน (อ้างถึงในวัลลภา แวนวิลเลี่ยนส์วาร์ด, 2558) กล่าวถึงสังคมคนรุ่นใหม่ในภูฐานว่า คนที่ทำการเกษตรมาจากหลากหลายอาชีพที่ต่างเห็นว่าการทำ

เกษตรเหมือนกับการผจญภัยที่เต็มไปด้วยความสร้างสรรค์และต้องเข้าใจธรรมชาติ ต้องรู้จักวิธีปรับตนเองและยังเป็นแหล่งรายได้ที่ยั่งยืนไม่แพ้อาชีพอื่น เกษตรกรรุ่นใหม่จะเป็นกลุ่มคนที่ไม่หยุดนิ่ง มีความต้องการสร้างสรรค์ต่อยอดความคิดอยู่เสมอ ทั้งในเรื่องการผลิต การขาย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างจากวิธีการทำเกษตรในอดีต มีการลองผิดลองถูกเพื่อแสวงหาแนวทางการทำงานที่เหมาะสมสำหรับตนเอง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับข้อสรุปของซินดา รัชพลเมือง (2557) ที่ว่าการเรียนรู้ของคนในปัจจุบันจะไม่จำกัดทั้งสถานที่และเวลา หรือข้อจำกัดอื่นใดโดยเฉพาะในโลกของกระบวนการที่ศักราชสมัยใหม่ (Post-modernization) ที่ให้คุณค่ากับสถานการณ์ เหตุการณ์หรือสิ่งต่างๆ ที่อาจจะไม่ได้มีมาตรฐานเดียวกัน สังคมสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ ไม่มีสิ่งใดที่ดีหรือถูกต้อง เหมาะสมอย่างสมบูรณ์ ดังเช่นที่พบในงานวิจัยนี้ที่เกษตรกรเกือบทั้งหมดไม่ได้รับความเห็นชอบจากครอบครัวหรือสังคมรอบข้างให้ทำการเกษตร เพราะมีทัศนคติว่าการทำงานในเมืองใหญ่เป็น “เจ้าคน นายคน” นั้นเป็นคุณภาพชีวิตที่ดี ถือเป็นชีวิตที่ประสบความสำเร็จ หากแต่เกษตรกรรุ่นใหม่เห็นตรงกันข้าม เพราะมีความนิยมการทำงานที่เป็นอิสระ มีทางเลือกการดำเนินชีวิต ประกอบกับมีความเชื่อมั่นว่าจะสามารถทำการเกษตรแล้วได้บรรลุผลดี แม้จะมีอุปสรรคก็จะสามารถหาทางแก้ไขไปได้ สิ่งที่พบอย่างชัดเจนคือเกษตรกรกลุ่มนี้มีความมั่นใจในตนเองเพราะได้วางแผน คำนึงถึงปัจจัยและเงื่อนไขที่เป็นข้อดีและอุปสรรคทั้งหมดด้วยความรอบคอบแล้ว การอภิปรายในครั้งนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย การเรียนรู้ของเกษตรกรในวิถีใหม่และการให้ความหมายและการปฏิบัติตนตามแนวทางของศาสตร์ชีวิตที่แตกต่างจากเดิม

5.2.1 การเรียนรู้ของเกษตรกรในวิถีใหม่

เมื่อพูดถึงวิถีใหม่ หลายคนจะเข้าใจว่าเป็นยุค New Normal ด้วยสถานการณ์โรคระบาด COVID-19 ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการเก็บข้อมูลงานวิจัยในครั้งนี้ด้วย ดังนั้น จึงได้ความคิดเห็นของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่สะท้อนการปรับตัวให้เข้ากับวิถีใหม่นี้ด้วย การทำการเกษตรจึงต้องมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญตั้งแต่เริ่มต้นทำการเกษตร

จากการศึกษาเกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนพบว่า ในช่วงต้นของการทำการเกษตรจะเริ่มการจากตรวจสอบตนเองว่ามีความรู้เรื่องการเกษตรมากน้อยเพียงไร มีความพร้อมแค่ไหน และจะหนีภัยอันไปว่าในช่วงที่ยังอยู่บ้านในวัยเด็กนั้นตนเองมีส่วนร่วมกับการเกษตรของครอบครัวอย่างไร ซึ่งต่างเห็นวามักจะไม่มีความรู้เพียงพอที่จะทำการเกษตร ส่วนมากจะเป็นเพียงลูกมือของญาติพี่น้องคอยหยิบจับงานเล็กๆ น้อยๆ จนสามารถทำการเกษตรเองได้ ทำให้ตระหนักว่าความรู้ที่มีมาแต่เดิมนั้นไม่เพียงพอ จึงเริ่มศึกษาข้อมูลจากหนังสือ สื่อสังคมออนไลน์ และเข้าร่วมการอบรมต่างๆ ซึ่งต่างเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นวิธีการที่ถูกต้องที่สุดของการเริ่มต้น ทั้งนี้ เป็นเพราะคนกลุ่มนี้เติบโตมากับระบบการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับความมั่นใจต่อความรู้ที่มีผู้สอน มีที่มาของข้อมูลที่น่าเชื่อถือ สามารถอ้างอิงถึงสิ่งที่มีการศึกษามาก่อนเพื่อเป็นแบบอย่างให้ทำตามได้ และเชื่อว่าการทำเช่นนี้จะช่วยระยะเวลาในการเรียนรู้ จะทำให้เรียนได้มากขึ้น เรียนได้เร็วขึ้นเหมือนมีทางลัด เมื่อได้รับความรู้เหมือนกันแล้วก็จะสามารถทำได้เหมือนกันดังเช่นการศึกษาเพื่อสร้างคนในยุคทันสมัย (Modernization) ที่ต่างคนมุ่งหวังว่าจะเป็นคนที่สามารถทำงานในสายการผลิตต่างๆ ได้ การศึกษาในปัจจุบันเป็นลักษณะของ “อุตสาหกรรม” ที่มีเส้นทางมุ่งตรงไปยังความสำเร็จที่ได้กำหนดเป้าหมายโดยสังคมนามาก่อนแล้ว ด้วยกระบวนการผลิตที่มีเพียงแบบเดียว แบบทดสอบเดียวเพื่อให้ได้คนที่ “มาตรฐาน” เดียวกัน การศึกษาไม่สามารถตอบสนองการพัฒนาผู้เรียนตามความต้องการและความสามารถเป็นรายบุคคล

ได้ นอกจากนี้ เกษตรกรทั้งหมดยังเห็นว่าการทำตามแบบอย่างที่มีเป็นการลดความเสี่ยงในช่วงการเริ่มต้นใหม่ เพราะมีผู้ที่เคยทำมาให้เห็นก่อนแล้ว หากแต่ในความเป็นจริง เกษตรกรทุกคนตระหนักว่าการทำการเกษตรไม่มีวิธีการ “สำเร็จรูป” ที่สามารถนำไปใช้ได้เช่นนั้น แต่ละคนต้องนำไปทดลองทดลองผิดพลาด ซึ่งอาจจะใช้เวลานาน ใช้งบประมาณมาก ทำให้หลายคนท้อแท้

ในช่วงเริ่มต้นนี้ เกษตรกรทุกคนล้วนแล้วแต่มีความมั่นใจ หรือที่เกษตรกรส่วนมากเรียกว่า Ego สูงคือมีความมั่นใจในตนเอง พฤติกรรมที่มีตนเองเป็นศูนย์กลาง ต้องการการยกย่องและประสบความสำเร็จเสมอ หากเมื่อเกษตรกรเหล่านี้ทำการเกษตรไปช่วงหนึ่งจึงเห็นว่า ความมั่นใจต่อข้อมูลที่ได้จากภายนอกนั้นอาจจะไม่สามารถทำให้เป็นจริงได้ทั้งหมด ความรู้ที่เหมาะสมอาจอยู่กับผู้ใหญ่ใกล้ตัว หรือปราชญ์ในชุมชน การทำงานที่แท้จริงต้องใช้เวลาและใช้เงินทุนในการลองผิดลองถูกเป็นอย่างมาก จากที่กล่าวมาน่าจะส่งผลให้ความมั่นใจในตนเองลดน้อยลง หากแต่ในความเป็นจริงจากการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ พบว่า ผู้ที่ทำการเกษตรมากกว่า 3 ปีแล้ว พบความผิดพลาด ท้อแท้ ผิดหวังกลับไม่ได้ทำให้ความเชื่อมั่นลดลง หรือ Ego ไม่ได้ลดลงเลย แต่มี Superego มากำกับเพิ่มขึ้น ซึ่งหมายถึงการยังคิดและมีวิจักษณ์งานในการดำเนินงานมากขึ้น โดยเฉพาะความเข้าใจถึงสภาพความผันผวนของธรรมชาติภูมิอากาศที่ควบคุมไม่ได้หรือปัญหาของการสร้างความเข้าใจกับชุมชนที่มีคนหลากหลาย ความคิดความเห็น ต้องแสวงหาฉันทามติเมื่อครั้งต้องทำงานร่วมกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับทฤษฎีโครงสร้างทางจิตของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Structural Model of the Psycho) อันประกอบด้วย Id, Ego และ Superego แล้วพบว่า Id คือจิตไร้สำนึก ความต้องการต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นโดยที่ไม่รู้ตัวนั้นยังคงมีอยู่ในตัวเกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนอยู่แล้ว ดังนั้น สิ่งที่น่าสนใจในครั้งนี้นั้นสนใจการวิเคราะห์ถึง Ego คือความเป็นตัวตนของเรา ในที่นี้คือการที่แต่ละคนรู้ตัวว่าต้องการทำอะไร และพยายามที่จะทำให้สำเร็จ จึงต้องอาศัยความอดทน มุ่งมั่นที่จะทำงานตลอดระยะเวลา ตั้งแต่การแสวงหาแนวทางการทำการเกษตรของตนเอง การปรับปรุงแก้ไข ปรับเปลี่ยนแนวคิด การพัฒนาต่อยอดให้สินค้าของตนเองจากการพิจารณาความเหมือนและความต่างจากผู้อื่น และจากที่กล่าวไปแล้ว ยังมี Superego คือศีลธรรมจริยธรรมที่มากำกับการกระทำของเราอีกชั้นหนึ่ง สิ่งนี้ได้รับการถ่ายทอด ปลูกฝัง ซึมซับมาจากการเลี้ยงดูและสังคมรอบข้างในกระบวนการ Socialization หรือการขัดเกลาจากสังคมรอบข้างให้เป็นผู้ที่รู้จักคิดและตระหนักรู้ถึงสิ่งที่กำลังทำว่าดีหรือไม่ และสามารถยับยั้งชั่งใจเลือกสิ่งที่ถูกต้องเพื่อการทำงานอย่างมีเหตุผล อีกทั้งยังเรียนรู้ที่จะให้เกียรติผู้อื่นด้วย ซึ่งจากการสัมภาษณ์จะพบว่า Superego ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำเกษตรนี้เปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานอย่างมากคือ จากที่ยึดถือความคิดของตนเองเป็นการยอมรับนับถือคนรอบข้างมากขึ้น จากความกระตือรือร้นที่ต้องการความสำเร็จแบบรวดเร็ว เป็นการรู้จักรอคอยและพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างรอบคอบเช่นวิธีการลงทุนทำการเกษตร แต่อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ยังทำงานแบบที่ตนเองเป็นศูนย์กลางการคิด หากแต่ได้ฟังความเห็นของคนรอบข้างโดยเฉพาะผู้ใหญ่ในชุมชนที่มีประสบการณ์ทำงานมานานมากขึ้น การทำงานทุกขั้นตอนจะขึ้นกับการตัดสินใจต่างๆ ที่อยู่บนฐานของการประเมินความเป็นไปได้มากขึ้น สามารถยอมรับความล้มเหลว รับฟังผู้อื่น ไม่ว่าจะป็นครอบครัว เกษตรกรรุ่นเก่าในท้องถิ่นและเพื่อนเกษตรกรรุ่นใหม่ในเครือข่ายรวมถึงผู้บริโภคที่อาจมีความเห็นที่แตกต่างกันบ้าง การเรียนรู้จากสังคมรอบข้างนี้ เทียบได้กับการเรียนรู้จากบริบท (Contextual knowing) ของ Professor Baxter Magolda ที่เห็นว่าขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญเพื่อให้เกิดการเรียนรู้คือ การปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา รวมถึงความสัมพันธ์กับคน

รอบข้างด้วย สรุปได้ว่าความเป็นตัวตนของเกษตรกรรุ่นใหม่จะค่อยๆ ถูกปรับจากประสบการณ์ที่ได้สั่งสมของผู้รู้ ประสบการณ์ที่ได้จากปัญหา อุปสรรค ความผิดพลาดล้มเหลวจนเกิดการเรียนรู้ของตนเอง การเปิดใจยอมรับฟังผู้อื่นทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย รวมถึงการมีเพื่อนร่วมทางเดินในเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ด้วยกัน

อย่างไรก็ดี การสร้างตัวตนของเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดทิศทางของสินค้าและบริการ เกษตรกรรุ่นใหม่ทุกคนต้องสามารถบริหารจัดการ แก้ไขปัญหาและอุปสรรคได้ทั้งหมด เหมือน One Stop Service หรือการบริการที่จุดเดียวตามแนวพระราชดำริในหลักการทรงงาน เกษตรกรต้องใช้ความรู้ความสามารถเรื่องการทำการเกษตร การบริหารจัดการ การขาย การตลาด อีกทั้งยังต้องเป็นนักเจรจา ซึ่งเริ่มตั้งแต่กับคนรอบข้างโดยเฉพาะกับครอบครัวที่ไม่เข้าใจถึงการหันหลังให้การทำงานประจำในเมืองใหญ่ที่มั่นคงมาทำการเกษตรที่บ้าน สิ่งนี้ถือเป็นปัญหาใหญ่ออย่างยิ่งในการเริ่มต้นของเกษตรกรโดยส่งผลอย่างยิ่งต่อจิตใจที่อาจเกิดความท้อแท้ โดดเดี่ยว จนหันหลังกลับเข้าเมืองใหญ่เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ ทักษะการเจรจายังเกิดขึ้นต่อเนื่องกับคนในชุมชนที่ต้องทำงานร่วมกัน และลูกค้าที่จะต้องทราบความต้องการอยู่เสมอ นอกจากนี้ เกษตรกรยังต้องเป็นนักออกแบบการเกษตรและการใช้ชีวิตที่สมดุล การเป็นนักทดลอง นักวางแผน นักวิจัยค้นคว้า นักผสมผสานความคิด รวมถึงการมีภาวะผู้นำที่จะให้ผู้คนในชุมชนมาร่วมงานได้ การปรับตัวให้ทำการเกษตรดังที่กล่าวมานี้ ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่เกษตรกรรุ่นใหม่ไม่คุ้นชิน เนื่องจากการศึกษาในระบบโรงเรียนที่เกษตรกรรุ่นใหม่เติบโตมามีได้เป็นเช่นนั้น เพราะจะมุ่งเน้นให้คนทำงานในส่วนของตนเองได้เป็นอย่างดีตามแนวทางของการจัดการศึกษาในสังคมอุตสาหกรรม ผู้เรียนไม่สามารถมองสถานการณ์หรือความรู้แบบองค์รวมได้ ดังนั้น การทำการเกษตรแบบใหม่นี้ เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องเรียนรู้ตั้งแต่การกำหนดแนวคิด วิธีการ การปฏิบัติ การประเมินผลเพื่อพัฒนาต่อยอดต่อไป ทั้งนี้ สถาบันการศึกษาเกี่ยวกับการเกษตรในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นสำนักวิชาทรัพยากรเกษตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือสถาบันอาชีวศึกษาด้านการเกษตรหลายแห่งได้ปรับหลักสูตร เป้าหมายและการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างบุคลากรด้านการเกษตรที่เป็นผู้ประกอบการที่ต้องรอบรู้ครบทุกวงจรการผลิต เข้าใจธุรกิจการเกษตรทั้งระบบมากกว่าเป็นเพียงผู้ผลิตเท่านั้น

การทำงานของเกษตรกรรุ่นใหม่ไม่สามารถดำเนินการได้โดยบุคคลเดียวได้ เพราะเกี่ยวข้องกับการผลิต การค้าขาย การประชาสัมพันธ์ การสร้างมาตรฐาน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนย่อมมีปัญหาและอุปสรรค วิธีการหนึ่งที่เกษตรกรทุกคนใช้ในการแก้ปัญหาคือ การปรึกษาหารือเพื่อนในเครือข่ายประกอบกับทักษะอื่นๆ ที่จำเป็นในปัจจุบัน สอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 3R 8C ในเรื่องของความคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การคิดนวัตกรรมสร้างสรรค์วิธีการผลิต การขาย การบริการ ทักษะในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อการตลาด รวมถึงการใช้เครื่องมือต่างๆ ประกอบการทำเกษตรเช่นเครื่องวัดความชื้น อุณหภูมิ เพื่อลดกำลังแรงงานที่ไม่จำเป็น การรู้เท่าทันข้อมูลต่างๆ และนำมาปรับใช้อย่างชาญฉลาด และที่สำคัญคือการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจความแตกต่างหลากหลายของวิธีการคิดของแต่ละคำ ดำเนินงานภายใต้ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดการทำงานร่วมมือกันอย่างราบรื่น การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ความมีศีลธรรมจรรยาที่จะไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น และที่สำคัญคือมีทักษะการประกอบอาชีพเกษตรกรด้วยความภาคภูมิใจ ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยพบว่า ในช่วงเริ่มต้นทำการเกษตรนั้น เกษตรกรทั้งหมดล้วนแล้วแต่ทำงานด้วยตัวตนเดียวในช่วงเริ่มต้น เพราะไม่มั่นใจในความรู้ของตนเอง จึงเริ่มจากการทดลอง

ทำเสียก่อนเหมือนการเริ่ม “เรียนรู้และแก้ปัญหาจากจุดเล็ก” ซึ่งมักไปหาความรู้นอกชุมชน คือไปยังหน่วยงานที่มีภาครัฐหรือเอกชนจัดให้ ซึ่งอาจจะทดลองในขณะที่ทำงานอื่นอยู่ หรือขณะที่เริ่มทำการเกษตรใหม่ๆ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะไม่มั่นใจในการทำงานของตนเอง จนมีความมั่นใจมากขึ้น จึงเริ่มไปทำงานร่วมกับชุมชนมากขึ้น

การที่เกษตรกรจะประสบความสำเร็จนั้นมิได้เกิดจากเกษตรกรเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการทำงานร่วมกันของหลายฝ่ายที่มองเห็นวิถีทางของการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่เกิดขึ้นได้จริงและยั่งยืนไปในทิศทางเดียวกัน คือการพัฒนาเกษตรกรให้ตรงกับความสามารถและความต้องการรวมถึงการสนับสนุนให้ได้มีโอกาสทำงานอย่างสร้างสรรค์และเป็นจริง ดังนั้น ในอนาคตควรปลูกฝังทัศนคติถึงคุณค่าของการเกษตรในสังคมไทยว่า เป็นเกษตรมิได้ต้องยากจน ลำบาก ไม่มีทางเลือกของตนเอง ต้องรอแนวทางจากภาครัฐเท่านั้น การปลูกฝังความคิดดังกล่าวควรเริ่มตั้งแต่ในระบบการศึกษา ซึ่งในปัจจุบันเป็นการจัดการเรียนรู้แบบแยกส่วนของชุดความรู้และจำกัดให้เรียนรู้ในบางเรื่องเท่านั้น กล่าวคือ การสอนวิชาเกษตรคือการสอนปลูกพืชและการแปรรูปเท่านั้น หากแต่การทำเกษตรในปัจจุบัน เกษตรกรต้องมีความรู้ที่หลากหลาย ตั้งแต่การรับรู้ถึงความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มาสู่กระบวนการผลิตที่มีคุณภาพ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้สินค้าน่าสนใจ การแสวงหาช่องทางการจำหน่ายสินค้า การบริหารจัดการความเสี่ยง การกระจายสินค้าให้ทั่วถึงและรวดเร็ว การวางแผนธุรกิจที่สามารถนำมาใช้ได้จริง การจัดการศึกษาให้กับเกษตรกรดังกล่าวกำลังจะได้ริเริ่มทำในระดับอาชีวศึกษา โดยนำวิธีการจัดการเรียนการสอนเกษตรในอดีตมาใช้คือ การให้นักศึกษาอยู่ประจำ เพื่อให้ดูแลผลผลิตได้อย่างเต็มที่และเรียนรู้การเพาะปลูกโดยละเอียด รวมถึงการเรียนวิชาที่เกี่ยวข้องกับบัญชี การเงิน การบริหารจัดการต่างๆ สอดคล้องกับการศึกษาเพื่อการมีงานทำในภาคการเกษตรตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่ต้องการการเกษตรที่สร้างมูลค่าได้ ทั้งนี้ เกษตรกรต้องมีความรู้หลากหลายเพื่อจัดการเกษตรที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น การผลิตสินค้าปลอดภัย สินค้าชีวภาพ และการบริหารจัดการเกษตรด้วยระบบเกษตรอัจฉริยะ การที่จะได้เกษตรกรที่มีคุณภาพนี้ เป็นหน้าที่ที่สำคัญของหน่วยงานการศึกษาที่จะต้องปรับปรุงหลักสูตร

นอกจากนี้ หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่ส่งเสริมสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ยังมีระบบการจัดการการอบรมที่แตกต่างจากอดีตที่มุ่งเน้นการให้ความรู้เพียงอย่างเดียว เพราะต่างเห็นว่า การเรียนรู้ร่วมกันบนฐานความต้องการเดียวกันระหว่างผู้จัดอบรมและผู้รับการอบรมจะส่งเสริมให้เกิดการทำงานได้จริงและเป็นประโยชน์ ซึ่งตรงกับการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered learning) ให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ทักษะความสามารถของตนเองอันจะเป็นเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งนี้ หน่วยงานต่างๆ มีหน้าที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือการเริ่มต้น การรวมกลุ่มโดยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ทำงานร่วมกันอย่างเข้าใจถึงความต้องการของเกษตรกรที่แท้จริง

5.2.2 การให้ความหมายและการปฏิบัติตนตามแนวทางของศาสตร์กษัตริย์

การให้ความรู้เรื่องแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมราชาธิบดีนั้น พบได้ทั้งในการเรียนการสอนทุกระดับของโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็น การจัดกิจกรรม การทำโครงการ การศึกษาดูงาน และอีกหลากหลายรูปแบบที่ส่วนมากจะเชื่อมโยงกับการเกษตร จึงทำให้ผู้คนส่วนมากคิดว่า หากไม่ได้ทำการเกษตรก็ไม่จำเป็นต้องเรียนรู้แนวพระราชดำริ เช่นเดียวกับเกษตรกรรุ่นใหม่หลายคนที่ไม่ได้คิดว่าแนวพระราชดำริต่างๆ จะเกี่ยวข้องกับตนเอง

อย่างไรก็ดี ยังมีเกษตรกรรุ่นใหม่ส่วนหนึ่งก็ได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวพระราชดำริจากการเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ หรือโครงการพระราชดำริต่างๆ เมื่อหันมาทำการเกษตรจึงได้น้อมนำหลักคิดเหล่านั้นมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเอง การปรับประยุกต์ใช้แนวพระราชดำรินี้ มิได้มีไว้เฉพาะการทำเกษตรเท่านั้น หากแต่ได้นำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันด้วย และจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ทุกคนมีกระบวนการทัศนเรื่องความยากจนที่แตกต่างจากคนทั่วไปที่ใช้จำนวนเงินเป็นเครื่องชี้วัด แต่คนกลุ่มนี้กลับให้ความหมายของความมั่งมีกับความยากจนว่าขึ้นกับว่ามีชีวิตที่สมดุลและมีความสุขของชีวิตหรือไม่มากกว่า

จากที่กล่าวไปแล้วว่า การปรับประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริของเกษตรกรแต่ละคนนั้น จะนำมาบูรณาการรวมกันหลายประการ และยังพบว่ามีมิติความที่ผิดจากการรับรู้เรื่องแนวพระราชดำริโดยทั่วไป อาทิ ความเห็นเรื่องการทำเกษตรเชิงธุรกิจนั้น ต้องตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว เกษตรกรรุ่นใหม่ทั้งหมดในการวิจัยนี้ เป็นผู้ที่เคยทำงานในเมืองใหญ่มาก่อน จึงมีความเข้าใจลักษณะของผู้คนที่หลากหลาย เมื่อมาทำธุรกิจการเกษตรเอง จึงมองเห็นแนวทางการตอบสนองความต้องการของกลุ่มลูกค้าคนเมืองที่มีกำลังซื้อได้อย่างชัดเจน เช่นลูกค้าส่วนมากในปัจจุบันต้องการอาหารที่ปลอดภัย รู้ที่มาที่ไปของอาหารที่จะกินมากกว่าต้องการผักสวยงาม ดังนั้นเกษตรกรจะมุ่งขายผลผลิตสินค้าที่ดีมีคุณภาพเพียงอย่างเดียวคงไม่พอ หากแต่ต้องสร้างสรรค์การนำเสนอที่น่าสนใจผ่านสื่อสังคมออนไลน์เพื่อแสดงเรื่องราวของผลผลิตด้วย การทำงานแบบไม่ยึดติดตำราตามแนวพระราชดำริซึ่งอาจจะไม่เหมาะกับธุรกิจที่มีการแข่งขันเช่นนี้ หากแต่เกษตรกรกลุ่มนี้จะเริ่มการทำงานด้วยการวางแผนงานที่ดี ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยการศึกษาและวิเคราะห์ทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่ จากนั้น จึงลงทุนครั้งใหญ่เพื่อหวังจะได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า หลายคนมีการกู้ยืมเพื่อมาต่อยอดการทำงาน ทั้งนี้เป็นการกู้ยืมอยู่บนฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามการตีความของตนเอง ซึ่งมีเหตุผลในการกู้เงินภายใต้การรู้จักพอประมาณตนเองว่าสามารถทำได้เพียงไร และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองที่จะอดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค กล้าที่จะผิดพลาด ล้มเหลว และมีแผนสำรองสำหรับการทำงานอยู่เสมอ ทำให้หลายคนในการศึกษาคครั้งนี้ยังคงทำงานเดิมควบคู่กับการทำการเกษตร หากแต่ต้องเป็นงานที่สามารถทำได้ในพื้นที่การเกษตรของตนเอง เช่นการทำงานผ่านระบบออนไลน์ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรหลายคนเห็นว่า การกู้เงินเป็นแนวทางการปฏิบัติที่ขัดแย้งกับแนวพระราชดำริเรื่องความพอเพียง หากแต่ก็ยอมรับหากเกษตรกรคนใดมีความเชื่อมั่นในประสิทธิภาพการทำงานของตนเองว่า การกู้เงินจะไม่สร้างปัญหาให้กับชีวิตและสามารถต่อยอดการทำธุรกิจได้ก็ถือเป็นแนวปฏิบัติของแต่ละคน ในทางตรงข้าม หลายคนไม่เห็นด้วยกับเกษตรกรบางคนที่ติดกับดักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดเอาเป็นวาทกรรมผ่านการค่อยๆ ทำ ค่อยๆ เติบโตแต่ไม่ได้มีแผนหรือแผนสำรองหากเกิดปัญหา หวังพึ่งพาความช่วยเหลือ เพราะหากเป็นเช่นนั้นก็ไม่ต่างจากการทำการเกษตรแบบเก่าทั่วไปที่ไม่สามารถพัฒนาตนเองและก้าวผ่านอุปสรรคเพื่อพึ่งตนเองได้

ความอดทนทำงานท่ามกลางความไม่แน่นอนของธรรมชาติก็เป็นสิ่งที่ท้าทายเกษตรกรเป็นอย่างมาก เพราะจากที่เคยทำงานประจำ มีเงินเดือนที่มั่นคงมาเป็นเกษตรกรที่การดำเนินงานขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศที่ไม่สามารถควบคุมได้ การจะมีชีวิตอยู่อย่างพอเพียงของเกษตรกรบางคนอาจจะไม่ได้มาจากความสามารถในการทำตามแผนงานได้ แต่รวมถึงการยอมรับความจริงที่ผิดพลาดของตนเองได้ด้วย ซึ่งเปรียบเสมือนการเรียนรู้ในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่าน (Transitional stage) เพราะ

การเผชิญกับความล้มเหลวถือเป็นอุปสรรคที่ยิ่งใหญ่สำหรับผู้ที่ใช้ชีวิตที่มีความมั่นคงในเรื่องการเงินมาก่อน สิ่งที่ยกยอสนับสนุนให้เกษตรกรรุ่นใหม่ก้าวผ่านอุปสรรคไปได้นั้น มีด้วยกัน 2 ประการคือ ครอบครัว และเพื่อน หากแต่จากการวิจัยพบว่า ครอบครัวของเกษตรกรรุ่นใหม่เกือบทั้งหมดไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนอาชีพที่มั่นคงมาทำการเกษตร หลายคนต้องเผชิญอุปสรรคที่มีได้เกิดจากการทำงาน แต่เกิดจากทัศนคติของคนในครอบครัวและชุมชน สิ่งเหล่านี้ เป็นสิ่งบั่นทอนความเชื่อมั่นของเกษตรกรอยู่เสมอ แต่ด้วยความมุ่งมั่น มุมานะ และมีเป้าหมายของการทำงานที่ชัดเจน จึงใช้เวลาและผลลัพธ์ของการทำงานเป็นเครื่องพิสูจน์

นอกจากนี้ ยังมีสิ่งที่เพิ่มเติมจากแนวพระราชดำริอีกคือ การเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เหมาะสมความสำเร็จได้นั้น ต้องเป็นผู้ที่มีเป้าหมายของการทำงานที่โดดเด่น อาจเป็นสินค้าที่มีความแตกต่างผ่านการนำเสนอด้วยเกษตรกรที่มีบุคลิกลักษณะไม่เหมือนใคร หรือการให้บริการทางการเกษตรที่มีความเฉพาะ เช่น การรับออกแบบสวนเกษตรให้กับผู้ที่สนใจมากกว่าจะเป็นเพียงศูนย์การเรียนรู้เพื่อให้ผู้เข้ามาชมนำไปต่อยอด ทั้งนี้ เพราะคนที่สนใจด้านการเกษตรแต่ไม่มีเวลา หรือไม่มีกำลังเพียงพอ ก็สามารถมีความสุขกับธรรมชาติได้ เป้าหมายของเกษตรกรกลุ่มนี้จึงไม่ใช่การขายผลผลิต แต่เป็นการให้บริการทั้งการขายกิ่งพันธุ์ การผสมเทียมสัตว์ การออกแบบระบบจัดการน้ำ ฯลฯ

สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนว่า การจะทำให้วิถีเกษตรกรรุ่นใหม่ดำเนินไปได้ด้วยดีนั้น สิ่งสำคัญคือการสร้างความร่วมมือกับทุกฝ่าย ดังแนวพระราชดำริที่ว่า “รัฐรักสามัคคี” ในงานวิจัยนี้พบว่า ปัจจัยสำคัญของความสำเร็จของเกษตรกรคือ ตัวเกษตรกรเองที่มีความกระตือรือร้น มุ่งมั่นในการทำงาน แต่อีกปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมให้การทำงานของเกษตรกรประสบความสำเร็จคือ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีบทบาทในช่วงการเปลี่ยนผ่านไปเป็นเกษตรกรที่ดี เกษตรกรต้นแบบให้กับผู้อื่น นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานทางการศึกษาที่จะปลูกฝังแนวคิดในเรื่องการทำงาน ความพอเพียง อันจะเป็นรากฐานสู่ความสำเร็จของเกษตรกรซึ่งมิได้หมายถึงความสำเร็จของธุรกิจตนเองเพียงอย่างเดียว แต่ต้องแผ่มาถึงคนอื่นด้วย ดังนั้น เกษตรกรต้องรู้จักวิถีการดำเนินชีวิตเกษตรกรของตนเอง วิถีชีวิตของตนเองที่ส่งผลต่อคนอื่นทั้งครอบครัวและชุมชนรอบข้าง และอาจรวมถึงวิถีการกินอยู่ของผู้บริโภคด้วย ปัญหาหนึ่งที่เกษตรกรต้องการให้ภาครัฐเข้ามามีส่วนช่วยเหลือก็คือ การสนับสนุนการขอมาตรฐานสินค้าที่ต้องใช้เงินทุนเพิ่มเติมจากการทำเกษตรปกติค่อนข้างมาก ทั้งนี้ รัฐไม่สามารถให้ความช่วยเหลือทางการเงินได้ทั้งหมด หากแต่ได้มีแนวทางสนับสนุนให้เกษตรกรได้ทำการวิจัยร่วมกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่เพื่อร่วมพัฒนาสินค้าและบริการด้วย

เมื่อทำการเกษตรไปได้สักระยะเวลาหนึ่ง เกษตรกรจะเห็นว่าความสำเร็จของการทำงานคือการสร้างสมดุลให้กับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตโรคระบาด Covid-19 นี้ ทำให้เกษตรกรรุ่นใหม่ตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่กับธรรมชาติมากยิ่งขึ้น เพราะเกษตรกรเกือบทั้งหมดของการวิจัยไม่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าว แต่กลับขายสินค้าได้มากขึ้น เพราะเป็นสินค้าที่ปลอดภัยจากสารเคมี ซึ่งแม้ว่าจะใช้เทคโนโลยีในการผลิตก็จริง แต่เป็นเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เรียกได้ว่า “คิดสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อเอาชนะธรรมชาติ แต่ไม่ทำลายธรรมชาติ” แนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ทำการเกษตรโดยคำนึงถึงความต้องการและปัญหาในภาพกว้างมากกว่าระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญของการตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของการเป็นพลเมืองโลกที่ดีด้วย

สิ่งสำคัญที่เป็นอุปสรรคของเกษตรกรรุ่นใหม่คือทัศนคติของคนรอบข้าง เห็นได้ชัดเจนว่า คนที่ทำการเกษตรในเมืองจะได้รับความชื่นชมมากกว่าคนทำการเกษตรนอกเมือง ทั้งนี้เป็นเพราะการทำเกษตรในเมืองมีข้อจำกัดและสิ่งท้าทายเป็นอย่างมาก ด้วยพื้นที่มีน้อย การจัดการที่ดีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ผลผลิตที่เกิดขึ้นกับเกษตรในเมืองหรือใกล้เมืองจะได้รับความนิยม มีผู้สั่งซื้อเป็นจำนวนมาก และอาจเป็นเพราะเกษตรกรทราบความต้องการของลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว เพราะมีโอกาสสัมผัสกับลูกค้ามากกว่าซึ่งส่วนมากเกษตรกรกลุ่มนี้จะทำงานเดิมอยู่ด้วย แต่อาจจะเป็นการทำงานบางช่วงเวลาเท่านั้น ส่วนเกษตรนอกเมืองนั้นจะมีความท้าทายมากกว่าตรงที่ จะต้องหันหลังให้การทำงานเดิมโดยสิ้นเชิงและหันไปทำการเกษตรอย่างจริงจังโดยยังไม่มีควมคุ้นเคย หากแต่เห็นว่าคุ้มค่ากับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น จนเป็นแรงผลักดันให้มีความพยายามสูงสุดต่อการทำงาน ทั้งนี้ เกษตรกรทั้งหมดได้นำความรู้ความสามารถในอาชีพเดิมของตนเองมาพัฒนาต่อยอดอย่างเป็นรูปธรรมในการทำเกษตร ผ่านการปรับประยุกต์ใช้ความเชี่ยวชาญของตนเอง แสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษาเพื่อการมีงานทำด้านการเกษตรนี้ อาจจะไม่จำเป็นต้องเรียนจบด้านการเกษตรโดยเฉพาะเท่านั้น หากแต่ใครๆ ก็สามารถนำความรู้ความสามารถที่มีมาปรับใช้ทำได้หากมีความตั้งใจและมีจิตใจตามวิถีของเกษตรกรอันแสดงถึงความเป็นคนไทยมาตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การดำเนินนโยบายสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการทำงานร่วมกันระหว่างเกษตรกรและหน่วยงานต่างๆ อยู่เสมอ หากแต่เป็นการสร้างความร่วมมือกันยังเป็นการจับคู่การทำงาน เช่น หน่วยงานภาครัฐกับเกษตรกร ภาคเอกชนกับเกษตรกร และภาคการศึกษา กับนิสิตนักศึกษาการเกษตร หากแต่ยังไม่มีการร่วมมือกันอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ หากมีนโยบายเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน การศึกษาและประชาชนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จะทำให้การพัฒนาเกษตรกรไทยมีความยั่งยืนต่อไป

2) ด้วยปัญหาใหญ่ของการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่คือทัศนคติต่ออาชีพเกษตรกรของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมซึ่งเกิดจากการได้รับรู้ว่าอาชีพเกษตรกรเป็นของคนยากจน ไม่มีความแน่นอน รอคอยความช่วยเหลืออยู่เสมอ จึงควรมีการเสนอแนะนโยบายการสร้างเชื่อมั่นให้กับอาชีพเกษตรกรไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนการเรียนด้านการเกษตรที่ทันสมัย ใช้เทคโนโลยี ตลอดจนการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตร

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) การจัดการเรียนรู้เรื่องการเกษตรที่ทันสมัยเพื่อสามารถดำรงชีวิตได้จริง สร้างทัศนคติที่ดีต่อการเป็นเกษตรกรตั้งแต่การศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษาและระดับอุดมศึกษา

2) ภาครัฐและเอกชนที่ดำเนินการอบรมเกษตรกรรุ่นใหม่มีการติดตามและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

6.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) การนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษาและอุดมศึกษาที่เสริมสร้างทัศนคติและการปฏิบัติเพื่อการเป็นผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ดี

2) การศึกษาความต้องการและการให้ความหมายของสินค้าการเกษตรของผู้บริโภค

รายการอ้างอิง

- กาญจนา นาคสกุล. (ม.ป.ป.). คำที่ใช้หมายถึงพระมหากษัตริย์. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2563 จาก http://bangkokideaeasy.com/informations/attt/index.php?op=dynamiccontent_detail&dynamiccontent_id=9107
- กานดา ศากยะโรจน์, เกยูร เม่าทอง และสุวรรณา นาควิบูลย์วงศ์. (2557). การมีส่วนร่วมของเครือข่ายชุมชนในการพัฒนาอาชีพการเกษตรให้แก่คนรุ่นใหม่ และแรงงานคืนถิ่น: กรณีศึกษาเครือข่ายอินแปง จังหวัดสกลนคร. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.
- การสัมมนาผลการวิจัยผลกระทบของการศึกษาต่อการประกอบอาชีพของเกษตรกร. (2527). ผลกระทบของการศึกษาต่อการประกอบอาชีพของเกษตรกร: รายงานการสัมมนา 17-18 มีนาคม 2526 โรงแรมรถไฟ หัวหิน ประจวบคีรีขันธ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2560). แผนยุทธศาสตร์กรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ.2560 – 2564. กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2561). *Young Smart Farmer อนาคตและทิศทางภาคเกษตรไทย เล่ม 3*. กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2561). *โครงการนำลูกหลานเกษตรกรกลับบ้าน สานต่ออาชีพการเกษตร*. สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2563 จาก <http://cttc.cpd.go.th/cttc18/index.php/> 2020-01-07-04-23
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2561). *โครงการการพัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer*. สืบค้นเมื่อ 14 ตุลาคม 2562. จาก <https://www.moac.go.th/a4policy-alltype-401191791796>
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). *112 ปี กระทรวงศึกษาธิการ*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- คณะกรรมการมานานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21. 2551. *การเรียนรู้ชุมชนทรัพยากรในตน*. แปลโดย ศรีน้อย โปวาทอง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- จันทร์จรัส เรียมเดชะ และคณะ. *โอกาสและทางเลือกของเกษตรกรบนเส้นทางสายห่วงโซ่อุปทาน เรื่องเล่าจากประสบการณ์งานวิจัยและการจัดการงานวิจัย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จินตวีร์ คล้ายสังข์. (2561). *ยุบวิวัตเทคโนโลยีที่ส่งเสริมการเรียนรู้: การออกแบบที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21*. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2557). *กระบวนทัศน์พัฒนศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ชพิกา สังข์พิทักษ์. (2560). *การเกษตรเชิงพหุภารกิจ: แนวคิดมาตรการการเกษตรเชิงอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการเจริญเติบโตสีเขียวของประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันคลังสมองของชาติ.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). *วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: วิภาษา.
- ดุขฎิ โยเหลา และคณะ. (2547) *ระบบการถ่ายทอดทางสังคมเพื่อการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะแก่แรงงานภาคการเกษตร ศึกษากรณีจังหวัดน่าน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- ธงทอง จันทรางศุ. (2553). การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง. ใน สุดาพร ลักษณะียนาวิน (บ.ก.), *การเรียนรู้ตลอดชีวิต: แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประเทศไทย* (น.31 - 45). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2563). *Covid-19: social Distancing และคลื่นอพยพของประชากรจาก มิติลังคมวิทยา: พลังไทย “อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ”*. สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2563 จาก https://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/articles/Pages/Article_31Mar2020.aspx
- ธรรมศักดิ์ สมมาตย์. (2549). *5 แผ่นดิน ศาสตร์การเกษตรไทย*. กรุงเทพมหานคร: ไพลินบุ๊คเน็ต.
- นภาพรณ์ หะวานนท์ และคณะ. (2550). *ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- บ้านคนรักสุนทรภรณ์. (2562). *ชีวิตกสิกร/กสิกรไทย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2563 จาก <http://www.websuntaraporn.com/suntaraporn/newsun/index.asp?newdesk=newsong&GID=1601>
- บ้านและสวน. (2561). *Garden & Farm Vol.12: อยู่อย่างพอเพียงด้วยเศรษฐกิจเพียงพอ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บ้านและสวน อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เปรมศักดิ์ เพียยุระ. (2551). *ชุดทองบนดิน*. กรุงเทพมหานคร: ดีเอ็มจี.
- พระบรมราชโองการในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ วันพฤหัสบดีที่ 23 กรกฎาคม 2541 สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2562 จาก <http://www.sa.ku.ac.th/king-spku/2541-1.htm>
- ฟาลัวร์ ลินด์ซีย์. (2548). *การเกษตรไทย: อยู่ข้างอู่น้ำข้ามสหัสวรรษ*. แปลโดย แม้นมาศ จันลักขณา และคณะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มูลนิธิจำเนียง สารระนาค. (2562). *โครงการทายาทเกษตรมืออาชีพ*. สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2563 จาก <https://chamnien.org/>
- มูลนิธิส่งเสริมการออกแบบอนาคตประเทศไทย. (2562). *โครงการคนกล้าคืนถิ่น*. สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2563 จาก <https://kinglakuentin.com>
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561 – 2580 (ฉบับย่อ). (2560). สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- รัชดา เพชรรัตน์. (2557). *กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของเกษตรกร ภายใต้โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ อำเภอละแม จังหวัดชุมพร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.
- ไรท์เจส โคเอน. (2556). *เกษตรยั่งยืน: วิธีการเกษตรแห่งอนาคต: ประมวลความรู้และประสบการณ์เกษตรยั่งยืน 47 ประเทศ*. แปลโดย วิฑูรย์ ปัญญากุล. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสายใยแผ่นดิน.
- วัลลภา แวนวิลเลี่ยนส์วาร์ด. บรรณาธิการ. (2558). *ตลาดที่มีจิตสำนึก: ความร่วมมือของผู้ผลิตและผู้บริโภคเพื่อเศรษฐกิจใหม่*. กรุงเทพมหานคร: สวนเงินมีนา.

- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- _____. (2556). สนุกกับการเรียนในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี - สฤษดิ์วงศ์.
- _____. (2558). *เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง = Transformative Learning*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- วิรัชญา จารุจาริต. (2561). *Garden & Farm Vol.13: กลับบ้านไปทำเกษตร*. กรุงเทพมหานคร: บ้านและสวน อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วิรัชญา จารุจาริต. (2562). *Garden & Farm Vol.15: เกษตรในเมือง Urban Farming*. กรุงเทพมหานคร: บ้านและสวน อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ศรัณญา ศณีทอง, สมบัติ กาญจนกิจ และนพรัตน์ ศุทธิสกล. (2561). *การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเกษตรโดยชุมชน: โครงการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์ผลิตสื่อเพื่อชาวไทยมุสลิม. (2550). *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ อยู่เย็นเป็นสุขด้วยวิถีที่พอเพียง คอยรุดตักวิชา ศาสนาและคุณค่าแห่งชีวิต*. กรุงเทพมหานคร : บริษัทแคนดิด มีเดีย จำกัด.
- สรุปสาระสำคัญรายงานผลการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ.2552 – 2559)*. (2559). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สมบูรณ์ ใจกว้าง, บรรณธิการ. (2533). *เกษตรก้าวหน้า: เคล็ดลับความสำเร็จของเกษตรกรรุ่นใหม่*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพศึกษา 5 ประเภทวิชาเกษตรกรรมหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีพศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 – 2564*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2542). *ประวัติศาสตร์ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2542.
- สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. (2562). การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP). สืบค้นเมื่อ 18 เมษายน 2563 จาก https://alro.go.th/asean_data/ewt_dl_link.php?nid=232&filename=index
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560 – 2564*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2560). *ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560 – 2564) และแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – 2564)*. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

- สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. (2555). *พลังแห่งแผ่นดิน นวมินทรมหาราชว. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.*
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ศาสตร์กษัตริย์ หลักการทรงงาน หลักการครองราชย์ แนวพระราชดำริและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.*
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2562). เกี่ยวกับหน่วยงาน. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2563 จาก <https://acfs.go.th>.
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2562). มาตรฐาน มกอช. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2563 จาก <http://www.organic.moc.go.th/th/standard/acfs>
- สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผลกรุงเทพมหานคร. (2554). กรุงเทพฯ เมืองสวรรค์ตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพมหานคร: สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผลกรุงเทพมหานคร.
- สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). การสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่. *เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. สืบค้นเมื่อ 18 เมษายน 2563 จาก <https://www.paliament.go.th/library>.*
- สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). *รายงานวิจัยการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship Education). กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.*
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2562). *สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2562. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.*
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). *จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกร จำแนกรายจังหวัด พ.ศ. 2557 – 2561. สืบค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2562 จาก <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/11.aspx>*
- สิริวัฒน์ สาครวาสี. (2562). *การเกษตรแห่งอนาคต. นนทบุรี: หจก.มิตรเกษตรการตลาดและการโฆษณา.*
- สุดาพร ลักษณะียนาวิน. (2553). *การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.*
- สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ. (2553). *การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง. ใน สุดาพร ลักษณะียนาวิน (บ.ก.), การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาสู่ “ครูมืออาชีพ” (น.7-12). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.*
- สุภางค์ จันทวานิช. (2562). *ทฤษฎีสังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2556). *ตามรอยพระยุคลบาทครูของแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*

- สุรพล ธรรมร่วมดี. (2553). การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง. ใน สุดาพร ลักษณะนิยนาวิน (บ.ก.),
 บันทึกการเรียนรู้ว่าด้วยการพัฒนาการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยในอังกฤษ (น.115 - 133).
 กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุรินทร์ ห่วงจิตร และคณะ. (2549). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้
 อาชีพเกษตรธรรมชาติ บ้านหนองแสง จังหวัดขอนแก่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุวิทย์ ธีรศาวัต. (2548). วิวัฒนาการและผลกระทบของเทคโนโลยีการเกษตรจากสมัยสุโขทัยถึงสมัย
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มิตล.
- เสรี พงศ์พิศ. (2551). แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
 พลังปัญญา.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2559). ลืมตาอ้าปาก จาก “ชาวนา” สู่ “ผู้ประกอบการ”. กรุงเทพมหานคร:
 มติชน.
- อุทิศ ทาหอม และคณะ. (2561). เกษตรเปลี่ยนทิศ ชีวิตเปลี่ยนแนว: กรณีชุมชนบ้านคูขาด อำเภอสตึก
 จังหวัดบุรีรัมย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ศิริธรรม ออฟเซ็ท.
- Baxter Magolda, Marcia B. (1992). *Knowing and Reasoning in College: Gender-related
 Patterns in Students' Intellectual Development*. SanFrancisco: Jossey-Bass.
- Cathy Urquhart. (2013). *Grounded theory for qualitative research: a practice guide*.
 Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Chad Hadson, editor. (2014). *In Search of Self: Exploring Student Identity Development*.
 SanFrancisco: Jossey-Bass.
- Financial Information: Farmer Groups in Thailand*. (2016). Bangkok: Cooperative Auditing
 Dept.
- International Labour Organization. (2020). *COVID-19 and labour statistics*. สืบค้นเมื่อ
 22 เมษายน 2563 จาก <https://ilostat.ilo.org/covid-19/>
- Kathy Charmaz. (2014). *Constraining grounded theory*. London: Thousand Oaks, Calif.
- Melanie Birks & Jane Mills. (2015). *Grounded theory: a practical guide*. 2nd edition. Los
 Angeles: SAGE.
- Yonariza and Mahdl. (2014). *Enhancing farmers group to strengthen ASEAN economic
 community case of farmer group in Pasaman District, west Sumatra, Indonesia*.
 Chiang Mai: Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University.

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
แบบสอบถามและแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทรศัพท์ 0 2218 3210

ที่ อว 64.2.2 (จว.2)/219/2563

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2563

เรื่อง แจ้งผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน

เรียน อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด

- สิ่งที่ส่งมาด้วย
1. ใบรับรองโครงการวิจัย
 2. เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
 3. หนังสือยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย
 4. แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสังเกต

ตามที่คุณวิจัยได้เสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ในการนี้คณะกรรมการฯ เห็นสมควรให้โครงการวิจัยของท่านได้รับการพิจารณาแบบลดขั้นตอน (Expedited Review) ผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย มีดังนี้

โครงการวิจัยที่ 015/63 เรื่อง ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ (THE KING'S PHILOSOPHY: ANALYSIS WAYS OF LIFE OF NEW GENERATION FARMERS) ของ อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด ผ่านการพิจารณารับรอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

ประธานกรรมการ

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2
สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาคารจามจุรี 1 ชั้น 1 ห้อง 114 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330
โทรศัพท์ : 0 2218 3210-11 E-mail: curec2.ch1@chula.ac.th

COA No. 028/2563

ใบรับรองโครงการวิจัย

โครงการวิจัยที่ 015/63 ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่

ผู้วิจัยหลัก อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด

หน่วยงาน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิจารณาจริยธรรมการวิจัยโดยยึดหลัก ของ Declaration of Helsinki, the Belmont report, CIOMS guidelines และ The international conference on harmonization – Good clinical practice (ICH-GCP) อนุมัติให้ดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวได้

ลงนาม.....

(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ)
ประธานคณะกรรมการ

ลงนาม.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หนึ่งพิศ แรงผลสัมฤทธิ์)
กรรมการและเลขานุการ

รูปแบบการพิจารณาทบทวน: แบบลดขั้นตอน

วันที่รับรอง: 25 กุมภาพันธ์ 2563

วันหมดอายุ: 24 กุมภาพันธ์ 2564

เอกสารที่คณะกรรมการรับรอง

1. ข้อเสนอโครงการวิจัย
2. ประวัติและผลงานของผู้วิจัย
3. เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
4. หนังสือยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย
5. แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสังเกต

เลขที่โครงการ.....	015 / 63
วันที่รับรอง.....	25 ก.พ. 2563
วันหมดอายุ.....	24 ก.พ. 2564

เงื่อนไข

1. ผู้วิจัยรับทราบว่าเป็นการผิดจริยธรรม หากดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัยก่อนได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยฯ
2. หากใบรับรองโครงการวิจัยหมดอายุ การดำเนินการวิจัยต้องยุติ เมื่อต้องการต่ออายุต้องขออนุมัติใหม่ล่วงหน้าไม่ต่ำกว่า 1 เดือน พร้อมส่งรายงานความก้าวหน้าการวิจัย
3. ต้องดำเนินการวิจัยตามที่ระบุไว้ในโครงการวิจัยอย่างเคร่งครัด
4. ใช้เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ใบยินยอมของกลุ่มตัวอย่างหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และเอกสารเชิญเข้าร่วมวิจัย (ถ้ามี) เฉพาะที่ประทับตราคณะกรรมการเท่านั้น
5. หากเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ร้ายแรงในสถานที่เก็บข้อมูลที่ขออนุมัติจากคณะกรรมการ ต้องรายงานคณะกรรมการภายใน 5 วันทำการ
6. หากมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการวิจัย ให้ส่งคณะกรรมการพิจารณารับรองก่อนดำเนินการ
7. โครงการวิจัยไม่เกิน 1 ปี ส่งแบบรายงานสิ้นสุดโครงการวิจัย (AF 03-13) และบทคัดย่อผลการวิจัยภายใน 30 วัน เมื่อโครงการวิจัยเสร็จสิ้น สำหรับโครงการวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ให้ส่งบทคัดย่อผลการวิจัย ภายใน 30 วัน เมื่อโครงการวิจัยเสร็จสิ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักฐานในการปิดโครงการ
8. โครงการวิจัยที่ได้รับการอนุมัติโครงการโดยการพิจารณาทบทวนแบบกรณียกเว้น (Exemption review) ปฏิบัติตามเงื่อนไข ข้อ 1,6 และ 7 เท่านั้น

Office of the Research Ethics Review Committee for Research Involving Human Subjects:
The Second Allied Academic Group in Social Sciences, Humanities and Fine and Applied Arts
Chamchuri 1 Building, Room 114, Phayathai Road, Wang Mai Sub-district,
Pathum Wan District, Bangkok 10330
Telephone number 0 2218 3210-11 E-mail curec2.ch1@chula.ac.th

COA No. 028/2563

Certificate of Research Approval

Research Project Number 015/63 THE KING'S PHILOSOPHY: ANALYSIS WAYS OF LIFE OF NEW GENERATION FARMERS

Principal Researcher Doungkamol Bangchuad, PhD.

Office Faculty of Education, Chulalongkorn University

The Research Ethics Review Committee for Research Involving Human Subjects: The Second Allied Academic Group in Social Sciences, Humanities and Fine and Applied Arts at Chulalongkorn University, based on Declaration of Helsinki, the Belmont report, CIOMS guidelines and the Principle of the international conference on harmonization – Good clinical practice (ICH-GCP) has approved the execution of the aforementioned research project.

Signature *Theraphan Luangthongkum* **Signature** *นวล นรนาถ*
(Emeritus Prof. Theraphan Luangthongkum, PhD.) (Asst. Prof. Nunghatai Rangponsumrit, PhD.)
Chairman Secretary

Research Project Review Categories: Expedited Review

Date of approval: 25 February 2020

Expiry date: 24 February 2021

Documents approved by the Committee

1. The research proposal
2. The researcher CV
3. The information sheets for research participants
4. The informed consent forms
5. The guide questions for interviews and observation record form

Protocol No.....	015 / 63
Date of Approval.....	25 FEB 2020
Approval Expiry Date.....	24 FEB 2021

Conditions

1. The researcher has acknowledged that it is unethical if he/she collects information for the research before the application for an ethics review has been approved by the Research Ethics Review Committee.
2. If the certificate of the research project expires, the research execution must come to a halt. If the researcher wishes to reapply for approval, he/she has to submit an application for a new certificate at least one month in advance, together with a research progress report.
3. The researcher must conduct the research strictly in accordance with what is specified in the research project.
4. The researcher must **only** use documents that provide information for the research sampling population/participants, their letters of consent and the letters inviting them to take part in the research (if any) **that have been endorsed with the seal of the Committee.**
5. If any seriously untoward incident happens to the place where the research information, which has requested the approval of the Committee, is kept, the researcher must report this to the Committee within five working days.
6. If there is any change in the research procedure, the researcher must submit the change for review by the Committee before he/she can continue with his/her research.
7. For a research project of less than one year the researcher must submit a report of research termination (AF 03-13) and an abstract of the research outcome within thirty days of the research being completed. For a research project which is a thesis, the researcher must submit an abstract of the research outcome within thirty days of the research being completed. This is to be used as evidence of the termination of the project.
8. A research project which has passed the Exemption Review, must observe only the conditions in 1, 6 and 7.

เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
(การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกษตรกรรุ่นใหม่)

ชื่อโครงการวิจัย ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์วิถีเกษตรกรรุ่นใหม่

ชื่อผู้วิจัยหลัก อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด ตำแหน่ง อาจารย์

สถานที่ติดต่อผู้วิจัย (ที่ทำงาน) สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทาง
การศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กทม.
10330

(ที่บ้าน) 63 ซอยปทุมณวิถี 31 ถนนสุขุมวิท 101 แขวงบางจาก เขตพระโขนง กทม. 10260

โทรศัพท์ (ที่ทำงาน) 02 282595-97 ต่อ 7060

โทรศัพท์มือถือ 086 326 2803 อีเมล Doungkamol.B@chula.ac.th

1. ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมในการวิจัย ก่อนที่ท่านจะตัดสินใจเข้าร่วมในการวิจัย มีความจำเป็นที่ท่านควร
ทำความเข้าใจว่างานวิจัยนี้ทำเพราะเหตุใด และเกี่ยวข้องกับอะไร กรุณาใช้เวลาในการอ่านข้อมูลต่อไปนี้
ละเอียดรอบคอบ ท่านสามารถสอบถามได้ หากถ้อยความใดไม่ชัดเจน ข้อมูลเพิ่มเติมได้

2. โครงการวิจัยนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาและวิเคราะห์การพัฒนาตนเองของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรินาถพิตร ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้คือ
รูปแบบของวิถีการทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ ระยะเวลาที่จะทำวิจัยทั้งสิ้น 6 เดือน จากเดือนธันวาคม
2562 ถึงเดือนพฤษภาคม 2563

3. ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยนี้เนื่องจากเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เหมาะสมความสำเร็จจำนวนผู้เข้าร่วม
การวิจัยทั้งสิ้น 8 คน

4. หากท่านตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยจะขอสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา
ของท่าน การศึกษา การทำการเกษตรแบบใหม่ ข้อจำกัด วิธีการแก้ไขปัญหาของท่าน ข้อเสนอแนะสำหรับ
เกษตรกรรุ่นใหม่คนอื่น ๆ โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์/การตอบแบบสอบถาม/การประชุมกลุ่ม ประมาณ 90 นาที
ซึ่งมีคำถามทั้งหมด 9 ข้อ และขอสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเป็นเวลา 1-2 วัน

5. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตบันทึกเสียงและถ่ายภาพ และจะดำเนินการทำลาย
ข้อมูลตลอดจนข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับท่านภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัย

เลขที่โครงการ.....	0101/63
วันที่รับรอง.....	2.5. พ.พ. 2563
วันหมดอายุ.....	2.4. พ.พ. 2564

6. ท่านอาจรู้สึกอึดอัด หรืออาจรู้สึกไม่สบายใจอยู่บ้างกับบางคำถาม ท่านมีสิทธิ์ที่จะไม่ตอบคำถามเหล่านั้นได้ รวมถึงท่านมีสิทธิ์ถอนตัวออกจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้าและการไม่เข้าร่วมวิจัยหรือถอนตัวออกจากโครงการวิจัยนี้ จะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด

7. ข้อมูลส่วนตัวของท่านจะถูกเก็บรักษาไว้ ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็นภาพรวม ผู้ที่มีสิทธิ์เข้าถึงข้อมูลของท่านจะมีเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ และคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนเท่านั้น

8. การวิจัยครั้งนี้ท่านจะไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ และท่านจะได้ไม่ได้รับของที่ระลึก

9. หากท่านมีข้อสงสัยใดๆ โปรดสอบถามเพิ่มเติม โดยติดต่อกับผู้วิจัยได้ตลอดเวลา และหากผู้วิจัยมีข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์หรือโทษเกี่ยวกับการวิจัย ผู้วิจัยจะแจ้งให้ท่านทราบอย่างรวดเร็ว เพื่อให้กลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยพิจารณาว่ายังสมัครใจจะมีส่วนร่วมในงานวิจัยต่อไปหรือไม่

10. หากท่านไม่ได้รับการปฏิบัติตามข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ท่านสามารถร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารจามจุรี 1 ห้อง 114 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0 2218 3210-11 อีเมล curec2.ch1@chula.ac.th

เลขที่โครงการ.....	015/63
วันที่รับรอง.....	25 ก.พ. 2563
วันหมดอายุ.....	24 ก.พ. 2564

หนังสือยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย
(กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่)

สถานที่

วันที่ เดือน พ.ศ.

เลขที่ ตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ข้าพเจ้า ซึ่งได้ลงนามท้ายหนังสือนี้ ขอแสดงความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย
ชื่อโครงการวิจัย ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์วิถีเกษตรกรรุ่นใหม่
ชื่อผู้วิจัยหลัก อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด ตำแหน่ง อ.อาจารย์
สถานที่ติดต่อผู้วิจัย (ที่ทำงาน) สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทาง
การศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กทม.
10330

(ที่บ้าน) 63 ซอยปทุมณวิถี 31 ถนนสุขุมวิท 101 แขวงบางจาก เขตพระโขนง กทม. 10260

โทรศัพท์ (ที่ทำงาน) 02 282595-97 ต่อ 7060

โทรศัพท์มือถือ 086 326 2803 อีเมล Doungkamol.B@chula.ac.th

ข้าพเจ้า ได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย รายละเอียดขั้นตอน
ต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ความเสี่ยง/อันตราย และประโยชน์ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการวิจัยเรื่องนี้ โดย
ได้อ่านรายละเอียดในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด และได้รับคำอธิบายจากผู้วิจัย จนเข้าใจเป็นอย่างดี
ดีแล้ว

ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ ตามที่ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย โดย
ข้าพเจ้ายินยอมให้สัมภาษณ์

ข้าพเจ้ามีสิทธิ์ถอนตัวออกจากกรวิจัยเมื่อใดก็ได้ตามความประสงค์ โดยไม่ต้องแจ้งเหตุผล ซึ่งการ
ถอนตัวออกจากกรวิจัยจะไม่มีผลกระทบทางลบใดๆ ต่อข้าพเจ้าทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าได้รับคำรับรองและคำยืนยันว่า ผู้วิจัยจะปฏิบัติต่อข้าพเจ้าตามเอกสารข้อมูลที่เป็นคำชี้แจง
ผู้เข้าร่วมการวิจัย และข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้าพเจ้า ผู้วิจัยจะเก็บรักษาเป็นความลับ โดยจะนำเสนอ
ผลการวิจัยเป็นภาพรวม ผู้ที่มีสิทธิ์เข้าถึงข้อมูลของท่านจะมีเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ และคณะกรรมการ
จริยธรรมการวิจัยในคนเท่านั้น

หากข้าพเจ้าไม่ได้รับการปฏิบัติตรงตามที่ได้ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ข้าพเจ้า
สามารถร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์
มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารจามจุรี 1 ชั้น 1 ห้อง 114 แขวงวังใหม่ เขต
ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0 2218 3210-11 อีเมล curec2.ch1@chula.ac.th

เลขที่โครงการ.....	015/63
วันที่รับรอง.....	25 ก.พ. 2563
วันหมดอายุ.....	24 ก.พ. 2564

ข้าพเจ้าได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน นอกจากนี้ข้าพเจ้าได้รับสำเนาเอกสารข้อมูลซึ่งเป็น
คำชี้แจงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และสำเนาหนังสือยินยอมไว้แล้ว

ลงชื่อ

(อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด)

ผู้วิจัยหลัก

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ลงชื่อ

(.....)

พยาน

เลขที่โครงการ.....	015163
วันที่รับรอง.....	25 ก.พ. 2563
วันหมดอายุ.....	24 ก.พ. 2564

แบบสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่
เรื่อง ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ซึ่งหมายถึง ผู้ที่ผ่านการประเมินคุณสมบัติ มีการบริหารจัดการการเกษตรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมในเชิงผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่ พึ่งพาตนเองได้ มีการเชื่อมโยงเครือข่าย และเป็นผู้นำทางการเกษตรในท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ที่เปลี่ยนจากอาชีพอื่นมาเป็นเกษตรกร หรือยังคงทำอาชีพเดิมควบคู่กับการทำการเกษตร โดยจะนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงวิถีการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จโดยได้น้อมนำแนวทางของศาสตร์กษัตริย์มาปรับใช้กับวิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ ให้เป็นแนวทางในการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับบริบทในปัจจุบัน จึงขอความร่วมมือจากท่านช่วยแสดงความคิดเห็นตามความจริง

ชื่อ-สกุล
ที่อยู่
กิจกรรมการเกษตร
โทรศัพท์.....อีเมล์.....
วัน-เดือน-ปี ที่ให้สัมภาษณ์.....สถานที่ให้สัมภาษณ์.....

1. จุดเริ่มต้นและแรงบันดาลใจในการเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่
2. การน้อมนำศาสตร์กษัตริย์มาใช้ในการทำการเกษตร
3. สิ่งที่ได้เรียนรู้เมื่อมาทำการเกษตร ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน เช่น การวางแผนผลิต มุมมองการตลาด วิธีการดำเนินการเกษตร ปัญหาและการแก้ปัญหา การนำความรู้ความถนัดเดิมของตนเอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาตามแนวพระราชดำริมาปรับประยุกต์ใช้กับการทำการเกษตร ฯลฯ
4. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวเมื่อมาทำการเกษตร
5. เป้าหมาย/ความสำเร็จที่คาดหวังจากการทำการเกษตรของท่าน
6. บุคคล/หน่วยงานที่มีอิทธิพลต่อและส่งเสริมการทำการเกษตรของท่าน
7. ข้อเสนอแนะควรระวัง ปัญหาที่พึงระวัง และแนวทางแก้ไขสำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่
8. นิยามความสำเร็จของการเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ในความคิดของท่าน
9. แนวทางการพัฒนาและวิธีการบริหารจัดการงานเกษตรทั้งระบบของตนเองและการทำงานร่วมกับชุมชน

เลขที่โครงการ.....	015/63
วันที่รับรอง.....	25 ก.พ. 2563
วันหมดอายุ.....	24 ก.พ. 2564

แบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมของเกษตรกรรุ่นใหม่ (Non-participant observation)

เรื่อง ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่

คำชี้แจง

แบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่รวมถึงบริบทที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นสภาพเศรษฐกิจ สังคม หรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายรวมถึงการสังเกตผู้คนรอบข้าง บรรยากาศของชุมชน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นที่ทำการเกษตรตามวิถีชีวิตของเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับบริบทในปัจจุบันต่อไป

ชื่อ-สกุล

ที่อยู่

กิจกรรมการเกษตร

โทรศัพท์.....อีเมล์.....

วัน-เดือน-ปี ที่ให้สัมภาษณ์.....สถานที่ให้สัมภาษณ์.....

1. วิถีชีวิตประจำวันของเกษตรกรรุ่นใหม่
2. กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่การเกษตร
3. สภาพบริบทสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของครอบครัวและชุมชน
4. การนำความรู้/ทักษะเดิมของเกษตรกรมาปรับประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตร
5. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตร
6. การน้อมนำศาสตร์กษัตริย์มาปรับประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตร
7. การทำงานร่วมกับผู้อื่นในชุมชน/หน่วยงานของรัฐและเอกชน

เลขที่โครงการ.....	015163
วันที่รับรอง.....	25 ก.พ. 2563
วันหมดอายุ.....	24 ก.พ. 2564

เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
(ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน)

ชื่อโครงการวิจัย ศาสตราจารย์: การวิเคราะห์วิถีเกษตรกรรมรุ่นใหม่

ชื่อผู้วิจัยหลัก อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด ตำแหน่ง อาจารย์

สถานที่ติดต่อผู้วิจัย (ที่ทำงาน) สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กทม. 10330

(ที่บ้าน) 63 ซอยปทุมวันวิถิ 31 ถนนสุขุมวิท 101 แขวงบางจาก เขตพระโขนง กทม. 10260

โทรศัพท์ (ที่ทำงาน) 02 282595-97 ต่อ 7060

โทรศัพท์มือถือ 086 326 2803 อีเมล Doungkamol.B@chula.ac.th

1. ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมในการวิจัย ก่อนที่ท่านจะตัดสินใจเข้าร่วมในการวิจัย มีความจำเป็นที่ท่านควรทำความเข้าใจว่างานวิจัยนี้ทำเพราะเหตุใด และเกี่ยวข้องกับอะไร กรุณาใช้เวลาในการอ่านข้อมูลต่อไปนี้อย่างละเอียดรอบคอบ ท่านสามารถสอบถามได้ หากถ้อยความใดไม่ชัดเจน หรือขอข้อมูลเพิ่มเติมได้

2. โครงการวิจัยนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาและวิเคราะห์การพัฒนาตนเองของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแนวทางของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรินาถปิตร ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้คือรูปแบบของวิธีการทำการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ ระยะเวลาที่จะทำวิจัยทั้งสิ้น 6 เดือน จากเดือนธันวาคม 2562 ถึงเดือนพฤษภาคม 2563

3. ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยนี้เนื่องจากเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญและ/หรือมีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนการดำเนินงานของเกษตรกรรุ่นใหม่

4. หากท่านตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยจะขอสัมภาษณ์ท่าน ในประเด็นเกี่ยวกับสถานการณ์แนวคิด และวิธีการการสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ในปัจจุบัน และแนวทางการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในอนาคต โดยใช้เวลาในการประชุมกลุ่ม ประมาณ 90 นาที ซึ่งมีคำถามทั้งหมด 9 ข้อ

5. ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะขออนุญาตบันทึกเสียงและถ่ายภาพ และจะดำเนินการทำลายข้อมูลตลอดจนข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับท่านภายหลังเสร็จสิ้นการวิจัย

เลขที่โครงการ.....	015 / 63
วันที่รับรอง.....	25 ก.พ. 2563
วันหมดอายุ.....	24 ก.พ. 2564

6. ท่านอาจรู้สึกอึดอัด หรืออาจรู้สึกไม่สบายใจอยู่บ้างกับบางคำถาม ท่านมีสิทธิ์ที่จะไม่ตอบคำถามเหล่านั้นได้ รวมถึงท่านมีสิทธิ์ถอนตัวออกจากโครงการนี้เมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และการไม่เข้าร่วมวิจัยหรือถอนตัวออกจากโครงการวิจัยนี้ จะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด

7. ข้อมูลส่วนตัวของท่านจะถูกเก็บรักษาไว้ ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็นภาพรวม ผู้ที่มีสิทธิ์เข้าถึงข้อมูลของท่านจะมีเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ และคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนเท่านั้น

8. การวิจัยครั้งนี้ท่านจะไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ และท่านจะไม่ได้รับเป็นการชดเชยในการเสียเวลา

9. หากท่านมีข้อสงสัยใดๆ โปรดสอบถามเพิ่มเติม โดยติดต่อกับผู้วิจัยได้ตลอดเวลา และหากผู้วิจัยมีข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์หรือโทษเกี่ยวกับการวิจัย ผู้วิจัยจะแจ้งให้ท่านทราบอย่างรวดเร็ว เพื่อให้กลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยพิจารณาว่ายังสมัครใจจะมีส่วนร่วมในงานวิจัยต่อไปหรือไม่

10. หากท่านไม่ได้รับการปฏิบัติตามข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ท่านสามารถร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารจามจุรี 1 ห้อง 114 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0 2218 3210-11 อีเมล curec2.ch1@chula.ac.th

เลขที่โครงการ.....	015/63
วันที่รับรอง.....	25 ก.พ. 2563
วันหมดอายุ.....	24 ก.พ. 2564

หนังสือยินยอมเข้าร่วมในการวิจัย
(ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน)

สถานที่

วันที่ เดือน พ.ศ.

เลขที่ ตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ข้าพเจ้า ซึ่งได้ลงนามท้ายหนังสือนี้ ขอแสดงความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย
ชื่อโครงการวิจัย ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์วิถีเกษตรกรรุ่นใหม่
ชื่อผู้วิจัยหลัก อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด ตำแหน่ง อาจารย์
สถานที่ติดต่อผู้วิจัย (ที่ทำงาน) สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทาง
การศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กทม.
10330

(ที่บ้าน) 63 ซอยปทุมณวิถี 31 ถนนสุขุมวิท 101 แขวงบางจาก เขตพระโขนง กทม. 10260

โทรศัพท์ (ที่ทำงาน) 02 282595-97 ต่อ 7060

โทรศัพท์มือถือ 086 326 2803 อีเมล Doungkamol.B@chula.ac.th

ข้าพเจ้า ได้รับทราบรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาและวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย รายละเอียดขั้นตอน
ต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติหรือได้รับการปฏิบัติ ความเสี่ยง/อันตราย และประโยชน์ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการวิจัยเรื่องนี้ โดย
ได้อ่านรายละเอียดในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยโดยตลอด และได้รับคำอธิบายจากผู้วิจัย จนเข้าใจเป็นอย่างดี
ดีแล้ว

ข้าพเจ้าจึงสมัครใจเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ ตามที่ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย โดย
ข้าพเจ้ายินยอมให้สัมภาษณ์

ข้าพเจ้ามีสิทธิ์ถอนตัวออกจากการวิจัยเมื่อใดก็ได้ตามความประสงค์ โดยไม่ต้องแจ้งเหตุผล ซึ่งการ
ถอนตัวออกจากการวิจัยจะไม่มีผลกระทบทางลบใดๆ ต่อข้าพเจ้าทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าได้รับคำรับรองและคำยืนยันว่า ผู้วิจัยจะปฏิบัติต่อข้าพเจ้าตามเอกสารข้อมูลที่เป็นคำชี้แจง
ผู้เข้าร่วมการวิจัย และข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้าพเจ้า ผู้วิจัยจะเก็บรักษาเป็นความลับ โดยจะนำเสนอ
ผลการวิจัยเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีข้อมูลใดในการรายงานที่จะนำไปสู่การระบุตัวข้าพเจ้า ยกเว้นในกรณีที่ข้าพเจ้า
ยินยอมด้วยความเต็มใจ

หากข้าพเจ้าไม่ได้รับการปฏิบัติตรงตามที่ได้ระบุไว้ในเอกสารชี้แจงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ข้าพเจ้า
สามารถร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์
มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาคารจามจุรี 1 ชั้น 1 ห้อง 114 แขวงวังใหม่ เขต
ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0 2218 3210-11 อีเมล curec2.ch1@chula.ac.th

เลขที่โครงการ.....	015/63
วันที่รับรอง.....	25 ก.พ. 2563
วันหมดอายุ.....	24 ก.พ. 2564

ข้าพเจ้าได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน นอกจากนี้ข้าพเจ้าได้รับสำเนาเอกสารข้อมูลซึ่งเป็นคำชี้แจงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และสำเนาหนังสือยินยอมไว้แล้ว

ลงชื่อ

(อาจารย์ ดร.ดวงกมล บางขวด)

ผู้วิจัยหลัก

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ลงชื่อ

(.....)

พยาน

เลขที่โครงการ.....	015/63
วันที่รับรอง.....	25 ก.พ. 2563
วันหมดอายุ.....	24 ก.พ. 2564

แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
เรื่อง ศาสตร์กษัตริย์: การวิเคราะห์วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีบทบาทและ/หรือมีความเชี่ยวชาญเรื่องการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งในที่นี้หมายถึง ผู้ที่ผ่านการประเมินคุณสมบัติ มีการบริหารจัดการการเกษตรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมในเชิงผู้ประกอบการเกษตรรุ่นใหม่ ฟังพาดตนเองได้ มีการเชื่อมโยงเครือข่าย และเป็นผู้นำทางการเกษตรในท้องถิ่น โดยจะนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงแนวคิดและหลักการของการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ รวมถึงแนวทางการสนับสนุนเพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่ได้ดำเนินงานของตนเองได้ประสบความสำเร็จและยั่งยืน เหมาะสมกับบริบทในปัจจุบัน จึงขอความร่วมมือจากท่าน ช่วยแสดงความคิดเห็นตามความจริง

ชื่อ-สกุล
ตำแหน่ง
สถานที่ทำงาน
โทรศัพท์..... อีเมล.....
วัน-เดือน-ปี ที่ให้สัมภาษณ์.....สถานที่ให้สัมภาษณ์.....

1. บทบาทของท่าน/หน่วยงานของท่านในการสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่
2. ความเป็นมา แนวทาง และเป้าหมายของของท่าน/หน่วยงานของท่านต่อการสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ทั้งในระดับบุคคลและภาพรวม
3. ปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไขของการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่
4. ความคิดเห็นต่อการน้อมนำศาสตร์กษัตริย์มาใช้ของเกษตรกรรุ่นใหม่
5. แนวทางการน้อมนำศาสตร์กษัตริย์มาพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่
6. ความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับประโยชน์ของการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ต่อการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และประเทศชาติ
7. ผลกระทบของการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ต่อมิติต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม
8. คุณลักษณะของของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ยังประสงค์
9. เป้าหมายและความคาดหวังต่อการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในภาพรวมของประเทศ

เลขที่โครงการ.....	019/63
วันที่รับรอง.....	25 ก.พ. 2563
วันหมดอายุ.....	24 ก.พ. 2564

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์ (อาจมีการเปลี่ยนแปลงภายหลังทั้งนี้ หากเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ จะยังคงสัมภาษณ์ทั้งหมด ในขณะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง อาจเปลี่ยนแปลงรายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้เป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องในขณะที่ดำเนินการวิจัย)

1. นายลลิต ถนอมสิงห์ รองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และรองเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา
 2. นางสาวจินนาค์กูร โรจนนันต์ รองเลขาธิการสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กำกับดูแลกองยุทธศาสตร์พัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม
 3. นายชาติรี บุญนาค รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำกับดูแลโครงการ Young Smart Farmer
 4. นายบุญชัย เบญจรงค์กุล ประธานมูลนิธิร่วมด้วยช่วยกันสำนึกรักบ้านเกิด กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดำเนินงานร่วมกับ ดีแทคและมูลนิธิอาจารย์จำเนียร สารระนาด (มจส.)
 5. นายชวรินทร์ สายหล้า ผู้ช่วยผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำกับดูแลโครงการทายาทเกษตรกร
 6. ผู้บริหาร/ผู้ปฏิบัติงาน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) มีบทบาทสนับสนุนการลงทุนทางการเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่
 7. ผู้บริหาร/ผู้ปฏิบัติงาน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีบทบาทส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเกษตรยุคใหม่
 8. นายเอ็นนู ซื่อสุวรรณ ประธานมูลนิธิอาจารย์จำเนียร สารระนาด (มจส.) สนับสนุนมูลนิธิร่วมด้วยช่วยกันสำนึกรักบ้านเกิด และโครงการอื่นๆ เกี่ยวกับเกษตรกรรุ่นใหม่
 9. ผู้บริหาร/ผู้ปฏิบัติงาน โครงการคนกล้าคืนถิ่น มูลนิธิส่งเสริมการออกแบบอนาคตประเทศไทย
 10. ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประธานสถาบันเศรษฐกิจพอเพียง ประธานมูลนิธิสิทธิธรรมธรรมชาติ ฯลฯ
 11. รองศาสตราจารย์ ดร.บำเพ็ญ เขียวหวาน อาจารย์แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ผู้ร่วมดำเนินงานพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่กับกรมส่งเสริมการเกษตร
 12. กันตพงษ์ แก้วกมล อดีตประธานเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ประเทศไทย (Young Smart Farmer: YSF)
 13. กรวิชญ์ มาระเสนา ประธานเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ประเทศไทย (Young Smart Farmer: YSF)
- นอกจากนี้ อาจเพิ่มเติมผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธี Snowball Sampling Technique จากผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้กำหนดไว้เบื้องต้นแล้ว ทั้งนี้ การนำเสนอข้อมูลต่างๆ จะต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ ว่าจะให้เผยแพร่ได้ เนื่องจากอาจต้องนำคำสัมภาษณ์บางส่วนที่สำคัญมาอ้างอิง (Quote) ในผลการวิจัยเพื่อเป็นการยืนยันข้อค้นพบด้วย

เลขที่โครงการ.....	015/63
วันที่รับรอง.....	25 ก.พ. 2563
วันหมดอายุ.....	24 ก.พ. 2564

ภาคผนวก ข

รายนามเกษตรกรรุ่นใหม่

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

- กันตพงษ์ แก้วกมล. (2563, 7 พฤษภาคม). สัมภาษณ์และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียงและภาพถ่าย]. เกษตรกรรุ่นใหม่, นนทบุรี.
- กิตติชัย วรวงษ์สุวรรณ. (2563, 2 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, ปราจีนบุรี.
- เฉลิมชัย ณ ลำพูน. (2563, 17 พฤษภาคม). สัมภาษณ์และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียงและภาพถ่าย]. เกษตรกรรุ่นใหม่, นนทบุรี.
- ชัชวาล ไกล้อินทร์. (2563, 1 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, ระยอง.
- ชาคริยา วิวรวงษ์. (2563, 3 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, นราธิวาส.
- ชารีย์ บุญญวินิจ. (2563, 11 พฤษภาคม). สัมภาษณ์และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, กรุงเทพมหานคร.
- ชาญชาย เชาวชาญ. (2563, 4 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, ร้อยเอ็ด.
- ดำรงค์เดช รักงาม. (2563, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, กาญจนบุรี.
- ธนรัตน์ รัตน์นราพร. (2563, 9 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, ระนอง.
- นลวัชร คำนุชิต. (2563, 2 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, เลย.
- นิขานา สุวรรณนาค. (2563, 29 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, ประจวบคีรีขันธ์.
- ปราณี ส่องอนดี. (2563, 2 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, ฉะเชิงเทรา.
- ปรีดาพันธ์ จันทร์เรือง. (2563, 15 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, ชัยนาท.
- ปาริชาติ เทพเจริญ. (2563, 8 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, สุราษฎร์ธานี.
- พิมพ์พิชา เกตุงาม. (2563, 31 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, ชลบุรี.
- พิมพ์สิริ หอสุวรรณนันท. (2563, 14 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางขวด [การบันทึกเสียง]. นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการกรมส่งเสริมการเกษตร, กรุงเทพมหานคร.

- ภัทรฤทัย พรหมนิล. (2563, 1 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางชวด [การบันทึกเสียง].
 เกษตรกรรุ่นใหม่, นครพนม.
- ภูติศ หาญสวัสดิ์. (2563, 2 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางชวด [การบันทึกเสียง].
 เกษตรกรรุ่นใหม่, ขอนแก่น.
- เมธินี ไชยวรรวิทย์สกุล. (2563, 6 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางชวด [การบันทึกเสียง].
 เกษตรกรรุ่นใหม่, สมุทรสงคราม.
- ยุพา เพ็ชรฤทธิ์ รัตนจันทร์. (2563, 15 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางชวด [การบันทึกเสียง].
 โปรดิวเซอร์รายการเกษตรไทยไอศดอล บริษัท ป่าใหญ่ครีเอชั่น, กรุงเทพมหานคร.
- รชฎ พึ่งสุข. (2563, 6 พฤษภาคม). สัมภาษณ์และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดย ดวงกมล บางชวด
 [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, สมุทรปราการ.
- ฤชภูมิ ถิ่นฐาน. (2563, 11 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางชวด [การบันทึกเสียง].
 เกษตรกรรุ่นใหม่, แพร่.
- ลลิตา คำวิชัย. (2563, 3 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางชวด [การบันทึกเสียง].
 เกษตรกรรุ่นใหม่, สระแก้ว.
- วิวิช พวงสวัสดิ์. (2563, 2 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางชวด [การบันทึกเสียง].
 เกษตรกรรุ่นใหม่, หนองบัวลำภู.
- วีระ สรแสดง. (2563, 5 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางชวด [การบันทึกเสียง].
 เกษตรกรรุ่นใหม่, กรุงเทพมหานคร.
- สมชาย เขียวชาญศิลป์. (2563, 4 มิถุนายน). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางชวด [การบันทึกเสียง].
 เกษตรกรรุ่นใหม่, ยะลา.
- สุชัยญาณมาศ สุชาพันธ์. (2563, 15 กรกฎาคม 2563). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางชวด
 [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, กระบี่.
- สุमित แซ่มประสิทธิ์. (2563, 18 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางชวด [การบันทึกเสียง].
 ประธานกรรมการมูลนิธิส่งเสริมการออกแบบอนาคตประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร.
- พร ชินพันธ์. (2563, 15 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางชวด [การบันทึกเสียง].
 ครีเอทีฟรายการเกษตรไทยไอศดอล บริษัท ป่าใหญ่ ครีเอชั่น, กรุงเทพมหานคร.
- อดุลย์ วิเชียรชัย. (2563, 4 พฤษภาคม). สัมภาษณ์และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมโดย ดวงกมล บางชวด
 [การบันทึกเสียง]. เกษตรกรรุ่นใหม่, ปทุมธานี.
- เอ็นนู ซื่อสุวรรณ. (2563, 15 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ดวงกมล บางชวด [การบันทึกเสียง].
 ประธานกรรมการมูลนิธิอาจารย์จำเนียร สารระนาค, กรุงเทพมหานคร.

ข้อมูลของเกษตรกรรุ่นใหม่

ชื่อ-นามสกุล	คุณกัณฑพงษ์ แก้วกมล
จังหวัด	นนทบุรี
ที่อยู่	63/1 หมู่ที่ 5 ตำบลบางรักน้อย อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
เบอร์โทรศัพท์	088 577 6212
การติดต่ออื่น	Facebook: O-Farm Facebook: กัณฑพงษ์ แก้วกมล Line: O Farm
ประสบการณ์ทำงาน	เรียนจบปริญญาตรีสาขาการบริหารธุรกิจ จากนั้น ทำงานด้านช่าง ในโรงงานมากกว่า 5 ปี
ประสบการณ์การทำเกษตร	เริ่มดำเนินงานปี พ.ศ.2558 โดยลาออกจางานประจำมาทำสวนใน ที่ดินของตนเอง
ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่	การปลูกพืชแบบผสมผสานที่ให้ผลผลิตเร็วเช่นผักสลัด มีการ บริหารจัดการเพื่อใช้พื้นที่ให้ได้ประโยชน์สูงสุดในรูปแบบเกษตร ประณีต เป็นตัวอย่างของการทำบ้านสวนในเมืองโดยการใช้ เทคโนโลยีกับการเกษตร โดยเฉพาะกับการปลูกผักอินทรีย์ ทำ สวนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในเมืองและได้ขยายผลไปสวนที่ จังหวัดสมุทรปราการ
วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่	ต้องการทำเกษตรแบบเรียบง่ายตามกำลังที่มี จึงทำการเกษตร ทั้งหมดด้วยตนเอง มีลูกจ้างทำงานเป็นครั้งคราว ด้วยมี ความสามารถที่หลากหลายจึงใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีร่วมใน การเกษตรมาก โดยเฉพาะเกี่ยวกับการผลิตผักสดเพื่อให้มั่นใจใน คุณภาพของผลผลิต สร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค มีช่องทาง การจัดจำหน่ายหลากหลายโดยเฉพาะการขายตรงสู่ผู้บริโภค เน้น กลุ่มลูกค้าเดิม เรียนรู้จากการสอบถามความต้องการของลูกค้า เพื่อให้ทราบความเคลื่อนไหวของตลาดตลอดเวลา

ชื่อ-นามสกุล คุณกิตติชัย วรวงษ์สุวรรณ
 จังหวัด ปราจีนบุรี
 ที่อยู่ 30 หมู่ที่ 9 ตำบลหนองแก้ว
 อำเภอจันทคาม จังหวัดปราจีนบุรี
 เบอร์โทรศัพท์ 081 925 3522
 การติดต่ออื่น Facebook: Torry Organic Farm ต่อ
 ฟาร์มอินทรีย์และเมล่อนญี่ปุ่นปลอดสาร
 Line: torry.farm
 IG: Torry.farm

ประสบการณ์ทำงาน เรียนจบด้านวิทยาศาสตร์ สถิติและการจัดการทั่วไป และจบด้าน
 วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ทำงานด้านวิชาการ และการจัดการต่างๆ
 ที่สถาบันโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล

ประสบการณ์การทำเกษตร แม้ว่าครอบครัวจะทำการเกษตรแต่ตนเองไม่มีความรู้มากนัก เมื่อ
 กลับมาทำจึงเน้นในเรื่องการบริหารจัดการมากกว่า และเริ่มปลูก
 เมล่อนด้วยความชื่นชอบส่วนตัว ไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับตลาดใดๆ มอง
 ว่าเป็นทางเลือก จากนั้นจึงมาปลูก Butter Net เห็นว่าเป็นตลาด
 ใหม่ โดยส่งให้กับโรงครัวของโรงพยาบาลและหน่วยงานในพื้นที่
 เป็นอาหารสุขภาพ

ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่ ปลูก Butter nut เมล่อนญี่ปุ่น ลูกหม่อนทานผล และผักอินทรีย์
 เน้นอาหารสุขภาพเพราะส่วนใหญ่ขายให้กับโรงพยาบาลในพื้นที่
 ซึ่งต้องเป็นอาหารที่ปลอดภัย

วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ จากที่ไม่รู้เรื่องการตลาดและการปลูกจึงลงทุนไปมากในครั้งแรก
 จากนั้นจึงค่อยๆ เรียนรู้ และแสวงหาทางแก้ไขปัญหาเอง ด้วยมี
 ความสามารถด้านการบริหารจัดการอยู่แล้ว และเพิ่มเติมเรื่อง
 การตลาดที่เน้นว่าเป็นสินค้าสุขภาพ จึงทำให้ผลผลิตเป็นที่
 ต้องการและเน้นการขายในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อประหยัดการขนส่ง
 อีกด้วย

ชื่อ-นามสกุล	เฉลิมชัย ณ ลำพูน
จังหวัด	นนทบุรี
ที่อยู่	99/126 ถนนราชพฤกษ์ ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
เบอร์โทรศัพท์	086 334 4680
การติดต่ออื่น	FB: ขายก้อนเห็ด ดอกเห็ดนางฟ้า นนทบุรี รุ่งราชพฤกษ์ฟาร์ม
ประสบการณ์ทำงาน	จบการศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกา Master of Science (Management Information Systems) และจบปริญญาตรี ด้านฟิสิกส์อุตสาหกรรม ทำงานเกี่ยวกับการก่อสร้าง ฝ่ายขายการ ตกแต่งภายใน ปัจจุบันทำงานด้านการออกแบบสถานที่และ
ประสบการณ์การทำเกษตร	สถานีน้ำมัน ซึ่งปัจจุบันยังคงทำงานปกติควบคู่กับการเกษตร เริ่มทำฟาร์มเห็ดมาหลายปี แต่เริ่มเห็ดขอนขาวมานานักซึ่งได้ ผลผลิตดีมาก สามารถส่งขายได้มาก ปัญหาคือไม่สามารถผลิตได้
ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่	ตามความต้องการของตลาด กำลังขยายการทำโรงเรือนมากขึ้น ที่รุ่งราชพฤกษ์ฟาร์ม ขายก้อนเห็ด เห็ดนางฟ้า เริ่มจากการปลูก เห็นหลากหลายประเภท และได้ทดลองปลูกเห็ดขอนขาวซึ่งเป็น
วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่	ที่นิยมของภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ เห็นว่าน่าจะมีฐาน ลูกค้าในกรุงเทพฯ มาก จึงนำมาทดลองปลูกในจังหวัดนนทบุรี ปรากฏว่าได้ผลดี สามารถส่งขายได้จำนวนมาก ขายใน Modern Trade ซึ่งขณะนี้ยังไม่สามารถผลิตได้เพียงพอกับความต้องการ นอกจากนี้ ยังเป็นฟาร์มที่ขายก้อนเห็ดได้เป็นจำนวนมากด้วย
	ด้วยยังทำงานประจำจึงต้องให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของ การทำงานที่หลากหลาย จึงเป็นผู้ที่ชอบวางแผนและการจัดการ โดยทำการเกษตรอย่างพอเพียง แม้ว่าสินค้าจะเป็นที่ต้องการของ ตลาดมาก หากแต่ยังมีกำลังผลิตไม่เพียงพอ ซึ่งก็ได้ลงทุน
	เพิ่มเติมมากขึ้น ทำอย่างค่อยๆเป็นค่อยๆไปมากกว่า อีกทั้งยังได้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการเพาะปลูกเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มผลผลิต
	แต่ก็ยังให้ความสำคัญกับการทำเกษตรแบบดั้งเดิมคือการเอาใจ ใส่ธรรมชาติ สภาวะอากาศที่เปลี่ยนไปทุกวันเพื่อให้เหมาะสมกับ การเพาะเห็ดของตนเอง

ชื่อ-นามสกุล ชัชวาล ไกลอินทร์
 จังหวัด ระยอง
 ที่อยู่ 50 หมู่ 4 ตำบลเขาน้อย
 อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง
 เบอร์โทรศัพท์ 099 846 0395
 การติดต่ออื่น

ประสบการณ์ทำงาน เรียนจบด้านวิศวกรรมศาสตร์ ทำงานที่บริษัท ISUZU มา
 ประมาณ 5 ปี จากนั้นมาทำงานเกี่ยวกับร้าน Internet ปัจจุบัน
 ยังทำธุรกิจอื่นควบคู่กับการทำเกษตร

ประสบการณ์การทำเกษตร เริ่มจากความไม่รู้เรื่องการเกษตรเลย แต่มีความสนใจเข้าร่วม
 อบรมการเพาะเห็ด แล้วปรับคอกไก่คือสิ่งที่มีอยู่แล้วทดลองทำ
 และขยายออกไปเรื่อยๆ เน้นการปรับใช้สิ่งที่มีอยู่ก่อนแล้วจึง
 ลงทุนเพิ่มเติม

ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่ มะนาว ผักไฮโดรโปนิคส์ เห็ดและยางพารา ทำการเกษตรที่ใช้
 ต้นทุนต่ำ เพราะมีการลดต้นทุนโดยมองเห็นวัตถุดิบใกล้บ้านคือ
 แกรบจากโรงงานไม้มาทำก้อนเห็ดซึ่งสามารถลดต้นทุนการขนส่ง
 แกรบได้มาก จึงได้เปรียบเกษตรกรรายอื่น ทำให้ขายก้อนเห็ดได้
 มาก

วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ มีความขวนขวายที่จะเข้าร่วมอบรมเรียนรู้และพูดคุยกับ
 เกษตรกรที่หลากหลายเพื่อเรียนรู้เทคนิคต่างๆ เป็นผู้ที่คิดนอก
 กรอบ ลองผิดลองถูกด้วยตนเองจนเข้าใจ โดยพิจารณาจากสิ่งที่มี
 และนำระบบเทคโนโลยีซึ่งเป็นความรู้เดิมมาประยุกต์ใช้เพื่อ
 ประหยัดแรงงานและควบคุมธรรมชาติของการเกษตรได้

ชื่อ-นามสกุล ชาคริยา วิวรวงษ์
จังหวัด นราธิวาส
ที่อยู่ กะลุวอเหนือ อำเภอเมืองนราธิวาส
 จังหวัดนราธิวาส
เบอร์โทรศัพท์ 092 926 6246
การติดต่ออื่น FB: ชาคริยา วิวรวงษ์

ประสบการณ์ทำงาน เรียนจบสาขาวิชาการจัดการ ทำงานในบริษัทเอกชนเรื่องการจัดการสินค้าเกษตร ทำงานในหน่วยงานราชการที่สำนักงานสถิติ

ประสบการณ์การทำเกษตร เริ่มจากการทำเกษตรแบบเดิมคือปลูกเพื่อกิน แต่เรียนรู้ความต้องการของตลาดเนื่องจากเป็นผู้ที่ทำงานด้านการตลาด และจัดส่งสินค้าไปยังประเทศเพื่อนบ้าน จึงรู้เรื่องความต้องการสินค้าเกษตรเป็นอย่างดี จึงได้ริเริ่มปลูกมะนาวซึ่งเป็นที่ต้องการมาก ซึ่งต้องเริ่มจากการแก้ปัญหาดินเปรี้ยวในบ้านของตนเองโดยการขอรับความรู้จากศูนย์ศึกษาพัฒนาพิภุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่ มะนาวบนพื้นที่ดินเปรี้ยวจึงปลูกในภาชนะหรือที่จำกัดเช่น ตะกร้า หรือบ่อปูนที่ครอบครัวสร้างขึ้นเอง เพื่อย้ายได้หากน้ำท่วม และพยายามรวมกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่ทำธุรกิจการเกษตร เช่น การส่งเสริมให้ชุมชนทำปลาต้ม

วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ การใช้สื่อออนไลน์นำเสนอกิจกรรมการเกษตรอย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับลูกค้า และการทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ได้ดี มีอัธยาศัยที่เป็นมิตรกับทุกคนและปรับตัวได้ดี แม้ว่าจะเป็นชาวพุทธที่เปลี่ยนศาสนาไปมีครอบครัวในชุมชนมุสลิม และได้พยายามหาวิธีการเกษตรที่เหมาะสมกับคนในชุมชน

ชื่อ-นามสกุล ชาร์รี่ บุญญวินิจ
 จังหวัด กรุงเทพมหานคร
 ที่อยู่ เพชรเกษม 46 แยก 11 แขวงบางด้วน
 เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร
 เบอร์โทรศัพท์ 081 414 5242
 การติดต่ออื่น FB: UNCLELEE

ประสบการณ์ทำงาน เรียนจบด้านการออกแบบแต่ทำงานมาหลากหลายหน้าที่ทั้งใน
 และต่างประเทศ ทั้งงานออกแบบ ร้านอาหาร ฯลฯ

ประสบการณ์การทำเกษตร จากที่ไม่รู้เรื่องการเกษตรเลย แต่มีความสนใจเรื่องการทำ
 การเกษตรในเมืองเริ่มจากสนใจเลี้ยงไส้เดือนเพราะใช้พื้นที่น้อย
 จากนั้นจึงเริ่มกิจกรรมอื่นที่เน้นการเกษตรที่ทำในเมืองได้ เป็น
 ต้นแบบให้กับคนอื่น

ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่ การเลี้ยงไส้เดือนในวิธีที่แตกต่างจากทั่วไป UNCELREE Farm
 คือการทำเป็นคอนโดไส้เดือนที่ประหยัดเนื้อที่แต่เหมาะสมกับ
 อุปนิสัยของไส้เดือน ปัจจุบันทำฟาร์มที่เป็นแหล่งขายสินค้า
 แลกเปลี่ยนกับเพื่อนเกษตรกรที่มีผลิตภัณฑ์อินทรีย์คนอื่น และ
 เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เปิดสอนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร โดยอาจจะ
 เป็นเพื่อนเกษตรกรคนอื่นเป็นวิทยากรด้วย

วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ การทำเกษตรต้องมีกลุ่ม มีเพื่อนร่วมอาชีพเพื่อแลกเปลี่ยน
 เรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งในเรื่องมุมมองการทำงาน เรื่องเทคนิค
 วิธีการทำเกษตร การทำธุรกิจ และการตลาด ต้องรู้จัก Supply
 Chain ทั้งระบบ ประหยัดแรงงานและเวลาโดยจะใช้เทคโนโลยี
 เข้าช่วย และเพราะมีความสามารถด้านงานศิลป์ จึงออกแบบ
 วัสดุอุปกรณ์ รูปแบบของฟาร์ม บรรยากาศของสินค้า ฯลฯ ที่
 เป็นที่ถูกใจของคนเมือง ประกอบกับบุคลิกภาพที่โดดเด่น

ชื่อ-นามสกุล ธนารัตน์ รัตน์นราทร
 จังหวัด ระนอง
 ที่อยู่ 76/6 หมู่ 1 ตำบลหงาว
 อำเภอเมือง จังหวัดระนอง
 เบอร์โทรศัพท์ 081 809 9127
 การติดต่ออื่น

ประสบการณ์ทำงาน ไม่ได้เรียนจบด้านการเกษตรโดยตรง แต่มีโอกาทำงานที่ฟาร์ม ตัวอย่างของโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงหลายโครงการ ทั่วประเทศมาเป็นระยะเวลาหลายปี

ประสบการณ์การทำเกษตร เนื่องด้วยทำงานทำงานในหน่วยงานราชการที่เกี่ยวกับการ พัฒนาการเกษตรในหลายพื้นที่จึงได้เห็นตัวอย่างของการสร้าง รายได้จากการเกษตร การผลิตอาหารปลอดภัยและการเป็น แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรอย่างเป็นรูปธรรม จึงได้นำมาปรับใช้ กับการทำเกษตรของตนเอง แต่สิ่งที่ต้องเพิ่มเติมเองในภายหลัง คือเรื่องการตลาด

ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่ ผักสวนครัว แปรรูปผักสลัด สวนสมุนไพรที่ปัจจุบันกำลังเริ่ม ดำเนินการแปรรูปและจัดทำการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั้งเรื่อง สมุนไพร การนวดแผนโบราณ ฯลฯ

วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ ทำการเกษตรแบบพอเพียงสำหรับการขายในพื้นที่ และ กำลังขยายไปสู่การผลิตสมุนไพร โดยเฉพาะในช่วงโรคระบาด COVID สินค้าประเภทสมุนไพรขายดีมากทั้งจากคนไทย และคน ต่างชาติที่อยู่ในประเทศไทย นอกจากนี้ ยังสนใจทำพื้นที่ให้เป็น แหล่งท่องเที่ยวรวมกันของชุมชน ที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือได้รับอาหารที่ดี การนวดสมุนไพร และการนวดแผนโบราณ (นวดแบบราชสำนัก) เป็นต้น

ชื่อ-นามสกุล	นลวัชร คำนุชิต
จังหวัด	เลย
ที่อยู่	10 หมู่ที่ 9 ตำบลนาอาน อำเภอเมือง จังหวัดเลย
เบอร์โทรศัพท์	064 805 6898
การติดต่ออื่น	Email: nonrawat4200@yahoo.com Facebook: Noonrawat nookjung ID Line: noojung9090
ประสบการณ์ทำงาน	หลักจากจบการศึกษาด้านอิเล็กทรอนิกส์อุตสาหกรรมได้ทำงาน ในโรงงานอุตสาหกรรมระยะเวลาหนึ่ง
ประสบการณ์การทำเกษตร	เริ่มทำการเกษตรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 การดำเนินงานบนวิถีแห่ง ความพอเพียงตามอาชีพของบรรพบุรุษ รู้จักใช้ที่ดินที่มีให้เกิด ประโยชน์ แตกต่างตรงที่ต้องการปลูกพืชปลอดภัย ปลอด สารเคมี เริ่มจากการปลูกกินในครัวเรือนจึงส่งขายยังร้านค้า ขนาดใหญ่ในกรุงเทพมหานคร ให้การบริหารจัดการตลาด การ ผลิตให้สมดุล รวมถึงความรู้ในเรื่องการรักษาคุณภาพของสินค้า ระหว่างขนส่งระยะไกล อีกทั้งต้องการพัฒนาพื้นที่ให้เป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่	ผลผลิตตามฤดูกาล พืชเมืองหนาว ผลไม้ปลอดสารพิษ ผลิตโดย ไม่ใช้สารเคมีหรือเกษตรอินทรีย์ และการท่องเที่ยวในพื้นที่ใน นาม Dream Farmer
วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่	การนำความรู้ด้านเทคโนโลยีมาใช้เพราะมีความรู้อยู่แล้วมา ประยุกต์ใช้กับการทำเกษตร สร้างระบบการจัดการฟาร์มที่มี ประสิทธิภาพโดยไม่ต้องลงทุนมาก ลดการใช้แรงงานจากคน

ชื่อ-นามสกุล นิชาภา สุวรรณาค
จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์
ที่อยู่ 235 หมู่ 5 ตำบลศิลาลอย อำเภอ
 สามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
เบอร์โทรศัพท์ 092 985 9933
การติดต่ออื่น FB: Pranburi Mushroom Farm

ประสบการณ์ทำงาน ทำงานบริษัทเอกชนด้านการบัญชี

ประสบการณ์การทำเกษตร เริ่มจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวของครอบครัว และเห็นว่าส่งผล
 เสียต่อสุขภาพจึงเริ่มเปลี่ยนวิธีการเกษตรปลอดภัยมากขึ้น เริ่ม
 จากการทำโรงเห็ดทั่วไปที่เป็นที่ต้องการของตลาดในชุมชน เริ่ม
 จากการสำรวจตลาดด้วยตนเอง และพยายามพัฒนาผลผลิตให้มี
 ความสมบูรณ์ที่สุด เป้าหมายคือ ต้องได้เงินทุกวันและไม่มี
 สารเคมี รวมถึงการลดต้นทุนและได้สินค้าเพิ่มขึ้น ปัจจุบันขยาย
 ธุรกิจเพื่อผลิตสินค้าประเภทอาหารเสริมที่ทำจากเห็ด และยังเป็น
 ผู้นำชุมชนจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนด้วย

ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่ เป็นคนช่างสังเกตความต้องการของตนเองและตลาด มีความคิด
 สร้างสรรค์ในการพัฒนางานของตนเองอยู่เสมอ ทำการเกษตร
 แบบครบวงจร มองทุกมิติทั้งในเชิงการผลิต ความต้องการของ
 ตลาด วิธีการขาย ตลาดใกล้และไกล การแปรรูป โดยเฉพาะการ
 ทำเห็ดให้เป็นยาและอาหารเสริมซึ่งขายดีมากในสถานการณ์
 COVID-19 มี Brand สินค้าเป็นของตนเอง

วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ การทำแผนการเกษตรทั้งระบบ ตั้งแต่การปลูก การตัดดอกเห็ด
 การทำก้อนเห็ด ฯลฯ มีความใส่ใจในการเพาะปลูกอย่างมาก
 เพราะได้ลองผิดลองถูกเองในช่วงแรกโดยคิดเสมอว่าปัญหา
 พร้อมกับโอกาส เน้นการตลาดนำการผลิต ผลิตสินค้าที่ขาย
 รายวัน รายเดือน รายปี และการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า ให้
 ความสำคัญกับความมั่นคงทางอาหารสำหรับตนเองและคนทั่วไป
 ปัจจุบันเป็นผู้ที่ให้ความรู้กับบุคคลทั่วไปและประสบความสำเร็จ
 จนได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

ชื่อ-นามสกุล ปรีดาพันธ์ จันทร์เรือง
 จังหวัด ชัยนาท
 ที่อยู่ 166 หมู่ที่ 7 ตำบลท่าชัย
 อำเภอเมือง จังหวัดชัยนาท
 เบอร์โทรศัพท์ 065 555 5682
 การติดต่ออื่น Website: www.organicrice.com

ประสบการณ์ทำงาน ทำงานเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเกษตรในโรงงาน เป็นระยะเวลา
 หลายปี และสามารถทำงานด้านวิชาการด้วย

ประสบการณ์การทำเกษตร ไม่เน้นการผลิตด้วยตนเอง แต่เพราะมีความสามารถด้านการ
 บริหารจัดการ การตลาด และความรู้เชิงธุรกิจเป็นอย่างดี จึงเป็น
 สื่อกลางระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ตามแนวคิดของผูกปิ่นโตข้าว
 คือทราบความต้องการของผู้บริโภคก่อนจึงวางแผนการผลิต
 นอกจากนี้ ยังเพิ่มกิจกรรมการแปรรูปข้าวอีกด้วย

ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่ การเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคโดยผลิตตามความ
 ต้องการ การติดต่อผ่านสื่อและเทคโนโลยีต่างๆ รวมถึงการแปร
 รูปข้าวเป็นขนมอัดเม็ดส่งขายในและต่างประเทศ

วิธีของเกษตรกรรุ่นใหม่ ใช้ความสามารถทั้งในเรื่องเครื่องจักร การตลาด การบริหาร
 จัดการงานเกษตร การวางแผนงานอย่างเป็นระบบ พัฒนาต่อ
 ยอดสินค้าภายใต้แนวทางเชิงวิชาการ ทำการวิจัยร่วมกับ
 หน่วยงานของรัฐหรือสถาบันการศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อให้
 เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองในการพัฒนาสินค้า และเกิดองค์
 ความรู้ใหม่ในวงวิชาการด้านการเกษตร

ชื่อ-นามสกุล ปารีชาติ เทพเจริญ
 จังหวัด สุราษฎร์ธานี
 ที่อยู่ 46/22 ถนนจุลจอมเกล้า ตำบลท่าข้าม
 อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 เบอร์โทรศัพท์ 081 375 3819
 การติดต่ออื่น FB: ไชโยฟาร์มเห็ด

ประสบการณ์ทำงาน ทำงานด้านการประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมและงานบุคคลใน
 ธุรกิจปิโตรเลียม (ExxonMobil) มาหลายปี

ประสบการณ์การทำเกษตร เริ่มทำการเกษตรเพราะต้องการมีชีวิตที่ไม่ยุ่งวุ่นวายในกรุงเทพ
 เริ่มจากการทำเกษตรแบบผสมผสานซึ่งทำให้มีกินมีใช้ แต่ที่ต้อง
 ทำเพิ่มเติมคือการทำเพื่อเลี้ยงชีพด้วย

ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่ ปัจจุบันเป็นผู้นำของชุมชนในการผลิตและจัดจำหน่ายสินค้าที่มี
 ชื่อเสียง ได้รับรางวัลมากมาย สินค้าที่สำคัญคือ เห็ดแครง ที่
 โดยทั่วไปไม่สามารถปลูกได้ จึงได้ตัดแปลงวิธีการปลูกอย่าง
 หลากหลาย จนสามารถทำให้เห็ดออกดอกได้เป็นจำนวนมาก อีกทั้ง
 ทั้งยังทำการแปรรูปทั้งทำเห็ดแห้ง เพื่อให้ผู้ซื้อไปสามารถ
 ทำอาหารสร้างรายได้เพิ่มเติม หรือการทำน้ำพริกที่สามารถส่ง
 ขายได้ทั่วประเทศ นอกจากนี้ ยังเป็นผู้นำเกษตรกรในการผลิต
 และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ ด้วยมีทักษะในการประชาสัมพันธ์ สนุกสนานและนำเสนอสินค้า
 ได้อย่างน่าสนใจ จึงได้นำบุคลิกภาพนั้นผนวกกับการขายสินค้า
 ทั้งในสื่อออนไลน์ของตนเอง และร่วมออกรายการทางโทรทัศน์
 มากมายจนทำให้เห็ดแครงเป็นที่รู้จัก อีกทั้งยังสร้างทัศนคติที่ดี
 ต่อการเกษตรว่า มิได้เป็นอาชีพที่ยากจน หากแต่ต้องรู้จักขวน
 ขวาย ใฝ่รู้ กล้าทดลองและผิดพลาดให้กับสังคมทั่วไปด้วย

ชื่อ-นามสกุล พิมพ์พิชา เกตุงาม
 จังหวัด ชลบุรี
 ที่อยู่ 338 หมู่ 5 ตำบลหนองอิรุณ
 อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
 เบอร์โทรศัพท์ 099 464 6693
 การติดต่ออื่น FB: Pimpicha getngam

ประสบการณ์ทำงาน เรียนจบด้านการตลาดแต่ทำงานในโรงงานมาหลายอย่าง ทั้งช่างเทคนิค ช่างปรับแต่งเครื่องจักร ประชาสัมพันธ์ และสุดท้ายคือเป็นพนักงานขายประกันมาประมาณ 5 ปี

ประสบการณ์การทำเกษตร เริ่มจากการปลูกและขายสับปะรดของครอบครัว แต่เห็นว่าเป็นงานที่หนักและได้ไม่คุ้ม จึงเริ่มสนใจกิจกรรมการเกษตรอื่นๆ ตั้งแต่เมื่อยังทำงานประจำอยู่ จากนั้นจึงได้เริ่มเพาะเห็ดทั่วไป ขายตลาด ในปัจจุบันได้แสวงหาเห็นพันธุ์แปลกๆ และเป็นที่ต้องการออกขายด้วย อีกทั้งยังเป็นผู้ดูแลร้าน Young Smart Farmer Farm Shop ให้กับเครือข่ายที่ตลาด อ.ต.ก.

ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่ บริหารจัดการฟาร์มเห็ดบูรพา ที่ประกอบด้วยเห็นนางฟ้าภูฐาน เห็นขอนขาว เห็ดหูหนู เห็ดมิวกี้ การแปรรูปสินค้าทางการเกษตรตามฤดูกาล และเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องการเพาะเห็ด โดยเน้นเห็ดที่มีความโดดเด่น แปลกตาเพื่อสร้างความแตกต่างให้กับผู้บริโภค

วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ การวางแผนการทำเกษตรทั้งกระบวนการ ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ตลอดทั้งห่วงโซ่อุปทาน สร้างจุดขายโดยเน้นสินค้าที่แตกต่างจากคนอื่นและบุคลิกของผู้ขายที่โดดเด่น สร้างสัมพันธ์ไมตรีอันดีต่อลูกค้า จึงมีกลุ่มลูกค้าที่ซื้อสินค้าอย่างต่อเนื่อง

ชื่อ-นามสกุล ภัทรฤทัย พรหมนิล
 จังหวัด นครพนม
 ที่อยู่ 182 หมู่ 3 ตำบลบ้านค้อ อำเภอปากคาด
 จังหวัดนครพนม
 เบอร์โทรศัพท์ 081 888 7131
 การติดต่ออื่น FB:นพรัตน์ฟาร์ม มะม่วงหาว-มะนาวโห่

ประสบการณ์ทำงาน จบการศึกษาด้านการสื่อสารมวลชนและทำงานเป็นครีเอทีฟ
 รายการโทรทัศน์หลายรายการ ทำงานด้านละครโทรทัศน์และ
 คอนเสิร์ตมากมาย

ประสบการณ์การทำเกษตร ปลูกมะม่วงหาวมะนาวโห่ต่อจากพ่อ ซึ่งเป็นพันธุ์สีเขียว มีเทคนิค
 ในการให้ผลผลิตออกนอกฤดู และทำการแปรรูปในลักษณะของ
 อาหารเสริม นอกจากนี้ ทำการเกษตรแบบพอมีพอกินของตนเอง
 เลี้ยงไก่ เพาะเห็ด เลี้ยงปลา และกำลังวางแผนเลี้ยงวัวเพื่อนำมูล
 มาทำปุ๋ยเพิ่มเติม

ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่ มะม่วงหาวมะนาวโห่ ผลิตภัณฑ์แปรรูป ให้ความรู้เกี่ยวกับ
 ผลผลิตผ่านทาง การสื่อสารออนไลน์ที่ได้ผลเป็นอย่างมาก
 นอกจากนี้ ยังมีบทบาทในการส่งเสริมให้ชุมชนทำการตลาดเพื่อ
 เพิ่มคุณค่าของผลผลิตการเกษตรของตนเอง อีกทั้งยังเพิ่มเติม
 ข้อมูลด้านสุขภาพจากผลิตภัณฑ์ให้กับผู้บริโภค ด้วยเห็นว่า
 แนวคิดการบริโภคสินค้าปลอดภัยเป็นสิ่งที่ดีและกำลังเป็นที่นิยม
 อีกด้วย

วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ ใช้เทคนิคของการตลาด การโฆษณา การขายผ่านระบบออนไลน์
 หลากหลายรูปแบบเพื่อให้สินค้าเป็นที่น่าสนใจ

ชื่อ-นามสกุล	ญาติศ หาญสวัสดิ์
จังหวัด	ขอนแก่น
ที่อยู่	232 หมู่ 11 ตำบลบ้านหัน อำเภอโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น
เบอร์โทรศัพท์	082 704 5683
การติดต่ออื่น	FB: บ้านสวนसानฝัน
ประสบการณ์ทำงาน	ทำงานด้านสื่อสารมวลชนมา 7 ปี จากนั้นจึงย้ายมาทำการเกษตรในปัจจุบัน
ประสบการณ์การทำเกษตร	เริ่มจากการเลี้ยงกบแปรรูปส่งออกต่างประเทศ มาประมาณ 7 ปี ภายหลังจึงเพิ่มการแปรรูปข้าว ปลายข้าวและผลไม้ต่างๆ และทำโครงการเกี่ยวกับนวัตกรรมเครื่องมือทางการเกษตรจำนวนมากเพื่อใช้ในการเกษตรของตนเองและให้คำแนะนำเกษตรกรอื่น
ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่	ได้รับรางวัลเกษตรกรดีเด่น สาขาบัญชีฟาร์ม ระดับภาค ประจำปี 2561 จากกรมตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ ซึ่งเป็นการทำบัญชีครัวเรือนโดยทำงานร่วมกับหน่วยราชการในการให้ความรู้เรื่องบัญชีสหกรณ์ บ้านสวนसानฝัน ผลิตภัณฑ์แปรรูปสินค้าเกษตร และทำเกษตรผสมผสาน ปัจจุบันเริ่มทำฟาร์มจิ้งหรีดส่งขายประเทศเพื่อนบ้านและปลูกเห็ดเพื่อมีรายได้ทุกวัน
วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่	การทำงานอย่างละเอียด จดข้อมูลสถิติไว้เพื่อใช้พิจารณาปรับปรุงงานของตนเอง เชื่อมั่นว่า การเป็นเกษตรกรต้องลงมือทำการเกษตรเอง เน้นการขายในพื้นที่เพิ่มลดต้นทุนการขนส่ง อีกทั้งยังแสวงหาสินค้าที่เป็นที่สนใจและทำเองผลิตมากขึ้นเรื่อยๆ

ชื่อ-นามสกุล รชฎ พึ่งสุข
 จังหวัด สมุทรปราการ
 ที่อยู่ สุขุมวิท 107 ตำบลสำโรง อำเภอเมือง
 จังหวัดสมุทรปราการ
 เบอร์โทรศัพท์ 081 904 2331
 การติดต่ออื่น FB: Bearinghydro

ประสบการณ์ทำงาน ทำงานเกี่ยวกับการควบคุมหุ่นยนต์ตั้งแต่เรียนระดับมหาวิทยาลัย และทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาเครื่องมือในโรงงาน

ประสบการณ์การทำเกษตร ทำการเกษตรควบคู่กับงานอื่น โดยทำมาแล้วประมาณ 6 ปี แต่ก็ยังปรับการทำงานอยู่เสมอ เพราะเป็นการเกษตรในเมืองที่ควบคุมปัจจัยแวดล้อมยาก ขายสินค้า Online ที่ให้ลูกค้ารายเดิมกลับมาหาอยู่เสมอ

ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่ การใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ในการทำเกษตร ปลูกเมล่อนในโรงเรือน และผักไฮโดรโปนิคส์ มีความรู้เกี่ยวกับพืชในเชิงลึกเพื่อพัฒนาการปลูกได้

วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ การนำความรู้เรื่องอิเล็กทรอนิกส์มาปรับใช้กับการทำการเกษตร โดยไม่ต้องพึ่งแรงงาน และยังวางแผนให้มีรายได้จากการขายเทคโนโลยีที่มีความเฉพาะกับการเกษตรอีกด้วย

ชื่อ-นามสกุล	ฤชภูมิ ถิ่นฐาน
จังหวัด	แพร่
ที่อยู่	56/1 หมู่ 11 ตำบลบ้านถิ่น อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
เบอร์โทรศัพท์	081 029 4134
การติดต่ออื่น	
ประสบการณ์ทำงาน	จบด้านการบริหารธุรกิจและเป็น Broker อิสระหลายปี
ประสบการณ์การทำเกษตร	ปลูกแก้วมังกรต่อจากพ่อและแม่ แต่เป็นเพียงการปลูกขายผลสดเท่านั้น จากนั้น จึงสนใจเรื่องการแปรรูปหลายรูปแบบ มีการทดลองอบ กวน ทำเป็นแยม ฯลฯ และด้วยทำงานในกรุงเทพฯ กับนักธุรกิจเป็นส่วนมาก จึงได้เรียนรู้การทำธุรกิจการเกษตรและมีเครือข่ายการตลาดด้วย
ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่	เน้นการแปรรูปแก้วมังกรโดยเฉพาะการอบแห้ง การทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาเครือข่ายในการทำการเกษตร และเป็นศูนย์กลางการแปรรูปของชุมชน โดยรับผลผลิตจากชาวบ้านในท้องที่ที่ตนเองมั่นใจว่าปลูกแบบอินทรีย์แล้วจึงนำผลมาแปรรูปร่วมกัน
วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่	นำความรู้เรื่องการตลาด การขายมาต่อยอดการแปรรูปสินค้าเกษตรของตนเอง สามารถทำงานเชิงวิชาการเพื่อต่อยอดการผลิตของตนเอง ทั้งนี้เน้นการทำงานร่วมกันโดยเป็นผู้นำชุมชนจนสามารถตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนได้

ชื่อ-นามสกุล ลลิตา คำวิชัย
จังหวัด สระแก้ว
ที่อยู่ 22 หมู่ 6 ตำบลทับพริก อำเภออรัญ
 ประเทศ จังหวัดสระแก้ว
เบอร์โทรศัพท์ 0926848798
การติดต่ออื่น FB: ไร่ ณ ชายแดน

ประสบการณ์ทำงาน เคยทำงานเป็นพนักงานบริษัทด้วยจบการบริหารธุรกิจและเป็น
 อาจารย์มหาวิทยาลัย และทำงานค้าขายกับประเทศกัมพูชา
ประสบการณ์การทำเกษตร ทำการเกษตรมาแล้ว 6 ปี เริ่มจากทำการเกษตรแบบพอเพียง
 และภายหลังขยายกิจกรรมการเกษตรจึงต้องมีกลุ่มที่ทำงาน
 ด้วยกัน และใช้ระบบ E-Commerce ในการขาย
ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่ มะม่วงแก้วขมิ้นและการแปรรูป ศูนย์การเรียนรู้ผสมผสาน
 เพาะเลี้ยงไส้เดือน กิจกรรมท่องเที่ยวการเกษตร บริหารจัดการ
 สวนผลไม้ ส่งสินค้าไปขายที่กัมพูชา
วิธีของเกษตรกรรุ่นใหม่ มองการทำเกษตรตามแนวพระราชดำรินในเชิงการตลาดและมี
 ความรู้ทางวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม ทำการเกษตรแบบพอ
 เพียงแต่ต้องมีรายได้ที่ดี สิ่งสำคัญคือต้องเป็นเกษตรกรที่ปลอด
 สารเคมี ปัจจุบันเป็นผู้ที่ให้ความรู้กับบุคคลทั่วไปและประสบ
 ความสำเร็จจนได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

ชื่อ-นามสกุล	วีระ สรแสดง
จังหวัด	กรุงเทพมหานคร
ที่อยู่	71 ซอยสุเหร่าคลองหนึ่ง 15 แขวงบางชัน เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร
เบอร์โทรศัพท์	081 870 2818
การติดต่ออื่น	Facebook: Veera Sornsadang Facebook: RESQ Farm
ประสบการณ์ทำงาน	จบปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต และเรียนด้านศิลปกรรม ที่เพาะช่าง ทำงานด้านการออกแบบงานแสดงสินค้า จัดงานต่างๆ เป็นเจ้าของบริษัทรับจัดอีเวนต์เกี่ยวกับการสร้างฉาก เคยเป็นหัวหน้าฝ่ายศิลป์ห้างสรรพสินค้า
ประสบการณ์การทำเกษตร	เริ่มจากการปรับที่ดินที่เป็นที่รกร้างและบ่อน้ำขนาดใหญ่ ดินเสีย จึงเริ่มจากการปลูกผักสลัดในโรงเรือน จากนั้นจึงผลิตผลผลิตอื่นๆ ทั้งผัก ผลไม้ เห็ด ฯลฯ เพื่อนำมาประกอบอาหารในร้าน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วย
ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่	- เทคโนโลยี Solar cells ค่าไฟศูนย์บาท ใช้เทคโนโลยีหลายอย่างในการทำเกษตร - ปลูกผัก เมล่อน และพืชผสมผสานหลายชนิด - นำผักมาประกอบอาหารในร้านอาหารของตนเอง - จัดให้ฟาร์มเป็นแหล่งเรียนรู้ในกรุงเทพมหานคร พร้อมทั้งเป็นจุดถ่ายภาพเพื่อการท่องเที่ยว - การออกแบบการทำเกษตรสำหรับคนเมือง คนสูงอายุ - น้อมนำวิทยาการตามแนวพระราชดำริทั้งเรื่องฝาย แก้มลิง การเก็บน้ำรระบายทำระบบน้ำให้กับผักและการบำบัดน้ำเสีย
วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่	มีความตั้งใจจะสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนทั่วไปว่า การทำเกษตรไม่ใช่เรื่องยาก ทุกคนสามารถทำได้ และยังนำความรู้ความสามารถในด้านงานศิลป์มาจัดให้พื้นที่ของสวนเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่สวยงาม น่าสนใจ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้นำวัสดุเหลือใช้จากการทำงานมาดัดแปลงเป็นอุปกรณ์ในฟาร์ม

ชื่อ-นามสกุล สมชาย เชี่ยวชาญศิลป์
 จังหวัด ยะลา
 ที่อยู่ 69 ถนนรัตนกิจ ตำบลเบตง
 อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
 เบอร์โทรศัพท์ 089 776 4107
 การติดต่ออื่น FB: สมชาย เชี่ยวชาญศิลป์

ประสบการณ์ทำงาน ทำงานในห้อง Lab เกี่ยวกับโรคพืชและทำงานในภาคธุรกิจมาก่อน จึงมีความคิดเรื่องการตลาดและการเกษตรเป็นอย่างดี

ประสบการณ์การทำเกษตร ผลิตส้มโชกุนเชิงเดี่ยวมาก่อน ทำแบบไม่มีการวางแผน การจัดการพื้นที่หรือไม่รู้วิธีการปลูกพืชนอกฤดูเลย จากนั้น จึงเพิ่มผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจอื่นๆเพิ่มเติม

ความโดดเด่นของเกษตรกรรมใหม่ ผลิตส้มโชกุนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรผสมผสาน หนีถั่งเช่าสีทอง โดยทำห้อง Lab เอง วางแผนขายลูกชิ้นที่ผสมถั่งเช่าซึ่งครอบครัวขายก๋วยเตี๋ยวและทำลูกชิ้นอยู่แล้ว

วิถีของเกษตรกรรมใหม่ นำความรู้เรื่องวิทยาศาสตร์มาใช้ในการเกษตรมาก และทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐทั้งเรื่องของการตลาด การผลิต และการทำงานเชิงวิชาการด้วย

ชื่อ-นามสกุล อดุลย์ วิเชียรชัย
 จังหวัด ปทุมธานี
 ที่อยู่ 107 หมู่ที่ 14 ตำบลคลองหก
 อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
 เบอร์โทรศัพท์ 086 380 6792
 การติดต่ออื่น Line: adunfarm6
 Email: Adun1249@gmail.com
 FB: อดุลย์คลองหลวงฟาร์มเห็ด

ประสบการณ์ทำงาน ทำงานเป็นวิศวกรก่อสร้างทั้งในและต่างประเทศเป็นระยะเวลา 9 ปี

ประสบการณ์การทำเกษตร เริ่มทำการเกษตรจากความสนใจจากเห็ดเพราะไม่ต้องออกไปทำงานกลางแดดมาก ศึกษาการทำเกษตรจากสื่อต่างๆ จึงล้มเหลวในช่วงแรก แต่ได้รับแรงสนับสนุนจากครอบครัวที่ดี จึงพยายามปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงจนสามารถดำเนินงานเป็นธุรกิจของชุมชนได้ด้วย

ความโดดเด่นของเกษตรกรรุ่นใหม่ ชายก่อนเห็ดที่มีคุณภาพจนเป็นที่ต้องการของตลาด อีกทั้งการแปรรูปเห็ดเป็นสินค้าต่างๆ เช่นข้าวเกรียบ เห็ด และยังเป็นศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับแนวพระราชดำริอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เป็นวิทยากรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทั้งในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ วนเกษตร และเกษตรอินทรีย์

วิถีของเกษตรกรรุ่นใหม่ การใช้เทคโนโลยีกับการดูแลผลผลิต ด้วยมีความรู้ด้านวิศวกร จึงดัดแปลงวัสดุต่างๆให้เหมาะสมกับการทำเกษตรของตนเอง แต่สิ่งที่ต้องเรียนรู้เพิ่มเติมคือเรื่องการบริหารจัดการตลาดและคนขายสินค้าผ่านระบบออนไลน์และยังเป็นวิทยากรเรื่องการเกษตรบนพื้นที่ของตนเองซึ่งเปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้อีกด้วย